

Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ

ΙΟΥΛ.-ΑΥΓ. 2006

Επιθεώρηση

Αναμνήσεις από την
Τύχη των Ελλήνων
του Πόντου και
της Μικράς Ασίας
(1914-1923)

Ελληνισμός & Ορδοδοξία

Στρατηγός
Αριστείδης Χασαπίδης

Χρήση Σκύλων
Ανίχνευσης Ναρκών

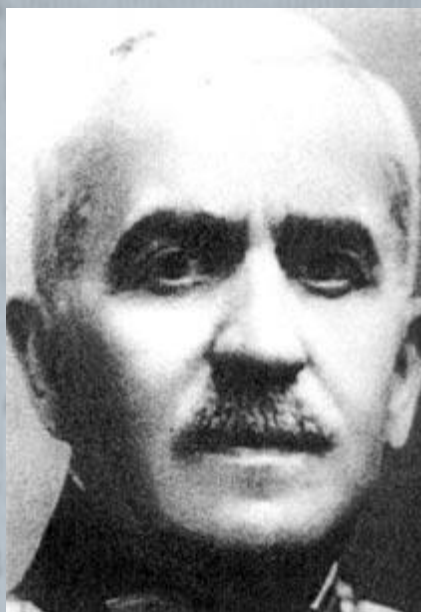
ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΣΤΡΑΤΟΥ
7^ο Ε.Γ./5

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΧΑΣΑΠΙΔΗΣ (1875-1941)

ΑΡΧΗΓΟΣ ΓΕΣ 1935-1936

Ο Βίος και η προσφορά
του Στρατηγού Αριστείδη
Χασαπίδη στους Βαλκανικούς
Πολέμους 1912-13 και τη
Μικρασιατική Εκστρατεία

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:
ΕΣ Ιλας Γεώργιος Κωτσίδης,
1η Μελέτη ΣΜΥ 2005

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Θέμα Μελέτης

«Ο Βίος και η προσφορά του Στρατηγού Αριστείδη Χασαπίδη στους Βαλκανικούς Πολέμους 1912-13 και τη Μικρασιατική Εκστρατεία».

Βιογραφικό, η εποχή του (περίοδος Βαλκανικών Πολέμων - Μικρασιατικής Εκστρατείας), αναγραφή όλης της ιστορικής αναδρομής του ήρωα και η προσφορά του στους αγώνες του Έθνους. Πλεονεκτήματα, ηγετικά χαρακτηριστικά, συγκεκριμένη προσφορά του, γιατί πρέπει και σε ποιά σημεία να τον μιμηθούμε, υπάρχουν αδύνατα σημεία του προς αποφυγή και ποιά;

Μεθοδολογία

Η σύνταξη της μελέτης έγινε με συλλογή στοιχείων από:

- 1) Τη βιβλιογραφία που αναγράφεται στο τέλος της παρούσας μελέτης
- 2) Από βιογραφικό σημείωμα και αποσπάσματα αρχειακού υλικού από τη ΔΙΣ/ΓΕΣ
- 3) Λήφθηκαν δε υπόψη:

α) τα στοιχεία υπηρεσίας του ήρωα (Μονάδες που υπηρέτησε, τόπος, καθήκοντα και οι μάχες στις οποίες έλαβε μέρος).

β) η επιχειρησιακή δραστηριότητα των μονάδων και σχηματισμών στις τάξεις των οποίων υπηρέτησε ο Ήρωας, η οργάνωση, ο ρόλος, η πορεία και οι μάχες τις οποίες έδωσαν στα θέατρα επιχειρήσεων μεταξύ 1912-1922.

▶ ΑΝΑΛΥΣΗ

Βιογραφικό Σημείωμα - Μητρώο

Ο Αντιστράτηγος Αριστείδης Χασαπίδης γεννήθηκε στο χωριό Ρεντίνα Καρδίτσας το 1875.

Στις 7 Οκτωβρίου 1896 κατατάχθηκε στο Στρατό ως εθελοντής. Φοίτησε στο Στρατιωτικό Σχολείο Υπαξιωματικών (Σ.Σ.Υ.)¹ και ονομάσθηκε Ανθυπολοχαγός Πεζικού στις 26 Ιουλίου 1906. Το 1912 προήχθη σε Υπολοχαγό, το 1913 σε Λοχαγό, το 1916 σε Ταγματάρχη, το 1918 σε Αντισυνταγματάρχη, το 1923 σε Συνταγματάρχη, το 1928 σε Υποστράτηγο και το 1934 σε Αντιστράτηγο. Συμμετείχε στον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο του 1897 (ως υπαξιωματικός) και στους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913) ως Διοικητής Λόχου 10^{ου} Συντάγματος Πεζικού της ΙΙΙης Μεραρχίας.

Κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, υπηρέτησε ως Διευθυντής του Γραφείου Επιχειρήσεων (3^{ου} Γραφείου) της ΙΧης Μεραρχίας, ενώ κατά την Εκστρατεία στη Μεσημβρινή Ρωσία (1919) και τη Μικρασιατική Εκστρατεία (1919-1922) ήταν Επιτελάρχης της ΙΙης Μεραρχίας. Στις 14 Αυγούστου 1922, μετά από διαταγή της ΙΙης Μεραρχίας, ηγήθηκε αντεπίθεσης εναντίον των τουρκικών δυνάμεων που είχαν καταλάβει την Ορτάντζα στον τομέα του Ουσάκ τις προηγούμενες ημέρες. Η αντεπίθεση σημείωσε απόλυτη επιτυχία και οι Τούρκοι υποχώρησαν με σημαντικές απώλειες.

Αμέσως μετά τη μικρασιατική καταστροφή προσχώρησε στην επανάσταση του 1922 και ανέλαβε Επιτελάρχης του Α' Σώματος Στρατού. Υπήρξε μέλος της δωδεκαμελούς Επαναστατικής Επιτροπής, υπό την προεδρία του Γονατά, η οποία έφτασε στο Λαύριο στις 26 Σεπτεμβρίου 1922 και απαίτησε την παραίτηση της Κυβέρνησης, καθώς επίσης την παραίτηση και άμεση απομάκρυνση του Βασιλιά Κωνσταντίνου. Στη συνέχεια διατέθηκε Διοικητής της Χης Μεραρχίας και της VIIIης Μεραρχίας, καθώς και του Β' Σώματος Στρατού. Το 1935 τοποθετήθηκε Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Στρατού, απ' όπου και αποστρατεύθηκε το 1936.

Ο Αντγός Αριστείδης Χασαπίδης πέθανε το 1941, σε ηλικία 66 ετών, έχοντας τιμηθεί με πολλά ελληνικά και ξένα παράσημα και μετάλλια αντίστοιχα του βαθμού του και των θέσεων που κατείχε, περνώντας δοξασμένος στην Ελληνική Ιστορία σαν Ήρωας για τη γενναιότητα, τις ανδραγαθίες και την προσφορά του στην Πατρίδα και το Έθνος.

¹ Την περίοδο εκείνη (1897-1912) λειτουργούσε υπό ενιαία διοίκηση μαζί με τη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων (Σ.Σ.Ε.) στο πεδίο του Άρεως και ήταν εφάμιλλο και ισότιμο της Σ.Σ.Ε. Οι ευδοκίμως αποφοιτούντες από τη Σ.Σ.Υ. προβιβάζονταν σε Ανθυπολοχαγούς και τάσσονταν πάντοτε στο αριστερό των από τη Σ.Σ.Ε. εξερχομένων κατά το ίδιο έτος Αξκών.

Μητρώο Στρατηγού Αριστείδη Χασαπίδη

ΣΤΡΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Τόπος Γεννήσεως {

Έτος Γεννήσεως:

Οικογενειακή Κατάσταση:

Χωριό ή Πόλη: ΡΕΝΤΙΝΑ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ

Δήμος: ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ

Νομός: ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ

1875

ΕΓΓΑΜΟΣ

ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ: Στρατιωτικό Σχολείο Υπαξιωματικών

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ: Απόφοιτος του Στρατιωτικού Σχολείου Υπαξιωματικών

ΞΕΝΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ: -

ΠΡΟΑΓΩΓΕΣ:

ΒΑΘΜΟΣ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΑΓΩΓΗΣ	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ- ΔΡΑΣΗ
Ανθυπολοχαγός	26 Ιουλίου 1906	10° Σύνταγμα Πεζικού (IIIη Μεραρχία) Βαθκανικοί Πόηεμοι
Υπολοχαγός	1912	
Λοχαγός	1913	
Ταγματάρχης	1916	Δντης Γραφείου Επιχειρήσεων ΙΧης ΜΠ
Αντισυνταγματάρχης	1918	Επιτελήρχης IIης Μεραρχίας Πεζικού Α' Παγκόσμιος Πόηεμος- Εκστρατευτικό Σώμα στη Μεσημβρινή Ρωσία- Μικρασιατική Εκστρατεία
Συνταγματάρχης	1923	Επιτελήρχης Α' Σώματος Στρατού
Υποστράτηγος	1928	Διοικητής Χης Μεραρχίας Πεζικού- VIIIης Μεραρχίας Πεζικού
Αντιστράτηγος	1934	Διοικητής Β Σώματος Στρατού (1934-1935) Αρχηγός ΓΕΣ (1935-1936)

Η Εποχή του

Ο Στρατηγός Αριστείδης Χασαπίδης έζησε και έδρασε κατά τον ταραγμένο, για ολόκληρη την Ευρώπη, πρώτο μισό περίπου του 20^{ου} αιώνα, όταν διαδραματίστηκαν συνοπτικά τα παρακάτω γεγονότα.

Οι απαρχές του 20^{ου} αιώνα βρίσκουν την Ελλάδα να ανασυγκροτείται και να αναπτύσσει έντονη εθνική συνείδηση. Η ατυχής έκβαση του Ελληνοτουρκικού Πολέμου του 1897, όπως και η ένταση που επακολούθησε στο χώρο της Μακεδονίας από την εκεί δράση των Βούλγαρων Κομιτατζήδων, κατέδειξαν στους ιθύνοντες, πολιτικούς και στρατιωτικούς, αλλιά και σε ολόκληρο τον ελληνικό λαό την ανάγκη να ληφθούν άμεσα μέτρα για τη στρατιωτική και διπλωματική προπαρασκευή της χώρας, τη ρεαλιστικότερη αντιμετώπιση των εθνικών θεμάτων και την απελευθέρωση των υπόδουλων εδαφών της Μακεδονίας και της Θράκης.

Από το 1912 έως και το 1922 ο Ελληνικός Στρατός πολέμα ήρωικά για την απελευθέρωση των εδαφών του από την τουρκική και βουλγαρική κυριαρχία. Επεκτείνει την επικράτεια της χώρας κατά 56.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα, απελευθερώνοντας τη Μακεδονία και τη Θράκη. Οι πολύχρονοι μάχες, η οικονομική και ψυχολογική εξουθένωση της χώρας, οι εσωτερικές πολιτικές προστριβές, μαζί με την έλλειψη συμμαχικής υποστήριξης, κατέληξαν στην υποχώρηση του Ελληνικού Στρατού από τη Μικρά Ασία το 1922 και την τραγωδία του εκεί ελληνικού πληθυσμού.

Οι πολεμικές επιχειρήσεις μεταξύ 1912-1922 διέηλυσαν οικονομικά τη χώρα και έφεραν σοβαρές πολιτικές ταραχές, οι οποίες διατηρήθηκαν καθ'όλη τη διάρκεια του μεσοπολέμου. Μετά το 1933 και την άνοδο του φασισμού σε Ιταλία-Γερμανία, η διεθνής κατάσταση είχε αρχίσει να επιδεινώνεται και οι ενδοευρωπαϊκές αντιθέσεις έπαιρναν επικίνδυνη διάσταση. Το Φεβρουάριο του 1934 υπογράφεται το περίφημο «Βαλκανικό Σύμφωνο Συνεννοήσεως» μεταξύ Ελλάδας-Γιουγκοσλαβίας-Τουρκίας-Ρουμανίας, αμυντικού χαρακτήρα, το οποίο παγίωνε την ειρήνη και διασφάλιζε το σεβασμό του εδαφικού καθεστώτος στη Βαλκανική.

Ιστορική Αναδρομή και Προσφορά του Στρατηγού Χασαπίδη σε Αγώνες του Έθνους

Η συμμετοχή του Στρατηγού Αριστείδη Χασαπίδη στους Αγώνες του Έθνους κατά το κρίσιμο πρώτο μισό περίπου του 20^{ου} αιώνα ήταν πλούσια και η συνεισφορά του σημαντική. Σαν Διοικητής Λόχου (Υπηγός-Λγος) πολέμησε με το ηρωικό 10^ο Σύνταγμα Πεζικού της ΙΙλης Μεραρχίας (1912-1913) στους Α' και Β' Βαλκανικούς Πολέμους. Στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο (Μακεδονικό Μέτωπο) ήταν Διευθυντής του Γραφείου Επιχειρήσεων της ΙΧης Μεραρχίας και κατά την Εκστρατεία στη Μεσημβρινή Ρωσία και στη Μ. Ασία ήταν επιτελής της ΙΙης Μεραρχίας. Στις επόμενες παραγράφους παραθέτουμε την πορεία, τις εικόνες και τις μάχες στις οποίες έλαβε μέρος.

• Α' και Β' Βαλκανικοί Πόλεμοι (1912-1913)

Βαλκανικοί Πόλεμοι είναι οι πόλεμοι που έγιναν το 1912-1913, αρχικά από τα σύμμαχα χριστιανικά κράτη της Βαλκανικής, Ελλάδα, Σερβία, Βουλγαρία και Μαυροβούνιο εναντίον της Τουρκίας για την απελευθέρωση των υπόδουλων² ακόμη ομοεθνών και εδαφών τους (Α' Βαλκανικός Πόλεμος) και στη συνέχεια από την

² Για την Ελλάδα, η Μακεδονία, η Ήπειρος, η Θράκη και τα νησιά του Αιγαίου.

Ελλάδα και τη Σερβία εναντίον της Βουλγαρίας, εξαιτίας των επιθετικών ενεργειών της τελευταίας, αποτέλεσμα των εδαφικών διεκδικήσεων της σε βάρος των πρώην συμμάχων της (Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος).

Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος - Οι Μάχες του 1912, η προέλαση του Ελληνικού Στρατού στη Θεσσαλονίκη, απελευθέρωση Πρεμετής, Κλεισούρας

Κατά την έναρξη του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου το 10^ο Σύνταγμα Πεζικού με Διοικητή το Συνταγματάρχη (ΠΖ) Παπούλη Αναστάσιο, στις τάξεις του οποίου υπηρετούσε ο τότε Υπολοχαγός (ΠΖ) Αριστείδης Χασαπίδης σαν Διοικητής Λόχου, ανήκε στη ΙΙΙη Μεραρχία, της οποίας

Τμήμα μεταφορικών

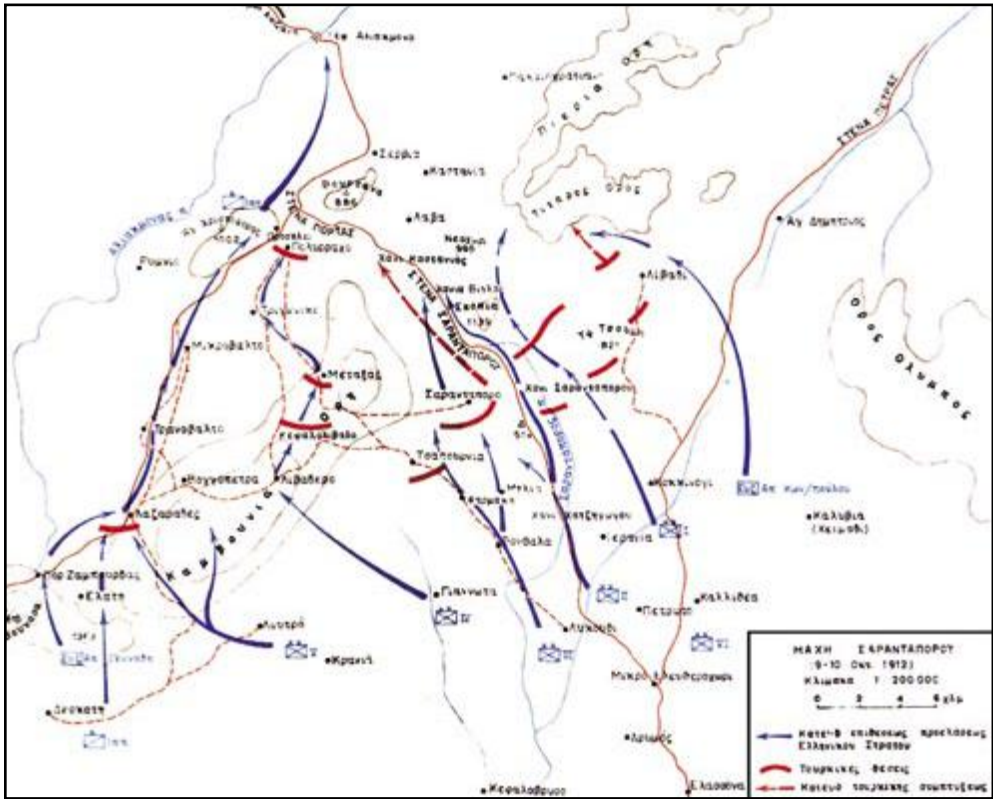
Σιδηροδρομική μεταφορά στρατευμάτων στη Μακεδονία

Διοικητής ήταν ο Υποστράτηγος Δαμιανός Κωνσταντίνος και η οποία με τη σειρά της υπαγόταν στη Στρατιά Θεσσαλίας³. Το 10^ο Σύνταγμα Πεζικού (από 17 Σεπ έως 4 Οκτ 1912) επιστρατεύθηκε στην Κέρκυρα, προωθήθηκε ατμοπλοϊκώς στο Βόλο και από εκεί οδικώς μέσω Βελιστίου στον Πηνειό ποταμό (δυτικά της Λάρισας), όπου συγκεντρώθηκε ολόκληρη η Μεραρχία του. Προωθήθηκε τελικά στην περιοχή Τυρνάβου για να συμμετάσχει αρχικά στην εξόρμηση - απελευθέρωση της Ελασσόνας και της Δεσκάτης μαζί με τις λοιπές «Μεραρχίες Κέντρου», Ιη και ΙΙη. Στη συνέχεια, μαζί με τους υπόλοιπους σχηματισμούς του μετώπου προωθήθηκε στη γραμμή των χωριών Λουτρώ-Γιαννωτά-Λυκούδι-Κοκκινόγι. Το σχέδιο ενέργειας του τότε Γενικού Στρατηγείου προέβλεπε σε γενικές γραμμές επίθεση κατά μέτωπο εναντίον των αμυνόμενων τουρκικών δυνάμεων στα Στενά του Σαρανταπόρου, με ταυτόχρονη και από τα δύο πλευρά υπερκερωτική ενέργεια προς τα Σέρβια, για την

κατάληψη της γέφυρας του Αηιάκμονα και την αποκοπή της συμπτύξεως του εχθρού.

Η τοποθεσία Σαρανταπόρου, την οποία είχε επιλέξει και οργανώσει η Τουρκική Διοίκηση, ήταν φύση οχυρή και προσφερόταν για ισχυρή άμυνα, με εξαίρετα πεδία βοήθης. Η κατάληψή της άνοιγε τις πύλες για την απελευθέρωση της Μακεδονίας. Το 10^ο Σύνταγμα Πεζικού στις 09 Οκτ 1912, κατά τη Μάχη του Σαρανταπόρου, ανατρέπει τα προ του χωριού Φαρμάκι ελαφρά τουρκικά τμήματα και προελαύνει προς το χωριό Τσαπουρνιά. Βάλλεται από τα υψώματα του χωριού και επιτίθεται κατά των εκεί αμυνόμενων. Μετά

³ Μαζί με τις Ι, ΙΙ, ΙΙΙ, ΙV, V, VI, VII Μεραρχίες, μία Ταξιαρχία Ιππικού και 4 Τάγματα Ευζώνων.

την απώθηση των Τούρκων από την Τσαπουρνιά συνεχίζει προς τα βόρεια και διανυκτερεύει δύο χιλιόμετρα βόρεια της Τσαπουρνιάς. Οι μάχες που στη συνέχεια διεξήγαγαν οι I, II και III Μεραρχίες οδήγησαν στην περαιτέρω υποχώρηση του τουρκικού στρατού. Η ταχεία και νικηφόρα έκβαση της μάχης του Σαρανταπόρου αύξησε το ηθικό του στρατού και άνοιξε τις πύλες για την απελευθέρωση της Μακεδονίας.

Έπειτα από διαταγές του Γενικού Στρατηγείου που προέβλεπαν ταχεία προέλαση του Ελληνικού Στρατού προς τη Θεσσαλονίκη, προκειμένου να προληφθεί η κατάληψη της πόλης

από τα βουλγαρικά στρατεύματα, η III Μεραρχία κινήθηκε δια της αμαξιτής οδού προς τη Βέροια. Το πρωί της 16^{ης} Οκτ 1912 έφτασε νότια της Βέροιας, όπου και στάθμευσε μαζί με τις I, II, IV, VI Μεραρχίες, οι οποίες είχαν περικυκλώσει και καταλάβει την πόλη. Το Γενικό Στρατηγείο για να επισπεύσει την άφιξη των ελληνικών στρατευμάτων στην

Τουρκικά λάφυρα από τη μάχη του Σαρανταπόρου

πόλη της Θεσσαλονίκης αποφάσισε την προέλαση του όγκου της Στρατιάς Θεσσαλίας σε ευρύ μέτωπο βόρεια της λίμνης των Γιαννιτσών, προς τον Αξιό ποταμό. Η μάχη προηυνόταν σφοδρή, μια και ο εχθρός είχε συμπτύξει μεγάλο όγκο των δυνάμεών του στην περιοχή των Γιαννιτσών για να αποτρέψει την ελληνική προέλαση προς τη Θεσσαλονίκη. Στην πρώτη γραμμή τοποθετήθηκαν οι II, III, IV και VI ελληνικές Μεραρχίες.

Το 10^ο Σύνταγμα Πεζικού βρισκόταν και πάλι στην εμπροσθοφυλακή της IIIης Μεραρχίας αποτελώντας την αιχμή του δόρατος της Ελληνικής προελάσεως. Στις 19 Οκτ 1912 σταθμεύει δυτικά του Ασπροπόταμου και την επόμενη ημέρα κινείται βόρεια του 6^{ου} Συντάγματος και επιτίθεται κατά της τουρκικής αμυντικής τοποθεσίας των Γιαννιτσών. Μετά τη σύμπτυξη των Τούρκων συνεχίζει την προέλαση προς την Παραλίμνη.

Αμέσως μετά τη νικηφόρα μάχη των Γιαννιτσών, η ελληνική Στρατιά έλαβε όλα τα απαραίτητα προπαρασκευαστικά μέτρα, προκειμένου να διαβεί τον Αξιό ποταμό και να κινηθεί στη συνέχεια προς τη Θεσσαλονίκη. Το 10^ο Σύνταγμα Πεζικού συνεχίζει την προέλαση προς τη Θεσσαλονίκη και περνά το Γαλλικό ποταμό στις 26 Οκτ 1912.

Εν τω μεταξύ, την 25 Οκτ 1912 στη Θεσσαλονίκη οι πρόξενοι των Μεγάλων Δυνάμεων, λόγω της προέλασης του Ελληνικού Στρατού, έπεισαν τον Αρχηγό του Τουρκικού Στρατού στη Θεσσαλονίκη Χασάν Ταζίν Πασά να έλθει σε διαπραγματεύσεις για να αποφευχθεί η άσκοπη αιματοχυσία. Στις 23:00 της 26^{ης} Οκτ 1912 υπογράφηκε το πρωτόκολλο παραδόσεως της Θεσσαλονίκης και του Τουρκικού Στρατού.

Κατά τη διάρκεια των παραπάνω μαχών και γεγονότων ο Υψηλός - Λγος Αριστείδης Χασαπίδης επέδειξε εξέχουσα μαχητική ικανότητα και ανδρεία.

Παράλληλα, η προσπάθεια των Βουλγάρων να διεισδύσουν στα εδάφη που είχε απελευθερώσει ο Ελληνικός Στρατός στη Μακεδονία γινόταν κάθε ημέρα εμφανέστερη, ενώ δεν παρέλειπαν να εκδηλώνουν τις προθέσεις τους να περιέλθει τελικά σε αυτούς η Θεσσαλονίκη. Το γεγονός αυτό, όπως ήταν φυσικό, δημιουργούσε επιτακτική την ανάγκη συγκεντρώσεως στη Θεσσαλονίκη της μεγαλύτερης -κατά το δυνατό- δυνάμεως του Ελληνικού Στρατού. Ταυτόχρονα, όμως, απασχολούσε έντονα τόσο την Κυβέρνηση όσο και το Γενικό Στρατηγείο η ανάγκη να ενισχυθεί και ο στρατός στη Δυτική Μακεδονία. Έτσι από τις 30 Οκτ 1912 το 10^ο Σύνταγμα Πεζικού μαζί με τη Μεραρχία του κινείται προς τη Δυτική Μακεδονία και εγκαθίσταται αμυντικά στο Έθιμες στις 14 Δεκ 1912 (νότια της Κορυτσάς). Τελικά στις 28 Δεκ 1912 αντικαθίσταται από το 6^ο Σύνταγμα Πεζικού και μετασταθμεύει στην Κορυτσά.

Στις 22 - 23 Φεβ 1913 το 10^ο Σύνταγμα Πεζικού κινείται από την Κορυτσά προς το Λεσκοβίκι με σκοπό την απελευθέρωση της Πρεμετής. Στις 27 Φεβ η Πρεμετή απελευθερώνεται και το 10^ο Σύνταγμα Πεζικού σταθμεύει μεταξύ Λεσκοβικίου και Πρεμετής.

Λάφυρα από τον Τουρκικό Στρατό μετά την παράδοση της Θεσσαλονίκης

Σκηνές από τις επιχειρήσεις του Ελληνικού Στρατού
κατα των Τούρκων στη Μακεδονία

Μετά την άρση της αντίστασης των αμυνόμενων τουρκικών δυνάμεων στις 2 Μαρ 1913 απελευθερώνει την Κλεισούρα και μαζί με τα υπόλοιπα τμήματα της Μεραρχίας προωθείται ανατολικά και βόρεια αυτής. Στις 24 Μαρ 1913 η III Μεραρχία κινήθηκε προς τη Φλώρινα και μετά από απόφαση του Γενικού Στρατηγείου αντικαταστάθηκε από την VIII Μεραρχία.

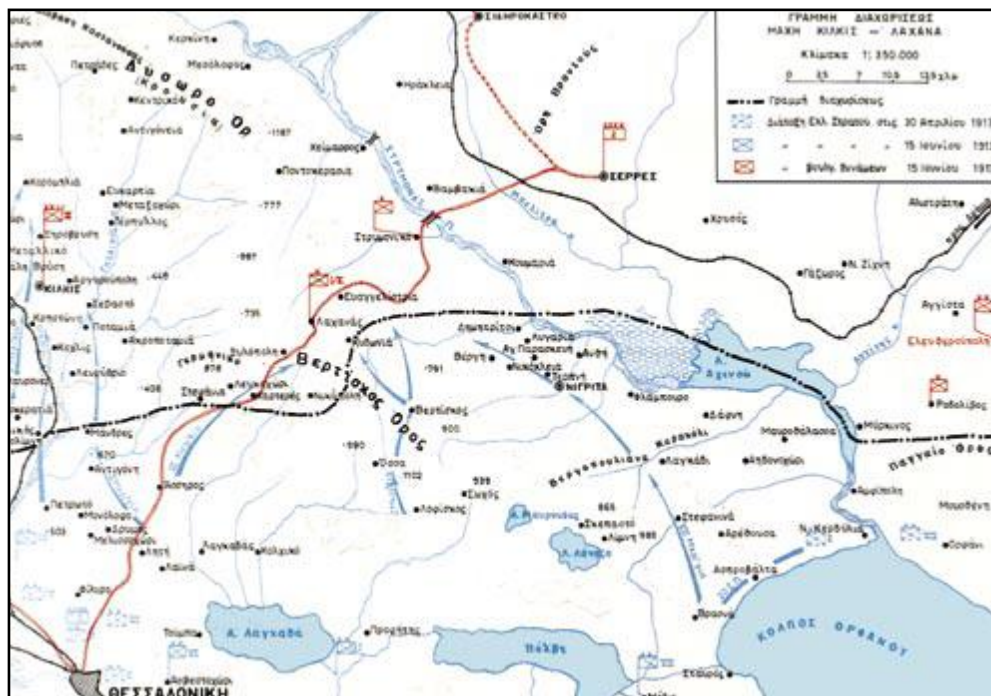
Ο Λοχαγός (ΠΖ) Αριστείδης Χασαπίδης συμμετείχε σε όλες τις παραπάνω μάχες με το ηρωικό 10^ο Σύνταγμα Πεζικού, ενεργώντας πάντοτε ως εμπροσθοφυλλική στην πρώτη γραμμή των μαχών και αναλαμβάνοντας επικίνδυνες επιχειρήσεις, πάντοτε ακούραστος μαχητής του Έθνους. Η ανδρεία του φαίνεται στις ευθύνες και τους ρόλους που του ανέθεταν οι ανώτεροί του κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων, οι οποίοι ήταν σημαντικότεροι από αυτούς που προέβλεπε ο τότε βαθμός του.

Ο Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος - Η Ελληνοβουλγαρική σύρραξη και η μάχη του Κιλίκις - Λαχανά

Η Βουλγαρία, φέροντας βαρέως την απώλεια της Θεσσαλονίκης και διεκδικώντας την ηγεμονία μεταξύ των χριστιανικών κρατών της Βαλκανικής, προσπάθησε με διάφορα προσχήματα να επεκτείνει τα όριά της σε ιστορικά ελληνικά εδάφη, δεισιδύοντας σε αυτά. Κάτω από τις συνθήκες αυτές, οι σχέσεις μεταξύ των σύμμαχων στρατών Ελλιάδας και Βουλγαρίας οξύνθηκαν. Οι προστριβές δεν έλειψαν, με δεισιδύσεις μικρών τμημάτων τακτικού στρατού και Κομιτατζήδων στα εδάφη που είχαν απελευθερωθεί από τον Ελληνικό Στρατό. Η συμπεριφορά δε των Βουλγάρων προς τους ελληνικούς πληθυσμούς των περιοχών που αυτοί είχαν καταλάβει ήταν καταπιεστική και επιθετική.

Βουλγαρικές προκλήσεις στην Αριδαία και τη Νιγρίτα προμήνυαν τη σύγκρουση των δυο κρατών. Η εντατική μεταφορά βουλγαρικών στρατευμάτων στην περιοχή των Σερρών, Κιλίκις - Δοϊράνης και Καβάλας - Ελευθερουπόλεως οδήγησε την Ελληνική Κυβέρνηση στη λήψη αντίμετρων.

Στις 4 Απριλίου 1913 το Γενικό Στρατηγείο εξέδωσε διαταγή για την αναδιάταξη του στρατού σύμφωνα με την οποία οι I, II, III, IV, V, VI, VII, X Μεραρχίες έλαβαν θέσεις αντιμετώπισης της βουλγαρικής απειλής. Η III Μεραρχία στις 24 Απρ 1913 μετακινείται στην περιοχή Μεταλλικού - Έλλης και το 10^ο Σύνταγμα Πεζικού εγκαθίσταται στην περιοχή Γέφυρα - Βαθύλακος - Άσπρος. Στη συνέχεια στις 7 Μαί 1913 μετασταθμεύει στην περιοχή Βαθύλακος - Ξηροχώριο - νότιας Φιλαδέλφειας με προκάθυψη από το

Γαλλικό ποταμό μέχρι τα ανατολικά του Αγιονερίου. Η μετακίνηση των στρατευμάτων περατώθηκε στις 27 Μαΐου 1913.

Μετά από έντονη διπλωματική κινητικότητα αλλή και μικροσυμπλοκές ελληνικών και βουλγαρικών δυνάμεων (Παλαιχωρί, Ελευθερές), η Ελλάδα υπογράφει στις 19 Μαΐου 1913 Συνθήκη Συμμαχίας με τη Σερβία και στις 21 του ίδιου μήνα συμφωνία με το Στρατηγό Ιβανώφ για τον καθορισμό γραμμής διαχωρίσεως μεταξύ του ελληνικού και του βουλγαρικού στρατού. Ωστόσο, υπήρχαν ακριβείς πληροφορίες για επικείμενη επίθεση του βουλγαρικού στρατού κατά της Θεσσαλονίκης.

Οι βουλγαρικές δυνάμεις που συγκεντρώθηκαν έναντι των Ελλήνων και των Σέρβων συμμάχων ήταν οι 1^η και 3^η Στρατιά βόρεια, κοντά στα παλαιά σερβοβουλγαρικά σύνορα, η 4^η στην περιοχή Ιοτίη-Στρώμιτσας, έναντι της νότιας πτέρυγας του Σερβικού Στρατού, η 5^η στο Κιουστεντίη και η 2^η στην περιοχή των Σερρών. Η τελευταία, με Διοικητή το Στρατηγό Ιβανώφ, ήταν ανεπτυγμένη από τη Δοϊράνη μέχρι την Καβάλα και διέθετε την 11^η Μεραρχία (μείον Ταξιαρχία) στο Κιλίκι, την 1^η Ταξιαρχία της Χης Μεραρχίας στο Λαχανά, μια ταξιαρχία στην περιοχή του χωριού Στρυμονικό, μια ταξιαρχία στην περιοχή του χωριού Ροδοήβος και την 11^η Μεραρχία στην περιοχή Ελευθερουπόλεως.

Στις 15 Ιουνίου 1913, η Ανώτατη Βουλγαρική Στρατιωτική Διοίκηση διέταξε τις 2^η και 4^η Στρατιά να επιτεθούν αντίστοιχα κατά των Ελλήνων και των Σέρβων και να καταλάβουν, το ταχύτερο δυνατό, τα περισσότερα εδάφη των χωρών αυτών.

Η 2^η Βουλγαρική Στρατιά εκδήλωσε την κύρια επιθετική της ενέργεια στην περιοχή του Παγγαίου Όρους και κατέλαβε τις πρώτες πρωινές ώρες της 17^{ης} Ιουνίου το λιμάνι των Ελευθερών. Τα ελληνικά τμήματα επιβράδυναν τον εχθρό, συμπτυσσόμενα για να αντιμετωπίσουν ολοκληρωτικά το βουλγαρικό στρατό. Βορειότερα, την ίδια μέρα, οι Βούλγαροι πέτυχαν να καταλάβουν τη γέφυρα του Αξιού ποταμού και να προωθηθούν μέχρι τη Γευγελή.

Την ίδια στιγμή η ΙΙη Μεραρχία προέβαινε στην εξουδετέρωση των βουλγαρικών στρατευμάτων που στάθμευαν στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Το πρωί της 18^{ης} Ιουνίου κατέφθασε στη Θεσσαλονίκη ο Αρχιστράτηγος Βασιλιάς Κωνσταντίνος, ο οποίος και εξέδωσε διαταγή έναρξης επιχειρήσεων για την ταχεία εκκαθάριση της Θεσσαλονίκης από τα εκεί βουλγαρικά τμήματα.

Η έναρξη του πολέμου ανακοινώθηκε επίσημα στον ελληνικό λαό με διάγγελμα του Βασιλιά στις 21 Ιουνίου 1913.

Οι Βούλγαροι επέβησαν ως αμυντική τοποθεσία και εγκατέστησαν τον όγκο των δυνάμεών τους στην περιοχή Κιλκίς - Λαχανά. Η τοποθεσία αυτή, λόγω της μορφολογίας του εδάφους της, προσφέρεται για αποτελεσματικό αμυντικό αγώνα, παρέχοντας στον αμυνόμενο άριστη παρατήρηση και εκτεταμένα πεδία βοήθης.

Το πρωί της 19^{ης} Ιουνίου άρχισε η γενική επίθεση του Ελληνικού Στρατού μετά από διαταγή του Γενικού Στρατηγείου. Η ΙΙη Μεραρχία προελαύνει ακάθεκτη και με πρωτοφανή ενθουσιασμό εναντίον των Βουλγάρων. Το 10^ο Σύνταγμα Πεζικού προέλασε από το Βαθύηλακο μέχρι το Γυναικόκαστρο, όπου συνάντησε σφοδρή βουλγαρική αντίσταση και αναπτύχθηκε για μάχη. Ταγμένο πάντα στην πρώτη γραμμή, μετά από πεισματώδη αγώνα στο Γυναικόκαστρο, κατόρθωσε να ανατρέψει τις καλώς οργανωμένες βουλγαρικές δυνάμεις και να τις απωθήσει σε αρκετό βάθος.

Με νέα διαταγή του Γενικού Στρατηγείου (02:00 της 20^{ης} Ιουνίου) οι ΙΙ, ΙΙΙ, ΙV, V Μεραρχίες διατάχθηκαν να ενεργήσουν προς το Κιλκίς ως δυνάμεις κεντρικού μετώπου. Οι Ιιοιές Ι, VI, VII και X Μεραρχίες θα ενεργούσαν προς την Ξυλόπολη, τη γέφυρα του Στρυμόνα ποταμού και την Καλινδρία. Με βάση τη νέα αυτή διαταγή, οι Μεραρχίες συνέχισαν, από το πρωί της 20^{ης} Ιουνίου, την επιθετική τους ενέργεια σε όλη τη γραμμή του μετώπου της τοποθεσίας Κιλκίς-Λαχανά.

Οι ΙΙ, ΙΙΙ, ΙV, και V Μεραρχίες, που ενεργούσαν στο κέντρο προς το Κιλκίς, συνέχισαν την επιθετική τους ενέργεια και παρότι ενέπνεξαν στον αγώνα όλες τις δυνάμεις τους, δεν μπόρεσαν να κάμψουν τη βουλγαρική αντίσταση. Πέτυχαν, όμως, να προσεγγίσουν τις βουλγαρικές θέσεις σε απόσταση εφόδου. Οι απώλειες των Μεραρχιών ήταν πολύ μεγάλες λόγω του πεδινού εδάφους και της σθεναρής αντίστασης των Βουλγάρων.

Τη νύχτα της 20/21 Ιουνίου το 10^ο Σύνταγμα Πεζικού μετέχει στη νικηφόρα μάχη για την απελευθέρωση του Κιλκίς ενεργώντας πάντα στην πρώτη γραμμή! Η επίθεση άρχισε αιφνιδιαστικά στις 03:30 της 21^{ης} Ιουνίου. Ύστερα από σκληρό αγώνα, που συνεχίστηκε και τις πρωινές ώρες, καταλήφθηκαν σημαντικές θέσεις των Βουλγάρων στα ανατολικά του Κιλκίς, απειλώντας άμεσα το αριστερό πλευρό και τα νώτα της βουλγαρικής διατάξεως. Αλληπάλληλη βουλγαρικές αντεπιθέσεις αποκρούστηκαν με επιτυχία, αλλή και με μεγάλες απώλειες. Με το πρώτο φως της 21^{ης} Ιουνίου επαναλήφθηκε η επίθεση των ελληνικών δυνάμεων, εκτελώντας σειρά ορμητικών εφόδων με λόγχη κατά των βουλγαρικών θέσεων.

Προ αυτής της καταστάσεως οι Βούλγαροι άρχισαν να συμπτύσσονται. Ο όγκος των βουλγαρικών δυνάμεων συμπτύχθηκε προς το όρος Δύσωρο. Οι ελληνικές δυνάμεις, συνεχίζοντας την κίνησή τους, απελευθέρωσαν στις 09:30 το Κιλκίς και κατεδίωξαν τις συμπτυσσόμενες εχθρικές δυνάμεις, σε μικρό, όμως, βάθος λόγω της μεγάλης εξάντλησης των τμημάτων από τον τριήμερο αγώνα και την έλλειψη εφεδρειών. Την ίδια στιγμή, οι Ι και VI Μεραρχίες που ενεργούσαν προς το χωριό Λαχανάς εξόρμησαν κατά των βουλγαρικών θέσεων. Μπροστά στην ελληνική ορμή οι Βούλγαροι άρχισαν να υποχωρούν άτακτα, εγκαταλείποντας πυροβόλα, οχήματα, κτήνη και κάθε άλλου είδους υλικό.

Τμήμα του 10^{ου} Συντάγματος Πεζικού κινούμενο προς το Κιθκίς

Έτσι έληξε η τριήμερη μάχη του Κιθκίς-Λαχανά, μία από τις ενδοξότερες της ελληνικής στρατιωτικής ιστορίας, με συνολική επικράτηση των ελληνικών όπλων, αλλιά και με μεγάλες θυσίες. Οι συνολικές απώλειες του Ελληνικού Στρατού κατά τη

μάχη αυτή έφτασαν τους 8.828 νεκρούς και τραυματίες. Συνελήφθησαν περίπου 2.500 Βούλγαροι αιχμάλωτοι και κυριεύθηκε σημαντικό πολεμικό υλικό.

Το 10^ο Σύνταγμα Πεζικού στις 23 Ιουνίου 1913 κατά τη μάχη της Δοϊράνης παραμένει ως εφεδρεία. Στη συνέχεια, όμως, από το πρωί της 24^{ης} Ιουνίου συνέχισε την καταδίωξη του εχθρού στο όρος Κερκίνη και εγκαθίσταται στα υψώματα βόρεια του Ράμπροβο, αφού δοκιμάστηκε σκληρά από τα πυρά του βουλγαρικού πυροβολικού. Στη θέση αυτή κατάφερε να αποκρούσει πολλές σφοδρές αντεπιθέσεις των Βουλγάρων.

Στις 26 Ιουνίου 1913 προελαύνει μέσω του αυχένα του Κωστούρινο στον άξονα Στρώμνιτσα - Πιπέροβο - Νοβίτσαν - υψώματα Γκάρβαν - Βηαδιμήροβο, όπου και παραμένει μέχρι τις 6 Ιουνίου 1913. Την επόμενη ημέρα ως εφεδρικό Σύνταγμα της Μεραρχίας του κατά τη σκληρή και αιματηρή διήμερη μάχη του Πετσόβου, ενισχύει με ένα Τάγμα του τον αγώνα του 6^{ου} Συντάγματος στο ύψωμα 1450. Στις 10 Ιουλίου 1913 επιτίθεται προς το ύψωμα Τσούκα Γκόλνικ, λόγω, όμως, του διακεκομμένου και δασώδους εδάφους αναστέλλει την κίνησή του σε απόσταση 1200 μέτρων από τα εχθρικά ορύγματα, όπου και σταθεροποιείται προσωρινά. Στις 15 Ιουλίου 1913 αποκρούει ισχυρή βουλγαρική αντεπίθεση και συμπύσσεται σε νέα γραμμή βορειοανατολικά του Πετσόβου. Στις 16 και 17 Ιουλίου 1913 βελτιώνει τις θέσεις που κατέλαβε και αποκρούει εχθρικές επιθέσεις, ενώ ταυτόχρονα ενισχύει με το ΙΙΙο Τάγμα του το σκληρό αγώνα του 12^{ου} Συντάγματος Πεζικού για την απόκρουση αλληλεπλήθηντων βουλγαρικών επιθέσεων που διάρκεσαν όλη τη μέρα.

Με την ολοκληρωτική επικράτηση του Ελληνικού Στρατού, στις 17 Ιουλίου 1913 αποφασίστηκε πενθήμερη ανακωχή προκειμένου να πραγματοποιηθούν συνομιλίες των αντιπάλων στο Βουκουρέστι της Ρουμανίας. Στις 25 Ιουλίου υπογράφηκε συμφωνία μεταξύ της Ελλάδος και της Βουλγαρίας, με βάση την οποία τα σύνορα μεταξύ των δύο χωρών ακολουθούσαν γενικά τις απαιτήσεις των νικητών Ελλήνων, στη γραμμή του Νέστου ποταμού. Στην Ελλάδα επιπλέον περιερχοταν και η Κρήτη.

Σε αυτό το χρονικό διάστημα το 10^ο Σύνταγμα Πεζικού παραμένει στις θέσεις που κατέχει και στις 7 Αυγούστου 1913 μετακινείται με όλη την ΙΙΙη Μεραρχία στην περιοχή Μεταλλικού - Κρηστώνης.

Έτσι έληξε ο ένδοξος για τα ελληνικά στρατεύματα Δεύτερος Βαλκανικός Πόλεμος, στη διάρκεια του οποίου τα ελληνικά στρατεύματα επέδειξαν απaráμιλλο ηρωισμό και πρόσθεσαν μια ακόμη περίγληψη σελίδα στην Ιστορία του Ελληνικού Έθνους.

Η Ελλάδα έβγαине από τους δύο Βαλκανικούς Πολέμους, κατά της Τουρκίας και της

Βουλγαρίας, με έκταση αυξημένη από 64.000 τ.χλμ. σε 120.000 τ.χλμ, ενώ ο πληθυσμός της έφτασε τα 5.000.000. Ύστερα από μακρόχρονη περίοδο υποδομήωσης οι ελληνικότητες περιοχές της Μακεδονίας και της Ηπείρου επανήλθαν στη Μητέρα Πατρίδα, ενώ τα νησιά του Αιγαίου έγιναν και πάλι προπύργια της Ελευθερίας. Εκατομμύρια υπόδουλοι Έλληνες έσπασαν επιτέλους τα δεσμά τους και έπαψαν να υποφέρουν κάτω από το πέλιμα των κατακτητών.

Το ένδοξο 10^ο Σύνταγμα Πεζικού, το οποίο όπως είδαμε αποτέλεσε και την αιχμή του δόρατος των ελληνικών στρατευμάτων ταγμένο πάντα στην πρώτη γραμμή, μεταφέρθηκε στις 25 Σεπτεμβρίου 1913 στην περιοχή Καβάλας - Ελευθερουπόλεως και από εκεί, αφού αποστράτευσε τις εφεδρείες του, μεταφέρθηκε στις 23 Νοεμβρίου στην Κέρκυρα, όπου ήταν η έδρα του κατά την ειρηνική περίοδο.

Το 10^ο Σύνταγμα Πεζικού απέσπασε το θαυμασμό του Ελληνικού Έθνους.

Ο Λοχαγός Αριστείδης Χασαπίδης βρέθηκε σε όλες τις μεγάλες μάχες της εποχής με το ηρωικό 10^ο Σύνταγμα Πεζικού. Η Πατρίδα ήταν γι' αυτόν πάνω απ' όλα και η Πατρίδα χρειαζόταν την Αρετή και το Θάρρος του.

• Η Ελλάδα στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο (Μακεδονική Εκστρατεία)

Το Μακεδονικό μέτωπο δημιουργήθηκε από τις συμμαχικές δυνάμεις της Τριπλής Συνεννοήσεως (Αγγλία - Γαλλία - Ρωσία) με την απόβαση αγγλικών και γαλλικών δυνάμεων στη Θεσσαλονίκη το 1915, με σκοπό τη βοήθεια της Σερβίας, η οποία απειλούνταν ταυτόχρονα από τις Γερμανία - Αυστροουγγαρία - Βουλγαρία και τον αντιπερισπασμό έναντι του κυρίου μετώπου (Δυτικό Μέτωπο) των παραπάνω Κεντρικών Δυνάμεων.

Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος βρίσκει τον Ταγματάρχη (ΠΖ) Αριστείδη Χασαπίδη ως Διευθυντή του Γραφείου Επιχειρήσεων της ΙΧης Μεραρχίας, της οποίας Διοικητής ήταν ο Υποστράτηγος Λεοναρδόπουλος Γεώργιος.

Ο Ελληνικός Στρατός δε χρησιμοποιήθηκε ως σύνολο κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, παρά μόνο κατά Μεραρχίες στην τελευταία φάση των μαχών, υπό τις διαταγές Γάλλων Διοικητών. Μόνο ο Τομέας του Στρυμόνα, κατά τη Μακεδονική Εκστρατεία του 1918, αποτέλεσε δευτερεύον σημείο της συμμαχικής επιθέσεως (Γάλλων - Βρετανών - Σέρβων) με το Α' Σώμα Στρατού (I, II και XIII Μεραρχίες), και πάλι, όμως, υπό την ανώτερη διοίκηση του Αρχιστράτηγου Francois d' Espérais.

Οι Ελληνικές Μεραρχίες εντάχθηκαν στα συμμαχικά στρατεύματα και συμμετείχαν στις εκθροπιστικές του Μακεδονικού Μετώπου με πολλές δυσκολίες λόγω της λείας δυσαρρέσκειας για τις παρεμβάσεις της Γαλλίας και της Μεγάλης Βρετανίας στην εσωτερική πολιτική κατάσταση της χώρας. Στη μάχη του Μακεδονικού Μετώπου το Σεπτέμβριο του 1918 οι ελληνικές δυνάμεις αποτέλεσαν το 34% των επιτιθέμενων μονάδων. Η συμμαχική νίκη επέφερε διαδοχικά τη συνθηκολόγηση της Βουλγαρίας, της Τουρκίας και της Αυστροουγγαρίας. Επέτρεψε την απελευθέρωση σερβικών και ελληνικών εδαφών (Δυτική και Ανατολική Θράκη) και δημιούργησε το κλίμα για το οποίο κατέληξε, την 11^η Νοεμβρίου, στη συνθηκολόγηση της Γερμανίας και το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.

Η πανελλήνια έλλειψη σχετικών πηγών, σύμφωνα και με υποδείξεις της Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, δε μας δίνει τη δυνατότητα απογραφής της δράσης του Αριστείδη Χασαπίδη.

• Το Ελληνικό Εκστρατευτικό Σώμα στη Μεσημβρινή Ρωσία (1919)

Η εκστρατεία στη Μεσημβρινή Ρωσία κατά το 1919 πραγματοποιήθηκε κατόπιν απόφασης των Συμμάχων (Αγγλων - Γάλλων - ΗΠΑ) με σκοπό την αποτίναξη της γερμανικής επιρροής

και παρουσίας στη Ρωσία και την παρεμπόδιση - με δημιουργία απομονωτικής ζώνης μέσω της Ουκρανίας κατά μήκος των ευρωπαϊκών συνόρων - της επέκτασης του κομμουνισμού προς το Νότο και τη Δύση. Η αποστολή ανατέθηκε στις γαλλικές ένοπλες δυνάμεις υπό τις διαταγές των οποίων έδρασαν τα εν Ρωσία συγκροτηθέντα αντιμπολσεβίκικά τμήματα του Ρωσικού Εθελοντικού Στρατού, τμήμα μιας Πολωνικής Μεραρχίας, της 30^{ης} και 156^{ης} γαλλικών Μεραρχιών και του Ελληνικού Εκστρατευτικού Σώματος, αποτελούμενο από το τότε Α΄ Σώμα Στρατού (II και XIII Μεραρχίες). Η Ελλιάδα, αποβλέποντας στην εκπλήρωση των εθνικών της διεκδικήσεων στη Μικρά Ασία και θέλοντας να συμπαρασταθεί στους Συμμάχους, ενέκρινε την υποστήριξη της συμμαχικής εκστρατείας.

Ο Αριστείδης Χασαπίδης συμμετέχει στο Ελληνικό Εκστρατευτικό Σώμα στη Μεσημβρινή Ρωσία ως Αντισυνταγματάρχης, Επιτελάρχης της IIης Μεραρχίας (Δκτής ο Υπτιγός Νικόλαος Βλαχόπουλος), η οποία υπαγόταν στο Α΄ Σώμα Στρατού με διοικητή τον Υποστράτηγο Κωνσταντίνο Νίδερ, αρχηγό του Ελληνικού Εκστρατευτικού Σώματος. Σύμφωνα και με τα γεγονότα που έχουμε παραθέσει για τους Βαλκανικούς Πολέμους, η Ελλιάδα διέθεσε στους Συμμάχους μερικές από τις πλέον έμπειρες και μάχιμες μονάδες της.

Από επίσημες πηγές δεν ανεβρέθηκαν Εκθέσεις Πεπραγμένων ούτε πολεμικά ημερολόγια της IIης Μεραρχίας κατά τους αγώνες στη Μεσημβρινή Ρωσία, παρά μόνο η παρακάτω σύνθεση του Στρατηγείου.

ΣΤΡΑΤΗΓΕΙΟ IIης ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ

Διοικητής Μεραρχίας	Υποστράτηγος	Βλαχόπουλος Νικόλαος
Επιτελάρχης	Αντισυνταγματάρχης Πεζικού	Αριστείδης Χασαπίδης
Αρχηγός Πεζικού	Συνταγματάρχης Πεζικού	Γαργαλίδης Παναγιώτης
Αρχηγός Πυροβολικού	Αντισυνταγματάρχης Πυρ.	Μερεντίτης Αλέξανδρος
Υγειονομική Υπηρ.	Γεν. Αρχίατρος	Κουρτάκης Ιωάννης
Επιμελητεία	Αντισυνταγματάρχης Επ.	Μπαλαλάς Αλέξανδρος

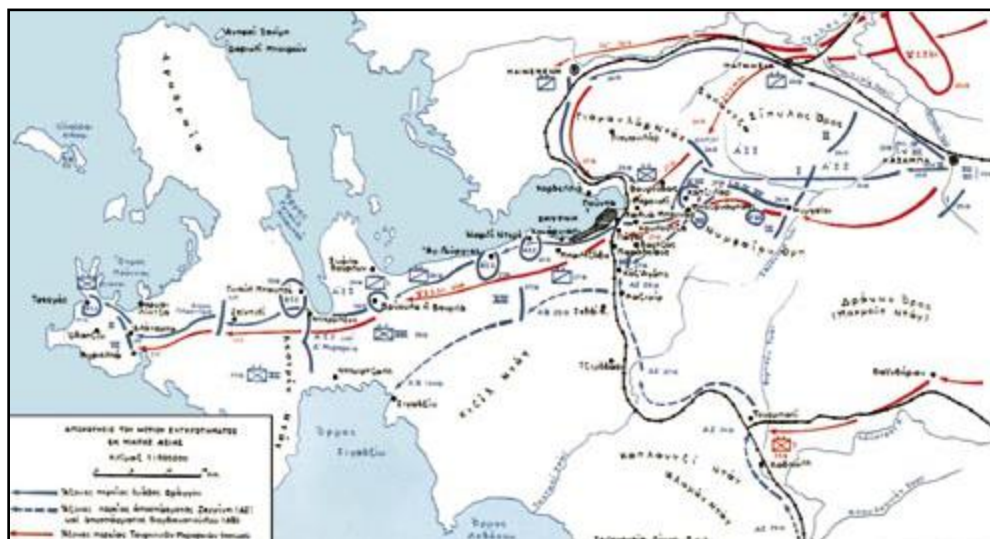
• Η εκστρατεία στη Μικρά Ασία (1919-1922)

Η Ελλιάδα, εκτελώντας απόφαση της Διάσκεψης της Ειρήνης (Παρίσι) των νικητριών Σύμμαχων Δυνάμεων του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ανέλαβε κατά τις αρχές Μαΐου 1919 την εκστρατεία στη Μικρά Ασία. Η Σμύρνη κατελήφθη την 2^η Μαΐου 1919 από την II Μεραρχία, κατόπιν εξουδετέρωσης απόπειρας αντιστάσεως της εκεί τουρκικής φρουράς. Ο Ελληνικός Στρατός είχε ως αποστολή να εξασφαλίσει την τάξη, την ησυχία και να εκτείνει την κατοχή στην ενδοχώρα. Η εκστρατεία αναζωογόνησε τα όνειρα και αναπτέρωσε τις ελπίδες του από αιώνες εκεί εγκατεστημένου ελληνικού πληθυσμού για τερματισμό των διώξεων και των εκτοπισμών που είχαν ενταθεί εκ μέρους των Τούρκων κατά τους Βαλκανικούς πολέμους, αλλά και από τον τουρκικό εθνικισμό που οδήγησε στη σύρραξη Ελλήνων και Τούρκων μέχρι και το 1922.

Ο Αντισυνταγματάρχης (ΠΖ) Αριστείδης Χασαπίδης, Επιτελάρχης της IIης Μεραρχίας μεταφέρεται με το Σχηματισμό του, που πολεμούσε στη Μεσημβρινή Ρωσία με τους Συμμάχους, ατμοπλοϊκώς στις 20 Ιουνίου 1919 από το Γαλάζιο της Ρουμανίας (τελευταία έδρα του Στρατηγείου) στη Σμύρνη, συνθέτοντας, μαζί με την I και XIII Μεραρχίες και

βοηθητικές μονάδες, τη Στρατιάς Κατοχής Μικράς Ασίας. Η μεταφορά ολοκληρώθηκε στις 3 Ιουλίου 1919.

Η ΙΙη Μεραρχία στις 7 Ιουλίου 1919 προωθείται στον τομέα του Καϋστρου ποταμού και αναλαμβάνει την προκάληψη. Στην περιοχή της κοιλάδας του Καϋστρου ποταμού είχε εκδηλωθεί δράση τουρκικών πυρών πεζικού και πυροβολικού μαζί με περίπολα. Στις 12 Ιουλίου ενεργεί εκκαθάριση των νοτιοανατολικά του Οδεμνσίου χωριών Μπε-στανμί, Τσερελί, Αγιασουηούκ και Τσερκέσκιϊ και την 13^η Ιουλίου εκτελεί επιδρομή κατά του χωριού Κιούρε. Την επόμενη ημέρα ορίζεται ως βόρειο μεν όριο του τομέα της Μεραρχίας η γραμμή Νυμφαίο (Ταχταλί Νταγ) - Δράκων (Μαχμούτ Νταγ) - Μερμερί Νταγ - Λουντμπέι Γιαϊθιά ως δε νότιο η διασταύρωση των σιδηροδρομικών γραμμών Σω-κίων και Αϊδινίου παρά το σιδηροδρομικό σταθμό του Μπαλατζίκ, καθώς και η γραμμή των αντερεισμάτων της Μεσωγίδας βορειοανατολικά και η γραμμή διαχωρίσεως των υδάτων Μεσωγίδας ανατολικά. Την 15^η Ιουλίου αποκρούει επιτυχώς δύο τουρκικές επιθέσεις κατά του Μπιρτζέ (Πυργί). Στις 31 Ιουλίου κατέχει τον τομέα της κοιλάδας του Καϋστρου που εκτείνεται από τα Θείρα προς Φάτα - Αντιτζεντέ - Μπιρτζέ - Τζε-νεβέ - Γενιτζέ. Από την 7^η έως την 15^η Αυγούστου αποκρούει πάλη με επιτυχία πέντε νέες σφοδρές επιθέσεις των Τούρκων κατά του Αντιτζεντέ (Λύγδα). Στις 16 Αυγού-στου διατίθεται στη Μεραρχία το ΙΙΙ/8 Τάγμα Κρητών. Μετά από διήμερο, το Τάγμα αυτό διαλύει τουρκική συμμορία μεταξύ Οδεμνσίου και Φάτων, με αποτέλεσμα στις 20 Αυγούστου η Μεραρχία να καταλάβει το Κιούρε και του διπλανούς αυχένες 862 και 965. Στις 31 Αυγούστου διατίθεται στη Μεραρχία και το ΙΙ/8 Τάγμα Κρητών. Στις 19 Σε-πτεμβρίου με αιχμές του δόρατός της τα δύο Τάγματα Κρητών επεκτείνει τον τομέα ευθύνης της από το βόρειο τμήμα της γραμμής των βουνών Νυμφαίο - Δράκων- Μερ-μερί Νταγ - Λουντμπέι Γιαϊθιά - λίμνη Γκιολτζίκ έως τις εκβολές του Καϋστρου ποταμού - προσωρινή γραμμή ελληνοϊταλικής κατοχής - ρους Μουσιούκ Ντερέ και ανατολικάς Ντεμερτζίκ- Μεσωγίδα - γραμμή διαχωρισμού προς Μπουλιαντάν Νταγ. Επίσης, διατίθε-ται στη Μεραρχία και η 2/3 Ίλη Ιππικού. Την 29η Σεπτεμβρίου το 8^ο Σύνταγμα Κρητών συγκροτεί το απόσπασμα Αγιασουηούκ και από τις 5 Οκτωβρίου αναλαμβάνει την ευθύ-νη ασφαλείας της σιδηροδρομικής γραμμής από Τουρμπαλί μέχρι Καραμπουνάρ. Την 20^η Οκτωβρίου εκκαθαρίζει τον ορεινό όγκο Μερμερί Νταγ και την 8^η και 9^η Νοεμβρίου διαλύει τουρκικές συγκεντρώσεις γύρω από το Καϊμακτσί και καταλαμβάνει τη γραμμή Σεμίτ - Μπουτζάκ - Γκιούρτζοβα. Στις 25 Νοεμβρίου διατίθεται στη Μεραρχία το 28 Σύν-ταγμα Πεζικού προς αντικατάσταση του 8^{ου} Συντάγματος Κρητών. Τη 12η Δεκεμβρίου σταθμεύει διαδοχικά στα Βαϊνδήριον, Θείρα, Κιουρέ, Αντιτζεντέ, Καϊμακτσί, Οδεμήσιον, Μπιρτζέ. Επίσης, διατίθεται στη Μεραρχία και το απόσπασμα Αγιασουηούκ του 28^{ου} Συντάγματος Πεζικού. Στις 17 Δεκεμβρίου καταλαμβάνει το δυτικά του Κελές ύψωμα Μητσοπούηου, το αντέρεισμα Ζαβιζαλήν και την κορυφή δυτικά του Κεμέρ. Την επό-μενη μέρα καταλαμβάνει τη γραμμή των υψωμάτων Εσλί - Τσαϊλί. Στις 31 Δεκεμβρίου ο τομέας της Μεραρχίας οργανώνεται σε νότιο και βόρειο υποτομέα, με όριο διαχωρι-σμού τον Καϋστρο ποταμό. Από την 16^η μέχρι την 18^η Φεβρουαρίου 1920 συμμετέχει μαζί με την ΙΙΙη Μεραρχία στην εκκαθάριση του ορεινού όγκου Μποζ Νταγ (Τμώθος). Η ΙΙΙη Μεραρχία Πεζικού βρισκόταν ανεπτυγμένη στην κοιλάδα του Έρμου ποταμού και χωριζόταν από τη ΙΙη Μεραρχία Πεζικού από το μεγάλο ορεινό όγκο του Μποζ Νταγ (Τμώθος), του οποίου οι κορυφές περνούσαν τα 2000 μέτρα. Πάνω δε στον ορεινό αυτό όγκο ήταν εγκατεστημένες τουρκικές δυνάμεις, οι οποίες αποτελούσαν συνεχή απειλή στις εσωτερικές πτέρυγες των ΙΙ και ΙΙΙ ΜΠ. Η ολοκλήρωση της κατάληψης

του ορεινού όγκου του Τμώλιου έδινε μεγάλο πλεονέκτημα στον Ελληνικό Στρατό Κατοχής, γιατί διαλύθηκαν οι εχθρικές δυνάμεις, καταλήφθηκε η φύσει ισχυρή θέση της Ακρόπολης των Σάρδεων και εκκενώθηκε λόγω πανικού η πόλη του Σαλιχλί από τον τουρκικό πληθυσμό, με αποτέλεσμα να επιτευχθεί πλησιέστερος σύνδεσμος των II και XIII Μεραρχιών και να διακοπεί η επικοινωνία του εχθρού μεταξύ των κοιλάδων των Έρμου και Καϊστρου προς τη Σμύρνη. Το ηθικό του άτακτου τουρκικού στρατού έπεσε σε τέτοιο βαθμό, ώστε δεν ενήργησαν καμία αντεπίθεση εναντίον των ελληνικών θέσεων σε εκείνη την περιοχή. Την 28^η Φεβρουαρίου ο τομέας οργανώνεται πάλι στους υποτομείς Γκιοιτζίκ, Πυργί και Αντιτζεντέ. Κατά το πρώτο πενήντημερο του Μαρτίου το βόρειο όριο του τομέα της Μεραρχίας μετατοπίζεται βορειότερα επί της κορυφογραμμής Δράκων - Οβατζίκ - Καρατσάμ - Αρτιτζάκ Γιαϊλά και το νότιο επί της κορυφογραμμής Μεσωγίδας μέχρι τον κόλπο της Νέας Εφέσου. Στο εσωτερικό της Μεραρχίας η περιοχή κατατμήθηκε σε δύο τμήματα, των Θείρων και του Βαϊνδηρίου, με όριο διαχωρισμού τον Καϊστρο ποταμό. Στη συνέχεια και μέχρι την 31^η Μαΐου 1920, η IIη Μεραρχία βελτιώνει τα υπάρχοντα έργα, κατασκευάζει νέα ορύγματα πεζικού, τοποθετεί συρματοπλέγματα στο ύψωμα Σφακιανάκη, διατηρεί τη γραμμή της και αποκρούει αλλεπάλληλες τουρκικές επιθέσεις.

Στις μάχες της παραπάνω περιόδου ο Αντισυνταγματάρχης (ΠΖ) Αριστείδης Χασαπίδης διακρίθηκε για τις στρατιωτικές και επιτελικές του ικανότητες, την αυταπάρνηση και την απεριόριστη αφοσίωσή του εις το καθήκον του Αξιωματικού. Συμμετείχε και αυτός μαζί με τους υπόλοιπους Αξιωματικούς και στρατιώτες στους παραπάνω αγώνες.

Εδώ αξίζει να αναφερθεί ότι λίγες μέρες πριν την έναρξη των επιχειρήσεων οι απολυόμενοι στρατιώτες δεν ήθελαν να εγκαταλείψουν τις Μονάδες τους και ζήτησαν να παραμείνουν στις θέσεις τους και να απολυθούν μετά τη λήξη του πολέμου. Ο Διοικητής του Α' Σώματος ενέκρινε την αίτηση αυτή και εξέφρασε τα συγχαρητήριά του. Επίσης το Υπουργείο Στρατιωτικών, στο οποίο αναφέρθηκε η πατριωτική αυτή στάση, εξέφρασε με γενική εγκύκλιο διαταγή την ευαρέσκειά του σε αυτούς.

Κατά τους υποχωρητικούς αγώνες του 1922 ο Αντισυνταγματάρχης (ΠΖ) Αριστείδης Χασαπίδης, μετά από διαταγή του Διοικητή της IIης Μεραρχίας, στις 14 Αυγούστου 1922

ηγήθηκε αντεπίθεσης εναντίον των τουρκικών δυνάμεων που είχαν καταλάβει την Ορτάντζα στον τομέα του Ουσάκ τις προηγούμενες ημέρες. Η αντεπίθεση σημείωσε απόλυτη επιτυχία και οι Τούρκοι υποχώρησαν με σημαντικές απώλειες.

Οι υποχωρούσες ελληνικές δυνάμεις⁴ κατατμήθηκαν σε πολλές φάλαγγες. Η 11η Μεραρχία πορεύθηκε μετά των Διοικητών των Α' και Β' Σωμάτων Στρατού. Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι στα απομνημονεύματά του ο Στρατηγός Γονατάς γράφει: «Έρθε διαταγή της Στρατιάς με την οποία ανατίθεται στον Υποστράτηγο Φράγκο η διοίκηση όλων των Μεραρχιών των Α' και Β' Σωμάτων Στρατού μετά την αιχμαλωσία των διοικήσεών τους, υπό τον όρο να χρησιμοποιεί το Επιτελείο της 11ης Μεραρχίας γιατί σύμφωνα με το σύνδεσμο της Στρατιάς Σκυθακκάκη μόνο το Επιτελείο της 11ης Μεραρχίας, με επιτελή τον Ανχη Αριστείδη Χασαπίδη, λειτουργεί ως υπηρεσία κανονική και με ψυχραιμία». Η 11η Μεραρχία, αφού περιπλανήθηκε επί διήμερο νοτιοδυτικά του Μουράτ Νταγ, κυκλώθηκε την 20^η Αυγούστου 1922 από ισχυρότατες τουρκικές δυνάμεις, γύρω από το χωριό Καρτζά Χισάρ, οπότε και παραδόθηκε σε αυτές στις 17:00 της ίδια μέρας μετά από σύντομη αντίσταση. Πολλοί βαθμοφόροι και οπλίτες διέφυγαν με βαγόνια και κανέναν δεν μπορούσε να τους σταματήσει ή να τους αναχαιτίσει.

Ο Ανχης Αριστείδης Χασαπίδης παραμένει και συνεχίζει τη δράση του σαν Επιτελήρχης του «Νοτίου Συγκροτήματος» του Υπηγου Φράγκου.

Πλεονεκτήματα, ηγετικά χαρακτηριστικά, συγκεκριμένη προσφορά του, γιατί πρέπει και σε ποια σημεία να τον μιμηθούμε, υπάρχουν αδύνατα σημεία του προς αποφυγή και ποια;

Από τη μέχρι τώρα ιστορική αναφορά διαπιστώνουμε ότι ο Στρατηγός Αριστείδης Χασαπίδης έχει να επιδείξει πλεονεκτήματα και ηγετικά χαρακτηριστικά, τα οποία πρέπει να υπάρχουν σε κάθε στρατιωτικό. Τα ελλείματά του (αν υπήρχαν) είναι τόσο μικρά, που δε χρειάζεται ούτε καν να αναφερθούν, γιατί και μόνο που αγωνίστηκε για την πατρίδα φτάνει. Πρέπει να υποστηρίζουμε και να στηρίζουμε τέτοιους Αξιωματικούς για το συμφέρον του Στρατού και της Πατρίδας γενικότερα.

Υπήρξε φιλόπατρις, καθώς έδωσε τα πάντα για την Πατρίδα και το Έθνος, πολέμωντας γενναία και ακούραστα, υψώνοντας το ανάστημά του όπου χρειάστηκε, αγωνιζόμενος με απaráμιλλο σθένος και πνεύμα αυτοθυσίας, γράφοντας το δικό του «Αθάνατο Έπος» σε όλα τα πεδία των μαχών στα οποία έλαβε μέρος.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Κλείνοντας το σύντομο ιστορικό οδοιπορικό για το βίο και την προσφορά του Στρατηγού Αριστείδη Χασαπίδη στους Βαλκανικούς Πολέμους 1912-13 και τη Μικρασιατική Εκστρατεία και διαβάζοντας γενικά τη βιβλιογραφία των Βαλκανικών Πολέμων και της Μικρασιατικής Εκστρατείας κ.ά., παρατηρούμε ότι οι προκάτοχοί μας στο στρατό αγωνίστηκαν με πενιχρά μέσα και με ελλιπή εξοπλισμό και υπέμειναν βάσανα και κακουχίες. Όλα αυτά για ένα και μοναδικό σκοπό, την Ελευθερία του Έθνους. Πολέμησαν γενναία σαν Ήρωες, προσφέροντας τα πάντα για την Πατρίδα και ατενίζοντας το μέλλον πάντα με αισιοδοξία.

⁴ Συνέπεια των πολυχρονών μαχών, της οικονομικής και ψυχολογικής εξουθένωσης της χώρας και των εσωτερικών πολιτικών προστριβών.

Για όλη τα παραπάνω, πρέπει εμείς οι νεότεροι, που υπηρετούμε στις τάξεις του Ελληνικού Στρατού, αφού πάρουμε σαν παράδειγμα τον ήρωα και αφού πιστέψουμε ότι η Ευτυχία έγκειται στην Ελευθερία, η δε Ελευθερία στην Ανδρεία, να μην αποφεύγουμε τους κινδύνους του πολέμου (αν αυτός χρειασθεί και εφόσον έχουμε εξαντλήσει όλη τα μέσα για ειρηνική επίλυση), αγωνιζόμενοι πάντα ηρωικά, όπως ο Στρατηγός Αριστείδης Χασαπίδης, ο οποίος έφυγε από τη ζωή, αφήνοντας την τελευταία του πνοή χωρίς να ζητήσει τίποτα από την Πατρίδα.

Αυτός που έδωσε τα πάντα για αυτή

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ✎ ΔΙΣ/ΓΕΣ, Λεύκωμα Αρχηγών ΓΕΣ 1901-2001, σελ 50-51.
- ✎ Διαταγή Σ.Μ.Υ. (Βιογραφικό).
- ✎ ΔΙΣ/ΓΕΣ, Επίτομη Ιστορία των Βαλκανικών Πολέμων 1912-1913, Αθήνα 1987.
- ✎ ΔΙΣ/ΓΕΣ, Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο(1914-1918). Η Συμμετοχή της Ελλάδας εις τον Πόλεμο (1918).
- ✎ ΔΙΣ/ΓΕΣ, Το Ελληνικόν Εκστρατευτικόν Σώμα εις την Μεσημβρινήν Ρωσία (1919), Αθήναι 1955.
- ✎ ΔΙΣ/ΓΕΣ, Επιχειρήσεις Φιλαδέλφειας - Προύσσης - Ουσάκ (Ιούνιος-Νοέμβριος 1920), Αθήναι 1957 (Ανατύπωση 1986).
- ✎ ΔΙΣ/ΓΕΣ, Επίτομη Ιστορία της εις Μικράν Ασίαν Εκστρατείας 1919-1922, Αθήναι 1967 (Ανατύπωση 1987).
- ✎ ΔΙΣ/ΓΕΣ, Ο Ελληνικός Στρατός εις την Σμύρνην (Μάιος 1919-Μάιος 1920).
- ✎ ΔΙΣ/ΓΕΣ, Η Εκστρατεία εις την Μικράν Ασίαν (1919-1922), Τόμος Τέταρτος, Επιχειρήσεις Ιουνίου-Ιουλίου 1921.
- ✎ ΔΙΣ/ΓΕΣ, Το τέλος της εκστρατείας εις την Μικράν Ασία (1922).
- ✎ Θέματα Στρατιωτικής Ιστορίας, Αθήναι 1981.
- ✎ Απομνημονεύματα Στ. Γονατά.
- ✎ ΔΙΣ/ΓΕΣ, Αποσπάσματα Αρχαιακού Υλικού.
- ✎ Στρατιωτική Επιθεώρηση (Μαρ.- Απρ. 2004), 120 Χρόνια Σ.Μ.Υ.

Ο Στρατηγός Γεώργιος Ουάσιγκτον & η ίδρυση των Η.Π.Α.

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: Δρ. Ευάγγελος Ε. Τζάχος

Μετά την ανακάλυψη της Αμερικής, το 1492, από το Χριστόφορο Κολόμβο, άρχισε και ο αποικισμός της από τους Ευρωπαίους. Η Νότια Αμερική αποικήστηκε από την Πορτογαλία και την Ισπανία, η δε Βόρεια Αμερική από Βρετανούς και Γάλλους, κυρίως.

Οι Βρετανοί άρχισαν να μεταναστεύουν στη Β. Αμερική έναν αιώνα μετά την εξερεύνηση του ποταμού του Αγίου Λαυρεντίου και της Νέας Αγγλίας. Η Βιρτζίνια αποικήστηκε το 1606, ενώ μια ομάδα Άγγλων πουριτανών έφθασε στην Αμερική με το πλοίο Μείφλσγουερ (Mayflower), το 1620, και εγκαταστάθηκε στο Πλίμουθ (Plymouth) της Μασσαχουσέττης. Εκεί άλλωστε κατέληξαν οι μισοί Βρετανοί άποικοι.

Οι Γάλλοι ίδρυσαν την πόλη του Κεμπέκ το 1608 και το Μόντρεαλ το 1620. Οι αποικίες αυτές θεωρήθηκαν από τις μητέρες πατρίδες χώροι αποθέσεως, όπου μπορούσαν να στέλνουν όλους τους ανεπιθύμητους συμπατριώτες τους.

Από την αρχή, οι λόγοι για τον αποικισμό της Βορείου Αμερικής ήταν

οικονομικοί και όχι θρησκευτικοί, όπως συνέβη στη Νότια Αμερική, όπου μετανάστευσαν Ισπανοί. Οι άποικοι, όταν έφθασαν στη Β. Αμερική γνώρισαν βαρείς χειμώνες και ήλθαν σε επαφή με πολεμοχαρείς Ινδιάνους. Επειδή δε δεν υπήρχε χρυσός, όπως είχε αρχικά υποτεθεί, η διαμονή τους ήταν δυσχερής και όλοι αγωνίζονταν για να επιβιώσουν. Το 1624, η κατάσταση άλληλαξε χάρη στον Τζον Σμιθ (John Smith). Αυτός, σύμφωνα με το θρύλο, αφού σώθηκε από την εκτέλεση με τη μεσολήβηση της πριγκίπισσας Ποκαχόντας (Pocahontas), παρότρυνε τους αποίκους να οργάνωσουν την πλούσια γη της χώρας για να επιβιώσουν.

Η ταυτόχρονη αποίκηση της Β. Αμερικής από τους Γάλλους και τους Βρετανούς είχε ως συνέπεια ένα μακροχρόνιο πόλεμο. Οι Βρετανοί είχαν ήδη θέσει στο περιθώριο τους Ολλανδούς, οι οποίοι είχαν ιδρύσει το Νέο Άμστερνταμ το 1626, αλλά το έχασαν το 1664 από τον Γιορκ, που ονόμασε την πόλη Νέα Υόρκη. Το 1757, η Βρετανία άρχισε έναν επιθετικό πόλεμο κατά της Γαλλίας, για τον οποίο δεν ήταν προετοιμασμένη. Τα κέντρα του γαλλικού Καναδά ήταν το Μόντρεαλ και το Κεμπέκ, που βρίσκονταν στις όχθες του Αγίου Λαυρεντίου, ο οποίος συνέδεε την ενδοχώρα με τον Ατλαντικό. Η φυσική σύνδεση των βρετανικών αποικιών με τον Καναδά ήταν δυνατή μόνο μέσω της λίμνης Σαμπλαιν (Champlain) και του ποταμού Ρισελιέ (Richelieu) ή μέσω του Άνω Οχάιο, της λίμνης Οντάριο και του Άνω Αγ. Λαυρεντίου.

Για την άμυνα αυτών των προσβάσεων οι Γάλλοι είχαν προβεί στην ανέγερση ενός αριθμού φρουριών. Οι Βρετανοί, ωστόσο, το 1758 κατέλαβαν το Λούισμπουργκ

Πορτραίτο του Τζωρτζ Ουάσιγκτον, σε ηλικία 40 ετών, που φιλοτεχνήθηκε το 1772, από τον Charles Wilson Peale.

(Louisbourg) και τα φρούρια Ντιουκέσν (Duquesne) και Φροντενάκ (Frontenac), καθώς και το Κεμπέκ. Επίσης, το 1759 κατέλαβαν τη λίμνη Σαμπλαιν και νίκησαν τους Γάλλους στον κόλπο Κιμπερόν (Quiberon). Το 1760, καταλαμβάνοντας και το Μόντρεαλ, εκδίωξαν τους Γάλλους από την περιοχή του σημερινού Καναδά.

Η εσωτερική κατάσταση των βρετανικών αποικιών που ιδρύθηκαν ήταν στενά συνδεδεμένη με το Στέμμα και όχι με το Βρετανικό Κοινοβούλιο, οι δε αποικιακοί κυβερνήτες διορίζονταν άμεσα από το βασιλιά. Όταν ο έλεγχος του Βρετανού βασιλιά στις αποικίες έγινε ασφυκτικός, άρχισε και η αντίδρα-

ση των αποίκων ενάντια στην κεντρική εξουσία και αναπτύχθηκε τάση για ανεξαρτησία και αυτοδιοίκηση. Η επανάσταση των αποίκων κατά του βρετανικού στέμματος θεωρείται σήμερα ότι δεν οφειλόταν σε οικονομικούς λόγους και δεν προέκυψε από το γενικό ξεσηκωμό των μαζών, αλλήλ ήταν έργο

μιας μικρής ηγετικής ομάδας, η οποία επιδίωκε την αυτοδιάθεση των αποίκων.

Ο Γεώργιος Ουάσιγκτον

Ο Γεώργιος Ουάσιγκτον (George Washington), όπως όλοι οι άποικοι, καταγόταν από μετανάστες. Ο προπάππος του, Ιωάννης Ουάσιγκτον, είχε φθάσει στη Βιρτζίνια το 1657. Όταν δε απεβίωσε, κατείχε ήδη μια έκταση 10.000 εκταρίων. Ο Γεώργιος γεννήθηκε το 1732 στο Γουέικφιλντ (Wakefield) της κομητείας Γουέστμουςλαντ (Westmoreland), στη Βιρτζίνια. Επειδή εκείνη την εποχή μόνο ο πρωτότοκος γιος κληρονομούσε τον πατέρα του, το μέλλον του Γεωργίου ήταν αβέβαιο, αφού ήταν ο τρίτος γιος από τη δεύτερη σύζυγο του πατέρα του. Η οικογένειά του θεωρούσε, ότι ίσως θα έπρεπε να στραφεί προς τη θάλασσα και να γίνει ναυτικός. Το 1748, ο Ουάσιγκτον σε ηλικία 16 ετών μετέβη στην κοιλάδα Σεναντόουα (Shenandoah) ως εμπειροτέχνης τοπογράφος, για λογαριασμό του Λόρδου Φέιρφαξ (Fairfax), ο οποίος κατείχε μια έκταση 5.200.000 εκταρίων. Στην περιοχή αυτή, προ του αποικισμού των Ινδιάνων, ζούσαν οι εμπορευόμενοι Ινδιάνοι Σώνι (Shawnee) και οι πολεμοχαρείς Ιροκουοίς ή Ιροκουά (Iroquois).

Ο Γεώργιος ήλθε σε επαφή με τις αχα-

Ο Ουάσιγκτον εκφωνεί τον επικήδειο λόγο στην κηδεία του στρατηγού Μπράντοκ, ο οποίος σκοτώθηκε στο Φόρτ Ντιουκέιν, του Πίτσμπουργκ το 1755.

νείς εκτάσεις των βρετανικών κτήσεων ως τοπογράφος. Οι περισσότερες τοπογραφικές εργασίες του ήταν στην περιοχή της πλαγιάς Μπλου Ριτζ (Blue Ridge). Σε ηλικία 18 ετών αγόρασε πάμφθυνα 1000 εκτάρια γης στη θέση Μπούλσκιν Ραν (Bullskin run), ενώ αργότερα απέκτησε και άλλες εκτάσεις. Για μια επιφάνεια 456 εκταρίων κατέβαλε £ 122, ποσό μικρότερο από το μηνιαίο μισθό του. Αλλήλ και ο Λόρενς, ο μεγαλύτερος ετεροθαλής αδελφός του, ακολουθώντας το παράδειγμά του, αγόρασε και αυτός γειτονικές εκτάσεις και σε λίγα χρόνια οι Ουάσιγκτον κατείχαν μεγάλες εκτάσεις γύρω από το Τσαρλστώουν (Charlestown).

Από τα παιδικά του χρόνια ο Γεώργιος θαύμαζε το μεγαλύτερο αδελφό του Λόρενς, ο οποίος είχε συμμετάσχει σε μια αποστολή στην ισπανική Κολομβία. Ο Λόρενς υπηρέτησε επίσης ως υπασπιστής στη Βιρτζίνια, είχε δε δώσει στο κτήμα του, που βρισκόταν στις όχθες του Ποτόμακ (Potomac) το όνομα του Ναυάρχου Ε. Βέρνον. Όταν ο Λόρενς απεβίωσε το 1752 από φυματίωση, ο Γεώργιος κατατάχτηκε στην εθνοφρουρά. Τον επόμενο χρόνο, σε ηλικία 22 ετών, ενοικίασε το κτήμα Μάουντ Βέρνον από τη χήρα του αδελφού του. Το 1754, ο κυβερνήτης της Βιρτζίνια

Ρόμπερτ Ντίνγουιντι (Robert Dinwiddie) απέστειλε το Γεώργιο Ουάσιγκτον, που είχε το βαθμό του αντισυνταγματάρχη, με 160 άνδρες στην κοιλάδα του Οχάιο. Η απειρία του Ουάσιγκτον ήταν καταστροφική για την έκβαση της επιχείρησης. Μολιονότι δεν είχε κηρυχτεί πόλεμος, αυτός επετέθη εναντίον μιας κατασκήνωσης, στην οποία υπήρχαν 31 Γάλλοι, και σκότωσε δέκα από αυτούς, συμπεριλαμβανομένου και του αρχηγού τους Σιέρ ντε Ζουμονβίλ (Sieur de Jumonville). Οι Γάλλοι αμέσως εκμεταλλεύτηκαν την επίθεση του Ουάσιγκτον κατά της διπλωματικής αποστολής και με αφορμή αυτό το γεγονός, ξέσπασε σύντομα ένας πόλεμος που ονομάστηκε πόλεμος των Γάλλων και Ινδιάνων.

Στη συνέχεια, ο νεαρός αξιωματικός Ουάσιγκτον ανέγειρε έναν οχυρωματικό φράκτη από πασσάλους, κακοσχεδιασμένο, τον οποίο ονόμασε Φρούριο Νεσέσιτι (Fort Necessity). Οι Γάλλοι επιτέθηκαν εναντίον του φρουρίου, ξεκλήρισαν το ένα τέταρτο των φρουρών και ανάγκασαν τον Ουάσιγκτον σε παράδοση. Αυτός δε υπέγραψε ένα κείμενο, με το οποίο παραδεχόταν τη δολοφονία του Ζουμονβίλ. Στον απόηχο της καταστροφής, ο Ουάσιγκτον, που έφερε όλο αντιρρήσεις και ενδιαφερόταν για την προαγωγή του, κυρίως, αναγκάστηκε να παραιτηθεί από το αξίωμά του.

Την άνοιξη του 1755, ο υποστράτηγος Εδουάρδος Μπράντοκ (Edward Braddock) έφθασε στην Αιθεξάνδρεια, πόλη της αποικίας Βιρτζίνια, με δύο συντάγματα του βρετανικού τακτικού στρατού. Αντικειμενικός σκοπός του ήταν η εκδίωξη των Γάλλων από την άνω κοιλάδα του Οχάιο. Εκεί πληροφορήθηκε ότι ο νεαρός πρώην αξιωματικός της Βιρτζίνια γνώριζε την περιοχή. Όταν ο Μπράντοκ δεν μπόρεσε να προσφέρει στον Ουάσιγκτον κάποια αξιόλογη θέση, ο τελευταίος αποφάσισε να υπηρετήσει εθελοντικά. Καθώς η άνοιξη είχε φθάσει στο τέλος της, οι άνδρες του Μπράντοκ προχώρησαν μέσα στις ερημιές.

Στις 9 Ιουλίου 1755, 850 Γάλλοι και Ινδιάνοι έστησαν ενέδρα στους 1.500 άνδρες του Βρετανού υποστράτηγου. Οι τακτικοί στρατιώτες των Βρετανών, οι οποίοι δεν είχαν ποτέ γνωρίσει εχθρούς που πυροβολούσαν εύστοχα, κρυμμένοι πίσω από δένδρα, πανικοβλήθηκαν. Ο Μπράντοκ σκοτώθηκε, όπως και πολλοί από τους αξιωματικούς του. Ο Ουάσιγκτον, που επέζησε της συμπλοκής, στην αναφορά του προς τον κυβερνήτη Ρόμπερτ Ντίνγουιντι, ενώ εξυμνεί το θάρρος των ανδρών της Βιρτζίνια που είχαν λάβει μέρος στην επιχείρηση για τους Βρετανούς έγραψε ότι: «διαλύθηκαν και τράπηκαν σε φυγή, όπως τα πρόβατα μπροστά σε σκύλους».

Μετά από τρία χρόνια υπηρεσίας ως «Γενικός Διοικητής όλων των Δυνάμεων της Βιρτζίνια» ο Γεώργιος παραιτήθηκε από την

Χαλκογραφία εποχής που παριστάνει τον νεαρό Ουάσιγκτον να κρατά ένα τοπογραφικό όργανο, ενώ ο σύντροφός του ετοιμάζεται να μετρήσει κάποια απόσταση με την βοήθεια αλυσίδας. Ο Ουάσιγκτον στα 16 του χρόνια, εκπονούσε τοπογραφικές εργασίες για τα κτήματα του λόρδου Φέιρφαξ.

Ο Ουάσιγκτον, μετά το τέλος του απελευθερωτικού πολέμου, παραιτήθηκε στην Αννάπολη από την αρχιστρατηγία στις 23 Δεκεμβρίου 1783, προκειμένου να ασχοληθεί με τα κτήματά του.

εθνοφρουρά για να ασχοληθεί με την καλλιέργεια της γης. Εργαζόμενος εντατικά, περιφερόταν συνεχώς έφιππος στο κτήμα του Μάουντ Βέρνον. Με τα κτήματά του ο Ουάσιγκτον ασχολήθηκε τα επόμενα δεκάξι χρόνια.

Το 1759, ο Ουάσιγκτον παντρεύτηκε την πλούσια χήρα Μάρθα Ντάντριτζ Κάστις (Martha Dandridge Custis), η οποία είχε τέσσερα παιδιά από τον προηγούμενο σύζυγό της. Όμως με τον ίδιο δεν απέκτησε παιδί. Το 1761, όταν απεβίωσε η χήρα του αδελφού του, ο Ουάσιγκτον κληρονόμησε και το κτήμα του Μάουντ Βέρνον. Ήδη, στο κτήμα αυτό η οικογένειά του, οι σκλάβοι και οι υπηρέτες αριθμούσαν γύρω στα τριακόσια άτομα.

Το 1760, όταν ο Ουάσιγκτον ήταν 28 ετών, ο φίλος του Γεώργιος Μέρσερ τον περιέγραψε ως εξής: «ευθύς, όπως οι Ινδιάνοι, με ύψος έξι ποδών και δύο ιντσών

και βάρος 175 λιβρών... Ο σκελετός του καλύπτεται από καλά αναπτυγμένους μυς, που υποδηλώνουν μεγάλη μυϊκή δύναμη. Τα οστά και οι κλειδώσεις του είναι μεγάλα, όπως και τα χέρια του και τα πόδια του... Έχει γκριζογάθινα μάτια και διεισδυτικό βλέμμα... Έχει καθαρό και άχρωμο δέρμα, ηλιοκαμένο και σκούρα καστανά μαλλιά που απολήγουν πίσω σε κοτσίδα. Το στόμα του είναι μεγάλο και το κρατά συνέχεια κλειστό, όμως, κάπου κάπου αποκαλύπτει τα χαλασμένα δόντια του». Στην πραγματικότητα, ο Ουάσιγκτον υπέφερε από τα δόντια του σε όλη του τη ζωή. Στο σημειωματάριό του, αναφέρεται ότι είχε πονόδοντους και πρησμένα ούλα. Φαίνεται ότι, μετά από κάθε πονόδοντο, ακολουθούσε μια εξαγωγή. Σύμφωνα δε με έναν ιστορικό, οι πονόδοντοι του Ουάσιγκτον καταπόνησαν τα νεύρα του.

Κατά τη διάρκεια της απασχόλησής

του ως καλλιεργνή, ο Ουάσιγκτον εκλέχτηκε στο Δημοτικό Συμβούλιο (House of Burgesses) της αποικίας Βιρτζίνια. Στη διάρκεια της θητεία του σε αυτό το Συμβούλιο, για ένα χρονικό διάστημα 16 ετών, ο Ουάσιγκτον υπέβαλε λίγα νομοσχέδια προς ψήφιση. Ωστόσο, η εκτίμηση που απολάμβανε ήταν πολύ μεγάλη.

Ως καλλιεργνή, ο Ουάσιγκτον θεωρούσε ότι οι Βρετανοί έμποροι τον εκμεταλλεύονταν και ότι οι διαδικασίες και τα μέτρα που εφαρμόζε η Βρετανική Κυβέρνηση ήταν εξοντωτικά για τους αποίκους. Η πείρα που απέκτησε ως καλλιεργνή αηλιά και ως διοικητής στρατιωτικών μονάδων, τον έπεισαν ότι η βρετανική διακυβέρνηση της χώρας ήταν απαράδεκτη. Ο Ουάσιγκτον και οι κάτοικοι της Βιρτζίνια δεν μπορούσαν να παραμένουν αδιάφοροι, όταν οι Βρετανοί άρχισαν να περιορίζουν την ανεξαρτησία των αποίκων. Όταν ήταν πλέον φανερό ότι οι καταχρήσεις και οι παρεξηγήσεις θα οδηγούσαν σε έναν αιματηρό πόλεμο, το 1774, συνήλθε το Πρώτο Ηπειρωτικό Συνέδριο (Continental Congress) στη Φιλαδέλφεια. Στο συνέδριο αυτό, ο Ουάσιγκτον εκλέχθηκε εκπρόσωπος της αποικίας της Βιρτζίνια. Ήδη, από το 1769, ο Ουάσιγκτον διακατεχόταν από επαναστατικές ιδέες. Σε μια επιστολή του προς τον Γεώργιο Μείζον αναφέρει τα εξής: «όταν τα αγέρωχα αφεντικά μας στη Μεγάλη Βρετανία ικανοποιηθούν μετά την αφαίρεση της αμερικάνικης ελευθερίας, τότε μόνο θα φανεί απαραίτητο ότι κάτι πρέπει να γίνει για να διατηρηθεί η ανεξαρτησία, την οποία εμείς αποκτήσαμε από τους προγόνους μας...».

Οι εκπρόσωποι των αποικιών στο Πρώτο Ηπειρωτικό Συνέδριο διακήρυξαν την απόφασή τους να συμβάλλουν στη διαφύλαξη των δικαιωμάτων και περιουσιών των αποίκων. Ανάμεσα στα μέτρα που έλαβαν ήταν και η συγκρότηση και η εκπαίδευση της εθνοφυλακής, καθώς και η δημιουργία δυνάμεων ταχείας επέμβασης. Τον ίδιο χρό-

Τοπογραφικό Σχέδιο, στο οποίο φαίνονται οι ποταμοί Πότσουμακ και Οχάιο. Ο Ουάσιγκτον, εκπόνησε αυτό το σχέδιο το 1754, όταν ήταν αντισυνταγματάρχης της εθνοφυλακής της Βιρτζίνια.

νο, οι Βρετανοί συγκέντρωσαν στη Βοστώνη δέκα συντάγματα πεζικού και δύο τάγματα με πεζοναύτες για να καταστείλουν τις επικείμενες εξεγέρσεις των Αμερικανών.

Το Δεύτερο Ηπειρωτικό Συνέδριο, το οποίο συνήλθε το Μάιο του 1775 στη Φιλαδέλφεια, είχε ως θέμα την πολιτική που έπρεπε να εφαρμόσουν οι αποικίες για να αντιμετωπίσουν την επιθετικότητα των Βρετανών. Ήδη, οι άνδρες της Νέας Αγγλίας είχαν αντιμετωπίσει με όπλα τις βρετανικές δυνάμεις που είχαν αποσταλεί από τη Βοστώνη στο Λέξινγκτον (Lexington) και στο Κόνκορντ (Concord) της Μασσαχουσέτης. Όταν οι

επαναστάτες πέρασαν από την άμυνα στην επίθεση, προσδιόρισαν ως πρώτο στόχο τους το φρούριο Ταϊκοντέρογκα (Ticonderoga), που βρισκόταν στη συμβολή των λιμνών Σαμπλαιν (Champlain) και Τζόρτζ. Οι Βρετανοί είχαν μετονομάσει το γαλλικό φρούριο Καριλόν (Carillon) σε Ταϊκοντέρογκα, που στη γλώσσα των Ινδιάνων σημαίνει «στη συμβολή των δύο νερών», και το είχαν επισκεύασει. Στο φρούριο είχαν τοποθετηθεί πολλή κανόνια, όμως, αυτό είχε πλημμυρήσει φρούρηση.

Οι επαναστάτες είχαν αναθέσει την επίθεση κατά του φρουρίου στο συνταγματάρχη Μπένεντικτ Άρνολντ. Όμως ο Έθαν Άλλεν (Ethan Allen) με τα «παιδιά του πράσινου βουνού», ξεκινώντας ανεξάρτητα από τον Άρνολντ, είχαν αποφασίσει να καταλάβουν και αυτοί το φρούριο. Οι δύο οπληρχηγοί, Άρνολντ και Άλλεν, μαζί με τους άνδρες τους συναντήθηκαν συμπτωματικά στο Χάντς Κόβ· μετά δε από αντιπαραθέσεις αποφάσισαν να καταλάβουν το φρούριο από κοινού. Το φρούριο κατελήφθη στις 10 Μαΐου 1775, δίχως την παραμικρή αντίσταση. Ανάμεσα στα λάφυρα ήταν και εκατό κανόνια.

Ο Ουάσιγκτον αρχιστράτηγος

Κατά τη διάρκεια των εργασιών του Δεύτερου Ηπειρωτικού Συνεδρίου, ο Ιωάννης Άνταμς (John Adams) της Μασσαχουσέτης στην ομιλία του, της 14 Ιουνίου 1775, είχε προτείνει τη συγκρότηση ενός μεγάλου αμερικανικού στρατού, που δεν θα ήταν πιστός μόνο σε μια αποικία αλλά θα ήταν επιφορτισμένος με την προστασία όλων των αποίκων. Για δε τη διοίκηση του στρατού προσδιόρισε τα προσόντα του ατόμου που θεωρούσε κατάλληλο ως εξής: «έναν κύριο, του οποίου η ικανότητα και η πείρα ως αξιωματικού, η ανεξάρτητη οικονομική επιφάνεια, τα μεγάλα του προσόντα και ο εξαίρετος χαρακτήρας του, θα τύγχαναν της εγκρίσεως ολόκληρης της Αμερικής και θα ένωναν τις θερμές προσπάθειες όλων των αποικιών», υπονοώντας τον Ουάσιγκτον, τον οποίο το Συνέδριο εξέλε-

ξε παμπηφεί, στις 15.6.1775, για τη θέση αυτή. Ο Ουάσιγκτον, ο οποίος συμμετείχε στο συνέδριο ως διοικητής των εθνοφρουρών της Βιρτζίνια, φορώντας τη μπλε στρατιωτική στολή και έχοντας αγέρωχη εμφάνιση, φαίνεται ότι ήταν ο πιο εντυπωσιακός από όλους τους συνέδρους, ήταν δε ο μόνος που έφερε στρατιωτική στολή.

Στο συνέδριο αυτό, μαζί με τον Ουάσιγκτον εξελέγησαν 4 υποστράτηγοι, οι Artemas Ward, Charles Lee, Horatio Gates και Philip Schuyler, καθώς και οκτώ ταξίαρχοι. Από αυτούς, ο Lee και ο Gates, όντας πρώην Βρετανοί αξιωματικοί, δεν έτρεφαν μεγάλη εκτίμηση για τον αρχιστράτηγό τους, θεωρώντας τον αναποφάιστο και ερασιτέχνη. Ωστόσο, η μεγαλύτερη στρατιωτική πείρα τους, τόσο είχε εντυπωσιάσει τον Ουάσιγκτον, που τους φέρθηκε με σεβασμό, μεγαλύτερο από αυτόν που τους άξιζε.

Από την πλευρά του, ο Ουάσιγκτον όχι μόνο δεν επιθυμούσε να διοριστεί αρχιστράτηγος, αλλά προσπάθησε και να αποφύγει το διορισμό, επειδή γνώριζε ότι η θέση αυτή θα είχε ως συνέπεια να βρεθεί μακριά από τη σύζυγο και την οικογένειά του. Αποδέχθηκε, ωστόσο, το διορισμό του αρχιστρατήγου με τα εξής λόγια: «Μοιλονότι είμαι πολύ συγκινημένος για τη μεγάλη τιμή που μου δίδεται με το διορισμό αυτό, διακατέχομαι από μεγάλη ήληη, επειδή γνωρίζω ότι οι ικανότητές μου και η στρατιωτική μου πείρα πιθανόν να μην είναι αντάξιες της μεγάλης και σημαντικής εμπιστοσύνης σας...».

Ο Ουάσιγκτον ως αρχιστράτηγος των Αμερικανών, εκτός από τον υπό συγκρότηση στρατό, ανέλαβε και τη διοίκηση των Minutemen (δύναμη ταχείας επέμβασης), οι οποίοι θεωρητικά μπορούσαν να προετοιμαστούν σε ένα λεπτό.

Ο αρχιστράτηγος Ουάσιγκτον, μετά το διορισμό του, αναχώρησε από τη Φιλαδέλφεια με προορισμό τη Μασσαχουσέτη. Όταν έφθασε στη Νέα Υόρκη, πληροφορήθηκε ότι ο κύβος είχε ήδη ριφθεί. Οι Βρετανοί μετά την απώλεια του φρουρίου Ταϊκοντέρογκα είχαν

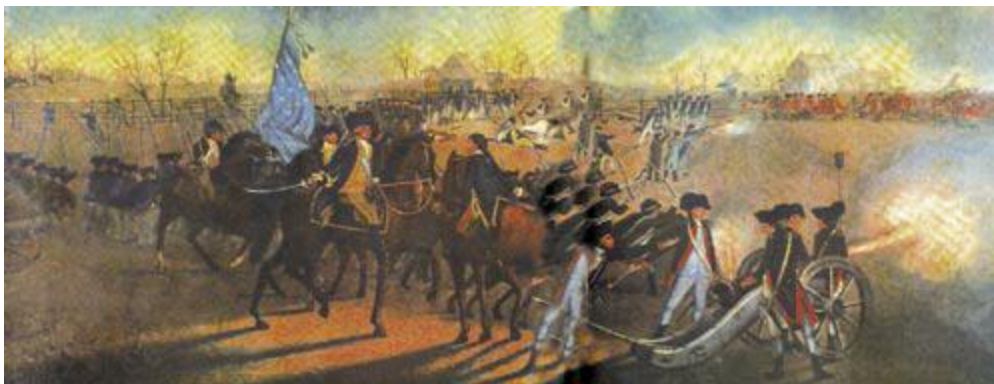

Η παράδοση των Άγγλων στο York town στις 19.10.1781. Ο Ουάσιγκτον παριστάνεται έφιππος στο βάθος με καφέ άλογο, ενώ ο Αμερικανός υποστράτηγος Benjamin Lincoln, επάνω σε λευκό άλογο, αφοπλίζει τους Βρετανούς. Όταν ο Βρετανός στρατηγός Cornwallis αρνήθηκε να παραστεί στην τελετή της παράδοσης, ο Washington ανέθεσε την παράδοση των Βρετανών στον Lincoln.

συγκεντρωθεί στη Βοστώνη, που πολιορκείτο από τους επαναστάτες, οι οποίοι, διαβλέποντας ότι οι Βρετανοί θα προσπαθούσαν να καταλάβουν τα υψώματα Breed, Morten και Bunker, στις 16.6. 1775, ανέθεσαν σε 1800 εθνοφρουρούς (militia) την κατάληψη του λόφου Breed. Το πρωί της 17^{ης} Ιουνίου, ενώ τα βρετανικά πλοία άρχισαν να βομβαρδίζουν τα οχυρωματικά έργα που είχαν κατασκευαστεί σε μια νύκτα, ο Βρετανός υποστράτηγος Σερ Γουίλιαμ Χάου (William Howe) διατάχτηκε να καταλάβει το προαναφερθέν ύψωμα. Η κατάληψη του λόφου αυτού στοίχισε στους Βρετανούς 226 στρατιώτες νεκρούς και 828 πληγωμένους.

Όταν ο Ουάσιγκτον έφθασε στο στρατόπεδο των Αμερικανών στο Καίμπριτζ της Μασσαχουσέττης στις 2 Ιουλίου 1775, αντι-

μετώπισε τεράστιες δυσκολίες. Αυτός είχε αναλάβει την υποχρέωση να συγκροτήσει ένα στρατό από άνδρες που είχαν συγκεντρωθεί άτακτα από 4 πολιτείες της Νέας Αγγλίας: τη Μασσαχουσέττη, το Κονέτικατ, το Νιου Χάμσαϊρ και το Ροντ Άϊλαντ. Αυτοί οι «Γιάνκηδες» προσήλθαν ως εθελοντές και ήταν ατομιστές, απειθάρχητοι και άσχετοι με το στρατό, ενώ δεν ήταν καν εφοδιασμένοι με ρούχα, όπλα, πυρομαχικά και τα άλλα απαραίτητα εφόδια για να πολεμήσουν μακροχρόνια. Επιπλέον, αντιστέκονταν σε κάθε προσπάθεια επιβολής πειθαρχίας, είχαν εκλέξει δικούς τους αξιωματικούς και δήλωναν πίστη μόνο στην αποικία της καταγωγής τους. Βρίσκονταν εκεί επί θητεία, η οποία θα έληγε τα Χριστούγεννα. Επειδή ο Ουάσιγκτον δε διέθε-

Ο Ουάσιγκτον με το σπαθί στο χέρι ηγείται της μάχης στο Princeton του N. Jersey. (Πίνακας του J. Peale 1783).

τε επιτελείο και αδυνατούσε να επιβάλει τη στρατιωτική πειθαρχία, πολλοί από τους άνδρες επέστρεψαν στα σπίτια τους, παίρνοντας μαζί τους όπλα και μπαρούτι.

Ο Ουάσιγκτον, σε μια επιστολή προς τον αδελφό του, με την οποία παραπονιόταν ότι οι αξιωματικοί του ήταν αδιάφοροι, έγραψε τα εξής: «η κατάσταση είναι απειπιστική, όταν βλέπω τον χειμώνα να έρχεται και τους άνδρες μου γυμνούς. Σε λίγες εβδομάδες φθάνει το τέλος της θητείας τους και δε γνωρίζω τι θα επακολουθήσει. Ο ταμίας δεν έχει ούτε ένα δολλάριο στα χέρια του και οι άνδρες βρίσκονται σε κατάσταση ανταρσίας σχεδόν. Δεν γνωρίζω ποιος φταίει, όμως, εάν η κατάσταση δε διορθωθεί, ο στρατός θα διαλυθεί». Όταν στο στρατόπεδο του Καίμπριτζ έφθασαν και οι εθνοφρουροί από την Πενσυλβάνια, Μαίριλαντ και Βιρτζίνια, τα προβλήματα του αρχιστρατήγου άρχισαν να μεγεθύνονται.

Οι επαναστάτες, κατά τη διάρκεια της πολιορκίας της Βοστώνης, διατηρούσαν συστηματικά το μύθο ότι δεν είχαν ξεγερθεί κατά του ηγεμόνα τους, Γεωργίου Γ', αλλιώς κατά των υπουργών του και του τυραννικού Κοινοβουλίου. Η βρετανική δύναμη στα έγγραφα των Αμερικανών συχνά αναφερόταν ως ο «Υπουργικός Στρατός». Η σημαία των Αμερικανών επαναστατών έφερε 13 κόκκινες και λευκές ραβδώσεις, στη δε θέση των αστεριών, υπήρχε η Βρετανική

Σημαία, γνωστή ως Union Jack. Επίσης, ο Ουάσιγκτον και οι επιτελείς του κάθε βράδυ έκαμαν μια πρόθεση, στην υγεία του βασιλέα της Βρετανίας.

Ο Ουάσιγκτον εδραίωσε την εξουσία και το κύρος του, ως επί το πλείστον, με τη βοήθεια της προσωπικότητάς του, επειδή σχεδόν όλοι τον εύρισκαν γοητευτικό, αξιοπρεπή και ειλικρινή. Η Άμπιγκεϊλ Άνταμς, γράφοντας στο σύζυγό της Ιωάννη Άνταμς σημείωνε τα εξής: «Με είχες προετοιμάσει να σχηματίσω μια ευνοϊκή εικόνα γι' αυτόν. Όμως νομίζω, ότι δεν μου είπες ούτε τα μισά. Η φυσική μεγαλοπρέπεια και η μακαριότητα, ο τζέντλεμαν και ο στρατιώτης συνδυάζονται στο πρόσωπο του Ουάσιγκτον με φυσικότητα. Η δε σεμνότητά του, προκύπτει από τα χαρακτηριστικά του προσώπου του».

Η εκκένωση της Βοστώνης από τους Βρετανούς

Στις αρχές του 1776, ο στρατηγός των επαναστατών Χένρι Νοξ (Henry Knox) κατόρθωσε με μια μικρή δύναμη να μεταφέρει 59 αγγλικά πυροβόλα που είχαν καταληφθεί στο φρούριο Ταϊκοντέρογκα, πάνω από τα βουνά της Νέας Αγγλίας και να τα τοποθετήσει στην κορυφή των υψωμάτων Ντόρτσεστερ της Βοστώνης. Όταν ξημέρωσε, οι Βρετανοί με έκπληξη αντίκρισαν τις κάνες των κανονιών, στραμμένες εναντίον των θέσεών τους. Τότε, ο Βρετανός στρατηγός

Γουίλιαμ Χάου, αντιλαμβανόμενος ότι είχε υπερκεραστεί, αποφάσισε να επιβιβάσει τις δυνάμεις του στα πλοία του βρετανικού στόλου που τον ανέμεναν και να τα μεταφέρει στο Χάιφαξ της Νέας Σκωτίας. Μετά την εξέλιξη αυτή, ο Ουάσιγκτον, πιστεύοντας ότι οι Βρετανοί θα εμφανίζονταν στη Νέα Υόρκη, έσπευσε προς τα εκεί. Στο μεταξύ, οι Βρετανοί είχαν αποστείλει μια ναυτική μοίρα στο Τσάρλστον (Charleston) της Νότιας Καρολίνας για να βοηθήσουν τις δυνάμεις των βασιλοφρόνων Τόρις (Torries). Όταν έφθασαν εκεί, προσπάθησαν στις 28 Ιουνίου 1776 να καταλάβουν το οχυρό Μούλτρι (Moultrie), αλλά απέτυχαν.

Όταν τα ιστία του βρετανικού στόλου, ο οποίος μετέφερε τις δυνάμεις του στρατηγού Χάου, άρχισαν να φαίνονται στον ορίζοντα της Νέας Υόρκης, έφθασε και η είδηση για τη διακήρυξη της ανεξαρτησίας των αποικιών (4 Ιουλίου 1776).

Ο Ουάσιγκτον, παρά το μεγάλο πρόβλημα της στρατολόγησης νέων ανδρών, είχε κατορθώσει να συγκεντρώσει στη Νέα Υόρκη 8300 άνδρες. Τότε, οι Τόρις, που βρίσκονταν στη Νέα Υόρκη, κατηγορήθηκαν ότι σχεδίαζαν τη δολοφονία του Ουάσιγκτον· ως επακόλουθο δε έγιναν συλληφείς και ο Τόμας Χάικυ (Thomas Hickey), που ανήκε στην προσωπική φρουρά του, καταδικάστηκε σε θάνατο και εκτελέστηκε.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι στα καράβια που έφεραν Βρετανούς στρατιώτες στη Νέα Υόρκη, υπήρχαν και πολυάριθμοι Γερμανοί μισθοφόροι, οι οποίοι είχαν στρατολογηθεί από το βασιλιά Γεώργιο Γ'. Έτσι, το σύνολο των βρετανικών δυνάμεων ανερχόταν σε 25.000 άνδρες.

Οι μισθοφόροι

Στον πόλεμο της Ανεξαρτησίας των Αμερικανών, εκτός από τους Γάλλους και τους Βρετανούς, συμμετείχαν Ευρωπαίοι μισθοφόροι, οι οποίοι στην πλειοψηφία τους ήταν Γερμανοί. Η λήξη του τρίτου πολέμου για τη Σιθασία, το 1763, ανάμεσα στο Φρει-

δερίκο Β' της Πρωσίας από τη μια πλευρά και τη Ρωσία, Γαλλία και Αυστρία από την άλλη, είχε ως αποτέλεσμα την απραξία πολλών στρατιωτών και αξιωματικών, οι οποίοι βρέθηκαν άνεργοι. Η Πρωσία, καθ' όλη τη διάρκεια του πολέμου παρέμεινε ουδέτερη, αποφεύγοντας να έλθει σε ρήξη με την Αγγλία, της οποίας ο βασιλιάς ήταν και ηγεμόνας του κρατιδίου του Ανοβέρου. Τότε, Γερμανοί μισθοφόροι, ιδιαίτερα από το κρατίδιο της Έσσης (Hessen), που υπολογίζονται σε 30.000 άνδρες, μεταφέρθηκαν στην Αμερική για να πολεμήσουν στο πλευρό των Βρετανών. Όταν, όμως, οι σχέσεις Πρωσίας- Βρετανίας άρχισαν να ψυχραίνονται, τότε η πρώτη άρχισε να βηθεί με συμπάθεια τους Αμερικανούς. Είναι αξιοσημείωτο δε ότι οι Η.Π.Α. μετά την ανεξαρτησία τους υπέγραψαν την πρώτη τους εμπορική και φιλική συμφωνία με την Πρωσία. Αλλά και η Γαλλία για δικούς της λόγους τάχτηκε με το μέρος των Αμερικανών. Εκτός από τους αριστοκράτες, οι οποίοι συμμετείχαν στον αμερικανικό στρατό, ο βασιλιάς της Γαλλίας, Λουδοβίκος ΙΣΤ', έστειλε εκστρατευτικό σώμα στην Αμερική και πολεμικό στόλο για να βοηθήσει ενεργά τους αποίκους.

Ο Ουάσιγκτον στη Νέα Υόρκη

Οι Βρετανοί, τον Αύγουστο του 1776, αποβίβασαν στο Λόνγκ Άιλαντ της Νέας Υόρκης 21.000 Βρετανούς και Γερμανούς στρατιώτες, δίχως να συναντήσουν αντίσταση. Ενώ ο Ουάσιγκτον βρισκόταν στα υψώματα του Μπρούκλιν (Brooklyn) για να επιβλέπει την άμυνα των Αμερικανών, οι Βρετανοί, υπό την ηγεσία του στρατηγού Χάου, επιτέθηκαν συγχρόνως σε τρία σημεία. Σύντομα δε οι Βρετανοί και οι Γερμανοί σύμμαχοί τους υπερίσχυαν και οι Αμερικανοί αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν το Λόνγκ Άιλαντ. Ο αρχιστράτηγος των Βρετανών Χάου, με την αναποφασιστικότητα που τον διέκρινε, επέτρεψε στον Ουάσιγκτον να απαγκιστρώσει από το πεδίο της μάχης 9.500 άνδρες

και να αποσυρθεί στα υψώματα του Χάρλεμ. Τότε, η Νέα Υόρκη εγκαταλείφτηκε από τους 22.000 κατοίκους της και οι Βρετανοί κατέλαβαν, στις 16.9.1776, μια έρημη πόλη, η οποία μετά μια εβδομάδα καταστράφηκε από πυρκαγιά.

Όταν ο Χάου ξανάρχιζε τις επιθέσεις, στις 12 Οκτωβρίου 1776, ο Ουάσιγκτον μετέφερε τις δυνάμεις του στην απέναντι όχθη του ποταμού Χάντσον, στο Νιού Τζέρσεϋ. Ο Ουάσιγκτον κατά τη διάρκεια των μαχών στη Νέα Υόρκη έχασε γύρω στους 600 άνδρες, ενώ 329 αξιωματικοί και 4.000 στρατιώτες του αιχμαλωτίστηκαν.

Η συνεχής υποχώρηση των Αμερικανών, όπως ήταν φυσικό, είχε αποκαρδιώσει αφάνταστα τον αρχιστράτηγο Ουάσιγκτον, ο οποίος, σε μια επιστολή του προς έναν εξάδεξήφό του τόνιζε τα εξής: «Βασιζόμαστε τώρα μόνο στην ταχεία επιστράτευση του νέου στρατού. Εάν αποτύχει αυτό, τότε νομίζω ότι ο αγώνας θα έχει χαθεί». Ήδη, ο στρατός του Ουάσιγκτον από 30.000 άνδρες είχε μειωθεί στους 3.400. Πολλοί από αυτούς ήταν σχεδόν γυμνοί, ενώ άλλοι ήταν τόσο ελαφρά ντυμένοι, που ήταν ακατάλληλοι για να υπηρετήσουν στο στράτευμα. Απελπισία πλημμύρησε και κάλυψε όλες τις αποικίες: όταν δε ο ρακένδουτος στρατός του Ουάσιγκτον έφθασε στο Νιού Τζέρσεϋ, οι κάτοικοι της αποικίας έσπευσαν να δηλώσουν πίστη στο στέμμα της Βρετανίας, κατά χιλιάδες. Ωστόσο, οι ενισχύσεις άρχισαν να καταφθάνουν, έστω και με το σταγονόμετρο. Από το ναδίρ, το οποίο δε γνώρισε κανένας άλλος Αμερικανός διοικητής στην ιστορία, ο Ουάσιγκτον άρχισε να στρατολογεί νέους και να τους ντύνει με τα παλιά ρούχα, που του δώριζαν άποικοι. Φαίνεται ότι ο Ουάσιγκτον ήταν στο στοιχείο του, όταν ο πήχης βρισκόταν υψηλά και έπρεπε να ρισκάρει τα πάντα. Ήταν δηλαδή ο στρατηγός που επιδίωκε δυσκολίες για να τις ξεπεράσει.

Οι μάχες στο Τρέντον και στο Πρίνστον

Ο στρατός του Ουάσιγκτον, λίγο πριν το τέλος του 1776, αριθμούσε θεωρητικά 7.500 άνδρες, από τους οποίους μόνο οι 4.700 ήταν ετοιμοπόλεμοι. Επειδή η θητεία των στρατευμένων έληγε στις 31.12.1776, ο Ουάσιγκτον αποφάσισε να επιτεθεί πριν το τέλος του έτους κατά των Γερμανών μισθοφόρων από την Έσση, οι οποίοι διοικούσαν από το συνταγματάρχη Ράηλ και τον ταγματάρχη φον Ντέχοφ (von Dechow). Στις 25 Δεκεμβρίου, ανήμερα των Χριστουγέννων, οι Γερμανοί στρατιώτες γιόρταζαν μέσα στους στρατώνες, ενώ ο Συνταγματάρχης Ράηλ έπαιζε χαρτιά και έπινε όλη τη νύκτα. Εκείνο το βράδυ, ο Ουάσιγκτον και οι άνδρες του πέρασαν τον ποταμό Ντέλαγουερ (Delaware) με μπάρτζες για κάρβουνα και προχώρησαν ήσυχα προς το στρατόπεδο. Το πρωί της 26^{ης}, ένας Γερμανός φρουρός σήμανε συναγερμό, όμως οι στρατιώτες του Ουάσιγκτον επιτέθηκαν, πυροβολώντας πίσω από σπίτια και δένδρα. Κατά την επίθεση, ο Συνταγματάρχης Ράηλ πληγώθηκε θανάσιμα, 900 Γερμανοί μισθοφόροι αιχμαλωτίστηκαν, 106 σκοτώθηκαν, ενώ άλλοι κατέφυγαν στο γειτονικό δάσος για να σωθούν. Στα χέρια των επαναστατών περιήλθαν μεγάλες ποσότητες όπλων και εφοδίων, καθώς και ρούμι, το οποίο καταναλώθηκε αμέσως και ζέστανε τους Αμερικανούς που είχαν ξεπαγιάσει. Η νίκη αυτή του Ουάσιγκτον χαροποίησε τους αποίκους, αναπτέρωσε το ηθικό τους, οι δε ξένοι φίλοι της επανάστασης, άρχισαν να βλέπουν την υπόθεση των επαναστατών με συμπάθεια.

Ο Ουάσιγκτον, μετά το Τρέντον, κινήθηκε εναντίον των Βρετανών, στις 3 Ιανουαρίου 1777, που βρίσκονταν στο Πρίνστον. Οι Βρετανοί αρχικά κατέφυγαν στο κολλέγιο του Πρίστον, όμως λίγο αργότερα παραδόθηκαν. Μετά τη μάχη, ενώ ο Ουάσιγκτον κινήθηκε προς το Μόρισταουν (Morristown), οι βρετανικές ενισχύσεις που έφθασαν μετά

την αποχώρηση των Αμερικανών, κινήθηκαν ληθασμένα προς το Μπρούνσγουικ (Brunswick), επιτρέποντας στον Ουάσιγκτον να ξεφύγει. Σύντομα, ο Βρετανός στρατηγός Χάου αποφάσισε να επιστρέψει μαζί με τους άνδρες του στη Νέα Υόρκη, για να επιδοθεί ο ίδιος σε διασκεδάσεις.

Το 1777, πολλοί Ευρωπαίοι αξιωματικοί κατατάχθηκαν στον αμερικάνικο στρατό. Μεταξύ αυτών ήταν ο Λουί Ντουπορτέλ (Louis Duportail), ένας μεγαλοφυής σχεδιαστής οχυρών, που κατέλαβε τη θέση του αρχιμηχανικού στον ηπειρωτικό στρατό. Ο πολωνός Ταντέους Κοσιούσκο σχεδίασε τα οχυρά της Σαρατόγκα. Ο Βαυαρός Γιόχαν Καλμν πολέμησε και έπεσε στο Κάμντεν. Όμως, ανάμεσα στους ξένους αξιωματικούς του Ουάσιγκτον ξεχωριστή θέση κατέχουν ο Βαρόνος φον Στόιμπεν (Steuben) και ο Γάλλος κόμης ντε Λαφαγιέτ.

Οι Βρετανοί στη Φιλαδέλφεια

Μετά το βαρύ χειμώνα των ετών 1776-77, ο αρχιστράτηγος των Βρετανών Χάου αποφάσισε μαζί με τους 15.000 άνδρες του να αποπληύσει με μια μοίρα από τη Νέα Υόρκη, με προορισμό τον κόλπο του Ντέλαγουερ, όπου και έφθασε μετά 4 εβδομάδες. Από την πλευρά του ο Ουάσιγκτον, αντιλαμβανόμενος ότι ο αντικειμενικός σκοπός του Βρετανού στρατηγού ήταν η κατάληψη της πρωτεύουσας των επαναστατών Φιλαδέλφειας, κινήθηκε για να την υπερασπιστεί. Εκεί, συναντήθηκε με το Γάλλο Μαρκήσιο ντε Λαφαγιέτ, που ήταν τότε μόλις 19 ετών. Όταν ο Χάου, ακολουθώντας τις όχθες του ποταμού Ντέλαγουερ

Η άφιξη του Ουάσιγκτον στη Νέα Υόρκη για την ορκωμοσία του ως πρώτου προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής.

έφθασε στο Μπραντγουάιν (Brandywine), συνάντησε τις δυνάμεις του Ουάσιγκτον, οι οποίες ανέρχονταν σε 12.000 άνδρες. Η ομώνυμη μάχη κρίθηκε στις 11 Σεπτεμβρίου 1777, όταν το δεξιό κέρασ των Αμερικανών τράπηκε σε φυγή και ακολούθησε η διάλυση του κέντρου. Ο νικητής στρατηγός Χάου κατέλαβε τη Φιλαδέλφεια, ενώ ο Ουάσιγκτον, αφού ηττήθηκε και στο Τζέρμανταουν (Germanatown), οπισθοχώρησε προς το Βάλεϋ Φόρτζ (Valley Forge). Ενώ, όμως, συνέβαιναν αυτά γύρω από τη Φιλαδέλφεια και ο Ουάσιγκτον γνώριζε τη μια ήττα μετά την άλλη, στο Βορρά συνέβαιναν πιο ευχάριστα γεγονότα. Πράγματι, όταν ο βρετανός υποστράτηγος Μπουργκκόιν, προσπαθώντας να διασπάσει τις αποικίες στα δύο, κινήθηκε από τον Καναδά προς το Όλμπανυ (Albany) της Νέας Υόρκης, κυκλώθηκε από 16.000 Αμερικανούς και ηττήθηκε στη μάχη της Σαρατόγκα (Saratoga), στις 7.10.1777. Ο ίδιος δε μετά δέκα ημέρες παραδόθηκε στους Αμερικανούς, μαζί με τους 5.000 άνδρες του.

Η κάτοψη του φρουρίου Ticonderoga, το οποίο ανακατασκευάστηκε από τους Γάλλους το 1759.

Η μεγάλη νίκη των Αμερικανών στη Σαρατόγκα, όπου αιχμαλωτίστηκαν 7 στρατηγοί, 300 αξιωματικοί, 3379 Βρετανοί και 2200 Γερμανοί στρατιώτες, έβγαλε στην επιφάνεια τη δυσφορία ορισμένων στρατηγών κατά του Ουάσιγκτον. Ο Τσάρλς Λι εξέφρασε την άποψη ότι ο αρχιστράτηγος δεν ήταν σε θέση να φέρει εις πέρας ούτε τις διαταγές ενός ροχία. Ο Ναθαναήλ Γκριν πρόσθεσε ότι ο Ουάσιγκτον είχε ανάγκη από αποφάσεις, ενώ ο Οράτιος Γκέιτς αγνόησε τις διαταγές του αρχιστράτηγου και ζήτησε την αποπομπή του. Ωστόσο, η πλειοψηφία του Κογκρέσου είχε διαφορετική γνώμη, καθόσον αδυνατούσε να βρει άξιον αρχιστράτηγο, ο οποίος θα δεχόταν τον πολιτικό έλεγχο των ενόπλων δυνάμεων.

Ο Ουάσιγκτον στο Βάλλεϋ Φόρτζ (Valley Forge), εκτός από την έντονη κριτική είχε να αντιμετωπίσει και άλλες μεγάλης δυσκολίας. Ατασθαλίες στη διοικητική μέριμνα είχαν ως αποτέλεσμα πολλοί στρατιώτες να βρεθούν δίχως υποδήματα. Σχετικά, ο Ουάσιγκτον αναφέρει τα εξής: «οι πορείες του στρατού μπορούσαν να εντοπιστούν από τα ματωμένα πόδια τους». Στο Βάλλεϋ Φόρτζ είχαν μεν συγκεντρωθεί 11.000 άνδρες, όμως, προς το τέλος του χειμώνα 2.500 είχαν πεθάνει από το κρύο και τις στερήσεις,

περισσότεροι από χίλιοι είχαν λιποτακτήσει και πολλοί άλλοι είχαν περάσει από στρατοδικείο. Κατά το στρατηγό Τζέιμς Βάρνουμ, η κατάσταση στο στρατόπεδο ήταν τόσο τραγική, που πιθανότατα ο στρατός έπρεπε να διαλυθεί, ενώ κατά το στρατηγό Άντονι Γουέιν, όλο το στράτευμα

ήταν άρρωστο και υπέφερε από παρασιτικά ζώδια και από την παρουσία αρουραίων.

Τον Ιανουάριο του 1778, ο Ουάσιγκτον έλαβε μια επιστολή του Γερμανού Βαρόνου Φρειδερίκου φον Στόιμπεν, ο οποίος επιθυμούσε να καταταγεί ως εθελοντής. Ο Στόιμπεν είχε υπηρετήσει ως ροχαγός στο στρατό του Φρειδερίκου Β' της Πρωσίας και μετά τη λήξη του επταετούς πολέμου αναζητούσε νέες πολεμικές περιπέτειες. Ο Ουάσιγκτον διόρισε τον Πρώσο Βαρόνο, γενικό επιθεωρητή, τον έθεσε δε επικεφαλής των εκπαιδευτών του στρατού. Όταν πέρασε ο βαρύς χειμώνας και ήλθε η άνοιξη του 1778, ο στρατός των Αμερικανών άρχισε να ελπίζει ξανά, επειδή ο Πρώσος βαρόνος είχε εκγυμνάσει τους νεοσύλληκτους σύμφωνα με τα πρότυπα του πρωσικού στρατού. Επίσης, ο διορισμός του στρατηγού Γκριν στον τομέα της υγείας και του εφοδιασμού είχε ευνοϊκή επίδραση. Στο μεταξύ, η κήρυξη του πολέμου από τους Γάλλους κατά των Βρετανών είχε ως αποτέλεσμα τη μεταφορά βρετανικών στρατευμάτων στα νησιά της Καραϊβικής και την αποδυνάμωση της βρετανικής παρουσίας στην Αμερική. Η ευνοϊκή αυτή εξέλιξη στον πόλεμο της ανεξαρτησίας σημάδεψε καθοριστικά την έκβαση των μετέπειτα πολεμικών επιχειρήσεων. Τότε, ο

Βρετανός στρατηγός Χένρυ Κλίντον (Henry Clinton), που είχε αντικαταστήσει τον Χάρου, φοβούμενος ότι ο γαλλικός στόλος θα έσπευδε στον κόλπο του Ντέλαγουερ, απομάκρυνε τους 3.000 Τόρις με καράβια από τη Φιλαδέλφεια, ενώ ο ίδιος μαζί με τις δυνάμεις του εγκατέλειψε τη Φιλαδέλφεια για να μεταβεί οδικώς στη Νέα Υόρκη.

Ο Ουάσιγκτον, που είχε τώρα μια δύναμη 11.000 ανδρών, θεωρώντας ότι του δινόταν η κατάλληλη ευκαιρία έστειλε το στρατηγό Τσαρλς Λι να ακολουθήσει το στρατό του Κλίντον, παρόλο που οι σύμβουλοι του αρχιστράτηγου ήταν αντίθετοι. Ακολουθώντας δε διέταξε τον Λι να επιτεθεί κατά της βρετανικής οπισθοφυλακής στη θέση Μόνμαουθ (Monmouth), που διοικείτο από τον Κορνγουάις. Ο Λι ολιγόρησε και όταν δόθηκε η μάχη, ο στρατηγός οπισθοχώρησε αυθαίρετα, εγκαταλείποντας τους υφιστάμενούς του στη μοίρα τους. Όταν ο Ουάσιγκτον έφθασε στο πεδίο της μάχης και διαπίστωσε ότι οι μονάδες του Λι οπισθοχωρούσαν άτακτα, ύστερα από προσπάθειες κατόρθωσε να τις ανασυντάξει και να επιτεθεί εκ νέου κατά του Κλίντον, ο οποίος τελικά έφθασε στη Νέα Υόρκη με απώλειες 1.500 ανδρών. Η επιτυχία του Ουάσιγκτον ήταν μεγάλη, διότι κατόρθωσε να μετατρέψει μια άτακτη φυγή σε οργανωμένη αντίσταση και τελικά σε νίκη. Ο βαρόνος φον Στόϊμπεν είχε ήδη κάνει το θαύμα του. Ωστόσο, κατά την περίοδο 1779-81, ο στρατός του Ουάσιγκτον ήταν πολύ αδύναμος, οι άποικοι ήταν απαιθείς και πολλοί πίστευαν ότι όλη είχαν χαθεί.

Το τέλος των Βρετανών

Όταν όλες οι βόρειες αποικίες καταλήφθηκαν από τους επαναστάτες, εκτός της Νέας Υόρκης, οι Βρετανοί στράφηκαν προς τις νότιες, τη δε άνοιξη του 1780 κατέλαβαν το Τσάρλστον της Βόρειας Καρολίνας. Όμως, σε σύντομο χρονικό διάστημα ο Βρετανός στρατηγός Κορνγουάις αποφάσισε να μεταφέρει τις αποδεκατισμένες

Πίνακας του προέδρου Τζωρτζ Ουάσιγκτον που βρίσκεται σήμερα στο Λευκό Οίκο. (Πίνακας G. Stuart).

μονάδες του, μαζί με τις δυνάμεις του στρατηγού Άρνολντ (Arnold), στο Γιόρκταουν (Yorktown). Με την απόφασή του αυτή διέπραξε το μεγαλύτερο στρατηγικό σφάλμα, επειδή απομονώθηκε επικίνδυνα. Όταν ο αρχιστράτηγος Ουάσιγκτον, το Μάιο του 1781, συναντήθηκε με το Γάλλο στρατηγό κόμη ντε Ροσαμπό (de Rochambeau) στο Χουέδερσφιλντ (Wethersfield) του Κονέτικατ, συζήτησε μαζί του την επικείμενη σύμπραξη του γαλλικού στόλου υπό το Ναύαρχο de Grasse, με τις αμερικανικές δυνάμεις. Τότε, ο Ουάσιγκτον δε γνώριζε ακόμη ότι ο Κορνγουάις βρισκόταν στη Βιρτζίνια, όπου ο κόμης Λαφαγιέτ διοικούσε μια μικρή δύναμη. Όταν ο Λαφαγιέτ διαπίστωσε ότι οι Βρετανοί είχαν συγκεντρωθεί στο Γιόρκταουν, διέγινωσε τάχιστα ότι η Βιρτζίνια ήταν το κλειδί για το μέλλον της Αμερικής και πληροφόρησε αμέσως τον Ουάσιγκτον για

την παρουσία των Βρετανών. Μετά από διαβουλεύσεις, ανάμεσα στον Ουάσιγκτον και Ροσαμπό, ο ναύαρχος ντε Γκρας έσπευσε στον κόλπο του Τζέζαπικ, με σκοπό να αποκλείσει τους Βρετανούς. Η κίνηση αυτή του Γάλλου ναυάρχου απέδειξε ότι η συμμαχία Γαλλίας και Αμερικανών θα απέδιδε το ποθούμενο αποτέλεσμα. Όταν 3.000 Γάλλοι στρατιώτες υπό τον ντε Γκρας ενώθηκαν με τον Λαφαγιέτ, οι Αμερικανοί μαζί με τους Γάλλους διέθεταν 16.000 άνδρες, ενώ ο Κορνγουάις είχε στη διάθεσή του μόνο 7.000 άνδρες. Η τελική επίθεση κατά των βρετανικών θέσεων άρχισε στις 14 Οκτωβρίου 1781 και συνεχίστηκε με αμείωτη ένταση. Αρχικά, ο Κόρνγουάις προσπάθησε να επιχειρήσει έξοδο, όμως, απέτυχε και στις 17 Οκτωβρίου 1781 ζήτησε τη διεξαγωγή διαπραγματεύσεων. Μετά δύο ημέρες, ο Κορνγουάις παρέδωσε την οχυρωμένη πόλη και Βρετανοί και Γερμανοί μισθοφόροι απεχώρησαν από το Γιόρκταουν. Ο μεν Κορνγουάις και οι αξιωματικοί του επιβίβάστηκαν σε πλοία για να μεταφερθούν στη Νέα Υόρκη, οι δε στρατιώτες του παρέμειναν στη Βιρτζίνια ως αιχμάλωτοι.

Η Συνθήκη των Παρισίων, που υπεγράφη στις 3.2.1783, έδωσε επίσημα τέλος στις πολεμικές επιχειρήσεις, ανάμεσα στους επαναστάτες και τους Βρετανούς. Τότε, ο Ουάσιγκτον παραιτήθηκε από τη θέση του αρχιστράτηγου και από όλες τις εξουσίες του, οι οποίες του είχαν δοθεί από το Κογκρέσο και επέστρεψε στο Μάουντ Βέρνον, αγνοώντας τις επιθυμίες ορισμένων αξιωματικών του να στεφθεί βασιλιάς.

Ο στρατηγός Ουάσιγκτον, κατά τη δεκαετία του 1780, διαπίστωσε με αγωνία, ότι η ελπίδα για ανεξαρτησία των Αμερικανών παράπαιε λόγω της ανεπάρκειας των άρθρων του Συντάγματος. Οι διαφορές του με το ανήμπορο Ηπειρωτικό Συνέδριο, κατά τη διάρκεια του πολέμου, τον είχαν πείσει ότι μόνο μια ισχυρή κεντρική κυβέρνηση θα μπορούσε να εξασφαλίσει την εθνική ανεξαρτησία, την ομοψυχία και την επιβίωση των αποίκων.

Ο Ουάσιγκτον πρόεδρος των Η.Π.Α.

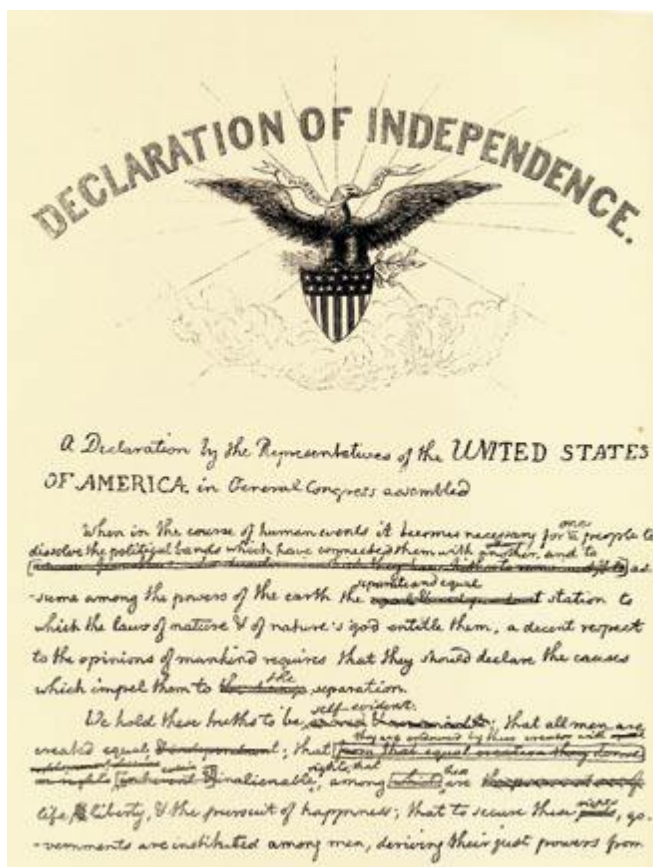
Στο Συνέδριο για την αναθεώρηση των άρθρων του Συντάγματος, που πραγματοποιήθηκε στη Φιλαδέλφεια το 1787, ο Ουάσιγκτον όχι μόνο συμμετείχε, αλλά χρημάτισε και πρόεδρος της συνέλευσης. Κατά τη διάρκεια των εργασιών του Συνεδρίου, το Σύνταγμα των Ηνωμένων Πολιτειών έλαβε σάρκα και οστά και ο Γεώργιος Ουάσιγκτον ανέλαβε την προστασία του Συντάγματος, ως πρώτος πρόεδρος της πατρίδας του. Ο πρώην αρχιστράτηγος δέχθηκε το ανώτατο αξίωμα με δισταγμό· τοποθέτησε, όμως, το καθήκον για το έθνος, υπεράνω των προσωπικών του επιδιώξεων. Στις 30 Απριλίου 1789, ο Ουάσιγκτον ορκίστηκε πρόεδρος των ΗΠΑ. Τότε, στον πρώην στρατηγό Νοξ εμπιστεύτηκε ότι βρέθηκε αντιμέτωπος με «έναν ωκεανό από δυσκολίες, δίχως να έχει τα απαιτούμενα πολιτικά προσόντα ή την ικανότητα και τη διάθεση που είναι απαραίτητες για να κατευθύνει το πηδάλιο». Ωστόσο, κατόρθωσε να ψηφιστεί ένα άρθρο με το οποίο ο Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών έκτοτε τοποθετείται υπεράνω όλων των Κυβερνητών των Ηνωμένων Πολιτειών.

Ο Ουάσιγκτον κατά τη διάρκεια της θητείας του, μεταξύ άλλων, είπε και τα ακόλουθα: «βαδίζω σε ένα απάτητο μονοπάτι, δεν υπάρχει κανένα μέρος της συμπεριφοράς μου, που δεν θα αποτελέσει παράδειγμα για τους άλλους από εδώ και στο διηνεκές».

Για καλή τύχη του νέου έθνους, το παράδειγμα του Ουάσιγκτον έγινε μάθημα και για τους προέδρους που τον ακολούθησαν. Ωστόσο, το υψηλό του αξίωμα λίγο τον χαροποιούσε. Στον Τόμας Τζέφερσον είπε ότι η θέση αυτή αντιπροσώπευε την «άκρα δυστυχία της ύπαρξής του». Ωστόσο, υπηρέτησε με ευσυνειδησία και αφοσίωση, ενώ οι θεσμοί που έθεσε και οι πρακτικές που ακολούθησε συνέβαλαν στο σχηματι-

σμό του νέου κράτους και χαρακτηρίζουν την Αμερικανική Δημοκρατία παραπάνω από δύο αιώνες. Σύμφωνα με τον ιστορικό Samuel Eliot Morison, ο Ουάσιγκτον ήταν περισσότερο εθνικιστής και λιγότερο τοπικιστής από κάθε άλλου Αμερικανό της εποχής του. Η στρατιωτική του πείρα, του επέτρεψε να έλθει σε επαφή με άνδρες από όλη τη χώρα και είχε την ικανότητα να τους αξιολογήσει και να τους χρησιμοποιήσει κατάλληλα. Επίσης, διέθετε το χάρισμα να επιλέγει ικανούς συνεργάτες αγνοώντας τα ελλειψματά τους. Έτσι, αγνόησε την αυθάδεια του Χάμιλτον και την υπουλιότητα του Τζέφερσον, επειδή ήξερε ότι είχε ανάγκη από ικανούς άνδρες για να κυβερνήσει.

Ο Ουάσιγκτον, όταν εξέπνευσε και η δεύτερη θητεία του ως προέδρου, αποφάσισε να περάσει τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής του στο αγαπημένο του κτήμα. Στις 12 Δεκεμβρίου 1799 κρουοήθηκε και στις 14 Δεκεμβρίου πέθανε. Ακόμη και στο θάνατό του φάνηκε το πόσο υπολόγιζε τους άλλους, όπως έκαμε σε όλη του τη δημόσια ζωή. Λίγο πριν το τέλος, είπε στο γιατρό του: «Νοιώθω ότι φεύγω. Σε ευχαριστώ

Η πρώτη σελίδα της διακήρυξης της ανεξαρτησίας των ΗΠΑ από τους Βρετανούς, δια χειρός Thomas Jefferson, 4 Ιουλίου 1776.

για τις προσπάθειές σου, αλλιά σε παρακαλώ μην κοπιώσεις περισσότερο για μένα. Άσε με να φύγω γρήγορα». Έτσι και έγινε. Οι καμπάνες των εκκλησιών σε όλη τη χώρα άρχισαν να κτυπούν πένθιμα για τον άνθρωπο, στον οποίο το αμερικανικό έθνος όφειλε την ίδια του την ύπαρξη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Graham G., The British Empire, London 1972.
 Durant W. A.: Rousseau and Revolution, New York 1967.
 Furneaux R.: The Pictorial History of the American Revolution, Chicago 1973.
 Cincotta H. (Ed.): An outline of American History, USIA, 1994.
 Boorstin D.: The Americans, 1975.
 Flexner J., Washington, the indispensable man, 1984.

Σοβιετικές Μέθοδοι Στρατηγικής Παραπλάνησης κατά την Κρίση της Κούβας το 1962

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:
Ανχης (ΔΒ) Λεωνίδας Καραχούντρης

Η λανθραία αποστολή και εγκατάσταση στην Κούβα, από την τότε Σοβιετική Ένωση, των πυραύλων SS-4¹ και SS-5, ικανών να μεταφέρουν πυρηνικές κεφαλές, ανέτρεψε τη γεωστρατηγική ισορροπία στην περιοχή σε πολύ επικίνδυνο βαθμό. Ολόκληρη η επικράτεια των Η.Π.Α βρισκόταν μέσα στο βεληνεκές πυραύλων, οι οποίοι θα μπορούσαν να πλήξουν οποιαδήποτε πόλη των Η.Π.Α εντός λίγων δευτέρων.

Η επακόλουθη αναμέτρηση, την οποία οι σοβιετικοί αποκαλούσαν κρίση στην Καραϊβική και οι κουβανοί κρίση του Οκτωβρίου, έφερε τον κόσμο στο χείλος ενός πυρηνικού πολέμου.

Από την έναρξή της η επιχείρηση μεταφοράς των πυραύλων περιβλήθηκε με άκρα μυστικότητα και έγιναν προσπάθειες εξαπάτησης των Αμερικανών. Η απόφαση να αποτρέψουν τις Η.Π.Α να έχει πληροφορίες για την επιχείρηση και το ξεγέλασμα της πολιτικής τους ηγεσίας σχετικά με τις πραγματικές προθέσεις της Ε.Σ.Σ.Δ ήταν το θεμέλιο του τομήνου εγχειρήματος του Νικήτα Χρουσώφ.

Η ιστορία της εγκατάστασης των πυραύλων μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα σχετικά με τις επιχειρήσεις στρατηγικής απόκρυψης, παραπλάνησης και παραπληροφόρησης. Συμπεράσματα που βοηθούν στην αναγνώριση και αντιμετώπιση πολλών συγχρόνων τέτοιων επιχειρήσεων.

¹ Η Κούβα απέχει περίπου 145 χιλιόμετρα από τις ακτές των Η.Π.Α. Ο βαλλιστικός πύραυλος μέσης ακτίνας SS-4 έχει βεληνεκές 2.500 χιλιόμετρων, ενώ ο SS-5 έχει βεληνεκές που ξεπερνά τα 5.000 χιλιόμετρα.

Maskirovka

Η Σοβιετική Ένωση έδειχνε πάντοτε μια υπέρμετρη προτίμηση στις επιχειρήσεις απόκρυψης, παραπλάνησης και παραπληροφόρησης, οι οποίες είναι γνωστές στη ρωσική γλώσσα ως Maskirovka. Η βασική αρχή αυτών των επιχειρήσεων είναι να παραπληροφορήσουν και να εμποδίσουν κάθε αντίπαλο να ανακαλύψει τις προθέσεις των Σοβιετικών όσον αφορά τη φύση, το σκοπό και το χρόνο οποιασδήποτε επιχείρησης.

Οι επιχειρήσεις αυτές καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα που αρχίζει από την παραπληροφόρηση σε στρατηγικό επίπεδο σχεδίασης, μέχρι την κάλυψη και απόκρυψη και των πιο μικρών μονάδων των τότε Σοβιετικών ΕΔ. Τα εγχειρίδια των Σοβιετικών ΕΔ ανέφεραν ότι αυτές οι επιχειρήσεις αποτελούν αναπόσπαστο μέρος κάθε στρατηγικού, επιχειρησιακού και τακτικού σχεδιασμού.

Ο αρχικός πυρήνας

Σύμφωνα με την αφήγηση του στρατηγού Anatoli Gribkov, ο οποίος εκείνη την εποχή ήταν σημαίνον στέλεχος του σοβιετικού ΓΕΕΘΑ, ύστερα από τη λήψη της πολιτικής απόφασης από το Νικήτα Χρουστώφ, την άνοιξη του 1962, να τοποθετηθούν οι πύραυλοι στη Κούβα, το σοβιετικό ΓΕΕΘΑ ξεκίνησε την αρχική σχεδίαση της επιχείρησης αναθέτοντάς τη σε πέντε μόνο αξιωματικούς, τέσσερις στρατηγούς και ένα συνταγματάρχη. Επικεφαλής της ομάδας ορίστηκε ο Αντιστράτηγος Semyon Ivanov, ο οποίος ήταν διευθυντής του κλάδου επιχειρήσεων του σοβιετικού ΓΕΕΘΑ.

Κατά τη διάρκεια της αρχικής σχεδίασης δε χρησιμοποιήθηκαν γραμματείς για να διακτυλογραφούν τα κείμενα. Ένας συνταγματάρχης έγραψε χειρόγραφα την εισήγηση, η οποία έγινε δεκτή από το συμβούλιο άμυνας. Η πρόταση κατόπιν μετατράπηκε σε κανονικό επιτελικό σχέδιο, σε χειρόγραφο πάντα μορφή, το οποίο εγκρίθηκε από τον Χρουστώφ στις 7 Ιουλίου.

Από το Μάιο έως τον Οκτώβριο, για

λόγους ασφαλείας, δε στάληκε κανένα σήμα, ακόμα και κρυπτογραφημένο, σχετικά με τη σχεδιαζόμενη επιχείρηση. Οποιαδήποτε επικοινωνία διεξαγόταν με προσωπική μεταφορά των εγγράφων από τους εμπλεκόμενους αξιωματικούς.

Η επιχείρηση ANADYR

Η επιχείρηση ονομάστηκε ANADYR με σκοπό να παραπλανήσει τόσο τους σοβιετικούς όσο και τις δυτικές υπηρεσίες πληροφοριών σχετικά με τον τελικό προορισμό των πυραύλων.

ANADYR είναι η ονομασία ενός ποταμού, ο οποίος εκβάλλει στη θάλασσα του Μπέρινγκ (BERING SEA) στην επαρχία Chukotsky. Μια βάση βομβαρδιστικών υπήρχε κοντά στις εκβολές του ποταμού. Η επιχείρηση σχεδιάστηκε ώστε να παραπλανήσει τους σοβιετικούς διοικητές, σε κατώτερα κλίμακα διοικήσεως, αλλιώς και τους δυτικούς κατασκόπους να νομίζουν ότι επρόκειτο να γίνει μια στρατηγικής κλίμακας άσκηση στο βορρά της τότε ΕΣΣΔ. Επιλέχθηκαν τέσσερα συντάγματα από την περιοχή του Λένινγκραντ για να συμμετάσχουν στην επιχείρηση. Στα στρατεύματα ειπώθηκε μόνο ότι πήγαιναν σε μια κρύα περιοχή και τους διατέθηκε εξοπλισμός για χειμερινή διαβίωση.

Αυτοί που έπρεπε να ενημερωθούν περισσότερο, όπως οι μηχανικοί υπεύθυνοι για τη λειτουργία των πυραύλων, ενημερώθηκαν ότι θα μετέφεραν τους διηπειρωτικούς πυραύλους στο νησί Novaya Zemlya στον αρκτικό κύκλο. Το νησί αυτό είχε χρησιμοποιηθεί αρκετές φορές κατά το παρελθόν για δοκιμές πυρηνικών όπλων.

Οι επαφές με τους Κουβανούς

Με μυστικότητα μια ομάδα αξιωματικών μετέβη στην Κούβα στις 29 Μαΐου προκειμένου να ενημερώσει τους κουβανούς για το σχέδιο. Τα μέλη της ομάδας αποτελούσαν ένα τμήμα μιας μεγάλης αντιπροσωπείας γεωπόνων και μηχανικών γεωργικών εφαρμογών. Μέλη της ομάδας ήταν ο στρα-

τάρχης Biryzon, ο αντιστράτηγος Ivanov, καθώς και ειδικοί οι οποίοι θα εξέταζαν με επιτόπιες αναγνωρίσεις κατ'αρχάς, αν οι πύρραιλοι μπορούσαν να μεταφερθούν με ασφάλεια και τους χώρους για την κατασκευή των θέσεων εκτόξευσης.

Κατά τη διάρκεια της συνάντησης, ο Σοβιετικός πρεσβευτής ενημέρωσε εμπιστευτικά τον κουβανό υπουργό αμύνης ότι ο «μηχανικός Πετρώφ» ήταν στην πραγματικότητα ο στρατάρχης Biryzon και ότι έπρεπε να συναντηθεί επείγοντως με το Φιντέλ Κάστρο.

Ο Φιντέλ Κάστρο δέχθηκε στο γραφείο του τον στρατάρχη, ο οποίος του εξέθεσε το σχέδιο, το οποίο έγινε δεκτό με ενθουσιασμό και πλήρη ομοφωνία από την κουβανική πολιτική ηγεσία.

Τον ίδιο καιρό και για τους μήνες Ιούλιο και Ιούλιο, η Σοβιετική Ένωση άρχισε να νοικιάζει δυτικά εμπορικά πλοία για τις μεταφορές φορτίου προς την Κούβα, κρατώντας τα δικά της εμπορικά για τη μεταφορά των πυραύλων.

Ο Κουβανός υπουργός άμυνας RAUL CASTRO επισκέφτηκε τη Μόσχα από τις 2 έως 17 Ιουλίου και συναντήθηκε με τον Χρουτσώφ για να συζητήσει θέματα στρατιωτικής συνεργασίας συμπεριλαμβανομένης και της επιχείρησης ANADYR.

Μια πρόχειρη συνθήκη υπογράφηκε μεταξύ του σοβιετικού και του κουβανικού ΥΠΙΑΜ, η οποία καθόριζε την αποστολή των σοβιετικών στρατευμάτων και υλικών στην Κούβα.

Η συνθήκη θα παρέμενε μυστική και θα ανακοινωνόταν από τον ίδιο τον Χρουτσώφ κατά την επίσκεψή του στην Κούβα το Νοέμβριο.

Οι Σοβιετικοί άρχισαν να αποστέλλουν με κάθε μυστικότητα αξιωματικούς και ειδικούς επί των πυραύλων. Διοικητής του σοβιετικού αποσπάσματος ορίστηκε ο στρατηγός ISSA PLIYEV, ο οποίος έφθασε στην Κούβα στις 10 Ιουλίου, ταξιδεύοντας με το ψευδώνυμο Παβήλωφ.

Δυο μέρες αργότερα στάλθηκαν 67 ειδικοί επί των πυραύλων. Τα ταξιδιωτικά τους έγ-

γραφα έδειχναν ότι ήταν γεωπόνοι και ειδικοί για τις υδρεύσεις. Προτού αποσταθούν στην Κούβα υπέστησαν μια ταχύρρυθμη εκπαίδευση σχετικά με τη γεωπονική και τις αρδεύσεις, έτσι ώστε να διαφυλαχθεί ότι η πραγματική τους ταυτότητα δεν θα αποκαλυφθεί.

Στις 17 Ιουλίου ανακοινώθηκε από την κουβανική κυβέρνηση ότι υπογράφηκε συμφωνία με την ΕΣΣΔ για την έναρξη τακτικών αεροπορικώνδρομολογίων μεταξύ Μόσχας και Αβάνας. Οι αμερικανικές υπηρεσίες πληροφοριών εκτιμούσαν τότε ότι με αυτές τις πτήσεις η Μόσχα έστελνε στην Κούβα αξιωματικούς και μηχανήματα υποκλοπών επικοινωνιών.

Κρατώντας το μυστικό

Το προσωπικό και τα υλικά που προορίζονταν για την Κούβα συγκεντρώθηκαν, φορτώθηκαν και μετακινήθηκαν με τρένα κατά τη διάρκεια της νύχτας και κάτω από ενισχυμένη φρούρηση. Τα δρομολόγια των τρένων και οι τελικοί προορισμοί τους κρατήθηκαν μυστικά.

Οι πύρραιλοι και τα υπόλοιπα υλικά φορτώνονταν από οκτώ λιμάνια. Τέσσερα στο βορρά (Kronstadt, Liepaya, Baltiysk, Murmansk) και τέσσερα στο νότο (Sevastopol, Feodosiya, Nikolayev, Poti). Η είσοδος στα λιμάνια αυτά είχε απαγορευθεί αυστηρά και η φόρτωση γινόταν πάντοτε τη νύκτα.

Τα στρατεύματα κατά τη διάρκεια της φόρτωσης στρατωνίζονταν σε παρακείμενα στρατόπεδα στα οποία είχαν τοποθετηθεί φρουροί, οι οποίοι απαγόρευαν την έξοδο από τα στρατόπεδα. Απαγορεύονταν, επίσης, τα τηλεφωνήματα, τα τηλεγραφήματα και η αλληλογραφία· κανόνας ο οποίος ίσχυε για όλους, συμπεριλαμβανομένων και των αξιωματικών. Στα πληρώματα, επίσης, των πλοίων απαγορεύτηκε η έξοδος και από τα λιμάνια. Τα μηνύματα μεταξύ των λιμανιών και του υπουργείου άμυνας μεταφέρονταν μόνο από ειδικούς αγγελιοφόρους.

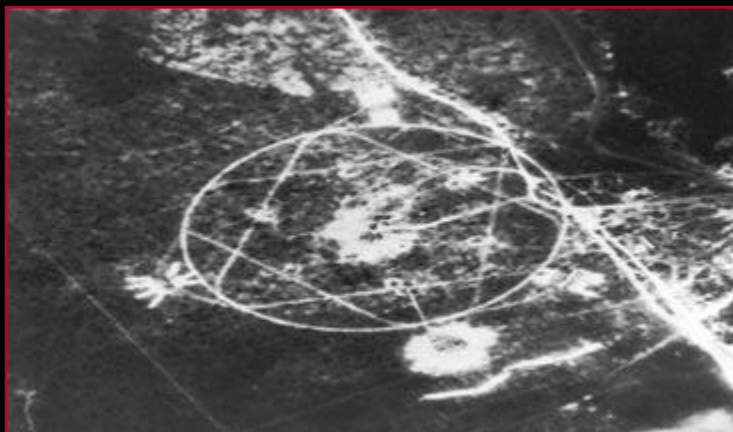
Στα πλοία που μετέφεραν τα υλικά εφαρμόστηκαν εκτεταμένα μέτρα απόκρυψης και παρατήλας. Ειδικά διαμορ-

Βεληνεκές πυραύλων SS-4 και SS-5

Οι πύραυλοι και τα υλικά εκτόξευσης καλύπτονταν επιπλέον με μεταλλικά φύλλα με σκοπό να καταστούν αόρατα στη υπέρυθρη φωτογράφιση.

Βάση εκτόξευσης πυραύλων SS-4

φωμένα κοντέινερ έκρυβαν μέσα τους τα όπλα που μεταφέρονταν πάνω στο πλοίο. Ειδικές σανίδες προσθέτονταν στα υπερμεγέθη υλικά που τοποθετούνταν επάνω στο πλοίο, έτσι ώστε αυτά να μοιάζουν ότι αποτελούν τμήμα της υπερκατασκευής του πλοίου. Οι πύραυλοι και τα υλικά εκτόξευσης καλύπτονταν επιπλέον με μεταλλικά φύλλα, με σκοπό να καταστούν αόρατα στη υπέρυθρη φωτογράφιση.

Άλλα ειδικά υλικά φορτώνονταν στα αμπάρια των πλοίων μακριά από την παρατήρηση. Στο κατάστρωμα των πλοίων τοποθετούνταν αυτοκίνητα, τρακτέρ και αθωνιστικές μηχανές, έτσι ώστε να δίνεται η εντύπωση ότι το πλοίο μετέφερε πολιτικά ή αγροτικά προϊόντα.

Οι καπετάνιοι των πλοίων δε γνώριζαν τον τελικό προορισμό των φορτίων των πλοίων τους. Πριν από την αναχώρηση κάποιου πλοίου ο καπετάνιος μαζί με το διοικητή των στρατευμάτων επί του πλοίου λάμβαναν ένα μεγάλο σφραγισμένο φάκελο. Ανοίγοντας το φάκελο έβρισκαν ένα μικρότερο φάκελο, ο οποίος έπρεπε να ανοιχτεί όταν το πλοίο θα έφθανε σε συγκεκριμένες συντεταγμένες στον Ατλαντικό. Φθάνοντας σε αυτές τις συντεταγμένες, ο φάκελος ανοιγόταν και οι διαταγές που περιείχονταν εντός αυτού καθοδηγούσαν τον καπετάνιο να οδηγήσει το πλοίο σε ένα συγκεκριμένο λιμάνι στην Κούβα. Κατόπιν ο φάκελος με το περιεχόμενό του καταστρεφόταν.

Τα σοβιετικά πλοία δήλωναν ψεύτικα φορτία όταν περνούσαν τα στενά του Βοσπόρου. Τα στοιχεία σχετικά με το είδος, το βάρος του φορτίου τους και το λιμάνι από το οποίο ξεκίνησαν ήταν αναληθή. Τα πλοία δήλωναν σαν λιμάνι αναχώρησης την Οδησό και λιμάνι προορισμού ένα λιμάνι στη Γουινέα. Όταν ο όγκος της κίνησης των πλοίων μεγάλωσε, τα πλοία δήλωναν, περνώντας από το Βόσπορο, ότι μεταφέρουν γενικό φορτίο και ότι ανέμεναν περαιτέρω οδηγίες.

Η διέλευση μέσα από τα στενά του Βοσπό-

ρου και των Δαρδανελίων παρουσίαζε ιδιαίτερους κινδύνους διαρροής πληροφοριών. Τα στρατεύματα καθ' όλη τη διάρκεια της διέλευσης παρέμεναν κάτω από το κατάστρωμα του πλοίου ώστε να μην φαίνονται· οι δε καπετάνιοι είχαν σαφείς και αυστηρές εντολές να μην επιτρέψουν σε κανένα μη σοβιετικό να ανέλθει επί των πλοίων.

Σε περίπτωση που τούρκοι πλοηγοί προσπαθούσαν να ανέβουν σε ένα πλοίο για να το οδηγήσουν μέσα στα στενά, ο καπετάνιος έπρεπε να τους απομακρύνει δίνοντας και για δώρο ένα καλήθι με διάφορα φαγητά, μπουκάλια βότκα και κονιάκ.

Επιπροσθέτως, οι καπετάνιοι είχαν διαταγές να πάρουν όλα τα απαραίτητα μέτρα σε περίπτωση επίθεσης εναντίον των πλοίων ή σε περίπτωση προσπάθειας ανεβάσματος πάνω στο πλοίο. Αν τα μέτρα αποτύγχαναν θα έπρεπε να καταστρέψουν όλα τα κρατικά και στρατιωτικά έγγραφα που μετέφεραν, να φροντίσουν για τη σωτηρία του προσωπικού και να βυθίσουν το πλοίο τους.

Η Μόσχα κατέφυγε και σε διπλωματικά μέσα προκειμένου να ελαχιστοποιήσει την αποκάλυψη των πλοίων που μετέφεραν το πολεμικό υλικό. Τον Ιούλιο του 1962 οι σοβιετικοί δήλωσαν, μέσω του αξιωματικού της υπηρεσίας στρατιωτικών πληροφοριών της πρεσβείας τους στην Ουάσινγκτον, ότι θεωρούν τις αμερικανικές αναγνωριστικές αποστολές πάνω από τα διεθνή ύδατα ως «παρενόχληση» και επιθυμούσαν να σταματήσουν χάριν καλύτερων διμερών σχέσεων.

Τα θαλάσσια ταξίδια διαρκούσαν 18 έως 20 ημέρες. Λόγω των αυστηρών μέτρων απόκρυψης και παρατήλαγής, τα στρατεύματα σε κάθε πλοίο κρατούνταν κάτω από την ορατή επιφάνεια του πλοίου και τους επιτρεπόταν να ανεβαίνουν στην επιφάνεια του πλοίου, για να αναπνεύσουν καθαρό αέρα, μόνο κατά τη διάρκεια της νύχτας και για λίγα λεπτά. Ακόμα και όταν τα πλοία πλησίαζαν στην Κούβα και το κλίμα ήταν τροπικό τα στρατεύματα συνέχιζαν να πα-

ραμένουν κάτω από την επιφάνεια του πλοίου με ανυπόφορες θερμοκρασίες.

Παρά τις απάνθρωπες για τα στρατεύματα συνθήκες, η απόκρυψη και παρατήρηση απέδωσε. Όπως αφηγείται ο στρατηγός Gribkon οι αμερικανικές υπηρεσίες πληροφοριών δεν ανακάθισαν την αληθινή αιτία του απότομου κύματος θαλάσσιων μεταφορών προς την Κούβα ή την αποστολή των σοβιετικών στρατευμάτων, παρά μόνο όταν είχαν όλοι αποβιβαστεί στην Κούβα και είχαν μεταβεί στους χώρους τάξεως των πυραύλων.

Αποβίβαση στην Κούβα

Προτού αφιχθούν τα πλοία στα κουβανικά λιμάνια, οι Κουβανοί είχαν λάβει μέτρα για να υποστηρίξουν το σχέδιο απόκρυψης, παρατήρησης και παραπήλωσης. Στις αρχές της άνοιξης του 1962 άρχισαν να ελέγχουν σχολαστικά όλες τις κινήσεις του αθηλοδαπού προσωπικού στο νησί. Απαγορεύτηκε στους ξένους δημοσιογράφους και το προσωπικό των πρεσβειών να ταξιδεύουν έξω από την Αβάνα. Στην Αβάνα Κουβανοί πράκτορες έθεσαν υπό στενή παρακολούθηση και μερικές φορές παρενοχλούσαν προσωπικό των ξένων πρεσβειών, ιδίως της Βρετανικής.

Τέσσερα λιμάνια είχαν επιλεγεί για το ξεφόρτωμα των πυραύλων, των πυρηνικών κεφαλών και των λοιπών υλικών. Τρία ήταν στο βορειοδυτικό μέρος του νησιού (Bahia, Honda, Mariel) και ένα στο νότιο (Casilda).

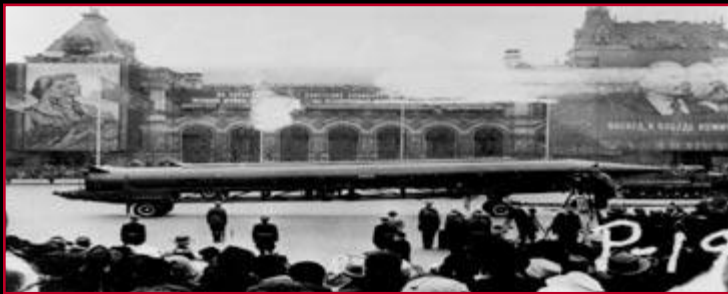
Προτού ακόμα τα σοβιετικά πλοία πληροφοσιάσουν τα λιμάνια είχαν παρθεί μέτρα απόκρυψης. Στο λιμάνι του Mariel χτίστηκε ένας μεγάλος τοίχος, ο οποίος εμπόδιζε τη δυνατότητα παρατήρησης στην προβλήτα του λιμανιού που άραζαν τα σοβιετικά πλοία. Όταν τα πλοία ήταν αγκυροβολημένα στο λιμάνι φρουρούνταν από άνδρες της KGB. Απαγορεύθηκε η είσοδος στο λιμάνι σε όλους τους κουβανούς, ακόμα και στο στρατιωτικό προσωπικό και εκκενώθηκαν από τους ενοίκους τους όλα τα σπίτια σε απόσταση ενός μιλίου από το λιμάνι.

Οι πρώτοι πύραυλοι SS-4 έφθασαν στο Mariel φορτωμένοι στο πλοίο Omsk στις 8 Σεπτεμβρίου. Το πρώτο φορτίο πυρηνικών κεφαλών έφτασε στο ίδιο λιμάνι, φορτωμένο στο πλοίο Indigirka στις 4 Οκτωβρίου. Το πλοίο αυτό μετέφερε 99 πυρηνικές κεφαλές, φορτίο που αποτελούσε τα δύο τρίτα όλων των πυρηνικών κεφαλών που στάλθηκαν τότε στην Κούβα.

Η πλειονότητα του στρατιωτικού τεχνικού προσωπικού αποβιβάστηκε επίσης στο Mariel. Τα μέτρα απόκρυψης και ασφάλειας ήταν πολύ αποτελεσματικά και εμπόδισαν τις αμερικανικές υπηρεσίες πληροφοριών να εκτιμήσουν τον ακριβή αριθμό των σοβιετικών στρατευμάτων που είχαν αποβιβαστεί στο νησί.

Το αρχικό σχέδιο για την επιχείρηση πρόβλεπε την μετακίνηση 50.874 ανδρών, εφοδίων, καυσίμων και τροφής για τρεις μήνες. Στον αριθμό αυτό περιλαμβάνονταν οι ενεργές μονάδες επανδρώσεως των πυραύλων, καθώς και μονάδες υποστηρίξεως και διοικητικής μέριμνας. Το Σεπτέμβριο απαλείφθηκαν από το αρχικό σχέδιο τα υποβρύχια και άλλα πολεμικά πλοία που θα υποστήριζαν την επιχείρηση. Η απόληψη αυτή προήλθε κυρίως από πιθανά προβλήματα ανεφοδιασμού και διότι η παρουσία τόσων πολεμικών πλοίων στην Κούβα θα παρείχε ενδείξεις στην Ουάσιγκτον σχετικά με την επιχείρηση. Στα τέλη Οκτωβρίου ο αριθμός του σοβιετικού προσωπικού είχε φθάσει τις 41.900, τετραπλάσιος από τον αριθμό που εκτιμούσαν οι αμερικανικές υπηρεσίες πληροφοριών.

Δύο με τρεις μέρες απαιτούνταν για να ξεφορτωθεί ένα πλοίο και οι απαιτήσεις για απόκρυψη και παραπήλωση δυσκόλευαν το όλο έργο. Υλικά και μηχανήματα, τα οποία έμοιαζαν με γεωργικά μηχανήματα ξεφορτώνονταν κατά τη διάρκεια της ημέρας, ενώ τα διάφορα οπικά συστήματα ξεφορτώνονταν μόνο κατά τη διάρκεια της νύχτας. Από τις αποβάθρες, τα οπικά συστήματα μετακινούνταν κατά τη διάρκεια της νύχτας από δευτερεύοντες δρόμους

Πύραυλος SS-4

Αρχική αναγνώριση των πυραύλων MRBM στην Κούβα και πεδίο εκτόξευσής τους 1 στο Σαν Κριστομπάλ

Πεδίο εκτόξευσης πυραύλων στην Κούβα

στα προκαθορισμένα σημεία κατασκευής των βάσεων εκτόξευσης.

Όλο αυτό τον καιρό το Ράδιο Μόσχα μετέδιδε ότι η ΕΣΣΔ παραχωρούσε στην Κούβα μηχανολογικό εξοπλισμό, σιτάρι, γεωργικά μηχανήματα και 7.000 τόνους λιπασμάτων. Όλες αυτές οι ανακοινώσεις υποβληθούσαν στην περαιτέρω παραπλάνηση, όσον αφορά τις ψεύτικες ταυτότητες που είχαν δοθεί στο σοβιετικό προσωπικό και στις εκφορτώσεις που γίνονταν κατά τη διάρκεια της ημέρας.

Μετακίνηση στις βάσεις εκτόξευσης

Τα μέτρα παραπλάνησης, βεβαίως, δεν ήταν πάντοτε αποτελεσματικά και κάποιες πληροφορίες άρχισαν να διαρρέουν. Από τα αρχικά στάδια της επιχείρησης οι Η.Π.Α. άρχισαν να λαμβάνουν πληροφορίες από φιλικά προς αυτές έθνη, από ανταποκριτές εφημερίδων και άλλες πηγές. Οι πληροφορίες αφορούσαν την παρουσία στην Αβάνα εκατοντάδων σοβιετικών στρατιωτών με στολή ή πολιτική περιβολή και την ατελείωτη ροή εφοδιοπομπών από τα λιμάνια της Κούβας προς το εσωτερικό της χώρας.

Αν και οι σοβιετικοί και οι κουβανοί έκαναν ότι ήταν δυνατό για να αποκρύψουν τα στρατεύματα και τα υλικά, εντούτοις, η πολυηλογία πολλών Κουβανών σε μη κρυπτογραφημένες τηλεφωνικές γραμμές παρείχε στις αμερικανικές υπηρεσίες υποκλοπών αρκετές ενδείξεις.

Κατά την ίδια χρονική περίοδο οι σοβιετικοί και οι Κουβανοί ομόλογοί τους αύξησαν τις προσπάθειες εξαπάτησης κάνοντας χρήση πληροφοριών από ανθρώπινες πηγές (HUMINT)². Οι σχεδιαστές διέτρευσαν ακριβείς πληροφορίες σχετικά με την άφιξη του προσωπικού και του υλικού με σκοπό να γίνει η εξαπάτηση πιο ισχυρή.

Οι πληροφορίες αυτές διοχετεύτηκαν μέσω των αντικαθεστωτικών ομάδων Κου-

βανών που διέμεναν στο Μαϊάμι των Η.Π.Α. Η CIA δεν έδωσε την πρόποσα σημασία, θεωρώντας αυτές τις ομάδες αναξιόπιστες. Η ενέργεια αυτή αποδείχτηκε πολύ αποτελεσματική σύμφωνα με πρώην Κουβανό αξιωματικό πληροφοριών.

Παράλληλα από τον Ιούνιο μέχρι το Σεπτέμβριο, οι κουβανικές αρχές λογόκριναν 17.000 γράμματα Κουβανών με προορισμό συγγενείς τους στις Η.Π.Α, τα οποία περιείχαν πληροφορίες για μετακινήσεις σοβιετικών στρατευμάτων και υλικών στην Κούβα. Μετά το τέλος Σεπτεμβρίου οι κουβανικές αρχές σταμάτησαν να λογοκρίνουν τα γράμματα με σκοπό να υποβληθούν την επιχείρηση εξαπάτησης μέσω των αντικαθεστωτικών ομάδων του Μαϊάμι. Όπως ήταν αναμενόμενο η CIA δε θεώρησε αυτά τα γράμματα αξιόπιστα.

Για τους αναλυτές πληροφοριών της CIA το επίπεδο του «πληροφοριακού θορύβου» άρχισε να γίνεται εκκωφαντικό. Οι πληροφορίες, προερχόμενες από Κουβανούς, τουρίστες, δυτικούς δημοσιογράφους και διπλωμάτες φίλιων χωρών, έφθαναν υπό μορφή χιονοστιβάδας. Στη βάση επιχειρήσεων της CIA στο OPA-LOCKA της Φλώριδας οι αξιωματικοί πληροφοριών της CIA εξέταζαν εκατοντάδες αναφορές και ανέκριναν κουβανούς, οι οποίοι είχαν διαφύγει από το νησί.

Δυστυχώς πολλές από αυτές τις αναφορές ή τις αφηγήσεις των Κουβανών ήταν υπερβολικά ανακριβείς ή φανταστικές. Κάποιες αναφορές ήταν τόσο ανακριβείς και φανταστικές, που οδηγούσαν τους αναλυτές να θεωρούν το σύνολο των πληροφοριών αναξιόπιστο. Υπήρχαν για παράδειγμα πληροφορίες που έλεγαν για αφρικανικά στρατεύματα με χαλκάδες στη μύτη, για Μογγόλους, ακόμα και για κινεζικά στρατεύματα.

Από τα λιμάνια οι πύραυλοι καλυμμένοι με καμβάδες μεταφέρονταν κατά τη διάρκεια της νύκτας και κάτω από αυστηρά μέτρα ασφαλείας στο εσωτερικό του νησιού. Οι

² HUMINT-HUMAN INTELLIGENCE, πληροφορίες προερχόμενες από ανθρώπινες πηγές.

στρατιώτες ήταν ντυμένοι με πολιτικά ρούχα, οι δε επικεφαλής τους σοβιετικοί αξιωματικοί φορούσαν στολές του κουβανικού στρατού και έδιναν διαταγές στα ισπανικά.

Οι επικοινωνίες μεταξύ του αρχηγείου των σοβιετικών στην Αβάνα και των μονάδων των πυραύλων γινόταν μόνο με αγγελιοφόρους, οι οποίοι προφορικά διαβίβαζαν τις εντολές. Καμία διαταγή δε γραφόταν ή στέλνονταν μέσω ασυρμάτου.

Πολλοί σοβιετικοί και κουβανοί αξιωματικοί αναπολώντας την επιχείρηση εκφράζουν την κατάπληξή τους για το ότι αυτή παρέμεινε μυστική για ένα μήνα ύστερα από την άφιξη των πρώτων πυραύλων στο νησί.

Η κατάπληξή τους αυτή στηρίζεται στο γεγονός ότι έγινε μεταφορά ογκωδών φορτίων χωρίς να γίνει αντιληπτή. Οι μεταφορείς των πυραύλων ήταν ογκώδεις και δεν χωρούσαν να περάσουν, πολύ περισσότερο να στρίψουν, μέσα στις μικρές κουβανικές πόλεις, με αποτέλεσμα ένα τέτοιο κομβόι να αφήνει στο πέρασμά του ένα μεγάλο ίχνος από πεσμένους στύλους ρεύματος και τηλεφώνου, ακόμα και κατεδαφισμένα σπίτια.

Είναι σίγουρο ότι ένας Κουβανός αγρότης, ο οποίος είδε το σπίτι του να γκρεμίζεται για να περάσει μια τέτοια αυτοκινητοπομπή θα μιλούσε για αυτό που τον βρήκε και σε πολλές περιπτώσεις το έκανε. Οι προσπάθειες των Σοβιετικών και των Κουβανών να κάνουν αυτές τις πληροφορίες να φαίνονται αναξιόπιστες τελικά απέδωσαν.

Ανειλικρινής διπλωματία

Κατά τη διάρκεια του Σεπτεμβρίου οι Σοβιετικοί σε όλα τα διπλωματικά φόρα συνέχισαν την παραπληροφόρηση. Στις 4 Σεπτεμβρίου ο σοβιετικός πρεσβευτής στην Ουάσινγκτον σε συνάντηση που είχε με τον Ρόμπερτ Κένεντι, αδερφό του τότε πρόεδρου των Η.Π.Α, του είπε ότι είχε λάβει οδηγίες από τον Χρουτσώφ να διαβεβαιώσει τον αμερικανό πρόεδρο ότι δεν θα εγκαθίσταντο στην Κούβα πύραυλοι

εδάφους-εδάφους ή αληθιά επιθετικά όπλα. Πρόσθεσε δε ότι η αύξηση της αποστολής στρατευμάτων και υλικών στη Κούβα ήταν άνευ ιδιαίτερης σημασίας.

Στις 6 Σεπτεμβρίου ο Theodore Sorensen, ειδικός σύμβουλος του προέδρου των Η.Π.Α για θέματα ασφαλείας, συναντήθηκε με το σοβιετικό πρεσβευτή και αυτός του επανέλαβε τις ίδιες διαβεβαιώσεις, τονίζοντας ότι η σοβιετική στρατιωτική βοήθεια στην Κούβα ήταν αμυντικής φύσεως και δε συνιστούσε κίνδυνο για την ασφάλεια των Η.Π.Α.

Στις 11 Σεπτεμβρίου το σοβιετικό πρακτορείο ειδήσεων TASS ανακοίνωσε ότι η ΕΣΣΔ δεν είχε ανάγκη ούτε σκόπευε να εγκαταστήσει επιθετικά όπλα στη Κούβα.

Στα τέλη Σεπτεμβρίου ο Χρουτσώφ πραγματοποίησε επίσκεψη στο Τουρκμενιστάν και στο Ουζμπεκιστάν. Η επίσκεψη, η οποία αφορούσε γεωργικά θέματα καλύφθηκε σε μεγάλη έκταση από τα σοβιετικά ΜΜΕ. Κανένας από τους λόγους που εκφώνησε ο Χρουτσώφ δεν περιείχαν απειλές ή εχθρική διάθεση κατά των Η.Π.Α., σε αντίθεση με προηγούμενους λόγους του.

Η μεθοδολογία αυτή των Σοβιετικών συνεχίστηκε και κατά τη διάρκεια του Οκτωβρίου. Στις 13 Οκτωβρίου ανώτατο στέλεχος του αμερικανικού ΥΠΕΞ ρώτησε το σοβιετικό πρεσβευτή αν η Μόσχα προτίθετο να εγκαταστήσει επιθετικά όπλα στην Κούβα. Για μια ακόμα φορά ο πρεσβευτής αρνήθηκε ότι η Μόσχα επιδίωκε κάτι τέτοιο.

Στις 17 Οκτωβρίου ο συνταγματάρχης Bolshakov, υπεύθυνος του τμήματος της GRU³ στη σοβιετική πρεσβεία, παρέδωσε στο Ρόμπερτ Κένεντι προσωπικό μήνυμα από τον Χρουτσώφ προς τον αμερικανό πρόεδρο με το οποίο τον διαβεβαίωνε ότι η Μόσχα σε καμία περίπτωση δεν θα εγκαταστήσει πυραύλους στην Κούβα. Τις ίδιες διαβεβαιώσεις έδωσε και σοβιετικός ΥΠΕΞ στον αμερικανό πρόεδρο κατά τη συνάντησή τους την επόμενη μέρα.

³ GRU-GLAVNOYE RAZVEDOVATELNOYE UPRAVLENIE, Υπηρεσία Στρατιωτικών Πληροφοριών της ΕΣΣΔ.

Η αποκάλυψη

Οι βάσεις εκτόξευσης των πυραύλων ήταν σίγουρο ότι δεν θα έμεναν κρυφές για πολύ καιρό. Είχαν κτιστεί σε εκτάσεις που είχαν δημευτεί από κουβανούς γεωργούς, δεν είχαν τοίχους γύρω-γύρω και το κυριότερο ήταν εκτεθειμένες στην εναέρια παρατήρηση. Το σοβιετικό δόγμα για τις επιχειρήσεις απόκρυψης και παραπληροφόρησης επέτασσε οι βάσεις να εγκατασταθούν σε περιοχές δασών, αλλά η Κούβα δεν διέθετε τέτοιες σε αφθονία. Το μόνο δάσος που υπήρχε στην Κούβα ήταν συστάδες από κοκκοφοίνικες, οι οποίοι βεβαίως δεν μπορούσαν να παρέχουν επαρκή απόκρυψη στους ογκώδεις πυραύλους και τα άλλα υλικά.

Οι πυραύλοι SS-4 τοποθετήθηκαν πάνω σε μεγάλες βάσεις εκτοξεύσεως από τσιμέντο και περιστοιχίζονταν από διάφορα κτίρια, φορτηγά με καύσιμα και πολλή μέτρα χοντρού καλωδίου. Οι σοβιετικοί διοικητές και σχεδιαστές γνώριζαν ότι παρότι όλα τα υλικά θα καλύπτονταν από μουσαμάδες, εντούτοις ο μεγάλος όγκος τους δεν μπορούσε να αποκρυφτεί.

Στις 14 Οκτωβρίου ένα αμερικανικό κατασκοπευτικό αεροσκάφος U-2 φωτογράφησε την περιοχή του San Cristobal στην Κούβα. Από την ανάλυση των φωτογραφιών έγινε γνωστή στους αμερικανούς η ύπαρξη βάσεων εκτόξευσης πυραύλων SS-4 στην Κούβα. Η αμερικανική κυβέρνηση αύξησε της προσπάθειες συλλογής πληροφοριών σε όλους τους τομείς και παράλληλα άρχισαν να καταρτίζονται σχέδια εισβολής από το αμερικανικό Πεντάγωνο, ενώ παράλληλα ετέθησαν όλες οι αεροπορικές μονάδες σε μέγιστη κατάσταση συναγερμού.

Στις 22 Οκτωβρίου ο πρόεδρος Κένεντυ αποκάλυψε στα διεθνή μέσα την ύπαρξη των πυραύλων στην Κούβα και άρχισε ν

ηγόμενη κρίση της Κούβας. Στις 28 Οκτωβρίου και ενώ ο κόσμος είχε φθάσει στο χείλος μιας πυρηνικής καταστροφής βρέθηκε λύση και οι Σοβιετικοί συμφώνησαν να αποσύρουν τους πυραύλους από την Κούβα.

Επίλογος

Στις 4 Φεβρουαρίου 1963 η συμβουλευτική επιτροπή του προέδρου των Η.Π.Α. για θέματα πληροφοριών εξέδωσε την έκθεσή της σχετικά με την κρίση στην Κούβα. Η έκθεση περιέγραφε την εγκατάσταση των πυραύλων ως «σχεδόν ολική έκπληξη» για τις αμερικανικές υπηρεσίες πληροφοριών και στα συμπεράσματά της, ότι οι αμερικανικές υπηρεσίες πληροφοριών δε στάθηκαν ικανές να αναλύσουν όλες τις ενδείξεις που είχαν για τις προθέσεις των σοβιετικών και να παραδώσουν αναφορές πληροφοριών, με τις οποίες θα προειδοποιούσαν την πολιτική ηγεσία για τα τεκταινόμενα στην Κούβα.

Σε κανένα σημείο της δεκασέλιδης αναφοράς δε γίνεται λόγος για τις επιχειρήσεις απόκρυψης και παραπληροφόρησης που έκαναν οι Σοβιετικοί. Θα περνούσαν άλλα είκοσι χρόνια μέχρι οι αμερικανικές υπηρεσίες πληροφοριών να αρχίσουν να μελετούν επισταμένα τις μεθόδους απόκρυψης, παραπληάνησης και παραπληροφόρησης των Σοβιετικών. Είναι πιθανό ότι με αναλυτές κατάλληλα εκπαιδευμένους ώστε να αναγνωρίζουν αυτές τις επιχειρήσεις, οι Η.Π.Α. θα είχαν ανακαλύψει πολύ πιο γρήγορα την εγκατάσταση των πυραύλων.

Αν παραφράσουμε τα γεγονότα του Τσόρτσιλ, οι Σοβιετικοί προσπάθησαν να αποκρύψουν την εγκατάσταση των πυραύλων στην Κούβα με ένα μεγάλο τείχος από ψέματα. Δυστυχώς, οι Αμερικανοί αναλυτές δεν μπόρεσαν να αντιληφθούν το ύψος και την έκταση αυτού του τείχους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

📖 Studies in Intelligence Vol. 46 No 1, 2002.

📖 The National Security Archive, the George Washington University.

ΕΙΜΑΣΤΕ ΜΟΝΟΙ ΣΤΟ ΣΥΜΠΑΝ;

πόσο πιθανή είναι
μια επίσκεψη εξωγήινων
στη γη

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:
Τχη (ΕΣ) Ιωάννης Χρ. Αγαπάκης

Τα τελευταία 70 χρόνια υπάρχει μία έφεση στη φαντασία του ανθρώπου να πηδάει πολιτισμούς από άλλους πλανήτες, άλλους γαλαξίες. Σ' αυτό βοήθησε η εξέλιξη της επιστήμης της αστρονομίας τον περασμένο αιώνα, ο απογαλακτισμός του ανθρώπου από τη Μητέρα Γη με τις αποστολές στο διάστημα (επανδρωμένες και μη) που ξεκίνησαν την 4 Οκτ 1957 και συνεχίζονται μέχρι και σήμερα, αλλά και η ανησυχία του ανθρώπου για το αν είναι μόνος στο Σύμπαν, καθώς και η κοινωνική φύση του που τον θέλει να συνάπτει σχέσεις με το γείτόνι του, τον συνάνθρωπό του, τον όμοιό του.

Σήμερα, παρότι παρατηρείται συνεχής μείωση αυτής της κοινωνικότητας του ανθρώπου στο εγγύς του περιβάλλον (έληλειψη ελεύθερου χρόνου, απομόνωση στα μεγάλα αστικά κέντρα-ποτέ οι στέγες των σπιτιών δεν ήταν τόσο κοντά και οι καρδιές των ανθρώπων τόσο μακριά), αντιθέτως παρατηρείται αύξηση της ανάγκης του να βρει «γείτονα» από άλλο κόσμο.

Όταν αναφερόμαστε σε «εξωγήινη ζωή» και γενικά σε δραστηριότητες όντων εκτός του πλανήτη Γη, φαίνεται ότι σιωπηρά και χωρίς μεγάλο προβληματισμό αποδεχόμαστε και την ύπαρξή της, αλλά και τη δυνατότητα αφενός μεν διαστρικών ταξιδιών, αφετέρου δε επίσκεψης εξωγήινων στη Γη. Είναι, όμως, έτσι τα πράγματα και έχουν έννοια οι παραδοχές αυτές;

Ας δούμε, με μερικά παραδείγματα, τι αποτέλεσμα είχε αυτή η ανάγκη του ανθρώπου να βρει γείτονες σε άλλους πλανήτες και σιγά σιγά να αναλίσσουμε την αλήθεια που κρύβεται πίσω απ' αυτόν τον «ευσεβή πόθο».

ΣΤΕΝΕΣ ΕΠΑΦΕΣ

Από τις αρχές της δεκαετίας το '40

μέχρι και σήμερα αναρίθμητες είναι οι περιπτώσεις όπου συνάνθρωποί μας από όλες τις γωνίες του πλανήτη, κάθε μορφωτικού - κοινωνικού επιπέδου, και ηλικίας, δήλωσαν επαφή με όντα ή αντικείμενα από άλλο πλανήτη.

Περιληπτικά αναφέρονται οι σημαντικότερες και ιστορικότερες από αυτές τις περιπτώσεις:

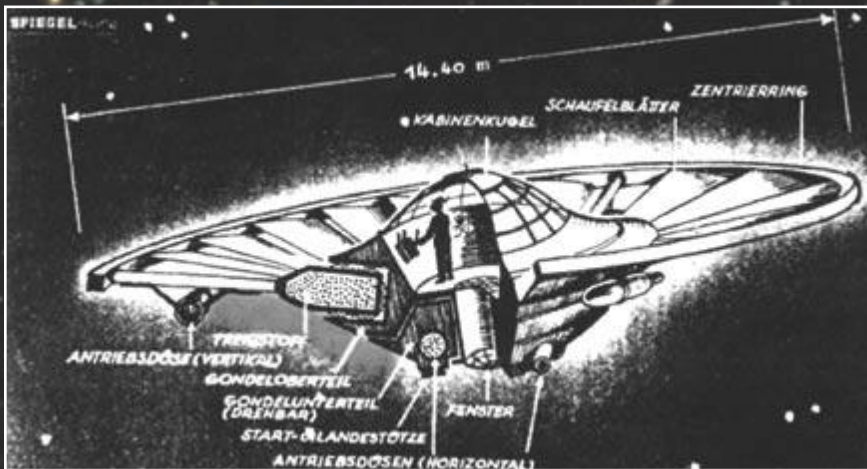
Σβαινφουρτ, Γερμανία, 14/10/1943

Ο επισμηνναγός E.R.T. Holmes, επιστρέφοντας από ένα βομβαρδισμό με ένα αμερικανικό B 17, αναφέρει τη θέαση πολυάριθμων αργυρόχρωμων δίσκων με διάμετρο περίπου 10 εκατοστά. Ένας από αυτούς χτυπά το αεροσκάφος του, χωρίς ωστόσο να του προκαλέσει ζημία.

Παϊμπάνγκ, Σουμάτρα, 10/8/1944

Ο σμηνναγός Reida της αμερικανικής αεροπορίας, κυβερνήτης ενός βομβαρδιστικού B 29, βλέπει μια φωτεινή πορτοκαλί σφαίρα να πησιάζει το σκάφος του και να πετάει δίπλα του. Παρά τους χειρισμούς διαφυγής

Σύμφωνα με τον Renato Vesco, στο βιβλίο του «Intercettateli senza sparare» εκδ. Mursia, 1968, στη διάρκεια του Β'ΠΠ η ναζιστική Γερμανία κατασκεύασε μια σειρά επαναστατικών ιπταμένων όπλων, που η όψη τους συνέπιπτε με την περιγραφή των foo-fighters που είχαν δει οι αμερικανοί πιλότοι. Το Feuerball (πύρινη σφαίρα) ήταν ένας τηλεκατευθυνόμενος ιπτάμενος δίσκος, ο στροβιλισμός του οποίου παρήγαγε ένα πύρινο φωτοστέφανο. Η καύση συγκεκριμένων χημικών ουσιών ιόνιζε την ατμόσφαιρα και προκαλούσε ηλεκτρομαγνητικά πεδία που έκαναν παρεμβολές στα ραντάρ. Τελειοποιημένη εκδοχή του ήταν το Kugelblitz (σφαιρικός κεραυνός), το οποίο μπορούσε, με την εκπομπή εύφλεκτων υλικών, να πυρπολήσει τους κινητήρες των εχθρικών αεροσκαφών, αλλά πρόλαβε να εκτελέσει μόνο μία αποστολή τον Απρίλιο του 1945.[8]

Αναπαράσταση ενός ιπτάμενου δίσκου ο οποίος σύμφωνα με ορισμένες πηγές, κατασκευάστηκε από ομάδα Γερμανών μηχανικών το χειμώνα του 1944-45.

που είχαν αποσταλεί κατά των αμερικανικών αεροσκαφών. Μετά το τέλος του πολέμου, οι μαρτυρίες για τις θεάσεις αυτές άρχισαν να γίνονται σπανιότερες. Επανεμφανίστηκαν στην Κορέα κατά τη δεκαετία του 1950.

Καλοκαίρι 1947 (το καλοκαίρι των ιπτάμενων δίσκων)

Το καλοκαίρι του 1947 αναφέρθηκαν οι περισσότερες θεάσεις ΑΤΙΑ, από οποιαδήποτε άλλη χρονιά και δικαιολογημένα ονομάστηκε: *το καλοκαίρι των ιπταμένων δίσκων*. Παραθέτουμε μικρό αριθμό τέτοιων αναφορών:

Οροσειρά Κασκίντ, Ουάσινγκτον, 24/6/1947

Ο Kenneth Arnold, επιχειρηματίας από το Μπόισι του Αϊντάχο και έμπειρος πιλό-

που πραγματοποιεί το αεροσκάφος, το αντικείμενο ακολουθεί την πορεία του επί οκτώ περίπου λεπτά, πριν απομακρυνθεί με μεγάλη ταχύτητα.

Χάγκεναου, Γερμανία, 22/12/1944

Πετώντας με ένα αμερικανικό καταδιωκτικό, ο υποσμηναγός David McFalls βλέπει δύο πορτοκαλί φωτεινά αντικείμενα να τον πλησιάζουν με ταχύτητα. Ενώ αποτυγχάνουν όλοι οι ελιγμοί διαφυγής, ο πιλότος βλέπει τα δύο ιπτάμενα αντικείμενα να τον ακολουθούν επί δύο λεπτά. Δύο ημέρες αργότερα ο πιλότος θα δει ένα άλλο ιπτάμενο αντικείμενο, σφαιρικό και κοκκινωπό.

Νέα Υόρκη, ΗΠΑ, 2/1/1945

Η εφημερίδα «Herald Tribune» δημοσιεύει άρθρο σχετικά με τα μυστηριώδη foo-fighters, υποτιθέμενα ναζιστικά όπλα

Άρθρα σε εφημερίδες της εποχής σχετικά με θεάσεις αγνώστων αντικειμένων.

τος, πετάει πάνω από τα βουνά αναζητώντας τα συντρίμια στρατιωτικού αεροσκάφους που είχε καταπέσει κοντά στα σύνορα της πολιτείας Ουάσινγκτον και του Καναδά. Ο στρατός έχει ζητήσει μέσω ασυρμάτου τη συνεργασία όλων των πιλότων που βρίσκονται σε πτήση και ο Arnold, με το piper του, παρεκκλίνει από την πορεία του για να βοηθήσει. Δεν βρίσκει τα συντρίμια, αλλὰ στις τρεις το απόγευμα περίπου βλέπει μια εκτυφλωτική λάμψη, την οποία αρχικά θεωρεί αντανάκλαση του Ήλιου στα φτερά κάποιου από τα στρατιωτικά αεροσκάφη. Ύστερα, όμως, από μια δεύτερη λάμψη, ο Arnold βλέπει ένα σχηματισμό εννέα ιπταμένων αντικειμένων, που μοιάζουν με αναποδογυρισμένα πιάτα, να ταξιδεύουν σε υψόμετρο 3000 μέτρων περίπου, με ταχύτητα μεγαλύτερη από 2000χλμ/ώρα. Οι δίσκοι αλληλάζουν σχηματισμό και πορεία, κατευθύνονται προς τον Καναδά και χάνονται στον ορίζοντα. Τρεις ημέρες αργότερα, αναφέρεται παρόμοια θέαση από μία γυναίκα που κατοικεί στην ίδια περιοχή.

Ο Arnold δεν είναι ο πρώτος που αναφέρει θέαση ΑΤΙΑ, (είχαν προηγηθεί και άλλες αναφορές αγνώστου ταυτότητας ιπταμένων αντικειμένων): αυτός, όμως, ήταν που τους έδωσε το όνομα «ιπτάμενοι δίσκοι», το οποίο επικράτησε. Αργότερα ο Arnold ασχολήθηκε με την καταγραφή παρόμοιων αναφορών θεάσεων ΑΤΙΑ και με την εκτίμηση της αξιοπιστίας τους. Το 1952 έγραψε το βιβλίο «η άφιξη των δίσκων» (The coming of the Saucers).

Γουίπι Σάντς, Νέο Μεξικό, 29/6/1947

Ο δόκτωρ C. J. John, επιστήμονας εξειδικευμένος σε δοκιμές πυραύλων, και οι συνεργάτες του βλέπουν ένα δίσκο να πετάει πάνω από τα εργαστήρια της στρατιωτικής βάσης. Η περιοχή βρίσκεται κοντά στο Ρόσγουελ, από το οποίο μια εβδομάδα αργότερα θα έρθει η είδηση των φερόμενων ως συντριμμιών ενός ιπτάμενου δίσκου, που είχε πέσει γύρω στα μέσα Ιουνίου.

Μπόισι, Αιντάχο, 4/7/1947

Ο E.J.Smith, κυβερνήτης της πολιτι-

κής αεροπορικής εταιρίας United Airlines, προβαίνει σε σαρκαστικά σχόλια για τη θέαση που ανέφερε ο συντοπίτης του, Kenneth Arnold. Θα πιστέψει, όμως, την ύπαρξη ιπτάμενων δίσκων, γιατί θα τους δει και ο ίδιος. Κατά τραγική ειρωνεία, μόλις δέκα ηεπτά μετά την απογείωση, μπροστά στα έκπληκτα μάτια του, δεύτερου κυβερνήτη Ralph Stevens και της αεροσυνοδού Martie Morrow, εννέα ιπτάμενοι δίσκοι επιδίδονται σε χειρισμούς που θα ήταν αδύνατο να γίνουν από οποιοδήποτε όχημα κατασκευασμένο στη Γη.

Πόρτλαντ, Όρεγκον, 17/9/1947

Ενώ σε όλη τη διάρκεια του καλοκαιριού φθάνουν αναφορές για θέαση ΑΤΙΑ (Μπράιτον-Αγγλία, Ντελ Σάιτο-Χιλή, Ιαπωνία, Ολλανδία, Ιταλία), έρχεται τελικά και μία επιβεβαίωση του περιστατικού που εγκαινίασε αυτό το «*καλοκαίρι των ιπταμένων δίσκων*». Το γραφείο του FBI στο Πόρτλαντ υποβάλλει στο διευθυντή του J. Edgar Hoover υπόμνημα στο οποίο επισημαίνεται ότι ο ερευνητής μετάλλων, Fred Johnson, δήλωσε ότι στις 24/6/1947 είχε δει πέντε ή έξι αντικείμενα στην περιοχή της Οροσειράς Κάσκειντ. Αναφέρεται μάλιστα, ότι ο Johnson, επιστρέφοντας στο Πόρτλαντ λίγες ημέρες μετά το αποκαλυπτικό αυτό ταξίδι, διάβασε ένα άρθρο στην εφημερίδα σχετικά με την θέαση του Arnold και τη διάψυσή της από τις αρχές και αποφάσισε να επικοινωνήσει με το στρατό και να την επιβεβαιώσει με τη δική του μαρτυρία. Στην έκθεση τονίζεται επίσης η αξιοπιστία του εν λόγω ατόμου.

Το περιστατικό στο ΡΟΣΓΟΥΕΛ

Ρόσγουελ, Νέο Μεξικό, 13/6/1947

Η βάση Ρόσγουελ είναι υψίστης στρατιωτικής σημασίας, φιλοξενεί την 509^η μοίρα των ΗΠΑ που τότε ήταν η μοναδική στον κόσμο που διέθετε ατομικές βόμβες. Όταν τα ραντάρ καταγράφουν ένα ιπτάμενο αντικείμενο αγνώστου ταυτότητας, τίθενται σε λειτουργία οι διαδικασίες εκτάκτου ανάγκης. Το αντικείμενο, όμως, εξαφανίστηκε

μυστηριωδώς από τις οθόνες. Επιπλέον, η αεροπορία επιβεβαιώνει ότι δεν επρόκειτο για δικό της πειραματικό αεροσκάφος.

Ρόσγουελ, Νέο Μεξικό, 7/7/1947

Ο αγρότης Mac Brazel ενημερώνει τον σερίφη George Wilcox ότι κάποια συντρίμια που βρήκε στο χωράφι του πιθανόν να ανήκουν σε εξωγήινους και ο σερίφης με τη σειρά του έρχεται σε επαφή με την αεροπορική βάση. Αμέσως μετά η αεροπορία ανακοινώνει δημοσίως ότι έχουν περισυλλεχθεί τα υπολείμματα ενός ιπτάμενου δίσκου. Την είδηση λαμβάνουν όλες οι εφημερίδες του κόσμου. Αργότερα, η αεροπορία μεταδίδει νέο ανακοινωθέν, με το οποίο διαψεύδει το προηγούμενο. Δεν επρόκειτο για ιπτάμενο δίσκο αλλά για μετεωρολογικό αερόστατο. Οι Brazel και Wilcox υποχρεώνονται να αποσύρουν τις δηλώσεις τους και δέχονται απειλές για αντίποινα αν συνεχίσουν να αναφέρουν το γεγονός. Θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι επρόκειτο για απόπειρα συγκάλυψης πυρηνικού ατυχήματος ή υπολειμμάτων πειραματικού πυραύλου που κατέπεσε, αλλά η αεροπορία διαψεύδει κατ' επανάληψη τις δύο αυτές εικασίες.

Ρόσγουελ, Νέο Μεξικό, 10/7/1947

Η εταιρία Ballard, που λειτουργεί ως υπηρεσία παροχής πρώτων βοηθειών και ως γραφείο τελετών της περιοχής με σύμβαση με τη στρατιωτική βάση, δέχεται δύο παράξενα τηλεφωνήματα. Ένας γιατρός της βάσης ρωτάει τον υπάλληλο βάρδια της Ballard, τον Glenn Dennis, εάν διαθέτουν φέρετρα μικρών διαστάσεων, στο μέγεθος παιδιού, και στη συνέχεια ξανατηλεφωνεί για να ζητήσει συμβουλές για τη συντήρηση των πτωμάτων. Και στις δύο περιπτώσεις

όταν ο υπάλληλος ρωτάει εάν έχει συμβεί κάποιο ατύχημα, ο γιατρός απαντά αόριστα ότι απλώς ζητά πληροφορίες για το αρχείο του. Μια πιθανή εξήγηση για το αντικείμενο που έπεσε στο Ρόσγουελ είναι ότι επρόκειτο για πειραματικό πύραυλο στον οποίο επέβαιναν πίθηκοι ή άλλα ζώα που εκτοξεύθηκαν για να μελετηθεί η αντοχή των ζωντανών όντων στις επιταχύνσεις.

Ουάσινγκτον, Ιούλιος 1994

Μετά από πολλές δεκαετίες πιέσεων, η στρατιωτική αεροπορία των ΗΠΑ εκδίδει νέα δήλωση για το περιστατικό. Το αντικείμενο που έπεσε στο Ρόσγουελ δεν ήταν μετεωρολογικό αερόστατο, αλλά μία συσκευή που είχε στόχο τον εντοπισμό πυρηνικής δραστηριότητας

των Σοβιετικών. Αυτός ήταν και ο λόγος για το πέπλο μυστηρίου που κάλυπτε το γεγονός.

Μυστήριο παραμένει, όμως, το γιατί η αεροπορία αποκάλυψε το μυστικό πολλή χρόνια μετά την έναρξη της χρήσεως δορυφόρων, σε σύγκριση με τους οποίους το όργανο αυτό θα ήταν παρωχημένο και χωρίς κανένα κατασκοπικό ενδιαφέρον.

Ο άνθρωπος από την Αφροδίτη

Ενδιαφέρον παρουσίασε (ιδιαίτερα για το FBI λόγω και των ανατρεπτικών του δηλώσεων σύμφωνα με τις οποίες η ΕΣΣΔ ήταν καλή οντότητα, ενώ οι ΗΠΑ θα έπαιζαν το ρόλο των κακών), η περίπτωση του 56χρονου George Adamski, ο οποίος από τον Οκτώβριο του 1946, όταν στο Μόντε Πάλιομαρ της Καλιφόρνια είδε αυτό που αργότερα ονόμασε «το φως», άρχισε να αυτοχαρακτηρίζεται «φιλόσοφος» και να προβλήσει την επικείμενη έλευση μάλλον απροσδιόριστων επισκεπτών από το διάστημα.

Γιατί δεν είδε κάτοικο της Αφροδίτης ο Adamski

Η ιστορία του George Adamski θεωρείται από ειδικούς η πιο παράλογη στο μακρύ και απίστευτο κατάλογο των θεάσεων ιπταμένων δίσκων, αφού έχει πολλά αδύναμα σημεία. Το κυριότερο είναι η επιλογή του πλανήτη προέλευσης του αστροπλοίου. Η ατμοσφαιρική πίεση στην Αφροδίτη είναι 94,5 φορές μεγαλύτερη από αυτή της Γης και επομένως ένας υποτιθέμενος κάτοικός της θα έπρεπε να φοράει εξοπλισμό διατηρήσεως της πίεσης, ώστε να μπορέσει να πατήσει το πόδι του στη Γη και να μην εκραγεί. Επιπλέον, η θερμοκρασία στην Αφροδίτη υπερβαίνει τους 480°C, ενώ η ατμόσφαιρα είναι γεμάτη διοξείδιο του άνθρακα· επομένως ένας κάτοικος αυτού του πλανήτη, εάν θα μπορούσε ποτέ να υπάρξει, δε θα είχε την όψη που περιγράφει ο Adamski.

Έρμος Μοχάβι, Καλιφόρνια, 20/11/1952

Ο «καθηγητής Adamski» αποφασίζει να δώσει ώθηση στη νέα του καριέρα ως προφήτης ιπταμένων δίσκων και συγκαλεί μια ομάδα «οπαδών», αναγγέλλοντάς τους την επικείμενη άφιξη ενός αστροπλοίου εξωγίνων στην έρμη. Η ομάδα φθάνει στο υποτιθέμενο σημείο αφίξεως. Ο Adamski δείχνει με ακρίβεια και βιβλική μεγαλοπρέπεια μια περιοχή στην οποία υποτίθεται ότι είχαν προσγειωθεί προηγουμένως ΑΤΙΑ. Η ομάδα εγκαθίσταται στην περιοχή περιμένοντας αυτό που θα μπορούσε να ονομαστεί «γη της επαγγελίας που κατεβαίνει από τον ουρανό». Λίγες ώρες αργότερα ο Adamski, αφού απομακρύνθηκε από τους συντρόφους του, γίνεται μοναδικός μάρτυρας του περάσματος ενός μητρικού σκάφους με τη μορφή πούρου, από το οποίο αποσπάται ένα αεροσκάφος και κατεβαίνει στο έδαφος. Από μέσα βγαίνει ένα άτομο με εντελώς ανθρώπινη μορφή: ένα μέτρο και εξήντα, μακριά ξανθά μαλλιά, λευκό μαυρισμένο δέρμα, πράσινα μάτια, ηλικία γύρω στα είκοσι οκτώ· φοράει καφέ φόρμα και κόκκινα παπούτσια. Επικοινωνώντας τηλεπαθητικά με τον Adamski, ο εξωγήινος εξηγεί ότι ήλθε ως επισκέπτης από τον πλανήτη Αφροδίτη, του οποίου οι κάτοικοι ανησυχούν πολύ εξαιτίας των πυρηνικών δοκιμών στη Γη. Στην πραγματικότητα έχουν αποστολή να εμποδίσουν την αυτοκαταστροφή της Γης, αποστολή καθόλου εύκολη, αφού αρκετοί από αυτούς έχουν σκοτωθεί από τους γήινους. Ο Adamski εκφράζει την αλληλεγγύη του στον εξωγήινο και επιστρέφει αμέσως στους οπαδούς του, για να δώσει το μήνυμα της ειρήνης των κατοίκων της Αφροδίτης. Αργότερα ο «καθηγητής» εκδίδει το βιβλίο *Flying Saucers Have Landed* (οι ιπτάμενοι δίσκοι προσγειώθηκαν) και περιοδεύει στην Καλιφόρνια ως καλεσμένος ραδιοφωνικών σταθμών και συνεδριακών κέντρων.

Πολιτισμός στον Άρη;

Ο αστρονόμος Percival Lowell έγραψε τρία βιβλία: Mars (1895), Mars and its Canals (1906) και Mars As the Abode of Life (1908), για να εξιστορήσει το πώς οι Αρειανοί είχαν κατασκευάσει ειδικά κανάλια για να μεταφέρουν νερό από τις περιοχές των πόλων στον υπόλοιπο πλανήτη. Σήμερα είναι γνωστό ότι τα κανάλια εκείνα υπήρξαν μόνο στη φαντασία του Lowell.

Το Πρόσωπο στον Άρη (Face on Mars)

Τον Ιούλιο του 1976 το τροχιακό όχημα Viking Orbiter 1 συνέληξε εικόνες από την περιοχή Cydonia του Άρη με σκοπό την ανεύρεση κατάλληλης τοποθεσίας για την προσεδάφιση του σκάφους Viking Lander 2. Στις 25/7/1976, οι επιστήμονες του εργαστηρίου JPL της NASA εξεπλήγησαν, όταν στις οθόνες τους παρουσιάστηκε ένα ανθρώπινο πρόσωπο, το αποκαλούμενο «Face on Mars». Η έκπληξη δεν κράτησε

για πολύ αφού τελικά διαπίστωσαν ότι δεν ήταν τίποτα άλλο παρά ένας κοινός γεωμορφολογικός σχηματισμός της περιοχής Cydonia. Παρόλ' αυτά, πολίλοι ήταν αυτοί που υποστήριξαν ότι το «πρόσωπο στον Άρη» ήταν τεχνητό κατασκεύασμα ευφυούς πολιτισμού που κάποτε κατοικούσε στον πλανήτη και ότι η NASA προσπαθεί, όπως και στο παρελθόν, να συγκαλύψει την ύπαρξη ζωής σε άλλα σημεία του σύμπαντος. Η διαμάχη αυτή κράτησε για 25 ολόκληρα χρόνια, αφήνοντας να οργιάζει η φαντασία των υποστηρικτών εξωγήινης ζωής. Όλα αυτά μέχρι την 8/4/2001 οπότε το διαστημικό τροχιακό σκάφος Mars Global Surveyor (MGS) έστειλε μία εικόνα της περιοχής, υψηλής ανάλυσης (1,56 μέτρα/pixel), στην οποία φαινόταν η αλήθεια που δικαίωνε τους επιστήμονες της NASA. Τα χαρακτηριστικά που θύμιζαν μύτη, χείλη και μάτια δεν ήταν παρά κορυφές, προεξοχές και βυθίσματα του τοπικού αναγλύφου, τα οποία με τη βοήθεια των σκιών που προκαλούνται από τη θέση του πλανήτη σε σχέση με τον Ήλιο δίνουν το εντυπωσιακό πραγματικά αποτέλεσμα.[6], [7].

Η πρώτη εικόνα του Face on Mars όπως την έστειλε το Viking Orbiter 1 τον Ιούλιο του 1976.

Η ΕΞΙΣΩΣΗ DRAKE, ΤΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ ΤΟΥ FERMI ΚΑΙ Η ΕΞΩΓΗΙΝΗ ΖΩΗ

Το θέμα της ύπαρξης εξωγήινης ζωής και της επίσκεψης εξωγήινων στη Γη θα βρει λύση, αν ποτέ γίνει αυτό, όχι από την ένταση των οποιωνδήποτε εμπειριών, επιχειρημάτων και γνώμων, αλλά από τα διαθέσιμα παρατηρησιακά δεδομένα, απαλλογμένα από το πάθος και τη θέληση ορισμένων ανθρώπων να στηρίζουν τα όνειρά τους και τις ελπίδες τους για μια προοπτική (όχι σίγουρα) καλύτερη [5].

Από θεωρητικής πλευράς, είναι γνωστό ότι η εξίσωση Drake είναι αυτή που προσδιορίζει

τους ειδικούς συντελεστές, οι οποίοι πιστεύεται ότι παίζουν ρόλο στην ανάπτυξη εξωγήινων προηγμένων τεχνολογικά πολιτισμών.

Ειδικότερα, η εξίσωση Drake δίνει, κατά προσέγγιση, τον αριθμό των τεχνολογικά προηγμένων πολιτισμών στο Γαλαξία¹ μας, οι ηλεκτρομαγνητικές εκπομπές των οποίων είναι ανιχνεύσιμες, σύμφωνα με τη σχέση:

$$A = \rho \times a \times n \times k \times z \times t \times x$$

όπου:

A: ο αριθμός των τεχνολογικά ανεπτυγμένων πολιτισμών στο Γαλαξία,

ρ: ο ρυθμός σχηματισμού αστερών κατάλληλων για ανάπτυξη νοήμονος ζωής,

a: το ποσοστό των παραπάνω αστερών με πιθαντικά συστήματα,

n: ποσοστό των πιθαντών, ανά ηλιακό σύστημα, με περιβάλλον κατάλληλο για ζωή,

k: ποσοστό κατάλληλων πιθαντών στους οποίους εμφανίζεται ζωή,

z: ποσοστό πιθαντών με ζωή στους οποίους εμφανίζεται νοήμων ζωή,

t: ποσοστό πολιτισμών που αναπτύσσουν τεχνολογία ικανή για εκπομπή στο διαστημικό χώρο ανιχνεύσιμων για την ύπαρξή τους σημάτων,

x: χρονικό διάστημα εντός του οποίου τέτοιοι πολιτισμοί εκπέμπουν στο διαστημικό χώρο ανιχνεύσιμα σήματα.

¹ Γαλαξίας είναι ένας μεγάλος σχηματισμός («αντικείμενο» στη γλώσσα της αστρονομίας) που περιέχει γύρω στα διακόσια δισεκατομμύρια αστέρες, ένας από τους οποίους είναι και ο δικός μας Ήλιος. Στο Σύμπαν πιστεύεται ότι υπάρχουν περίπου διακόσια δισεκατομμύρια γαλαξίες.

Ο Γαλαξίας μας
αριθμεί περίπου
200.000.000.000
αστέρες.

Αν και, όπως εύκολα θα μπορούσε να υποστηριχθεί, δεν υπάρχει μοναδική λύση της εξίσωσης Drake, αυτή γίνεται γενικώς αποδεκτή από τη διεθνή κοινότητα ως ένα «εργαλείο» εξέτασης των ανωτέρω επτά συντελεστών κατά τη διαδικασία ανίχνευσης εξωγήινων πολιτισμών.

Όμως, αν και, από θεωρητικής πλευράς, με βάση την εξίσωση Drake, αναμένεται η ύπαρξη στο Γαλαξία μας πολλών προηγμένων πολιτισμών (από έναν, μερικές εκατοντάδες, ή μερικές χιλιάδες έως και εκατομμύρια!), ανάλογα με τη ρεαλιστικότητα των τιμών που δίνουμε στους επτά συντελεστές, εντούτοις, η ποιότητα των μέχρι τώρα ενδείξεων και μαρτυριών (μερικές από τις οποίες αναφέρθηκαν στην προηγούμενη παράγραφο) δεν μας πείθει, ούτε ότι στον πλανήτη μας υπάρχουν προπομποί προηγμένων πολιτισμών, ούτε ότι εκτός του πλανήτη υπάρχει εξωγήινη ζωή.

Η εξίσωση Drake, ακριβώς λόγω του μεγάλου πλήθους των γαλαξιακών πολιτισμών που προβλέπει, δημιούργησε το «Παράδοξο του Fermi». Λέγεται ότι μια μέρα της δεκαετίας του 1940, σε συζήτηση μιας ομάδας πυρηνικών επιστημόνων, μεταξύ των οποίων και ο Enrico Fermi, όταν το θέμα της

συζήτησης εστράφη περί την εξωγήινη ζωή, ο Fermi ρώτησε: «...μα αν είναι έτσι, τότε που βρίσκονται όλοι τους;» και φυσικά εννοούσε: «αν στο Σύμπαν υπάρχουν όλα αυτά τα δισεκατομμύρια πλανητών ικανών να φιλοξενήσουν πάνω τους ζωή και υπάρχουν όλα αυτά τα εκατομμύρια νοημόνων μορφών ζωής, γιατί κανένας τους δεν επισκέφθηκε μέχρι τώρα τη Γη;» (Δεν είχε ξεσπάσει ακόμα η φρενίτιδα των θεάσεων ιπτάμενων δίσκων).

Γιατί στα τηλεσκοπία μας δεν υπάρχουν προφανή σημεία νοήμονος ζωής σε γαλαξιακή κλίμακα; Μήπως εμείς συμβαίνει να είμαστε τα μόνα ή τουλάχιστον τα πρώτα νοήμονα όντα στο Γαλαξία μας; Αυτή η ερώτηση-συμπεράσμα ονομάστηκε «παράδοξο Fermi».

Για να δώσουμε μια λύση στο «παράδοξο του Fermi» ας δούμε κατά πόσον είναι εύκολο κάποιος εξωγήινος πολιτισμός, ο οποίος προβλέπεται από την εξίσωση Drake, να επικοινωνήσει μαζί μας.

Κατ' αρχήν θα πρέπει να δεχθούμε ότι ο πιο οικονομικός και σε χρόνο και σε «χρήμα», δηλαδή ενέργεια, τρόπος επικοινωνίας ενός εξωγήινου πολιτισμού με μας είναι με την εκπομπή ραδιοσημάτων στη στενή ραδιοφωνική περιοχή συχνοτήτων του ηλεκτρομαγνητικού φάσματος. Κάθε

Στο Arecibo του Puerto Rico βρίσκεται το μεγαλύτερο ραδιοτηλεσκόπιο στον κόσμο, διαμέτρου 305m.

τέτοιο σήμα το οποίο εκπέμφθηκε για το συγκεκριμένο σκοπό, να ληφθεί δηλαδή από εμάς, θα πρέπει να είχε εκπεμφθεί σε συγκεκριμένο χρόνο πριν, ώστε να φθάσει σε μας «τώρα».

Ένα σήμα π.χ. το οποίο εκπέμφθηκε πριν 2000 έτη από έναν πλανήτη που απέχει από εμάς 100 έτη φωτός (ε.φ.)² έφθασε σε μας πριν 1900 χρόνια, δηλαδή το έτος 105 μ.Χ. (αφού διένυσε την απόσταση αυτή -100 ε.φ.- σε εκατό χρόνια μετά την εκπομπή της, εφόσον το ραδιοφωνικό σήμα έχει την ταχύτητα του φωτός). Λογικό είναι, λοιπόν, ότι εμείς χάσαμε την ευκαιρία επικοινωνίας με εκείνον τον υποτιθέμενο πολιτισμό εδώ και 1900 χρόνια, αφού τότε δεν διαθέταμε καν την απαραίτητη τεχνολογία για να αντιληφθούμε αυτήν τους την προσπάθεια. Συγκεκριμένα θα έπρεπε ο ίδιος πλανήτης να είχε εκπέμψει το σήμα του πριν από 100 χρόνια, ώστε εμείς «τώρα» να το λάβουμε και να τους αντιληφθούμε.

Αν τώρα κάποιος άληθος πολιτισμός που απέχει 200 ε.φ. έστειλε πριν 100 χρόνια το σήμα του προς εμάς, εμείς θα χρειαστούμε άλλα 100 χρόνια για να το λάβουμε.

Όσο πιο μακρινούς πολιτισμούς μελετούμε τόσο πιο δυσοίωνα είναι τα πράγματα ως προς την προοπτική επικοινωνίας μ' αυτούς.

Δεν είναι δύσκολο, λοιπόν, να αντιληφθεί κανείς πόσο λίγες είναι οι πιθανότητες να επικοινωνήσουμε με άλλους πολιτισμούς και ίσως ακόμη λιγότερες αν αναλογιστούμε ότι πιθανόν να τους απασχόλησε κι αυτούς το «παράδοξο Fermi» και να εγκατέλειψαν τις προσπάθειές τους, σκεπτόμενοι εντελώς ανάλογα: «Αν υπάρχει κάποιος εκεί πέρα, γιατί δεν τον έχουμε ακούσει έως τώρα;»

Τέλος, ας μην ξεχνάμε ότι εμείς δεν μπορούμε να προβλέψουμε τη συμπεριφορά των...εξωγήινων.

² Έτος φωτός είναι η απόσταση που διανύει το φως, με ταχύτητα 300.000 χλμ/sec, σε ένα χρόνο και ισοδυναμεί με 9.460.800.000.000 χλμ (δηλ. περίπου 9,5 τρισεκατομμύρια χλμ) και αποτελεί τη βασική μονάδα μήκους στην Αστρονομία.

ΓΙΑΤΙ ΟΙ ΕΞΩΓΗΙΝΟΙ ΝΑ ΠΡΟΤΙΜΗΣΟΥΝ ΤΗ ΡΑΔΙΟΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ;

Οι πιο ρομαντικοί θα μπορούσαν πράγματι να το ρωτήσουν αυτό: γιατί οι εξωγήινοι πολιτισμοί να προτιμήσουν την επικοινωνία μέσω ραδιοφωνικών σημάτων και να μην επιχειρήσουν να έλθουν, ταξιδεύοντας από εκεί μακριά, σε άμεση επαφή μαζί μας επικοινωνούμενοι τον πλανήτη μας;

Κατ' αρχήν, οποιαδήποτε λογική μεταφορά δημιουργημάτων στο διάστημα απαιτεί ταχύτητες συγκρίσιμες με την ταχύτητα του φωτός, αφού διαφορετικά για να καλυφθούν οι τεράστιες αποστάσεις του διαστρικού χώρου θα απαιτούνταν και ανάλογα μεγάλα χρονικά διαστήματα για το ταξίδι αυτό. Παρεπόμενο είναι ότι η μεγάλη διάρκεια ενός τέτοιου ταξιδιού εκθέτει το διαστημόπλοιο σε κίνδυνο σύγκρουσης με διαφόρων μορφών σώματα, ώστε σε σχετικιστικές ταχύτητες (ταχύτητες συγκρίσιμες μ' αυτήν του φωτός) η σύγκρουση π.χ με ένα σωματίδιο μάζας, έστω και μερικών γραμμαρίων, ισοδυναμεί ενεργειακά με έκρηξη μιας πυρηνικής βόμβας.

Επίσης, η αποστολή στο διάστημα ενός

διαστημόπλοιου, διαστάσεων ενός τυπικού επιβατικού αεροπλάνου κινούμενου «μόνο» με το ένα δέκατο της ταχύτητας του φωτός (δηλ. 30.000 χλμ/sec) θα απαιτούσε ενέργεια συγκρίσιμη με την παραγόμενη ενέργεια (με το σημερινό της ρυθμό) στις ΗΠΑ, επί εκατό χρόνια.

Ακόμη, για τη μετακίνηση μιας μικρής διαστημικής αποικίας από το ηλιακό μας σύστημα σε έναν άλλο αστέρα (και το πλανητικό του σύστημα) απαιτείται ενέργεια δέκα εκατομμύρια φορές μεγαλύτερη από την εγκατάσταση της ίδιας αποικίας σε ένα άλλο σημείο εντός του ηλιακού μας συστήματος (στο οποίο βέβαια υπάρχει αρκετός διαθέσιμος χώρος).

Γιατί λοιπόν θα έπρεπε να προτιμηθεί η τόσο εξαιρετικά δαπανηρή και επικίνδυνη μέθοδος των διαστρικών ταξιδιών; Ένας πραγματικά προηγμένος πολιτισμός θα «γελούσε» με μια τέτοια ιδέα-πρόταση, πόσο λιγότερο, μάλλον, θα την επιχειρούσε.

Τέλος, επειδή η ταχύτητα του φωτός είναι η μέγιστη δυνατή ταχύτητα, οποιοσδήποτε διαστημικός ταξιδιώτης με το όχημά του (το οποίο με κάποιον «μαγικό» τρόπο θα μπορούσε να αναπτύξει τέτοια ταχύτητα) θα χρειαζόταν για να φθάσει στην

περιοχή μας, όσο ακριβώς χρόνο θα χρειάζονταν και τα ραδιοφωνικά σήματά του και επομένως θα αντιμετώπιζε τα προβλήματα που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη παράγραφο. Γιατί λοιπόν αυτή η προηγμένη μορφή ζωής σε μια απόσταση, π.χ 100 ε.φ, θα αποφάσιζε να ταξιδεύσει-κάτω από όλους αυτούς τους κινδύνους αλλήλ και το ενεργειακό κόστος- προς τη δική μας κατεύθυνση, αφού επιπλέον, μη έχοντας ακούσει τίποτε για μας, δεν θα είχε κανένα λόγο να πιστέψει ότι φθάνοντας εδώ θα βρει οτιδήποτε ενδιαφέρον; Και αν κρίνουμε από την πληθώρα των θεάσεων που αναφέρθηκαν στην πρώτη παράγραφο, γιατί η περιοχή μας να θεωρείται ως η πιο δημοφιλής στο Γαλαξιά ώστε να προσελκύει όλο αυτό το πλήθος των εξωγήινων;

Επειδή όλα αυτά παραείναι απίθανα να συμβαίνουν, και ειδικά σε τόσο προηγμένους πολιτισμούς, οι οποίοι θα έχουν τόσες γνώσεις αστρομηχανικής αλλήλ και γεωγραφίας του Σύμπαντος, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι μια προηγμένη μορφή ζωής θα προτιμούσε τη ραδιοεπικοινωνία από τα διαστρικά ταξίδια.

ΠΟΣΟ ΠΙΘΑΝΗ ΤΕΛΙΚΑ ΕΙΝΑΙ Η ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΕΞΩΓΗΙΝΩΝ:

Έστω, όμως, ότι οι προηγμένοι αυτοί πολιτισμοί (που και η εξίσωση Drake προβλέπει) μη φειδόμενοι κόστους (σε ενέργεια) και χρόνου, φέρνουν «ανόητα» και επιχειρούσαν τέτοια διαστρικά ή και διαγαλαξιακά ταξίδια, ποια είναι η πιθανότητα να έφθασαν ή να φθάσουν κάποτε στη Γη;

Το Σύμπαν έχει διαστάσεις 20.000.000.000 ε.φ. και περιέχει 200 δισεκατομμύρια Γαλαξίες.

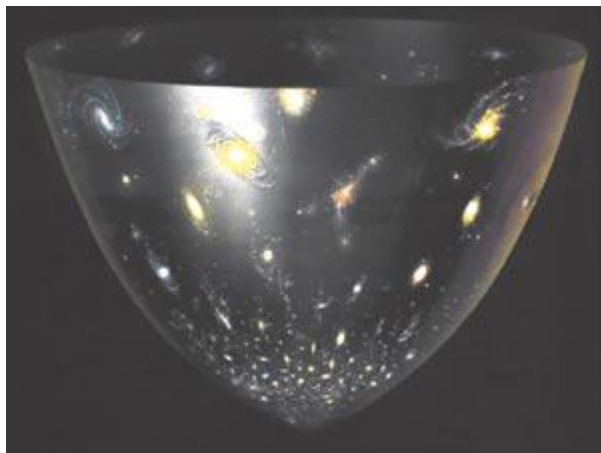
Εδώ θα πρέπει να κάνουμε μία παρένθεση και να δώσουμε τις διαστάσεις του Σύμπαντος, ώστε να καταλάβει κανείς ότι δεν είμαστε τίποτε το ιδιαίτερο από το ολικό δημιουργήμα του Θεού, ώστε να προσελκύουμε την προσοχή και το ενδιαφέρον των ρομαντικών αυτών ταξιδευτών του διαστήματος.

Αρχικά θα πρέπει να αναφερθεί ότι οι σημερινές διαστάσεις του Σύμπαντος είναι αποδεδειγμένο (Edwin Hubble³) ότι είναι γύρω στα 20.000.000.000 έτη φωτός.

Σ' αυτόν τον τεράστιο χώρο «κοιμούνται» διακόσια δισεκατομμύρια γαλαξίες σχηματίζοντας ομάδες γαλαξιών, σμήνη γαλαξιών, υπερσμήνη γαλαξιών. Ο κάθε γαλαξίας απέχει από το γείτονά του συνήθως δύο εκατομμύρια ε.φ.

Ένας από τους γαλαξίες αυτούς είναι και ο δικός μας Γαλαξίας, ο οποίος περιέχει, σε μια διάμετρο 100.000 ε.φ., γύρω στα διακόσια δισεκατομμύρια αστέρες. Ένας από τους αστέρες αυτούς είναι και ο δικός μας, που ονομάζεται Ήλιος. Επειδή είναι αδύνατο να αντιληφθεί κανείς το μέγεθος των

νότια να έφθασαν ή να φθάσουν κάποτε στη Γη;

³ [4] Ο Edwin Hubble απέδειξε ότι η ηλικία του Σύμπαντος είναι 20.000.000.000 έτη, άρα η ακτίνα του είναι 20.000.000.000 ε.φ.

Πόσο κοντά βρίσκονται οι Αστέρες;

[1] Ο διαστρικός χώρος είναι τόσο κενός όσο ένα κυβικό κτίριο μήκους 100 χλμ., πλάτους 100 χλμ. και ύψους 100 χλμ., που θα περιείχε έναν κόκκο άμμου. Αν λοιπόν το δωμάτιο αυτό συμβολίζει τη γειτονιά ενός αστέρα και ο κόκκος τον αστέρα, τότε ο κοντινότερος αστέρας θα ήταν «έξω» από το δωμάτιο!!!

αποστάσεων αυτών θα ήταν ευκολότερο να τις παραληληθίσουμε με κάποιο μοντέλο σε κλίμακα.

Έτσι αν φανταστούμε πως ο Ήλιος είναι μια μπάλα μπιλιάρδου με διάμετρο 7 εκατοστά, τότε, κατ' αναλογία, ο Ερμής, ο κοντινότερος σ' αυτόν πλανήτης, θα βρίσκεται σε απόσταση 280 εκατοστά, η Γη στα 760⁴ εκατοστά και ο Πλούτωνας, ο μακρινότερος των πλανητών, στα 300 μέτρα μακριά από τη μπάλα του μπιλιάρδου. Η διάμετρος της Γης θα ήταν μόλις μεγαλύτερη από 0,05 εκατοστά, η διάμετρος της Σελήνης μόλις 0,01 εκατοστά και η τροχιά της γύρω από τη Γη κάπου 4 εκατοστά.

Το κοντινότερο Άστρο στον Ήλιο (ο Άλφα Κενταύρου) θα απείχε 2000 χιλιάδες, τόσο μακριά, που οι πλανητικές αποστάσεις θα φαίνονταν ασήμαντες.

Ο Γαλαξίας μας τώρα -φυσικού μεγέθους 100.000 ε.φ. -συγκριτικά με το παραπάνω μοντέλο θα είχε διάμετρο 60.000.000 χιλιάδες. Η απόσταση δε που απέχει γαλαξίας από γαλαξία, που σε φυσικό μέγεθος είναι περίπου 2.000.000 ε.φ, στο παραπάνω μοντέλο θα ήταν 1.200.000.000 χιλιάδες!

Όλα αυτά δείχνουν την απεραντοσύνη του Σύμπαντος και ταυτόχρονα το πόσο δύσκολο είναι να ταξιδέψει κανείς στο διαστρικό χώρο (πόσο μάλλον στο διαγαλαξιακό χώρο) με σκοπό να συναντήσει ένα τόσο μικρό μπηδέ σημαδάκι (τη Γη μας) σε μία τόσο συνθησιμένη αηλιά και απόμακρη από

καθετί άηλο γωνιά του Γαλαξία μας, που τόσο «κοινός» είναι και από εκεί μακριά δεν έχει κάτι το ξεχωριστό που να τον κάνει να διαφέρει από τα δισεκατομμύρια των γαλαξιών που συνθέτουν το Σύμπαν.

Έτσι αναλογιζόμενος κανείς πόσο κενός είναι ο διαστρικός χώρος, είναι εύκολο να καταλάβει ότι μια επίσκεψη εξωγήινων πρακτικά αποκλείεται να συνέβη, αφού θα ήταν αδύνατον να μας εντοπίσουν μέσα σ' ένα τέτοιων διαστάσεων χώρο, το συγκεκριμένο μάλιστα χρόνο.

Σκοπίμως άφησα τελευταίο τον προβληματισμό: «γιατί οι εξωγήινοι να μας επισκεφθούν «τώρα»;»· αυτό το «τώρα» -από το 1940 έως σήμερα- δε συγκρίνεται με τη διάρκεια των 4,5 δισεκατομμυρίων ετών της πλανητικής ιστορίας της Γης.

Ο λόγος είναι ότι αυτός ο προβληματισμός θα οδηγήσει σε ΑΤΟΠΟ τις περιπτώσεις των «στενών επαφών» που αναφέρθηκαν στην αρχή του άρθρου.

Ας δεχθούμε, λοιπόν, ότι τα διαστημολογία εξωγήινων έχουν πράγματι εμφανιστεί από το 1940. Η χρονολογία αυτή υποδηλώνει ότι είτε:

- Εμείς είχαμε το προνόμιο της παρατηρήσεως του εξαιρετικά σπάνιου γεγονότος της επίσκεψης εξωγήινων (με πιθανότητα 1:100.000.000, αν υποστηριχθεί ότι οι εξωγήινοι θα μας επισκέπτονταν μόνο αν ανακάλυπταν το στοιχείο οξυγόνο στην ατμόσφαιρα της Γης).

- Οι επισκέψεις εξωγήινων στη Γη αποτελούν, για τους ίδιους, θέμα ρουτίνας.

- Οι δραστηριότητές μας (π.χ. πυρηνικές δοκιμές, ενεργειακή δραστηριότητα, αποστολή ραδιοφωνικών σημάτων στο διάστημα κ.λπ.) προσέλκυαν την προσοχή των εξωγήινων και τους «ενθάρρυναν» να πραγματοποιήσουν την επίσκεψή τους.

Η πρώτη από τις παραπάνω δυνατότητες είναι τόσο πιθανή, όσο πιθανό είναι π.χ (όχι ο οποιοσδήποτε), αηλιά ένας συγκεκρι-

⁴ Η πραγματική απόσταση Γης-Ηλίου είναι περίπου 150.000.000 χιλιάδες και ονομάζεται **Αστρονομική μονάδα**.

μένος από εμάς να κερδίσει την επόμενη εβδομάδα ένα (οποιοδήποτε) βλαχέιο.

Η δεύτερη δυνατότητα, δηλαδή ότι η Γη συνεχώς φιλοξενεί εξωγήινους απαιτεί περισσότερη προσοχή. Η ερώτηση σ' αυτό το σημείο είναι: «πόσο συχνά μας επισκέπτονται οι εξωγήινοι;»

Αν συμβαίνει μια επίσκεψη κάθε μερικές δεκάδες εκατομμυρίων ετών τότε οι πιθανότητες να μας επισκεφθούν εξωγήινοι είναι εξαιρετικά αμελητέες, επομένως, καταλήγουμε στην πρώτη από τις ανωτέρω δυνατότητες.

Αν, όμως, όπως υποστηρίζεται, εξωγήινοι επισκέφθηκαν τη Γη την εποχή που χτίστηκαν οι πυραμίδες ή όταν οι Ινδιάνοι Nazca χάραξαν στην έρημο του Περού ιερογλυφικά σχήματα, τότε πρέπει να έχουμε περίπου μία επίσκεψη ανά χιλιετία και επομένως, μέχρι τώρα, πρέπει να πραγματοποιήθηκαν εκατομμύρια απόστολών εξωγήινων στον πλανήτη. Φυσικά αν παραληληρήσουμε το γεγονός αυτό με το ότι κι εμείς στέλνουμε περιστασιακά ομάδες για ανθρωπολογικό έλεγχο στο Βόρειο Πόλο, δεν ακούγεται απίθανο. Αλλά και αν το κάνουμε αυτό, δε στέλνουμε τέτοιες ομάδες κατά εκατομμύρια!!! Και οπωσδήποτε είναι

ευκολιότερο κανείς να φθάσει στο Βόρειο Πόλο, από το να διανύσει εκατοντάδες ή χιλιάδες έτη φωτός για να φθάσει στη Γη, η οποία από τόσο μακριά ούτε καν την παρουσία της δεν κάνει αισθητή.

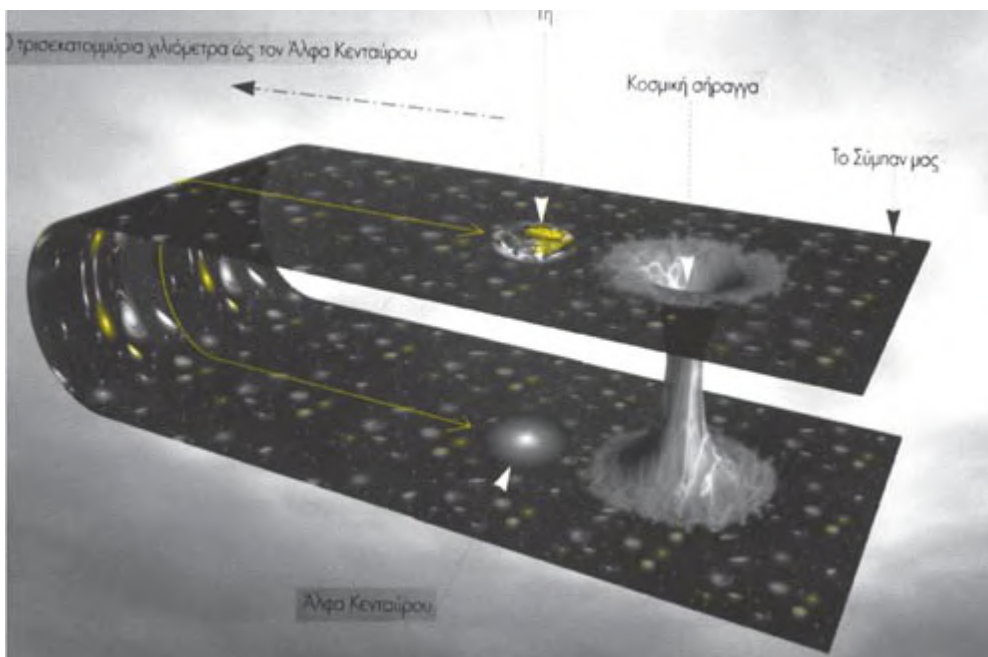
Άρα και η δεύτερη δυνατότητα φαίνεται απίθανη.

Η τρίτη δυνατότητα, δηλαδή ότι δραστηριότητές μας προσέλκυσαν την προσοχή εξωγήινων δίνει την εντύπωση πιο πιθανής δυνατότητας, παρότι θα έπρεπε να αναρωτηθεί κανείς για ποιο λόγο, προηγμένες μορφές ζωής να ενδιαφερθούν για τους πολέμους μας, τη ρύπανση του πλανήτη, την αλόγιστη σπατάλη ενεργειακών και φυσικών πόρων και την αδικαιολόγητη τάση μας για αυτοκαταστροφή.

Η αντίρρηση εδώ είναι ότι η παρουσία μας στον πλανήτη γίνεται αντιληπτή (τουλάχιστον από αποστάσεις τέτοιου μεγέθους) μόνο τα τελευταία 70 χρόνια, αφού οι αρχαίοι Αιγύπτιοι και οι Ινδιάνοι Nazca δεν θα ήταν δυνατόν να γίνουν αντιληπτοί από εξωγήινους παρά μόνο από απόσταση ελάχιστων, ίσως, ετών φωτός (αφού δεν είχαν την τεχνολογία για να στείλουν ραδιοσήματα).

Έτσι αν εξωγήινοι, αφού έλαβαν κάποια γήινη εκπομπή, έστειλαν προς τη Γη κάποιο διαστημόπλοιο τους, κινούμενο με τη μέγιστη δυνατή ταχύτητα στη φύση (ταχύτητα του φωτός 300.000 χλμ/sec) τότε ο πολιτισμός αυτός δεν θα έπρεπε να απέχει από τη Γη πάνω από 8 ε.φ., ώστε το διαστημόπλοιο να φθάσει σε μας το 1947. Όμως, σ' αυτή την απόσταση υπάρχουν μόνον τέσσερα αστρικά συστήματα (Alfa Centauri, Sirius, Procyon, Luyten 726-8), στα οποία απόδεδειγμένα δεν υπάρχουν οι συνθήκες διατήρησης νοήμονος ζωής. Ακόμη, όμως, και να υπήρχαν αυτές οι συνθήκες, το να έχουν αυτά τα αστρικά συστήματα νοήμονα ζωή είναι το ίδιο πιθανόν με το να ...κερδίσουμε το βλαχέιο.

Τέλος, αν θεωρήσουμε πιθανή τη δυνατότητα να εκμεταλλευθούν οι εξωγήινοι τις

ιδιότητες ενός καμπύλου χωροχρόνου, όπως προβλέπει η Γενική Θεωρία της Σχετικότητας του Einstein και να ταξιδεύσουν μέχρι τη Γη σε μηδενικό χρόνο, χρησιμοποιώντας τη «σκουληκότρυπα» μιας Μελανής Οπής[2], και πάλι δεν κερδίζουμε πολλά σε πιθανότητες για επίσκεψή τους στη Γη. Αυτό για τον απλούστατο λόγο ότι τα σήματά μας ταξιδεύουν με την ταχύτητα του φωτός. Έτσι από τη στιγμή που εκπέμφθηκαν (1933) μέχρι το 1947 (που έχουμε τις πρώτες μαρτυρίες για θέαση εξωγήινων) πέρασαν 14 χρόνια. Επομένως και άμεσα να ενεργοποιηθήκαν οι εξωγήινοι και να έφθασαν σε μηδενικό χρόνο στη Γη (εκμεταλλευόμενοι τη Γενική Θεωρία της Σχετικότητας) δεν θα ήταν δυνατόν αυτοί να βρίσκονται σε κάποιον πλανήτη σε απόσταση μεγαλύτερη των 15 ε.φ.

Σ' αυτή την απόσταση υπάρχουν 40 περίπου αστρικά συστήματα. Όμως, για να έχουμε μια λογική πιθανότητα να υπάρχει μια τεχνικά προηγμένη μορφή

Σύμφωνα με τη Γενική Θεωρία της Σχετικότητας το Σύμπαν έχει τις ιδιότητες ενός καμπύλου χωροχρόνου.

Έτσι, ενώ ένα όχημα με την ταχύτητα του φωτός θα χρειαζόταν 4 χρόνια για να διανύσει την απόσταση των 30 τρισεκατομμυρίων χλμ (4 ε.φ.), από τη Γη έως τον αστέρα Α- Κενταύρου, εκμεταλλευόμενο μια κοσμική σήραγγα (σκουληκότρυπα), που προβλέπεται στη Γ.Θ.Σ, λόγω της βαρυτικής κατάρρευσης αστέρα μεγάλης μάζας (Μελανή Οπή), το ίδιο όχημα θα διένυε την απόσταση αυτή σε μηδενικό χρόνο!!!

Ζωής στα 40 πλησιέστερα σε μας αστρικά συστήματα θα έπρεπε στο γαλαξία μας να υπάρχουν περίπου 10 δισεκατομμύρια τέτοιων πολιτισμών!!! Αυτό είναι αδύνατο ακόμη και με την πιο αισιόδοξη επιλογή παραμέτρων στην εξίσωση Drake.

Καθίπτοντας, λοιπόν, όλες τις δυνατές περιπτώσεις συμπεραίνουμε ότι, ακόμη κι αν υπάρχουν οι πολιτισμοί που

προβλήπει η εξίσωση Drake και αυτοί είναι ικανοί να ταξιδεύουν για την εξερεύνηση του χώρου και του χρόνου, θα ήταν τουλάχιστον ακατόρθωτο να διανύσουν όλη αυτή την απόσταση (παρά τις υποτιθέμενες τεράστιες τεχνολογικές τους δυνατότητες)· θα έπρεπε δε να ήταν και πολύ τυχεροί για να μας ανακαλύψουν μέσα σε τόσο χώρο!

ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Πάντοτε, από την παιδική μας ηλικία, η ιδέα και μόνο να ταξιδεύσουμε με τη φαντασία μας πάνω στο STAR TREK ή στο GALACTICA ήταν στ' αλήθεια γοητευτική. Ακόμη γοητευτικότερες είναι οι εικόνες τέτοιου είδους ταινιών, από άηλους πλανήτες, άηλους πολιτισμούς. Από τον κινηματογράφο, όμως, μέχρι την υλοποίησή τους, τέτοια διαστρικά ταξίδια απέχουν πάρα πολύ.

Η πραγματικότητα λέει ότι έχουμε προεδαφιστεί στη Σελήνη. Πιθανή στα επόμε-

να χρόνια, ίσως, είναι μια ανάλογη προσεδάφιση στον πλανήτη Άρη. Ακόμη και αν συνεχίσουμε, έστω και με επιταχυνόμενους ρυθμούς, ίσως να φθάσουμε κάποτε στα όρια του ηλιακού μας συστήματος (πράγμα πολύ δύσκολο, αφού πολλὰ προβλήματα, όπως, η μεγάλη διάρκεια, το κόστος, οι απαραίτητες μεγάλες ταχύτητες κ.ά πρέπει να βρουν πρώτα λύση). Αυτό δυστυχώς μάλλον θα είναι και το τελικό μας όριο. Οι διαστάσεις και η πυκνότητα του διαστρικού χώρου, όπως αναφέρθηκαν σε πιο πάνω παράγραφο, δε μας δίνουν ελπίδες για τίποτε περισσότερο.

Ο άνθρωπος, όμως, είναι από τη φύση του αισιόδοξο όν και αυτή του η αισιοδοξία, συνδυαζόμενη με τη φαντασία, θα πρέπει να διατηρούνται αναλλοίωτες αν θέλουμε να προχωρούμε πάντα εμπρός. Μ' αυτό μόνο τον τρόπο δεν θα επιτρέψουμε ποτέ να μας νικήσουν οι τεράστιες διαστάσεις του Σύμπαντος.

Έτσι, ίσως κάποτε βρεθεί τρόπος να επικοινωνήσουμε με άλλους πολιτισμούς. Μέχρι τότε όμως, ας μην εκλαμβάνουμε τους δυνατούς χτύπους της καρδιάς μας, ως τον καλπασμό του αλόγου που θα φέρει κοντά μας την αγαπημένη μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- [1] Carl Sagan, I.S. Sklovski, *Το Σύμπαν*.
- [2] Stephen Hawking, *Το χρονικό του Χρόνου*.
- [3] Νικολάου Σπύρου, *Εισαγωγή στη Γενική Θεωρία της Σχετικότητας*.
- [4] Σταύρου Αυγολούπη, *Παρατηρησιακή Αστρονομία*.
- [5] Νικολάου Σπύρου, *Εξωγήνη Ζωή και Διαστημικά Ταξίδια*.
- [6] Γεωργίας Δουρίδα, *Το πρόσωπο στον Άρη. Τεχνητό Κατασκεύασμα ή Φυσικός Σχηματισμός; Περισκόπιο της Επιστήμης*, (Δεκέμβριος 2003).
- [7] <http://www.marsnews.com>
- [8] <http://www.ufo.it/german>
- [9] Philip. J. Klass, *The Real Roswell Crashed - Saucer Coverup*.
- [10] Peter Brookesmith, *UFO - The Complete Sightings Catalogue*.

ΑΘΥΡΜΑ «ΑΡΧΕΓΟΝΑ»

Αρχαιοελληνικό Επιτραπέζιο Παιχνίδι

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: Γρηγόριος Ζώρζος,
Μελετητής-Οικονομολόγος

Είναι σχεδόν άγνωστο ότι το παγκόσμιο πανάρχαιο ελληνικό δημιουργικό πνεύμα ενυπάρχει σε όλο τον πλανήτη μας, σε κάθε έθνος και φυλή και εκφράζεται μέσω των γνωστών σε όλους μας παιχνιδιών (αθυρμάτων).

Η μελέτη αυτή θα μας κάνει ξεκάθαρη την κοινή καταγωγή όλων των ανθρώπων (άνω + θρώσκω = βλέπω προς τα πάνω, βλέπω προς το θείο) και πως αυτή εκφράζεται μέσα από τα αθύρματα του κάθε λαού.

Τα παιχνίδια σε όλο τον κόσμο άρχισαν ως εκπαιδευτικά της φιλοσοφικής δομής του κάθε πολιτισμού, πάντα ήταν σε σύνδεση με τους αριθμούς και τις κοσμικές δονήσεις (την ελληνική λογοδυναμική ή λογοδυναμική μορφοπλησία όπως λέγεται) και αποτελούσαν τον τρόπο που κάθε φυλή κατανοεί το σύμπαν και τους νόμους του.

Δεν είναι τυχαίο ότι με την έννοια παιχνίδι ορίζεται ταυτόχρονα τόσο το παιχνίδι του θεού-δημιουργού, που παίζει στο σύμπαν, όσο και ο ίδιος ο δημιουργός.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΑΘΥΡΜΑ;

Είναι πραγματικό γεγονός ότι κάθε ον που ζει στον πλανήτη κατά τα πρώτα στάδια της ζωής του αρχίζει να μαθαίνει τον κόσμο.

Τον κόσμο τον μαθαίνει ψηλαφώντας τα γύρω του αντικείμενα, αναζητώντας, μέσα από αυτό το παιχνίδι, τη γνώση.

Αρχίζει να παίζει ασταμάτητα, να αναγνωρίζει δηλαδή το γύρω του περιβάλλον μέσα από αυτό το συνεχές παιχνίδι, που οι αρχαίοι ονόμαζαν άθυρμα και σταδιακά να κατανοεί τις δομές και τις λειτουργίες του κόσμου που είναι γύρω του.

Να καταλαβαίνει δηλαδή τις αρχές της δημιουργίας μέσα από το δικό του φορέα κατανόησης, χρησιμοποιώντας τότε το σώμα του αγγίζοντας τα αντικείμενα, τότε το συναίσθημά του, όταν του μιλούν οι άηθοι, και ίσως και το πνεύμα του, όταν βλέπει ότι κάτι που κάνει έχει αποτελέσματα, π.χ. αν αγγί-

ξει τη φωτιά θα καεί το χεράκι του, αν φυσήξει το χαρτάκι μπροστά του θα αρχίσει να κινείται.

Και αυτό συμβαίνει σε όλο το ανθρώπινο είδος, σε κάθε μέρος της γης, όπου όλη τα μικρά παιδιά παίζουν συνέχεια με κάθε τι για να καταλάβουν τον κόσμο μέσα στον οποίο βρέθηκαν, σύμφωνα με τα αρχαιοθιγικά ευρήματα της απώτερης αρχαιότητας, όπως βραχογραφήματα, χαράγματα, εικονογραφήματα, στίγματα κτλ.

Αυτό συμβαίνει, όμως, και σε όλο το ζωικό βασίλειο και παρατηρούμε ότι τόσο τα ήμερα ζώα, όπως τα μικρά σκυλιά, τα γατάκια, όσο και τα άγρια ζώα, όπως οι τίγρεις και τα λιοντάρια, παίζουν με τα γύρω τους αντικείμενα ή παίζουν μεταξύ τους.

Το ίδιο κάνουν και τα πουλιά, ακόμη και όταν βρίσκονται στη φωλιά τους, παίζοντας με άχυρα της φωλιάς τους ή με τα μικρά αδελφάκια τους.

Οι αρχαίοι άνθρωποι που η ιστορία της ύπαρξής τους χάνεται στους απώτερους χρόνους, μόλις άρχισε να λειτουργεί ο εγκέφαλός τους το πρώτο που έκαναν ήταν να προσπαθήσουν να καταλάβουν τον κόσμο και το σκοπό της ύπαρξής τους μέσα σε αυτόν.

Τις εμπειρίες τους, σωματικές, συναισθηματικές και νοητικές προσπάθησαν να τις ομαδοποιήσουν και να τις έχουν καταγεγραμμένες με μια μορφή ώστε είναι κατανοητές και από τους υπόλοιπους που δεν τις είχαν συνειδητοποιήσει ή τις γνώριζαν, αλλιώς τις ξεχνούσαν με το χρόνο.

Το πρώτο που έπρεπε να μάθουν οι άνθρωποι ήταν να αποτυπώσουν τον κάθε ήχο που αντιλαμβανόνταν γύρω τους, ως βασικές δονήσεις του μικρόκοσμού τους, οι οποίες είχαν ομαδοποιηθεί και είχαν καθοριστεί από τους πανάρχαιους χρόνους, από την εποχή του Μίνωα και των Μυκηναίων αργότερα, δημιουργώντας μάλιστα και τη μουσική.

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΕ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

Η κοσμική αυτή μουσική έπρεπε να υπάρχει σε κλίμακα, σε λογική σειρά δηλαδή που να μπορεί να κατανοηθεί από οποιοδήποτε άνθρωπο στη γη, σύμφωνα με τον Πλάτωνα (Τίμαιος), για τη δημιουργία του κόσμου. Έτσι γεννήθηκε το πρώτο αλφάβητο, το πρώιμο αλφάβητο, όπως έχει επικρατήσει σήμερα, το Αρχέγονο ή Αρχέτυπο Αλφάβητο.

Το πρώιμο αυτό αλφάβητο ήταν ουσιαστικά η απόρροια των βασικών δονήσεων που πολύ αργότερα κατέγραψε ο Ορφείας και στη συνέχεια ο Πυθαγόρας και οι πυθαγόρειοι, δημιουργώντας τις ηχητικές παρουσίες και προσωδίες.

Οι αρχαίοι Έλληνες είχαν δημιουργήσει αθύρματα και κυβείες (ζάρια), με τα οποία παρουσίαζαν τη φιλοσοφική δομή για τον κόσμο.

Στη συνέχεια, αυτά τα αθύρματα έγιναν κοινά και απεικόνιζαν τόσο τη διονυσιακή σκέψη (υλική άποψη για τη ζωή), όσο και την αποθιτώνια σκέψη (πνευματική άποψη για τη ζωή) των αρχαίων Ελλήνων, δηλαδή τις δύο διαφορετικές όψεις του αρχαιοελληνικού πνεύματος.

Αυτά ήταν τα πρώτα αλφαριθμητικά-αθύρματα «Αρχέγονα», που στη συνέχεια ως αρχαιοελληνικοί «πессοί» έγιναν ανάλογα την περιοχή αποθιτώνια ή διονυσιακά αθύρματα. Πρώτος ο Παλαμήδης, από το Ναύπλιο, κατασκεύασε και ομαδοποίησε τα αθύρματα αυτά, με τέτοιο τρόπο, ώστε να μπορούν να τα παίζουν όλοι όσοι επιθυμούσαν να εκπαιδευτούν στο αρχαιοελληνικό πνεύμα, δίνοντας μεγαλύτερο βάρος τόσο στα φωνήεντα, όσο και στους φθόγγους (βλ. Σχόλια στην Οδύσσεια, Ευστάθιος, Πλάτων κτλ.).

Τα αλφάβητα στη συνέχεια έγιναν πολυά και σε κάθε μέρος της γης· ανάλογα με την κατανόηση και τη γνώση των κατοίκων δημιουργούνταν το τοπικό αλφάβητο, το οποίο ουσιαστικά ήταν μια ηχητική διαφοροποίηση του αρχικού αρχέγονου αλφάβητου σύμφωνα με τις νοητικές, πολιτιστικές,

κοινωνικές και άλλες αρ-
χές της περιοχής.

Έτσι δημιουργήθηκε
η Βαβέλ, που ουσιαστι-
κά ήταν η απομάκρυνση
από το αρχέγονο αλφά-
βητο των ανθρώπων
των διαφόρων περιοχών
της γης.

Έτσι και στους πα-
νάρχαιους χρόνους οι
αρχάνθρωποι, παίζο-
ντας, άρχιζαν να καταλα-
βαίνουν τον κόσμο που
ζούσαν. Έφτιαξαν διάφο-
ρα αθύρματα με τα οποία αναπαριστούσαν
τις γνώσεις τους σε παιχνίδι, με σκοπό να
διδάξουν αλήθαι και να διδασθούν.

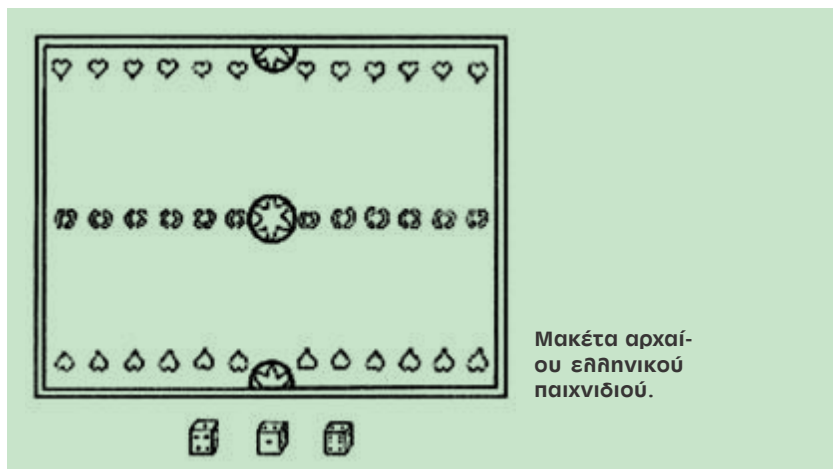
Τα σύμβολα αυτά (γράμματα) έγιναν
ένα οργανωμένο σύστημα συμβόλων, δη-
λαδή οργανωμένο σύστημα γραφής, που
στη συνέχεια ονομάστηκε αλφάβητο.

Παρόλ' αυτά η αρχική μορφοσκέψη των
δημιουργών του αρχέγονου αλφαβήτου,
που αποτύπωσαν σε αλφάβητο τις συμπα-
ντικές δονήσεις, παρέμεινε μέσα σε όλη
τα αλφάβητα.

Στη χώρα που γεννήθηκε ο πολιτισμός
και η γνώση, εμφανίσθηκαν οι πρώτες γρα-
φές στον πλανήτη μας, γραφές ποικίλες
και σύνθετες, που ουσιαστικά συνέδεαν τη
γνώση της καθημερινότητας με τις ενέρ-
γειες της δημιουργίας που οι άνθρωποι
εντόπιζαν ή καταλάβαιναν στη ζωή τους.

Η πρώτη γραφή που είναι γνωστή
διεθνώς ως πρώιμο αρχαιοελληνικό αλ-
φάβητο δημιουργήθηκε για να τη μάθουν
και να τη διδασθούν όλοι με τη μορφή
του παιχνιδιού (αθύρματος). Παράδειγμα
αθυρμάτων είναι ο δίσκος της Φαιστού,
το άθυρμα του βασιλικού παλατιού του
Μίνωα και πολλή αλήθαι.

Σήμερα τα πλέον ιερά αλφάβητα είναι
το Ελληνικό, το Εβραϊκό, το Αραβικό, το
Σανσκριτικό και αυτό των Ρούνες, με τις
σύγχρονες διαφοροποιήσεις τους, σύμφω-

να με τις αναλήψεις των Πυθαγορείων και
του Αριστοτέλη.

Ήδη από την εποχή του Διονύσου, και
αργότερα του Ορφέα, η γνώση αυτή είχε
συστηματοποιηθεί και είχαν καταλάβει ότι η
μάθηση έπρεπε να γίνεται μόνο μέσω του
παιχνιδιού και μάλιστα υπήρχαν τρεις διαφο-
ρετικοί τρόποι για την πιο εύκολη εκμάθηση
της αλφαβήτας.

ΤΟ ΑΛΦΑΒΗΤΟ ΣΤΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

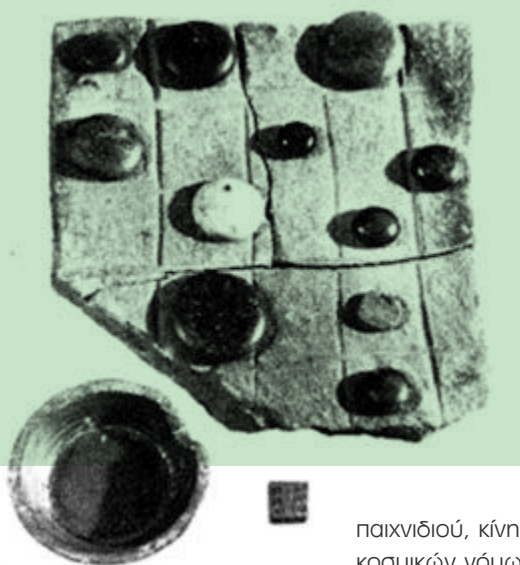
Συνεχίζοντας την ανάληψη του πως δη-
μιουργήθηκαν τα παιχνίδια, θα παρουσιάσω τη
σχέση αθύρματος (παιχνιδιού) και κοσμικών αλ-
φαβήτων, δηλ. τα αρχέγονα αλφαβητάρια.

Το πρώτο άθυρμα που δημιουργήθη-
κε ήταν το «αλφαβητάριο-άσμα», όπου
μέσω του τραγουδιού, της ποίησης ή της
μουσικής, η γνώση μεταφερόταν από το
δημιουργό (τραγουδιστή, μουσικό, συνθέ-
τη, ποιητή) στο ευρύ κοινό.

Έτσι, σε παλαιά γραπτά κείμενα υπάρ-
χει το νχόχρωμα, όπως στις ραψωδίες του
Ομήρου, στα ποιήματα της Σαπφώς και σε
τόσα αλήθαι κείμενα που διαχρονικά έμειναν
στις μνήμες όλης της ανθρωπότητας.

Ουσιαστικά έπαιρναν την κοσμική δόνη-
ση και της έδιναν ένα νχόχρωμα με το οποίο
δημιουργούσαν μια λογοδυναμική ενέργεια,
η οποία μπορούσε να δημιουργεί μορφοπλα-
σία πέρα από το χρόνο (Κρόνος).

**Εύρημα με το
άθυρμα Αρχέ-
γονα.**

Αυτός είναι ο λόγος που αυ-
τά τα αρχαία άσματα
έχουν μείνει κλασικά και γνωστά σε όλο τον
κόσμο, λόγω της δυναμικής που εμπεριέχουν.
Και η έννοια του άσματος δεν είναι μόνο η
μουσική, η ποίηση, το τραγούδι, αλήθαι και ο
παιάνας, η λογοδυναμική εκροή, όπως για
παράδειγμα η δυναμική σε λέξεις όπως:
«αέρας», «όχι», «ευοί ευάν» κτλ, που χρησιμο-
ποίησαν οι Έλληνες σε μάχες προσδίδοντας
την κοσμική δυναμική στην εκφώνησή τους
και δημιούργησαν, έτσι, δίνες δύναμης.

Εδώ αναφέρω τη λογοδυναμική του Αι-
σχύλου, (Πέρσες 404 - 405), που μέχρι και
σήμερα δονεί με έναν παλμό που ξεπερνά το
χρόνο με το «νυν υπέρ πάντων ο αγών» και
το νεώτερο «γλυκύτατό μου έαρ, γλυκύτατό
μου τέκνο». Εκφράσεις που δονούν συνεχώς,
ανεξάρτητα από την κατανόηση του δέκτη.

Το δεύτερο άθυρμα που δημιουργήθη-
κε ήταν το άθυρμα «θεωρείον» ή «αλφα-
βητάρια ανθρώπων», δηλαδή το παιχνίδι
που, μέσω της θεατρικής παράστασης ή
του χορού ή ακόμη και των ομιλιών, ήταν
το δρώμενο της κίνησης ή του λόγου που
μετέφερε τη γνώση μέσω των αλφαβητι-
κών συμβόλων στο κοινό.

Ουσιώδες παράδειγμα είναι τα έργα του
Αριστοφάνη και του Αισχύλου, τα οποία σχε-
δόν σε όλες τις γλώσσες παίζονται μέχρι

και σήμερα, μεταφέρο-
ντας τη λογοδυναμική
κοσμική ενέργεια που
εμπεριέχουν στους στί-
χους τους.

Και είναι εκπληκτικό ότι
ο μετασχηματισμός της
γνώσης σε κίνηση, με ήχο
ή χωρίς, γίνεται με τέτοιο
τρόπο έτσι ώστε να διδά-
σκουν και να εκπαιδεύουν
σε κάθε γλώσσα.

Απλά, γιατί αυτά τα
άθυρματα έχουν τη με-
ταφορά ενέργειας μέσω

παιχνιδιού, κίνησης και αναπαράστασης των
κοσμικών νόμων, με αποτέλεσμα ακόμη και
με λίθος μεταφράσεις ή προσαρμογές να
συνεχίζουν να μεταφέρουν τη λογοδυναμική
του αρχαίου ελληνικού κειμένου. Κατά μία έν-
νοια είναι ένα είδος «κατά τόπους περσοί».

Το τρίτο άθυρμα που δημιουργήθηκε
ήταν το «αλφαβητάριο-άθυρμα». Ήταν η
τρίτη και πλέον πολύπλοκη μορφή εκμά-
θησης και κατανόησης των δονήσεων και
της δημιουργίας του κόσμου.

Ήταν ένα πολύπλοκο παραμετρικό παι-
χνίδι με άπειρες μορφές και συνθέσεις που
μπορούσαν να το παίζουν όλοι. Λόγω του
ότι υπήρχαν πολλοί παράμετροι, οι νεώτε-
ροι πιστεύουν ότι υπάρχουν πολλά διαφο-
ρετικά παιχνίδια. Παρόλη αυτά, ο κοσμικός
νόμος είναι ίδιος και μετασχηματίζεται σε
επί μέρους ενέργειες (παιχνίδια).

Το κοσμικό αυτό παιχνίδι μπορούσε
να το παίζει και ο πιο μικρός που ακόμη
καλά-καλά δεν είχε μάθει την αλφαβήτα,
τον κόσμο γύρω του δηλαδή, μέχρι και την
πλέον φωτισμένη διάνοια.

Ουσιαστικά αποτελούσε το μακρόκοσμο
του σύμπαντος, ενσωματωμένο σε έναν κα-
θορισμένο μικρόκοσμο (το άθυρμα), όπου
όλοι οι κοσμικοί νόμοι βρίσκονταν μέσα σε
αυτό, εφαρμόζοντας την αρχή «ως άνωθεν
έτσι και κάτωθεν» ή το γνωστό «κατ' εικόνα
και καθομοίωση».

ΑΘΥΡΜΑ ΑΡΧΕΓΟΝΑ

Ένα από τα αρχαία παιχνίδια είναι και αυτό που μετά από μακροχρόνια έρευνα προσπάθησε και πέτυχε να ανασυνθέσει ο μελετητής-συγγραφέας Γρηγόρης Ζώρζος με απλό κατανοητό τρόπο, συνθέτοντας την αρχαιοελληνική πνευματική γνώση σε ένα αλφαβητάριο-άθυρμα με τίτλο ΑΘΥΡΜΑ ΑΡΧΕΓΟΝΑ ή ΑΡΧΕΤΥΠΑ και είναι οι ΑΡΧΑΙΟΙ ΠΕΣΣΟΙ, έτσι όπως θα πρέπει να το διδασκαν οι δημιουργοί του αλφαβήτου τα αρχαία χρόνια.

Το άθυρμα αυτό έχει ως σκοπό να διδάξει την αρχή της γραφής και των γραμμάτων σε όλο τον κόσμο, έτσι ώστε όσοι το προσεγγίσουν να εκπαιδευτούν στο να γράφουν, ήλθα κυρίως να ερευνούν το βαθύτερο νόημα της ύπαρξης της ζωής μας, μέσα από τις πνευματικές παρακαταθήκες των αρχαίων Ελλήνων.

Είναι ένα παιχνίδι που μπορεί να μάθει σε οποιονδήποτε άνθρωπο στη γη το αρχαίο πρώιμο αλφάβητο με ταυτόχρονη χρήση και εκμάθηση και του δικού του αλφαβήτου.

Με απλά λόγια, ο Κινέζος μαθαίνει το κινέζικο και το αρχαίο ελληνικό αλφάβητο, μαζί, όμως, με τη φιλοσοφική δομή του αθάνατου αρχαίου ελληνικού πνεύματος για τη δημιουργία του κόσμου, με έναν απλό, κατανοητό και σύγχρονο τρόπο, χωρίς πολυπλοκότητα ή ειδικές γνώσεις.

Απλά παίζει και παίζοντας μαθαίνει, γίνεται μέρος ενός ζωντανού, ειρηνικού, ενοποιημένου πλανήτη, όπου όλοι θέλουν να ζήσουν, χρησιμοποιώντας τα διδάγματα του παρελθόντος.

Το ίδιο μπορεί να κάνει και ο Ευρωπαίος, ο Εβραίος, ο Ινδός, ο Αμερικανός και ο κάθε άνθρωπος του πλανήτη μας, ανεξαρτήτως χρώματος, φυλής, θρησκείας, πολιτικών, νομικών ή άλλων διαχωρισμών.

Είναι ένα άθυρμα που εκφράζει την αντίληψη της κοσμικής δημιουργίας σύμφωνα με τους αρχαίους Έλληνες και χτυπά στη ρίζα του τον εθνικισμό, το φασισμό και την ξενοφοβία, μια και αποδεικνύει την

κοινή καταγωγή των ανθρώπων.

Το αλφαβητάρι - άθυρμα «ΑΡΧΕΓΟΝΑ» (Archegona-Archetypes) απευθύνεται σε όλα τα παιδιά, κάθε ηλικίας, τα οποία έχουν έμφυτο μέσα τους το αθάνατο φωτοφόρο ανθρώπινο πνεύμα και έχει σαν σκοπό να ασκήσει το κάθε παιδί σε όλο τον κόσμο με εύκολο, σύγχρονο και αποτελεσματικό τρόπο στις έννοιες της γλώσσας, της γραφής, της συνέχειας, καθώς και στα αρχέγονα αλφάβητα του πλανήτη μας.

Σαφώς η αντίληψη του κάθε παιδιού θα διευρυνθεί και θα αναπτυχθεί, μια και ο εγκέφαλός του θα βάλει σε λειτουργία τα τμήματα αυτά που θα του φέρουν στο φως τη χαμένη πανάρχαια γνώση.

Ο σκοπός του αλφαβηταρίου - άθυρματος «ΑΡΧΕΓΟΝΑ» είναι να βοηθήσει το παιδί στην καλλιέργεια και ανάπτυξη της φαντασίας, της δημιουργικότητας, της ευρηματικότητας, της αντίληψης, της συνεργασίας, της πρωτοβουλίας, της παρατηρητικότητας, της ελληνικότητας, της πνευματικότητας, καθώς και διαφόρων ηεπτών δεξιοτήτων, οι οποίες θα γίνουν κτήμα του, μέσω της χρήσης του παιχνιδιού αυτού.

Το αλφαβητάριο - άθυρμα «ΑΡΧΕΓΟΝΑ» συνθέτει τα πρώιμα αρχαιοελληνικά γράμματα με την αντιστοιχία τους σε κοσμικές δονήσεις και τα συνθέτει με απλό τρόπο, έτσι ώστε όλοι να μπορούν να κατανοήσουν τη σκέψη του Αριστοτέλη και του Πλάτωνα, έτσι όπως αποτυπώνεται μέσα στο παιχνίδι που είναι προϊόν επεξεργασίας αρχαιοελληνικών κειμένων.

Το αλφαβητάριο - άθυρμα «ΑΡΧΕΓΟΝΑ» αποτελεί ταυτόχρονα και ένα σημαντικό βοήθημα για τους γονείς, οι οποίοι, με μια διακριτική καθοδήγηση, μπορούν να κάνουν το κάθε παιδί να έχει μια εποικοδομητική και δημιουργική απασχόληση κατά τις ελεύθερες ώρες του και να γνωρίσει ότι όλοι οι άνθρωποι σε όλη τη γη είναι μέλη μίας και μοναδικής φυλής, της φυλής των ανθρώπων... ώστε να υλοποιήσουμε έναν παγκόσμιο πολιτισμό των πολιτισμών, τον ελληνικό πολιτισμό...

ΤΥΧΕΡΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

Στην αρχαία Ελλάδα υπήρχαν πλήθος παιχνιδιών, τα οποία ονομάζονταν αθύρματα, ενώ υπήρχε και κάποιο είδος εμπορίας τους (Περί Ιδιωτικού Βίου των Αρχαίων Ελλήνων, τομ. Β', σελ. 90). Πολλά από τα παιχνίδια αυτά ήταν τυχερά.

ΑΡΤΙΑΖΕΙΝ

Ένα πολύ γνωστό παιχνίδι στην αρχαία Ελλάδα ήταν το «αρτιάζειν» δηλαδή η μαντεία του μονού ή ζυγού αριθμού, αυτό που σήμερα ονομάζουμε μονά-ζυγά.

Σε έναν κρατήρα ή χοάνη που ήταν γεμάτος στραγάλια ή αστραγάλους έβαζαν μέσα το χέρι τους και τραβούσαν μία χούφτα από αυτά και μάντευαν αν στο χέρι τους είχαν μονό ή ζυγό αριθμό στραγαλιών και ο νικητής λάμβανε μία αμοιβή για τη νίκη του.

Ο Πλάτων αναφέρει (Λυσίας 216ε) ότι τα παιδιά και οι ενήλικες έπαιζαν αυτό το παιχνίδι στα αποδυτήρια των γυμναστηρίων (αστραγάλοις εκ φορμίσκων).

Εδώ τονίζουμε ότι αστράγαλοι ονομάζονται και τα κότσια (κόκαθα) από αρνιά και πρόβατα που χρησιμοποιούντο ως ζάρια (βλ. παρακάτω).

Εκτός από στραγάλια χρησιμοποιούσαν και κουκιά (κυάμους), αμύγδαλα ή καρύδια, αλλιώς ακόμη και μικρά νομίσματα (κεράτια και οβολούς).

Ο Αριστοφάνης αναφέρει ακόμη ότι υπήρχε και το «αρτιάζειν δια τον οδόντων της γραίας» (Πλούτος 1055), όπου οι νέοι προσπαθούσαν να μαντέψουν πόσα δόντια έχει μια γριά γυναίκα(!).

ΧΑΛΚΙΖΕΙΝ

Όταν έπαιζαν με νομίσματα τότε το παιχνίδι ονομαζόταν «χαλκίζειν» αντί για «αρτιάζειν», μια και τα νομίσματα ήταν πάντα χάλκινα.

Ο Αριστοφάνης (Πλούτος 816) αναφέρει ότι οι πλούσιοι έπαιζαν με χρυσά νομίσματα (αρτιάζομεν χρυσοίς). Δηλαδή

χρυσές δραχμές βάρους 4,3 γραμμαρίων, όταν γνωρίζουμε ότι η αμοιβή του μέσου εργάτη στην αρχαιότητα ήταν μία δραχμή την ημέρα και ότι κατά το «χοντρό» παιχνίδι χάνονταν ποσά 200 έως και χιλίων δραχμών, καταλαβαίνουμε το μέγεθος των στοιχημάτων αυτών.

ΔΑΚΤΥΛΩΝ ΚΛΗΡΟΣ

Ακόμη υπήρχε και η πρόβλεψη των δακτύλων (δακτύλων κλήρος, δακτύλων επάλλαξις, λαγχάνειν), όπου προσπαθούσε να μαντεύσει κανείς τον αριθμό των δακτύλων που έκρυβε κάποιος στη χούφτα του.

Το παιχνίδι αυτό οι Ρωμαίοι το ονόμαζαν micare (Panofka, Εικ. Αρχ. Β' Ι. 9, Ουαρρίων Nov. Δ' 303, Κικέρων Περί φύσ. Θεών Β' 41, Καίηπουρνιος Εκθούγ. Β' 25, Σουητώνιος Αυγ. 13 κτλ).

Ο Αριστοτέλης (Περί αυπν. 2) αναφέρει: «και τη επαλλήλαξι των δακτύλων το έν δύο φαίνεται, αλλή' όμως ου φαμέν δύο. Κυριότερα γαρ της αφής η όψις, ει δ' ήν η αφή μόνη, κύν εκρίνομεν το έν δύο».

Όταν το παιχνίδι γινόταν για την αναζήτηση χαμένων αντικειμένων ονομαζόταν «σχοινοφιθίνδα» (Ποθ. Θ. 115).

ΚΟΡΟΝΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Οι αρχαίοι έριχναν στον αέρα ένα νόμισμα ή όστρακο, όπως σήμερα έχουμε το κορόνα - γράμματα, και το άθυρμα αυτό το ονόμαζαν «στρεπτίνδα» (Ποθ. Θ 117).

Ακόμη και μια σχέση την έπαιζαν κορόνα - γράμματα οι νέοι (Πλάτων, Φαίδρος 241β, «φυγός δε γίνεται εκ τούτων και απειρηκώς υπ' ανάγκης ο πριν εραστής, οστράκου μεταπεσόντος ίεται φυγή μεταβάδων»).

Όταν χρησιμοποιούσαν όστρακα το ερώτημα ήταν «νύκτα ή ημέρα» και ανάλογα το πώς έπεφτε το όστρακο κέρδιζε αυτός που μάντεψε σωστά (οστράκου περιστραφέντος ή οστράκου μεταπεσόντος).

Και ο Ευστάθιος (Σχόλια στην Ιλιάδα

Σ 543) αναφέρει: «οστράκου περιστραφέ- ντος ή μεταπεσόντος, ταυτόν δ' ειπείν, των πραγμάτων εξαλλογόντων ως έτυχεν, ελή- χθη δε και αυτή εκ παιδιάς τοιαύτης».

ΠΕΝΤΟΒΟΛΑ

Τα γνωστά σήμερα πεντόβολα ήταν και αυτά ένα τυχερό παιχνίδι στην αρχαιότητα και στην Ελλάδα ονομάζονταν «πεντόλιθα», μια και χρησιμοποιούσαν λιθάρια ή ψήφους ή στραγάλια. Διαβάζουμε: «πενταλίθοισι θ' ομού ηεκάνης παραθραύσασιν» (Ποη. Θ. 126). Τα πεντόβολα υπήρχαν και στους Ρω- μαίους (Panofka, Εικ. Αρχ. Β', ΙΘ' 7).

ΚΥΒΕΙΑ

Ένα άηλο είδος ήταν και το ρίξιμο των κύβων, η λεγόμενη κυβεία, αυτό που ονομάζουμε σήμερα ζάρια. Ονομάζονταν αστράγαλοι γιατί χρησιμοποιούντο κότσια από οστά αρνιών και προβάτων.

Οι αστράγαλοι χρησιμοποιούντο για πολλή παιχνίδια, κυρίως τυχερά, όπως στο αρτιάζειν, την τρόπον (στόχευαν σε έναν κύκλο για να πέσει ο λίθος, οι αστράγαλοι μέσα σε αυτόν), το πενταλιθίζειν κτλ.

Υπήρχαν και αυτοί που «τσιμπούσαν» τα «ζάρια», έκλεβαν στο ρίξιμο της ζαριάς, όπως ο Λύσανδρος που συμβούλησε τα παι- διά διάφορους τρόπους για να κλέβουν στα ζάρια (Λουκιανός, Θεών Διάλογοι Ε' 2).

Υπήρχαν και σφαιριστήρια στην αρχαία Ελλάδα, όπου παίζονταν και οι κύβοι και μάλιστα πρότρεπαν τους νέους να μη συ- χνάζουν σε αυτά (Πολύβιος).

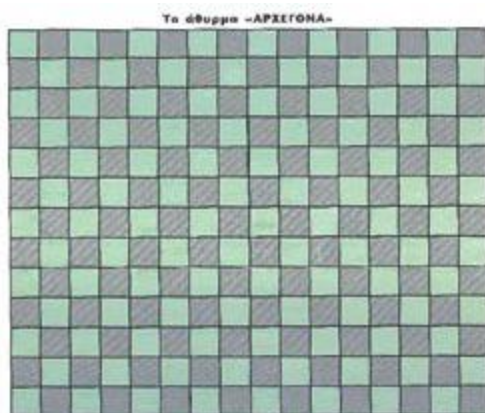
ΠΕΣΣΟΙ

Οι αρχαίοι «πεσσοί» ήταν και αυτοί ένα είδος αρχαιοελληνικού παιχνιδιού που συ- νέδεε την τύχη με τη στρατηγική και τη νοητική. Ο μελετητής-οικονομολόγος Γρη- γόρης Ζώρζος έχει κάνει μια προσπάθεια ανασύνθεσης, τόσο των «πεσσών» όσο και άηλων αθυρμάτων, όπως της «πεττείας»,

της «ρωμαϊκής πεττείας» (Latrunculi) και της «ευρωπαϊκής πεττείας» (Hnefatafl ή Tafl). Τα παιχνίδια αυτά είναι ένας συνδυασμός τύχης, σωστής κίνησης και στρατηγικής ευστροφίας.

ΣΚΡΑΜΠΛ

Ακόμη και το γνωστό μας σήμερα «σκρά- μπλ» υπήρχε στην αρχαιότητα και μάλιστα ο πρόγονός του ήταν πολύ πιο πολύπλοκος, μια και εκτός από την ψυχαγωγία συνδύαζε και μια φιλοσοφική έρευνα πέρα από την απλή σύνθεση ήξεων, αυτό που ονομάζε- ται λογοδυναμική μορφοπλασία. Ήδη στο περιοδικό «ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ & ΤΕΧΝΕΣ» (τεύχος Δεκεμβρίου 2002) κυκλοφορεί μια πρωτό- ηεια έκδοση ενός «αλφαβηταρίου - αθύρ- ματος» με τίτλο «ΑΡΧΕΓΟΝΑ», ενώ ήδη ο δημιουργός του, Γρηγόρης Ζώρζος, έχει ανασκευάσει όλη τα αντίστοιχα αθύρματα κάθε πόλης και περιοχής της αρχαιότητας όπως: Αττικής, Μεγάρων, Κορίνθου, Βυ- ζαντίου, Σικυώνας, Φθιειούντα, Ναυπλίου, Ρόδου, Τίρυνθας, Εύβοιας, Βοιωτίας, Θεσ- σαλίας, Φωκίδας, Λοκρίδας, Κυδωνίας, Αρ- γολίδας, Λακωνίας, Μεσσηνίας, Αρκαδίας, Ηλείας, Αχαΐας, Αιτωλίας, Ιθάκης, Ευβοϊκών αποικιών, Συρακουσών, Σεθινούντα, Νάξου, Πάρου, Δήλου, Κρήτης, Θήρας, Μήλου, Ιωνί- ας, Κνίδου, Αιολίδας, Ηλείου, Ακράγαντα, Λυκίας, Πόντου, Κύπρου, Κοπτικά κ.ά.

Το άθυρμα «ΑΡΧΕΓΟΝΑ»

Γρηγόρης Ζώρζος

Μελετητής-Οικονομολόγος

Το άθυρμα (=παιδικό παιχνίδι) «Αρχέγονα» ανήκει σε μια σειρά αθυρμάτων που έχω επινοήσει, αντιλώντας πληροφορίες από τις αρχαίες πηγές. Το αρχαιότερο ελληνικό αλφάβητο, αποτελούμενο από τα λεγόμενα «πρώτα ελληνικά γράμματα», έχει χρησιμοποιηθεί ως βάση αυτού του παιχνιδιού, που στόχο έχει την καλλιέργεια των διανοητικών δεξιοτήτων των παικτών, κυρίως όμως τη γνώριμία και την εξοικείωσή τους με την αρχαία ελληνική γλώσσα και γραφή. Παράλληλα βέβαια αυτό το επιτραπέζιο παιχνίδι μπορεί να αποτελέσει μια ευχάριστη παιδαγωγική αλλά και ψυχαγωγική ενασχόληση για μικρούς και μεγάλους.

Τι περιλαμβάνει το άθυρμα «Αρχέγονα»

1 πίνακα

1 ζάρι

2 σειρές γραμμάτων του αρχαίου ελληνικού αλφαβήτου (165 συνολικά για κάθε παίκτη: 80 φωνήεντα και 85 σύμφωνα)

2 «πίνακες αντιστοιχιών»

Πώς παίζεται το άθυρμα «Αρχέγονα»

Ο πίνακας πάνω στον οποίο παίζεται το άθυρμα «Αρχέγονα» μοιάζει με τον μακρινό πρόγονο της σύγχρονης σκακιάρας, καθώς χωρίζεται σε 256 τετράγωνα, κατανεμημένα σε 16 οριζόντιες και 16 κάθετες σειρές. Οι δύο παίκτες ρίχνουν το ζάρι. Όποιος «φέρει» το γράμμα με τη μεγαλύτερη αριθμητική αξία, ξεκινάει πρώτος το παιχνίδι. Οι παίκτες, εναλλάξ, τοποθετούν σε κάθε τετράγωνο του πίνακα από ένα γράμμα κάθε φορά –συμβουλευόμενοι πάντα και την κάρτα αντιστοιχιών τους–, έτσι ώστε να σχηματίσουν μια ελληνική λέξη. Η λέξη αυτή μπορεί να σχηματιστεί με την τοποθέτηση των γραμμάτων προς οποιοδήποτε από τις 8 κατευθύνσεις που φαίνονται στο παρακάτω σχήμα, είτε οριζόντια, είτε κάθετα, είτε διαγώνια.

Στην προσπάθειά του να γράψει μια λέξη ή ακόμη και για να εμποδίσει τον αντίπαλό του να σχηματίσει τη δική του λέξη, κάθε παίκτης μπορεί να χρησιμοποιεί και τα γράμματα του αντιπάλου παίκτη. Νικητής του παιχνιδιού είναι εκείνος που θα καταφέρει να γράψει πρώτος μια ελληνική λέξη της οποίας η αριθμητική αξία θα είναι μεγαλύτερη από εκείνη της λέξης του αντιπάλου. Για να υπολογίσουμε την αριθμητική αξία μιας λέξης, προσθέτουμε την αριθμητική αξία καθενός από τα γράμματα που την αποτελούν. Στον μονοψήφιο αριθμό που προκύπτει από το άθροισμα αυτό, προσθέτουμε τον αριθμό που «έφερε» ο παίκτης όταν έριξε το ζάρι, για να ξεκινήσει το παιχνίδι. Αν το συνολικό άθροισμα (σε μονοψήφιο αριθμό) είναι μεγαλύτερο από εκείνο της ασυμπλήρωτης λέξης του αντιπάλου και της ζαριάς του (πάλι σε μονοψήφιο αριθμό), τότε μόνο είναι νικητής του αθύρματος ο πρώτος παίκτης. Σε αντίθετη περίπτωση, νικητής είναι ο δεύτερος παίκτης.

Παρόδειγμα

Ο πρώτος παίκτης φέρνει 5 και ο δεύτερος παίκτης φέρνει 6. Στην περίπτωση αυτή αρχίζει να τοποθετεί ψηφίδες ο δεύτερος παίκτης. Ο πρώτος παίκτης γράφει ΕΛΛΑΔΑ και ο δεύτερος παίκτης γράφει ΑΡΙΣΤΟ... (ασυμπλήρωτη λέξη).

Πρώτος παίκτης

ΕΛΛΑΔΑ = $5 + 30 + 30 + 1 + 4 + 1 = 71 = 7 + 1 = 8$

Άρα, $8 + 5$ (αριθμός ζαριάς) = $13 = 1 + 3 = 4$

Δεύτερος παίκτης

ΑΡΙΣΤΟ = $1 + 100 + 10 + 200 + 300 + 70 = 681 = 6 + 8 + 1 = 15 = 1 + 5 = 6$

Άρα, $6 + 6$ (αριθμός ζαριάς) = $12 = 1 + 2 = 3$

Συνεπώς, νικητής είναι ο πρώτος παίκτης.

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται μερικά παραδείγματα ελληνικών λέξεων που μπορούν να σχηματίσουν οι παίκτες, τοποθετώντας τα γράμματα που έχουν στη διάθεσή τους πάνω στον πίνακα.

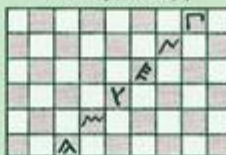
ΕΛΛΑΔΑ (κατεύθυνση 1)

ΕΛΛΑΔΑ (κατεύθυνση 2)

ΓΙΝΕΥΜΑ (κατεύθυνση 4)

ΘΕΩΣ (κατεύθυνση 5)

ΠΑΤΡΙΔΑ (κατεύθυνση 3)

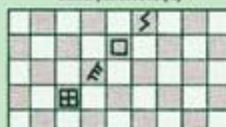
ΘΩΣ (κατεύθυνση 6)

ΑΓΑΠΗ (κατεύθυνση 7)

ΘΕΟΣ (κατεύθυνση 8)

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- AUSTIN R.G., *Roman Board Games. Greece and Rome*, University of Liverpool, 1934
 BELL R.C., *Board and Table Games from Many Civilizations*, Oxford University Press, London 1960
 BELL R.C., *The Board Game Book*, Marshall Cavendish Ltd., London 1979
 BELL R. – CORNELIUS M., *Board Games Round the World*, Cambridge University Press, 1968
 HARBIN E.O., *Games of Many Nations*, Arco Publishers Ltd., 1955
 MURRAY H.J.R., *A History of Board Games other than Chess*, Clarendon Press, London 1952

ΑΘΥΡΜΑ « ΑΡΧΕΓΟΝΑ »

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΩΝ

Αρχαίο ελληνικό αλφάβητο	Σύγχρονο ελληνικό αλφάβητο	Λογοδυναμική
Α	Α	1
Β	Β	2
Γ	Γ	3
Δ	Δ	4
Ε	Ε	5
Ϝ		6
Ζ	Ζ	7
Η	Η	8
Θ	Θ	9
Ι	Ι	10
Κ	Κ	20
Λ	Λ	30
Μ	Μ	40
Ν	Ν	50
Ξ	Ξ	60
Ο	Ο	70
Π	Π	80
Ρ		90
Ρ	Ρ	100
Σ	Σ	200
Τ	Τ	300
Υ	Υ	400
Φ	Φ	500
Χ	Χ	600
Ψ	Ψ	700
Ω	Ω	800

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΥΧΕΡΩΝ ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ

Ας δούμε λίγο και τα οικονομικά της αρχαίας Ελλιάδας έτσι ώστε να μπορέσουμε να κατανοήσουμε και το ύψος των ποσών που παίζονταν στα τυχερά παιχνίδια.

Η ισοδυναμία των αρχαίων νομισμάτων ήταν η εξής: η μία δραχμή χωριζόταν σε 1 ½ τετρόβολα, σε δύο τριώβολα, σε έξι οβολούς, σε δώδεκα ημιωβόλια, σε εικοσιτέσσερα δίχαλκα, σε σαράντα οκτώ χαλικούς και σε 336 λεπτά (βλ. Περί Οικονομίας Μεγάλου Αλεξάνδρου, Γρηγόρης Ζώρζος, τόμος Α, σελ. 204-208).

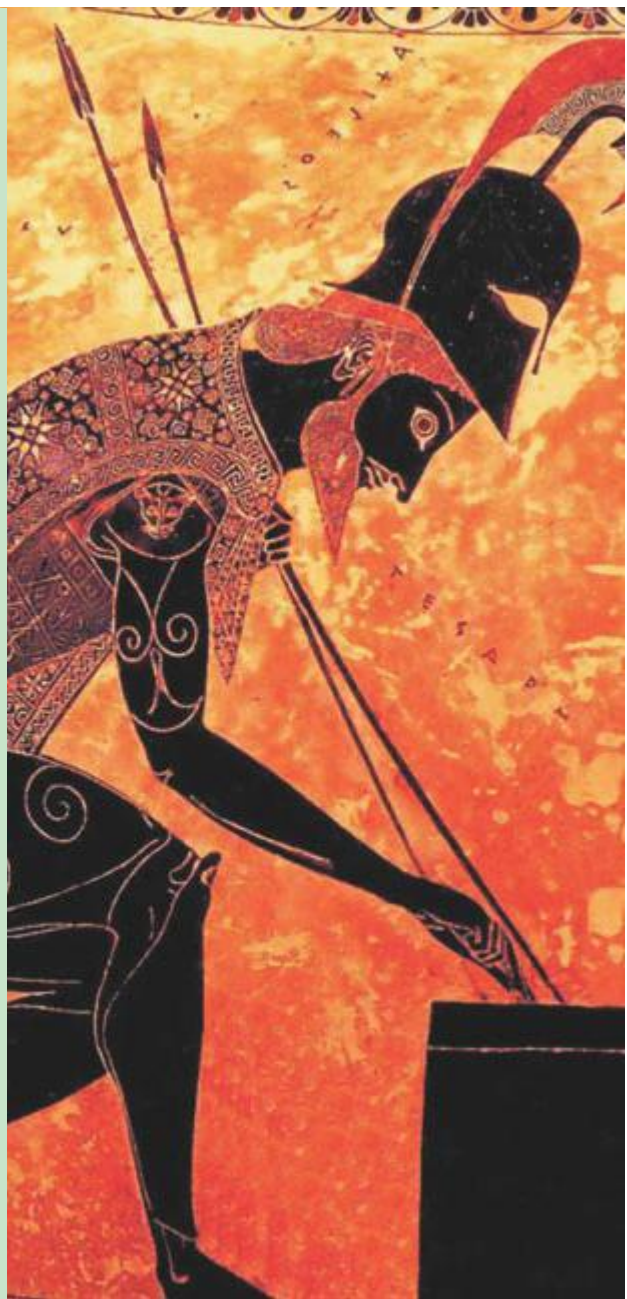
Τα νομίσματα που έπαιζε στα τυχερά παιχνίδια ο πολής κόσμος ήταν χάλκινα (*χαλκίζειν*)· έπαιζαν δηλαδή δίχαλκα, χαλικούς και λεπτά. Οι πλούσιοι έπαιζαν χρυσά νομίσματα, δηλαδή τη χρυσή δραχμή, το δίδραχμο και το τετράδραχμο.

Η αμοιβή στην αρχαία Αθήνα ήταν κατά μέσο όρο μία δραχμή την ημέρα και στις άλλες πόλεις μικρότερη, αλλά όχι μικρότερη από τα ¾ της αθηναϊκής δραχμής. Η μία δραχμή είχε 4,3 γραμμάρια χρυσό (βλ. Περί Οικονομίας Μεγάλου Αλεξάνδρου, Γρηγόρης Ζώρζος, σελ. 91-92).

Με αυτό το δεδομένο τα μικρά παιδιά θα πρέπει να χρησιμοποιούσαν στα παιχνίδια τους λεπτά (1 δραχμή = 336 λεπτά) και σε ένα σύνθετες παιχνίδι δε θα έπρεπε να ξεπερνούν τα 20-30 λεπτά.

Οι έφηβοι και οι ενήλικες που έπαιζαν «*χαλκίζειν*» και «*κυβεία*» δεν θα πρέπει να ξεπερνούσαν σε ένα παιχνίδι τις 30-150 δραχμές, δηλαδή αμοιβές εργασίας 1-5 μηνών, και αυτό γιατί μεγαλύτερα ποσά δεν ήταν σε ευχέρεια εκείνη την εποχή.

Φανατικός παίκτης ήταν ο Πλάτωνας και ο Δημοσθένης· αναφέρεται ότι είχαν χάσει σημαντικά ποσά σε στοιχήματα και σε παιχνίδια. Όσο για τον Πλάτωνα είναι γνωστό ότι πάντα έπαιζε με τα κοσμικά ζάρια για να προβλέπει το μέλλον του...

Ο Αχιλλέας παίζει το παιχνίδι των πεσών, που αναδημιούργησε ο συγγραφέας και δημοσιεύθηκε στο περιοδικό Α. & Τ. - ΙΜΛ το Δεκέμβριο του 2002 και δημοσιεύθηκε σε όλο τον κόσμο, ενώ υπάρχει και στον Λευκό Οίκο ως ελληνική δημιουργία (ΤΧυ1-190-793/2004) μαζί με πλήθος άλλων αρχαιοελληνικών αθυμάτων.

Η Αθηνά διδάσκει το πολεμικό παιχνίδι «Αρχέγονα» στους έλληνες στρατιώτες για να ανταπεξέλθουν στον πανάρχαιο πόλεμο με το σκοτάδι.

Ο Αχιλλέας και ο Αΐας εξασκούν το πνεύμα τους με τους αρχαίους πεσσούς, το άθλημα «Αρχέγονα».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

(Από το έργο του Γρηγόρη Ζώρζου για τα αρχαία ελληνικά αθύρματα)

- ✎ Αιγής - Πελασγικά Γράμματα.
- ✎ Αρχαία και Μεσαιωνικά Λογιστικά.
- ✎ Κοσμικά Ζάρια.
- ✎ Πρόβλεψη δονήσεων (Ρουνάρ - Ρούνες - Ρούνικ).
- ✎ Αρχαιοελληνική Αρίθμηση.
- ✎ Λογοδυναμική Μορφοπλασία.
- ✎ Μαγικά Τετράγωνα.
- ✎ Μαγικά Αστέρια.
- ✎ Αλφαβητάριο - άθλημα Αρχέγονα.
- ✎ Το Βιβλίο των Παιχνιδιών του 1254.
- ✎ Το Βιβλίο του Σκακιού του 1254.
- ✎ Τα Αρχαία Παιχνίδια.
- ✎ Αλφαβητάρια - αθύρματα Κορινθίας.
- ✎ Λαβύρινθος.
- ✎ Ζατρίκιον.
- ✎ Άθλημα Μεγαλέξανδρος.

ΧΡΗΣΗ ΣΚΥΛΩΝ ΑΝΙΧΝΕΥΣΗΣ ΝΑΡΚΩΝ*

ΚΕΙΜΕΝΟ: Mr James Pettit, Captain Ronald J.Hughes
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ-ΑΠΟΔΟΣΗ: Υπλήγος (ΜΧ) Ευριπίδης Κ. Χανιάς
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: Στρατιωτική Επιθεώρηση

*Άρθρο με τίτλο: «Enginner Mine Detection Dogs», που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό της Σχολής Μηχανικού του Αμερικανικού Στρατού "ENGINEER" στο τεύχος Ιουλίου-Σεπτεμβρίου 2004.

Υπάρχει μια σημαντική απειλή από νάρκες σε αριθμό κρατών, όπου μπορεί να αναπτυχθούν οι αμερικανικές Ένοπλες Δυνάμεις για να εκτελέσουν επιχειρήσεις, οι οποίες θα υποστηρίζουν την εθνική στρατηγική της χώρας. Επειδή τα ενεστώτα επίπεδα της μόλυνσης με νάρκες δεν είναι επιβεβαιωμένα, η απειλή στην εξέλιξη των επιχειρήσεων των αμερικανικών στρατευμάτων δύναται να είναι σημαντική. Αποδεδειγμένα ασφαλή δρομολόγια μπορούν να αλληλόζουν επίπεδο ασφάλειας οποιαδήποτε στιγμή χωρίς καμία προειδοποίηση, απαιτώντας τη χρήση των μονάδων ή στοιχείων Μηχανικού (MX) για να διανοίξουν και να ασφαλίσουν αυτά τα δρομολόγια, καθώς και τις προσβάσεις σε σημαντικές τοποθεσίες. Η Σομαλία, η Βοσνία, το Κοσσυφοπέδιο και το Αφγανιστάν είναι μερικά από τα σημαντικά μέρη στα οποία ο αμερικανικός στρατός ανέπτυξε τις δυνάμεις του σε ναρκοθετημένες περιοχές υψηλής επικινδυνότητας. Αυτό το άρθρο περιέχει πληροφορίες για τον τρόπο με τον οποίο οι σκύλοι ανίχνευσης ναρκών (σσ: ή σκύλοι-ανιχνευτές ναρκών) έχουν επαυξήσει την ικανότητα εκκαθάρισης ναρκοπεδίων των αμερικανικών δυνάμεων και για ποιους λόγους αυτοί είναι ένα χρήσιμο εργαλείο για τη στρατιωτική δύναμη.

Από πολύ παλιά, η εκπαίδευση σκύλων για στρατιωτικές χρήσεις ήταν συνεχώς προσανατολισμένη να τελειοποιείται για να παράγει μια ευέλικτη και υψηλών προδιαγραφών προέκταση των αισθήσεων του στρατιώτη. Ακόμη και οι πιο σύνθετες και ευαίσθητες μηχανές είναι ανίκανες να αντιγράψουν την αποτελεσματικότητα ενός ικανά εκπαιδευμένου σκύλου. Ο αμερικανικός στρατός πρωτοχρησιμοποίησε στρατιωτικούς σκύλους για την ανίχνευση ναρκών στο Β' ΠΠ, όταν ο 228 Λόχος MX Ανίχνευσης Ναρκών ανέπτυξε περίπου 100 σκύλους στην Αλγερία και την Ιταλία. Κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Βιετνάμ, ο αμερικανικός στρατός και το σώμα των

πεζοναυτών χρησιμοποίησαν σκύλους για ανίχνευση ναρκών, ανίχνευση σπράγγων και γενικά για ικνηλάτηση.

Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 1970 και 1980, αρκετά εργαστήρια του αμερικανικού στρατού διεξήγαγαν τεχνικές μελέτες για να δοκιμάσουν τις ικανότητες των σκύλων να εκτελέσουν ανίχνευση ναρκών κάτω από διάφορες συνθήκες. Μια μελέτη του 1977 από τους Nolan και Gravite (Ανιχνευτές Ναρκών) κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι σκύλοι που ανιχνεύουν νάρκες και πυροδοτικούς μηχανισμούς παγιδεύσεως αντιπροσωπεύουν συγκεκριμένο, καλή προσαρμοζόμενο και ευαίσθητο μηχανισμό ανίχνευσης. Η έκθεση, επίσης, αποδεχόταν ότι οι σκύλοι ανιχνευτές ναρκών είναι λογικά ανθεκτικοί και εύκολα μπορούν να αναπαραχθούν. Εντός του 2002, ο αμερικανικός στρατός ανέθεσε σε σκύλους-ανιχνευτές να εργαστούν στο Αφγανιστάν, όπου εκκαθάρισαν αρκετές περιοχές, πιστοποιώντας την ήδη πραγματοποιηθείσα εργασία που είχαν εκτελέσει ειδικοί προωθητές (Π/Θ) Γαιών με ενεργή θωράκιση τύπου CAT-D7 (mine clearing armor protected D7 bulldozers), καθώς και εκκαθαρίζοντας στενές λωρίδες γης, τις οποίες δεν είχαν εκκαθαρίσει οι ειδικοί Π/Θ στο πέρασμά τους. Μέσα στο 2003, ο αμερικανικός στρατός ξεκίνησε να ιδρύει το δικό του ξεχωριστό απόσπασμα σκύλων ανίχνευσης ναρκών, ενταγμένο στο όπλο του Μηχανικού.

Γιατί, όμως, να χρησιμοποιήσουμε σκύλους για την ανίχνευση ναρκών; Οι σκύλοι-ανιχνευτές προσδίδουν μια πιο γρήγορη και πιο αποτελεσματική ικανότητα ανίχνευσης, η οποία μπορεί να σώσει ζωές. Μπορούν να μειώσουν το επίπεδο επικινδυνότητας (risk) που υπάρχει κατά τη διάρκεια εργασιών ή επιχειρήσεων διάσπασης - εκκαθάρισης ναρκοπεδίων σε πραγματικές συνθήκες πολέμου ή σε ειρηνευτικές αποστολές. Οι σκύλοι έχουν άριστη ικανότητα κίνησης σε εδάφη τα οποία δεν είναι προσβάσιμα

σε οχήματα με ειδικό μηχανικό εξοπλισμό ανίχνευσης - εκκαθάρισης ναρκοπεδίων. Οι σκύλοι-ανιχνευτές έχουν την ικανότητα ανίχνευσης χωρίς να αγγίζουν το μηχανισμό της νάρκης ή την παγίδευση, ενώ ποτέ δε θα πυροδοτήσουν ένα πυροδοτικό μηχανισμό μαγνητικής ανίχνευσης.

Οι στρατιωτικοί σκύλοι ανίχνευσης ναρκών δεν πρέπει να θεωρούνται πανάκεια παροχής ασφαλείας σε επικίνδυνη κατάσταση. Ωστόσο, είναι αποδεκτό πλέον ότι έχουν πολύ υψηλή εκτίμηση ανίχνευσης και ότι μπορούν να προσφέρουν γρήγορη ανίχνευση και εντοπισμό ναρκών ή εκρηκτικών υλών (ΕΥ). Επιπρόσθετα, οι σκύλοι αυτοί παρέχουν γρηγορότερη ικανότητα εντοπισμού ναρκών από όποιο άλλο υφιστάμενο μαγνητικό ή όχι μηχανισμό ανίχνευσης και από οποιαδήποτε άλλη τεχνική ανίχνευσης. Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι οι σκύλοι ανιχνευτές είναι ένα επιβλητικό εργαλείο, το οποίο θα προάγει την παραγωγικότητα των επιχειρήσεων αντιναρκοπολέμου και θα βοηθήσει στην επιβεβαίωση ασφάλειας χρήσης για τους στρατιώτες. Οι σκύλοι-ανιχνευτές ναρκών δεν είναι ένα αυτόνομο «σύστημα», το οποίο υλοποιεί από μόνο του επιχειρήσεις ανεύρεσης ή εκκαθάρισης ναρκών.

Υφίστανται συγκεκριμένες αποστολές στις οποίες οι ομάδες σκύλων-ανιχνευτών (από τις οποίες η κάθε μια αποτελείται από ένα σκύλο και το συνοδό του) είναι ικανές να εκτελέσουν, συμπεριλαμβανομένων και της παροχής βοήθειας σε μονάδες με τον εντοπισμό ναρκοπεδίων κατά την έρευνα περιοχών, καθώς και της εκτέλεσης ανίχνευσης σε πεδίο ή δρομολόγιο ή ακόμη παροχή βοήθειας κατά τη διακομιδή Αρωμάτων Υγείας (ΑΥ). Ένας σκύλος-ανιχνευτής μπορεί να αναγνωρίζει νάρκες από την ξεχωριστή οσμή της ΕΥ ή των άλλων μερών του εκρηκτικού μηχανισμού (συμπεριλαμβανομένου του μεταλλικού και του πλαστικού περιβλήματος της ΕΥ). Οι σκύλοι-ανιχνευτές θα

καθίσουν στη γη, όταν ανακαλύψουν μια οσμή στην οποία θα έχουν εκπαιδευτεί να εντοπίζουν. Είναι επιχειρησιακά ικανοί όταν χρησιμοποιούνται για να συμπληρώσουν άλλα προληπτικά μέτρα, τα οποία έχουν ληφθεί για να εντοπισθούν ή να αποφευχθούν νάρκες, αυτοσχέδιες νάρκες - αυτοσχέδιοι πυροδοτικοί μηχανισμοί και πυροδοτικοί μηχανισμοί παγίδευσης. Οι «παραδοσιακές» αποστολές του Μηχανικού για ανίχνευση ναρκών και ναρκοπεδίων επωφελούνται από τη χρήση των σκύλων-ανιχνευτών ναρκών. Έτσι μειώνεται ο σπαταλούμενος χρόνος για την έρευνα και τη μεθιλοντική έρευνα για νάρκες σε: ανοικτές περιοχές, πεδιάδες, δάση και αναχώματα. Οι σκύλοι-ανιχνευτές ναρκών είναι ένα έξοχο εργαλείο για διάνοιξη διαδρόμων μέσα από νάρκες σε δρόμους και σιδηροδρομικές γραμμές. Μια ομάδα σκύλων ανιχνευτών μπορεί να χρησιμοποιηθεί για διάνοιξη δρομολογίου σε ναρκοπέδιο, για να ερευνήσει ένα δρομολόγιο ή μονοπάτι προς μια δοθείσα τοποθεσία, όπως για παράδειγμα σε ένα τροχαίο ατύχημα (σσ: εάν το όχημα μετά το ατύχημα βρίσκεται σε ύπνη - επικίνδυνη περιοχή) ή σε υποστήριξη έρευνας μιας περιοχής και διάνοιξης δρομολογίων.

Οι ομάδες σκύλων ανιχνευτών μπορούν να χρησιμοποιούνται με διαφορετικούς τρόπους. Στα στοιχεία εξουδετέρωσης εκρηκτικών υλικών πολέμου (EOD: Explosive Ordnance Disposal) των μονάδων Μηχανικού μπορεί να δοθεί αποστολή να εξουδετερώσουν - καταστρέψουν μη εκραγέντα πυρομαχικά (UXO - Unexploded Ordnance), όταν υφίσταται η μόλυνση σε κύριες οδούς ανεφοδιασμού. Η χρησιμοποίηση των ομάδων σκύλων-ανιχνευτών για να διερευνηθεί κατά πόσο υφίσταται σοβαρή απειλή ή όχι από νάρκες μπορεί να μειώσει σημαντικά το χρόνο ολοκλήρωσης (της αποστολής) και τις όποιες καθυστερήσεις, που μπορούν να εμφανιστούν. Τα παρακάτω παραδείγματα είναι ενδεικτικά:

• Ατυχήματα με Αυτοκίνητα

Όταν ένα όχημα έχει βγει εκτός δρόμου κατά τη διάρκεια ενός τροχαίου ατυχήματος, υπάρχει σοβαρή πιθανότητα να έχει εισέλθει σε μια ναρκοθετημένη περιοχή. Τα υπάρχοντα εργαλεία είναι αργά σε αντίδραση και μπορεί να αμβλύνουν τις όποιες καθυστερήσεις σε καταστάσεις οι οποίες περιέχουν απώλειες υγείας και οι οποίες χρήζουν άμεσης διακομιδής. Η χρήση σκύλων-ανιχνευτών ναρκών μπορεί να δώσει τη δυνατότητα γρήγορης έρευνας, η οποία θα επιτρέψει την κατάδειξη και την αποφυγή των υπάρχουσων ναρκών μεταξύ της «καθαρής» περιοχής και της περιοχής στην οποία πραγματοποιήθηκε το ατύχημα ή η απώλεια υγείας.

• Διάνοιξη Δρομολογίου

Οι υπάρχουσες διαδικασίες χρησιμοποιούν μηχανικά μέσα, όπως για παράδειγμα κυλίνδρους διασπάσεως (rollers) και ερευνητές ναρκών. Η χρήση των σκύλων-ανιχνευτών δίνει τη δυνατότητα μιας σημαντικά πιο γρήγορης έρευνας, επιτρέποντας τη διάνοιξη διαδρόμων πιο γρήγορα και με αποτελέσματα καλύτερης ποιότητας και μεγαλύτερου βαθμού ακρίβειας.

• Εκκαθάριση κτιρίων και εμποδίων κατοικημένων τόπων

Οι σκύλοι-ανιχνευτές ναρκών μπορούν να μειώσουν τον απαιτούμενο χρόνο διάνοιξης διαδρόμων σε ναρκοπέδια ή και εκκαθάρισής τους σύμφωνα με τους ισχύοντες κανονισμούς, όταν είναι επιβεβλημένο ή απαραίτητο να επιτύχουμε πρόσβαση σε κτίρια ή να διαπεράσουμε οδοφράγματα, τα οποία δημιουργήθηκαν με απόθεση μάζων ή χαλασμάτων και τα οποία μπορεί να είναι ναρκοθετημένα.

• Αναγνώριση περιοχής

Η αναγνώριση περιοχής ως αποστολή είναι προορισμένη για την εξασφάλιση της ευκινησίας των τμημάτων. Η χρήση σκύλων-ανιχνευτών ναρκών προσδίδει μεγαλύτερη ταχύτητα στην αναγνώριση ναρκοθετημένων ή όχι περιοχών και επιτρέπει στον εκάστοτε διοικητή ευθυγσία αποφάσεων στην κίνηση τμημάτων.

• Πιστοποίηση ασφάλειας

Η πιστοποίηση ασφάλειας στη διάνοιξη διαδρόμων είναι ένας ρόλος τον οποίο θα αναλάβουν και θα εκτελέσουν οι ομάδες σκύλων-ανιχνευτών ναρκών, όταν βρίσκονται σε τμήματα τα οποία δεν τελούν σε επαφή με τον εχθρό και σε ένα σχετικά ασφαλή περιβάλλον.

Σε όλες τις παραπάνω καταστάσεις, η ικανότητα ανίχνευσης- διάνοιξης διαδρόμων εκτελείται από τους σκύλους-ανιχνευτές σε ένα περιβάλλον χαμηλής επικινδυνότητας. Επειδή τα στοιχεία σκύλων ανίχνευσης σε υπηρεσία είναι περιορισμένου αριθμού, θα πρέπει να προστατεύονται αποτελεσματικά από τα πυρά ευθυτενούς και καμπύλης τροχιάς. Όπου υπάρχουν αποτελέσματα απωλειών υγείας από τροχαία ατυχήματα ή από ενεργοποίηση ναρκών, οι επιχειρήσεις με ομάδες σκύλων-ανιχνευτών ναρκών μπορούν να πραγματοποιηθούν κάτω από πυρά των αντιπάλων ή κατά τη διάρκεια μια απειλής υψηλού βαθμού, έτσι ώστε να βοηθήσει αποτελεσματικά την ταχεία εκκένωση των απωλειών υγείας.

Για να αποκτήσουμε τη μέγιστη απόδοση από την υπηρεσία των εκπαιδευμένων ομάδων σκύλων ανίχνευσης ναρκών είναι απαραίτητο να έχουμε μια ορθή κατανόηση των ικανοτήτων τους, των περιορισμών τους και των συνθηκών κάτω από τις οποίες μπορούν να εργαστούν. Οι ειδικά εκπαιδευμένοι αυτοί σκύλοι θα πρέπει να θεωρούνται ως ένα επιπρόσθετο εργαλείο εξειδικευμένης έρευνας και θα πρέπει να χρησιμοποιούνται κατόπιν προσεκτικής ανάληψης της κατάστασης, των κλιματολογικών συνθηκών, καθώς και του εδάφους.

Η ανίχνευση που πραγματοποιείται από τους σκύλους - ανιχνευτές ναρκών έρχεται ως αποτέλεσμα του συνδυασμού της παρασχεθείσας εκπαίδευσης και των ανώτερων ικανοτήτων οσμής που έχουν. Οι

σκύλοι επιτυγχάνουν το μέγιστο δυνατό των δυνατοτήτων τους, όταν οι συνθήκες τους επιτρέπουν να χρησιμοποιήσουν τις ανώτερες οσφρητικές τους αισθήσεις.

Ο πραγματικός χρόνος συνεχούς εργασίας και ο αριθμός των εργασιών, τις οποίες μπορεί να εκτελέσει ένας σκύλος-ανιχνευτής ναρκών, θα εξαρτηθεί από την ικανότητα και το χαρακτήρα του σκύλου. Η εργασία των σκύλων πραγματοποιείται χρησιμοποιώντας κοντό ή μακρύ ριουρί κάτω από την άμεση επίβλεψη και έλεγχο του συνοδού του. Οι σκύλοι θα ερευνήσουν και θα υποδείξουν στο συνοδό τους την παρουσία στην περιοχή όλων των ειδών ναρκών στα οποία έχουν εκπαιδευτεί. Οι σκύλοι-ανιχνευτές ναρκών είναι ευκολοκίνητοι και δεν απαιτούνται ιδιαίτερα μέσα μεταφοράς. Επίσης, είναι ικανοί να εργάζονται σε ποικιλία συνθηκών και εδαφών, καθώς και να επαυξάνουν την ταχύτητα και την αποτελεσματικότητα της αποστολής.

Οι διοικητές πρέπει να ενθαρρύνονται και να αναζητούν τις ομάδες με σκύλους-ανιχνευτές ναρκών, πριν την είσοδο μιας

μονάδος σε περιοχές υψηλής επικινδυνότητας σε νάρκες και παγιδεύσεις. Όταν σε μια τέτοια ομάδα δοθεί διαταγή να υποστηρίξει μια αποστολή και οι συνοδοί λάβουν την τελική διαταγή, οι διοικητές θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις υποδείξεις των συνοδών που αφορούν την αποτελεσματική χρησιμοποίηση των ομάδων σκύλων-ανιχνευτών, καθώς και αυτές που αφορούν τις καλύτερες θέσεις εργασίας και τα σωστά δρομολόγια που πρέπει να επιλεγούν. Αυτές οι υποδείξεις θα πρέπει να συμφωνούν και να ικανοποιούν τους παράγοντες που επηρεάζουν τις ικανότητες ανίχνευσης αυτών των ειδικών σκύλων. Στους διοικητές πρέπει να εφίσταται η προσοχή ότι η υποστήριξη από τις ομάδες σκύλων-ανιχνευτών παρέχεται για την έρευνα μηχανισμών που επιφέρουν απώλειες υγείας και δεν είναι υποκατάστατο της ενεργούς ασφάλειας μιας μονάδας και ενός σχεδίου ασφάλειας μιας περιοχής. Επιπρόσθετα, οι διοικητές πρέπει να διασφαλίζουν ότι όλο το προσωπικό της μονάδας τους θα είναι προσεκτικό και θα τηρεί όλες τις προειδοποιήσεις που θα προέρχονται από τους συνοδούς των σκύλων.

Οι διοικητές θα πρέπει να εντάξουν πλήρως τις ομάδες σκύλων ανίχνευσης ναρκών στην αποστολή και να τις περιλαμβάνουν στις προκαταρκτικές αναγνώσεις και δοκιμές. Αυτό θα βοηθήσει ώστε να εξασφαλιστεί από τους συνοδούς η κατανόηση του αντικειμένου της κάθε αποστολής. Οι διοικητές πρέπει να καθορίσουν κάποια στοιχεία

ασφαλείας, εάν απαιτηθούν, προκειμένου να επιτηρούν από κοντά, καθώς οι ομάδες σκύλων ανίχνευσης ναρκών εκτελούν την αποστολή τους.

Συνήθως οι σκύλοι-ανιχνευτές ναρκών είναι προσκολλημένοι σε μια οργανική μονάδα, ανάλογα με την αποστολή της. Πριν ανατεθεί στην ομάδα ή στις ομάδες οποιαδήποτε αποστολή, ο συνοδός - ομαδάρχης επικεφαλής της ομάδας σκύλων (ένανς επιλεγμένος συνοδός, ο οποίος είναι επικεφαλής πολλών ομάδων σκύλων-ανιχνευτών ναρκών) ενημερώνεται προσεκτικά για τη μελλοντική εξέλιξη της αποστολής (ως το σημείο που έχει σχεδιαστεί η αποστολή ή όσο έχει, κατά το δυνατόν, προβλεφθεί η σχεδίασή της). Αυτό δίνει χρόνο:

- Στον επικεφαλής-ομαδάρχη των συνοδών σκύλων-ανιχνευτών να επιλέξει εκείνες τις ομάδες, οι οποίες έχουν εργαστεί στο παρελθόν με τη μονάδα που θα υποστηρίξουν ή εκείνες τις ομάδες, οι οποίες θα είναι πιο ικανές και αποτελεσματικές για τη συγκεκριμένη αποστολή.

- Στους συνοδούς να προετοιμάσουν τους σκύλους - ανιχνευτές, όσο και τους εαυτούς τους.

- Στους ίδιους τους σκύλους να καταστούν οικείοι με τις οσμές του καθενός από τα μέλη της μονάδας.

- Στα μέλη της μονάδας να καταστούν οικείοι του σκύλου, με τη μεθοδολογία ενέργειας των ομάδων σκύλων-ανιχνευτών.

- Στην τακτική μονάδα (στην οποία προσκοιλιώνονται αυτές οι ομάδες) να κατανοήσει τις ικανότητες και τους περιορισμούς των ομάδων σκύλων-ανιχνευτών, το χαρακτήρα-συμπεριφορά των σκύλων και οποιαδήποτε άλλα στοιχεία σημαντικού ενδιαφέροντος.

Όποτε ένα σκύλος ανίχνευσης ναρκών αναπτυχθεί σε ένα θέατρο επιχειρήσεων, πρέπει να του δοθεί ο απαραίτητος χρόνος για να εγκλιματιστεί. Η διάρκεια του χρόνου που θα απαιτηθεί για αυτό τον εγκλιματισμό θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από τους βαθμούς θερμοκρασια-

κής αλλαγής. Οι σκύλοι-ανιχνευτές δε θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν σε πραγματικές επιχειρήσεις μέχρι και 4 εβδομάδες από τη στιγμή της άφιξής τους στο χώρο επιχειρήσεων. Επιπρόσθετα, όταν μεταφέρεις ένα σκύλο ξαφνικά από ένα κλίμα (όπως αυτό ενός κλειστού κλιματιζόμενου δωματίου ή

ενός αυτοκίνητου) σε ένα θερμό περιβάλλον, αυτό μπορεί να είναι επιζήμιο για τις ικανότητές του. Ο συνοδός του κάθε σκύλου-ανιχνευτή θα αποφασίσει για το αν ο σκύλος του είναι έτοιμος να εργαστεί στις συγκεκριμένες κλιματολογικές συνθήκες.

Χρειάζονται 6 μήνες για να εκπαιδευτεί ένας σκύλος-ανιχνευτής πριν αναπτυχθεί σε κάποια περιοχή επιχειρήσεων. Στο τέλος του κύκλου εκπαίδευσης, ο συνοδός του κάθε σκύλου-ανιχνευτή είναι πλήρως εξοικειωμένος με τα χαρακτηριστικά του ζώου, τις συνήθειές του και με την εν γένει συμπεριφορά του κάτω από διάφορες καταστάσεις. Ωστόσο, για να διατηρηθεί το υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης και ικανότητας

των σκύλων, πρέπει οι ομάδες σκύλων-ανιχνευτών ναρκών κατά την περίοδο της παραμονής τους στην περιοχή των επιχειρήσεων να προχωρήσουν στην υλοποίηση ενός κανονικού προγράμματος εκπαίδευσης, το οποίο θα ανανεώνει τις γνώσεις των σκύλων-ανιχνευτών. Οι σκύλοι ανιχνευτές θα διατηρήσουν την αξία τους ως ανιχνευτικά μέσα, μόνο όταν θα λαμβάνουν συνεχή, υψηλού επιπέδου εκπαίδευση.

Ο κ. James Pettit είναι διευθυντής του προγράμματος «σκύλων-ανιχνευτών ναρκών του Μηχανικού» στη Σχολή ΜΧ του αμερικανικού στρατού στο Fort Leonard Wood στη πολιτεία του Μιζούρι. Ανέπτυξε τον αρχικό σχεδιασμό και επέβλεψε την ανάπτυξη και την επέκταση του 67^{ου} Αποσπάσματος Μηχανικού (Ομάδες Σκύλων-Ανιχνευτών Ναρκών).

Ο Λγός (ΜΧ) Ronald J. Hughes είναι ο πρώτος Διοικητής του 67^{ου} Αποσπάσματος Μηχανικού και συντέλεσε στο να καταστεί αποδεκτή η σκέψη χρήσης σκύλων ως ανιχνευτών με συνοδό στο Αφγανιστάν. Ήταν ο κύριος συγγραφέας του ειδικού εγχειριδίου (special text - ST 20-23-8) με την ονομασία «Χρήση των σκύλων-ανιχνευτών ναρκών στις στρατιωτικές επιχειρήσεις» και επίσης υπεύθυνος για την ανάπτυξη-εξέλιξη της εκπαιδευτικής εγκατάστασης και για το σχεδιασμό της εκπαίδευσης του αποσπάσματος σκύλων ανιχνευτών στη Σχολή ΜΧ του αμερικανικού στρατού στο Fort Leonard Wood. Ο Λγός Ronald J. Hughes είναι απόφοιτος της Στρατιωτικής Ακαδημίας των ΗΠΑ.

Σύγχρονες Μορφές Χρηματοδότησης & Θεσμοί Στήριξης των Ελληνικών Επιχειρήσεων

ΚΕΙΜΕΝΟ: Λγός (Ο) Αργύριος Κοκκάρης
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: Στρατιωτική Επιθεώρηση

Ένα από τα μεγαλύτερα και σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι ελληνικές επιχειρήσεις, σε όποιο κλάδο και αν αυτές δραστηριοποιούνται, είναι η δυσκολία πρόσβασής τους σε πηγές χρηματοδότησης. Η δυσκολία αυτή γίνεται ακόμη μεγαλύτερη στις περιπτώσεις των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων, καθώς το επιχειρηματικό και οικονομικό τους μέγεθος κάνει σχεδόν αδύνατη την εξεύρεση κεφαλαίων για την ανάπτυξη και την περαιτέρω επέκτασή τους, κάτι που επηρεάζει την ανταγωνιστικότητα και συνεπώς και την ίδια τη βιωσιμότητά τους. Αλλά ακόμη και στην περίπτωση που τα κεφάλαια αυτά βρεθούν, οι οικονομικοί όροι που τίθενται, αλλά και το υψηλό κόστος δανεισμού, ιδιαίτερα από τα τραπεζικά ιδρύματα, καθιστούν απαγορευτική την οποιαδήποτε προσπάθειά τους.

Τα τελευταία χρόνια έχουν καταβληθεί σημαντικές προσπάθειες από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω του Γ' ΚΠΣ, αλλά και από το ελληνικό κράτος, μέσω τις ίδρυσης χρηματοδοτικών θεσμών και εργαλείων (ΤΕΜΠΜΕ, ΤΑΝΕΟ κ.ά.), προκειμένου να ενισχυθεί η πρόσβαση των ελληνικών επιχειρήσεων στην επιχειρηματική χρηματοδότηση, είτε αυτή αφορά σε αρχικά είτε σε μεταγενέστερα στάδια εξέλιξης και λειτουργίας της επιχείρησης.

Η χρονική διάρκεια της πραγματοποίησης της επένδυσης και ο τρόπος της χρηματοδότησης, καθώς και η στρατηγική που θα ακολουθηθεί, αποτελεί για την επιχείρηση μία πολύ σημαντική δραστηριότητα. Ο χρηματοοικονομικός προγραμματισμός της επιχείρησης καθορίζει

τις πηγές απ' όπου θα αντληθούν τα κεφάλαια (αυτοχρηματοδότηση, κεφαλαιαγορά, χρηματαγορά κτλ.), τα οποία θα χρησιμοποιηθούν στις λειτουργίες της επιχείρησης.

Οι τρόποι χρηματοδότησης μιας επιχείρησης ποικίλουν ανάλογα με το στάδιο εξέλιξής της, αλλιά και της στρατηγικής που αυτή ακολουθεί. Η χρησιμοποίηση ιδίων κεφαλαίων αποτελεί για κάποιες επιχειρήσεις μία μορφή εσωτερικής χρηματοδότησης, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρήσεων καταφεύγει κυρίως σε εξωτερικές πηγές κεφαλαίων. Παρακάτω εξετάζονται κάποιοι από τους σύγχρονους τρόπους και τεχνικές χρηματοδότησης των επιχειρήσεων (*Leasing, Factoring, Forfeiting, Venture Capital, Franchising*) που έχουν αναπτυχθεί ή αναπτύσσονται στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια, καθώς και κάποιοι θεσμοί και όργανα που θεσπίστηκαν από το ελληνικό κράτος και αποτελούν μορφές στήριξης των επιχειρήσεων στην προσπάθειά τους για εξεύρεση χρηματοδότησης. Τα κείμενα που ακολουθούν αποτελούν μέρος μιας εργασίας, η οποία περιλαμβάνει επίσης και τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων μέσω του χρηματιστηρίου (κεφαλαιαγοράς), των προϊόντων της χρηματαγοράς (*repos*, εμπορικά ομόλογα κ.ά.) και του τραπεζικού δανεισμού.

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗ ΜΙΣΘΩΣΗ (LEASING)

Γενικά

Η χρηματοδοτική μίσθωση (*leasing*) είναι ένας σχετικά καινούργιος θεσμός που αναπτύχθηκε προκειμένου να συμβάλει στην ανάπτυξη των επιχειρήσεων και στον εκσυγχρονισμό των περιουσιακών τους στοιχείων.

Το *leasing* εμφανίστηκε για πρώτη φορά, με τη σύγχρονή του μορφή, στη δεκαετία του 1950 στις Η.Π.Α, με την ίδρυση της εταιρείας *United States Leasing Corporation*, τη μεγαλύτερη μέχρι και σήμερα ανεξάρτητη εταιρεία χρηματοδοτικής μίσθωσης. Στην Ευρώπη έκανε την εμφάνισή του στη δεκαετία του 1960 με την ίδρυση της *Mercantile Leasing Company*, αλλιά η μεγαλύτερη ανάπτυξη πραγματοποιήθηκε σε αυτή του 1970.

Το *leasing* διέπεται από ειδικό θεσμικό πλαίσιο, το οποίο διαφέρει από χώρα σε χώρα. Στην ελληνική αγορά εισήχθη με το Ν. 1665/86, ο οποίος αφορούσε τις μισθώσεις κινητών, ενώ στη συνέχεια με το Ν.

1959/91 και το Ν. 2682/99, ο θεσμός αυτός επεκτάθηκε στη μίσθωση αυτοκινήτων και ακινήτων αντίστοιχα. Σήμερα η μορφή αυτής της χρηματοδότησης παρουσιάζει μία σταθερή ανάπτυξη στη χώρα μας, γεγονός που προκαλεί ένα συνεχώς εντεινόμενο ανταγωνισμό μεταξύ των «εταιρειών *leasing*», κάτι που αποβαίνει σε όφελος των επιχειρήσεων και των επαγγελματιών.

Οι μισθώσεις με τη μέθοδο *leasing*, γενικά, χωρίζονται σε 2 κατηγορίες:

- Τη Λειτουργική ή Διαχειριστική Μίσθωση (*Operating or Service Lease*).
- Τη Χρηματοδοτική ή Κεφαλαιουχική Μίσθωση (*Financial or Capital Lease*).

Η κατηγορία που παρουσιάζει μεγαλύτερο ενδιαφέρον τόσο στην ελληνική, όσο και στη διεθνή βιβλιογραφία και πρακτική είναι η χρηματοδοτική μίσθωση και με αυτή θα ασχοληθούμε περισσότερο στη συνέχεια.

Τι είναι η Λειτουργική μίσθωση (Operating Lease)

Η λειτουργική μίσθωση είναι μία μέθοδος βραχυπρόθεσμης μίσθωσης κατά την οποία ο εκμισθωτής παραχωρεί για ένα μικρό χρο-

νικό διάστημα (συνήθως 3 ετών) τον εξοπλισμό του προς εκμετάλλευση και χρήση στο μισθωτή. Κατά τη διάρκεια της μίσθωσης το περιουσιακό στοιχείο παραμένει στην κυριότητα του εκμισθωτή, ο οποίος απολαμβάνει τα τυχόν οφέλη που προκύπτουν από τη διατήρηση της ιδιοκτησίας, αλλιά παράλληλα επιβαρύνεται και με τους τυχόν κινδύνους που μπορεί να προκύψουν από αυτή. Ο εκμισθωτής είναι αυτός που φέρει την ευθύνη για την οικονομική και τεχνολογική απαξίωση, την επισκευή, τη συντήρηση, αλλιά και την ασφάλιση του παγίου.

Οι περίοδοι της μίσθωσης δύνανται -μετά το πέρας αυτών- να παρατείνονται ή να ανανεώνονται για επιπλέον χρονικό διάστημα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της λειτουργικής μίσθωσης αποτελεί η μίσθωση αυτοκινήτων ή αλλιά, όπως έχει επικρατήσει, η «χρονομίσθωση αυτοκινήτων». Με τη μορφή αυτή της μίσθωσης, ο μισθωτής εκμεταλλεύεται για ένα μικρό χρονικό διάστημα (π.χ. 3 ετών) τη χρήση ενός αυτοκινήτου, απαλλογμένος από τα ασφάλιστρα, τις φθορές, τη συντήρηση, τα τέλη κυκλοφορίας και την οδική βοήθεια του αυτοκινήτου, καταβάλλοντας μόνο τα μισθώματα και φυσικά τα καύσιμα που καταναλώνει για την κίνησή του. Με τη λήξη της μίσθωσης, ο μισθωτής έχει τη δυνατότητα είτε να επιστρέψει το αυτοκίνητο στον ιδιοκτήτη-εκμισθωτή είτε να επεκτείνει τη μίσθωση για ορισμένο χρονικό διάστημα, καταβάλλοντας εκ νέου τα μισθώματα για τη χρήση του. Σε καμιά περίπτωση, όμως, το περιουσιακό στοιχείο (αυτοκίνητο) δεν μπορεί να περιέλθει στη κυριότητα του μισθωτή, όπως αυτό συμβαίνει στη χρηματοδοτική μίσθωση. Σήμερα στην ελληνική αγορά λειτουργούν πολλές εταιρείες μίσθωσης αυτοκινήτων, όπως π.χ. Dirent A.E., AutoHellas/Hertz, Avis, Best Leasing, Budget κλπ., που παρέχουν υπηρεσίες είτε βραχυχρόνιας (λειτουργικής) μίσθωσης-renting, είτε μακροχρόνιας μίσθωσης και διαχείρισης στόλου (fleet management) για κάθε είδους μεταφορικό μέσο που χρησιμοποιείται από επιχειρήσεις ή επαγγελματίες.

Η λειτουργική μίσθωση είναι δυνατό να εφαρμοσθεί, επίσης, και σε περιπτώσεις, όπως π.χ. για μηχανολογικό, ιατρικό εξοπλισμό και εξοπλισμό γραφείου, για ηλεκτρονικούς υπολογιστές, καθώς και για γεωργικά μηχανήματα.

Τι είναι η χρηματοδοτική μίσθωση (Financial Lease)

Η χρηματοδοτική μίσθωση είναι μία σύγχρονη μεσοπρόθεσμη μορφή χρηματοδότησης των επιχειρήσεων και των επαγγελματιών για την απόκτηση παγίων στοιχείων της επιχείρησης, όπως ακίνητα και εξοπλισμός, χωρίς τη δέσμευση ιδίων κεφαλαίων της επιχείρησης.

Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή της χρηματοδότησης, η επιχείρηση ή ο επαγγελματίας (μισθωτής) επιλέγει το χώρο ή τον εξοπλισμό που θα ήθελε να αποκτήσει (καινούργιο ή μεταχειρισμένο) και απευθύνεται στην εταιρεία leasing (εκμισθωτής). Η εταιρεία αυτή αγοράζει για λογαριασμό της επιχείρησης ή του επαγγελματία το παραπάνω ακίνητο ή τον εξοπλισμό από τον ιδιοκτήτη (όταν πρόκειται για οικόπεδο) ή τον προμηθευτή (όταν πρόκειται για εξοπλισμό) και στη συνέχεια ενοικιάζει στο μισθωτή, το μεν ακίνητο για χρονικό διάστημα τουλάχιστον 10 ετών, τον δε εξοπλισμό για χρονικό διάστημα τουλάχιστον τριών ετών. Μεταξύ του εκμισθωτή και του μισθωτή υπογράφεται μία σύμβαση, στην οποία καθορίζεται η χρονική της διάρκεια, η υποχρέωση του μισθωτή για τη συνεχή καταβολή των μισθωμάτων, καθώς και το ύψος αυτών.

Με τη λήξη της χρηματοδοτικής μίσθωσης ο μισθωτής έχει τη δυνατότητα να αποκτήσει το πάγιο (οικόπεδο ή εξοπλισμός) έναντι καταβολής ενός συμβολικού τιμήματος, το οποίο έχει καθοριστεί στη σύμβαση ή να ζητήσει την ανανέωση της σύμβασης για ορισμένο χρονικό διάστημα. Η μορφή αυτή χρηματοδότησης μπορεί να χρησιμοποιηθεί από κάθε επιχείρηση, ανε-

ξάρτητα της νομικής μορφής και του μεγέθους της, καθώς και από κάθε επαγγελματία.

Η διάρκεια της μίσθωσης και το ύψος του μισθώματος καθορίζονται από την εταιρεία leasing και το μισθωτή και εξαρτώνται από τους εξής παράγοντες:

✓ Το συνολικό κόστος απόκτησης του περιουσιακού στοιχείου.

✓ Το επιτόκιο με βάση το οποίο διαμορφώνεται το μίσθωμα (κόστος χρήματος εταιρείας leasing + μικρό περιθώριο κέρδους της εταιρείας leasing).

✓ Την οικονομική απαξίωση που χαρακτηρίζει ορισμένες κατηγορίες παγίων, όπως οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές, λόγω της συνεχούς τεχνολογικής εξέλιξης και, κατ' επέκταση, της χαμηλής αξίας μεταπώλησής τους.

✓ Την πιστοληπτική ικανότητα και φερεγγυότητα του μισθωτή.

✓ Το είδος της επένδυσης.

✓ Το μέγεθος της επιχείρησης.

Η διείσδυση του leasing στην ευρωπαϊκή αγορά πραγματοποιείται με πολύ ταχείς ρυθμούς. Βέβαια η διείσδυση αυτή δε λαμβάνει χώρα με τον ίδιο ρυθμό σε όλα τα κράτη της Ευρώπης. Σε χώρες όπως η Γαλλία, η Ιταλία, η Γερμανία και η Μεγάλη Βρετανία διαπιστώνεται μεγάλος αριθμός επενδύσεων σε πάγια περιουσιακά στοιχεία με τη μορφή leasing (το 72% των νέων εργασιών leasing προέρχεται από τις χώρες

αυτές), σε σχέση με τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη. Το 2001 οι επενδύσεις που πραγματοποιήθηκαν σε 13 ευρωπαϊκές χώρες, με μίσθωση leasing, έφθασαν τα 193 δις ευρώ, από τα οποία τα 34 δις επενδύθηκαν για την αγορά ακινήτων (ποσοστό 18% του συνόλου), ενώ τα 159 δις επενδύθηκαν κυρίως για την αγορά μηχανημάτων, αυτοκινήτων και βιομηχανικού εξοπλισμού.

Στη χώρα μας υπάρχουν και λειτουργούν αυτή τη στιγμή 15 εταιρείες leasing. Οι εταιρείες αυτές είναι κυρίως θυγατρικές των μεγαλύτερων ελληνικών τραπεζών και είναι οι παρακάτω:

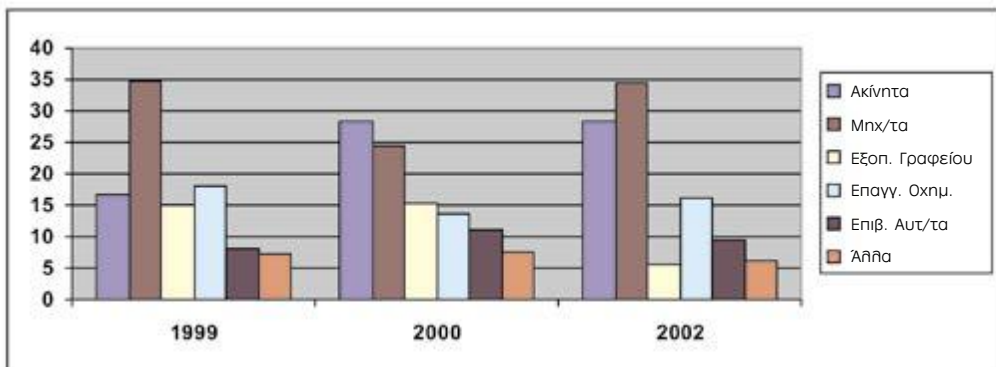
- EUROBANK LEASING
- ALPHA LEASING
- ΕΘΝΙΚΗ LEASING
- ΓΕΝΙΚΗ LEASING
- ΑΤΤΙΚΗΣ LEASING
- ΕΓΝΑΤΙΑ LEASING
- ΛΑΙΚΗ LEASING
- ΑΤΕ LEASING
- ΚΥΠΡΟΥ LEASING
- PROBANK LEASING
- ABN-AMBRO LEASING
- MULTIFIN A.E.
- ΠΕΙΡΑΙΩΣ BEST LEASING
- ASPIS LEASING
- ΠΕΙΡΑΙΩΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΕΣ ΜΙΣΘΩΣΕΙΣ A.E.

Σύμφωνα με το Ν.1665/86, με τον οποίο εισήχθη η χρηματοδοτική μίσθωση στη χώρα μας, οι εταιρείες χρηματοδοτικής μίσθωσης θα πρέπει να έχουν τη μορφή των ανωνύμων εταιρειών (Α.Ε.) και αποκλειστική τους δραστηριότητα να είναι η παροχή χρηματοδοτικών προγραμμάτων στις ελληνικές επιχειρήσεις για την απόκτηση περιουσιακών στοιχείων. Το μετοχικό κεφάλαιο μιας Α.Ε. χρηματοδοτικής μίσθωσης είναι το ίδιο με αυτό που απαιτείται για τη σύσταση μιας ανώνυμης τραπεζικής εταιρείας, δηλαδή τουλάχιστον 11.740.530 ευρώ. Εάν το μετοχικό κεφάλαιο μιας Α.Ε. χρηματοδοτικής μίσθωσης ανήκει κατά πλειοψηφία σε μία ή περισσότερες ελληνικές τράπεζες ή σε

ξένες τράπεζες που είναι νόμιμα εγκατεστημένες στην Ελλάδα, τότε το μετοχικό κεφάλαιο που απαιτείται για τη σύσταση μιας Α.Ε. χρηματοδοτικής μίσθωσης είναι 5.870.265 ευρώ. Οι εταιρείες χρηματοδοτικής μίσθωσης υπόκεινται στον έλεγχο και την εποπτεία της Τράπεζας της Ελλάδος.

Στην Ελλάδα το leasing καλύπτει μόνο το 9,8% των ετήσιων νέων επενδύσεων

που πραγματοποιούνται σε κινητά πάγια του ιδιωτικού τομέα, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην Ευρώπη είναι 20%. Τα επιμέρους κατά κλάδο ποσοστά (επί τοις εκατό) των επενδύσεων στη χώρα μας, μέσω των εταιρειών χρηματοδοτικής μίσθωσης, και οι διακυμάνσεις που παρατηρήθηκαν για τα έτη 1999, 2000 και 2002 φαίνονται στο παρακάτω διάγραμμα:

Πηγή: Ένωση Ελληνικών Τραπεζών

Ποιές είναι οι κατηγορίες της χρηματοδοτικής μίσθωσης (Financial Lease)

Οι κατηγορίες της χρηματοδοτικής μίσθωσης είναι οι εξής:

Απλή Χρηματοδοτική Μίσθωση (Direct Leasing)

Είναι μία σύγχρονη, αληθιά και παράλληλα απλή μορφή χρηματοδοτικής μίσθωσης, κατά την οποία οι επιχειρήσεις και οι επαγγελματίες (μισθωτές) μπορούν να αποκτήσουν τον επαγγελματικό εξοπλισμό και την επαγγελματική στέγη που επιθυμούν. Ο μισθωτής επιλέγει το περιουσιακό στοιχείο και διαπραγματεύεται με τον κατασκευαστή την τιμή πώλησης και τους όρους μεταβίβασής του. Στη συνέχεια ο μισθωτής απευθύνεται σε μία εταιρεία χρηματοδοτικής μίσθωσης για την αγορά του παγίου και τη μίσθωσή του για ορισμένο χρονικό διάστημα. Παράλληλα, στο μισθωτή παρέχεται η δυνατότητα ανανέωσης της μίσθωσης με την καταβολή ενός μειωμέ-

νου, έναντι του αρχικού, μισθώματος. Με τον τρόπο αυτό οι επιχειρήσεις και οι επαγγελματίες μπορούν να αποκτήσουν τα μέσα για την άσκηση της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας, χωρίς τη δέσμευση ιδίων κεφαλαίων.

Στον όρο επαγγελματικό εξοπλισμό ανήκουν τα κάθε είδους μηχανήματα, επιβατικά οχήματα και φορτηγά, έπιπλα, τηλεφωνικά κέντρα και δίκτυα, εξοπλισμός ιατρείων-γραφείων-ξενοδοχείων-εστιατορίων, γεωργικά και οδοποιοτικά μηχανήματα κλπ.

Στον όρο επαγγελματική στέγη ανήκουν τα γραφεία, καταστήματα, βιομηχανικά και βιοτεχνικά κτίρια, εμπορικά κέντρα, καθώς και άλλα ακίνητα κατάλληλα για επαγγελματική χρήση.

Πώληση και Επαναμίσθωση Πάγων Στοιχείων (Sale And Lease Back)

Κατά τη μέθοδο αυτή η επιχείρηση όταν αντιμετωπίζει προβλήματα ρευστότητας μπορεί να πουλήσει ένα πάγιο περιουσιακό της στοιχείο στην εταιρεία leasing, αυξάνο-

ντας έτσι τη χρηματοοικονομική της κατάσταση και στη συνέχεια να το μισθώσει από αυτή. Ο εκμισθωτής των περιουσιακών στοιχείων μπορεί να είναι επίσης μία τράπεζα ή μία ασφαλιστική εταιρεία. Η συγκεκριμένη μορφή χρηματοδοτικής μίσθωσης διακρίνεται στην πώληση-μίσθωση μηχανολογικού εξοπλισμού και την πώληση-μίσθωση ακινήτων (real estate lease).

Η πώληση και επαναμίσθωση του μηχανολογικού εξοπλισμού των επιχειρήσεων αντιμετωπίζει αρκετά προβλήματα κατά τα τελευταία χρόνια κυρίως, λόγω της οικονομικής απαξίωσης του μηχανολογικού υλικού κατά τη διάρκεια χρήσης του και συνεπώς του μη σωστού υπολογισμού της πραγματικής του αξίας, καθώς και τυχόν οικονομικών απαιτήσεων που μπορεί να υπάρξουν από τρίτους.

Οι εταιρείες leasing που ασχολούνται με την εκμίσθωση μηχανολογικού εξοπλισμού με τη μέθοδο της επαναμίσθωσης στους πελάτες τους είναι ιδιαίτερα προσεκτικές σχετικά με την ανάληψη του επιχειρηματικού κινδύνου, αφού οι επιχειρήσεις οι οποίες καταφεύγουν στη συγκεκριμένη μορφή χρηματοδότησης πιθανόν να βρίσκονται σε άσχημη οικονομική κατάσταση (π.χ δεσμευμένα ακίνητα σε τράπεζα ή μη ύπαρξη ακινήτων κλπ), κάτι που κάνει ακόμη πιο μικρή την οικονομική τους αυτοτέλεια και αξιοπιστία και κατά συνέπεια ακόμη πιο δύσκολη τη χρηματοδότησή τους.

Ο υπολογισμός της πραγματικής αξίας του μηχανολογικού εξοπλισμού, ειδικά του μεταχειρισμένου, αλλιώς και η αρτιότητα - λειτουργική αυτοτέλεια - του υλικού αυτού, απαιτεί την απαραίτητη τεχνογνωσία από την πλευρά των εταιρειών leasing, προκειμένου η εταιρεία να διασφαλίσει τα συμφέροντά της σε περίπτωση μεταπώλησης του μηχανολογικού εξοπλισμού.

Εξαιτίας των παραπάνω, οι εταιρείες leasing αποφεύγουν να εμπλακούν στην αγορά κάποιων κατηγοριών μηχανημάτων, όπως αγροτικά μηχανήματα, ηλεκτρονικοί

υπολογιστές κλπ, ενώ για τη χρηματοδότηση μηχανημάτων κλάδων, όπως κεραμοποιίας, κλωστοϋφαντουργίας, οδοποιίας κλπ, συνήθως δεν υπάρχει ο παραπάνω κίνδυνος.

Αντίθετα η πώληση και επαναμίσθωση ακινήτων είναι ένας αρκετά επικερδής και λιγότερο ανασφαλής κλάδος των εταιρειών leasing, τόσο στη διεθνή όσο και στην εγχώρια αγορά. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι κατά τα τελευταία χρόνια οι μισθώσεις ακινήτων στην ελληνική αγορά αποτελούν το 1/3 των ετήσιων εργασιών των εταιρειών leasing. Με τη λύση αυτή της πώλησης και επαναμίσθωσης ακινήτων, η επιχείρηση μπορεί να βελτιώσει την εικόνα του ισολογισμού της, μέσω της εξόφλησης τυχόν βραχυχρόνιου δανεισμού της που χρηματοδότησε την απόκτηση των παγίων.

Η διαδικασία της μίσθωσης ακινήτων παρέχει τη δυνατότητα στο μισθωτή να αγοράσει το ακίνητο με τη λήξη της σύμβασης (εφόσον καταβλήθηκαν τα μισθώματα κατά τη διάρκεια της σύμβασης) έναντι καταβολής ενός προσυμφωνημένου τιμήματος. Στην περίπτωση αυτή ο μισθωτής επιβαρύνεται με τα έξοδα συντήρησης του ακινήτου, τους φόρους και τα τέλη.

Είναι επίσης δυνατή η σύσταση από κοινού εταιρείας, μεταξύ της εταιρείας leasing και του μισθωτή. Η νεοσυσταθείσα εταιρεία αγοράζει το ακίνητο και στη συνέχεια το μισθώνει στο χρήστη (μισθωτή), ο οποίος μετά τη λήξη μιας προσυμφωνημένης περιόδου αγοράζει τις μετοχές από την εταιρεία χρηματοδοτικής μίσθωσης, έναντι τιμήματος που έχει προκαθοριστεί. Η διάρκεια της χρηματοδοτικής μίσθωσης για τα ακίνητα κυμαίνεται από 10 έως 25 χρόνια.

Οι ελεύθεροι επαγγελματίες δεν έχουν τη δυνατότητα πώλησης των επαγγελματικών τους ακινήτων στην εταιρεία leasing και της μίσθωσης στη συνέχεια από αυτή. Έχουν, όμως, τη δυνατότητα της πώλησης του εξοπλισμού τους.

Συνεργασία Εταιρείας Leasing, Προμηθευτή και Μισθωτή (Vendor Leasing)

Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή, ο προμηθευτής και ιδιοκτήτης του εξοπλισμού έρχεται σε επαφή με μία εταιρεία leasing, με σκοπό την οικονομική συνεργασία τους και την αύξηση των από κοινού πωλήσεών τους. Έτσι, με τον τρόπο αυτό, ο προμηθευτής πωλεί στην εταιρεία leasing σε τιμή μετρητοίς τον εξοπλισμό που επιθυμεί ο πελάτης-επενδυτής, ο οποίος στη συνέχεια, κάνοντας χρήση του θεσμού leasing, μπορεί να αποκτήσει τον παραπάνω εξοπλισμό.

Η εφαρμογή του θεσμού αυτού επιτυγχάνει για τον προμηθευτή πωλήσεις τοις μετρητοίς, ενώ παράλληλα τον απαλλάσσει από το ρόλο του τραπεζίτη. Ο προμηθευτής είναι ο τριτεγγυητής των συμβάσεων που υπογράφονται μεταξύ της εταιρείας leasing και του μισθωτή, ενώ η εταιρεία αναλαμβάνει τον κίνδυνο έναντι του προμηθευτή. Ο πελάτης-χρήστης του εξοπλισμού απολαμβάνει τις φορολογικές απαλλαγές που απορρέουν από τη συγκεκριμένη χρηματοδότηση, ενώ ο εξοπλισμός μπορεί να τεθεί από τον ίδιο άμεσα στην παραγωγική διαδικασία, καταβάλλοντας μόνο την πρώτη δόση του μισθώματος αντί ολόκληρης της αξίας του.

Η εξόφληση του μισθώματος μπορεί να πραγματοποιηθεί σε χρονικό διάστημα από 18 έως 60 μήνες. Τέτοιου είδους αγορές μπορούν να γίνουν για αγαθά όπως: επαγγελματικά αυτοκίνητα, μηχανολογικός εξοπλισμός, ηλεκτρονικοί υπολογιστές κ.ά.

Συμμετοχική Χρηματοδοτική Μίσθωση (Leveraged Leases)

Στη μέθοδο αυτή, που χρησιμοποιείται κυρίως για τη μίσθωση παγίων στοιχείων μεγάλης αξίας, συμμετέχουν ο προμηθευτής ή ο κατασκευαστής του παγίου, ο μισθωτής, ο εκμισθωτής και ο δανειστής. Συνήθως ο εκμισθωτής είναι μια εμπορική τράπεζα και ο δανειστής είναι μια ασφαλιστική εταιρεία που κατέχει και την πρώτη

υποθήκη.

Η λειτουργία αυτής της μεθόδου είναι η εξής:

⇒ Ο μισθωτής επιλέγει το περιουσιακό στοιχείο που θα ήθελε να χρησιμοποιήσει και υποδεικνύει τους όρους με τους οποίους θα πρέπει να πραγματοποιηθεί η μίσθωση.

⇒ Ο εκμισθωτής αγοράζει από τον προμηθευτή ή κατασκευαστή το παραπάνω περιουσιακό στοιχείο, με την προϋπόθεση ότι ο δανειστής θα αναλάβει να καλύψει με έκδοση δικού του δανείου το 60% της συνολικής αξίας του περιουσιακού στοιχείου. Το υπόλοιπο 40% που απαιτείται για την αγορά του παγίου θα καταβληθεί από τον εκμισθωτή.

⇒ Ο δανειστής αποκτά εμπράγματο ασφάλεια (mortgage). Ο εκμισθωτής που καταβάλλει μέρος μόνο της χρηματοδότησης για την αγορά του παγίου είναι αυτός που επωφελείται όχι μόνο από το φορολογικό κίνητρο της επένδυσης, αλλά και από τις φορολογικές απαλλαγές από την ιδιοκτησία του παγίου (αποσβέσεις). Σε περίπτωση αθέτησης του δανείου, τα μισθώματα λαμβάνει ο δανειστής.

Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των μισθωτών - επενδυτών από τη χρήση του Leasing

Τα πλεονεκτήματα που αποκομίζουν οι μισθωτές από τη χρήση του leasing είναι τα ακόλουθα:

➤ Δε θίγεται η χρηματοπιστωτική εικόνα της επιχείρησης, κάτι που συμβαίνει στην περίπτωση του δανείου.

➤ Το leasing χρηματοδοτεί το 100% της επένδυσης της επιχείρησης, περιλαμβανομένου και του ΦΠΑ για τον κινητό εξοπλισμό, καθώς και των εξόδων μεταφοράς και εγκατάστασης, σε αντίθεση με τα τραπεζικά δάνεια που καλύπτουν το 70% ή 80% της επένδυσης.

➤ Η διάρκεια της μίσθωσης και το ύψος του μισθώματος καθορίζονται σε συνεργα-

σία με τον εκμισθωτή, αφού ληφθούν υπόψη οι οικονομικές δυνατότητες της επιχείρησης και τυχόν εποχικοί παράγοντες.

➤ Οι καταβολές των μισθωμάτων μπορεί να γίνονται σε χρονικά διαστήματα που δεν επηρεάζουν τη χρηματοοικονομική κατάσταση της επιχείρησης.

➤ Στη χρηματοδοτική μίσθωση και σε ομαλές περιόδους το επιτόκιο είναι συνήθως σταθερό, σε αντίθεση με την περίπτωση του τραπεζικού δανεισμού που είναι κυμαινόμενο και ο μισθωτής φέρει τον κίνδυνο των μεταβολών.

➤ Ο μισθωτής μπορεί να επιτύχει καλύτερη τιμή αγοράς του εξοπλισμού ή του ακινήτου, καθώς η αξία τους εξοφλείται άμεσα τοις μετρητοίς.

➤ Τα μισθώματα που καταβάλλονται από τον μισθωτή στην εταιρεία leasing, για την αγορά εξοπλισμού και κτιρίων θεωρούνται λειτούργικες δαπάνες και μειώνουν το φορολογητέο εισόδημα.

➤ Οι συμβάσεις leasing απαλλοτριάζονται από τις φορολογικές επιβαρύνσεις των δανειακών συμβάσεων.

➤ Η πραγματοποίηση της επένδυσης μέσω leasing δεν καταργεί τα πλεονεκτήματα και τα οφέλη που παρέχει ο αναπτυξιακός νόμος (άρθ. 19, του Ν. 2601/98), εφόσον βέβαια συντρέχουν οι προϋποθέσεις που ορίζονται από αυτόν.

➤ Το χρονικό διάστημα έγκρισης της αίτησης για χρηματοδότηση της μίσθωσης είναι κατά πολύ μικρότερο από αυτό της χορήγησης τραπεζικού δανείου.

➤ Μετά τη λήξη της σύμβασης ο μισθωτής αποκτά την κυριότητα του ακινήτου ή εξοπλισμού έναντι προσυμφωνημένου, συμβολικού τιμήματος, χωρίς την επιβάρυνση του φόρου μεταβίβασης.

Τα μειονεκτήματα από τη χρήση της χρηματοδοτικής μίσθωσης (leasing) για τους μισθωτές είναι τα παρακάτω:

➤ Ο μισθωτής χάνει την υποθηματική αξία στο τέλος της περιόδου μίσθωσης, ενώ στην περίπτωση αγοράς του παγίου

με τραπεζικό δανεισμό θα ήταν και ο ιδιοκτήτης του παγίου.

➤ Η μη ύπαρξη ανταγωνιστικών εταιρειών στην αγορά leasing μπορεί να προκαλέσει ύφεση στη χρηματοδοτική μίσθωση εξοπλισμού και ακινήτων, με αποτέλεσμα την αύξηση των επιτοκίων και κατ' επέκταση των μισθωμάτων.

ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΝ (FACTORING)

Γενικά

Η «πρακτορεία επιχειρηματικών απαιτήσεων» (factoring) είναι ένας σύγχρονος οικονομικός και νομικός θεσμός χρηματοδότησης των επιχειρήσεων. Στις Η.Π.Α. αρχίζει να εφαρμόζεται από τη δεκαετία του 1960 και στην Ευρώπη από τη δεκαετία του 1970. Στην Ελλάδα κάνει για πρώτη φορά την εμφάνισή του με την υπ' αριθμ. 959/10-3-1987 Πράξη του Διοικητού της Τράπεζας της Ελλάδος, αλλά νομοθετικά εισήχθηκε με το Ν. 1905/1990. Αργότερα, με την υπ' αριθμ. 2168/8-1-1993 Πράξη του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, καθορίστηκαν οι όροι σχετικά με την ίδρυση των εταιρειών factoring.

Αν και ο θεσμός του factoring στη χώρα μας έχει διάρκεια ζωής αρκετών χρόνων, η εξέλιξή του δεν ήταν αυτή που θα περίμεναν οι επιχειρήσεις και ειδικά οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ). Παρά το γεγονός ότι οι ΜΜΕ στη χώρα μας αντιπροσωπεύουν το 90% περίπου του συνόλου των επιχειρήσεων, μόνο το 8% επιλέγει το factoring ως πηγή χρηματοδότησης, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι στο 11%.

Η ελληνική μετάφραση της λέξης factoring αποδίδεται ως «ανάληψη απαιτήσεων τρίτων» ή «διενέργεια πράξεων αναδόχου είσπραξης εμπορευματικών απαιτήσεων» ή «σύμβαση πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων».

Τι είναι το Factoring

Το Factoring ή η «Πρακτορεία Επιχειρηματικών Απαιτήσεων» αποτελεί μία χρήσιμη και λειτουργική πηγή άντλησης κεφαλαίων κίνησης μιας επιχείρησης. Είναι μια δέσμη χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, που παρέχουν ρύσεις στα προβλήματα ρευστότητας, διαχείρισης και είσπραξης απαιτήσεων των επιχειρήσεων. Πρόκειται ουσιαστικά για προεξόφληση των απαιτήσεων μιας επιχείρησης (π.χ. τιμολογίων, επιταγών, συναλλαγματικών κλπ) έναντι καθορισμένης προμήθειας από την «εταιρεία factoring», η οποία αναλαμβάνει αντί της επιχείρησης την είσπραξη των συγκεκριμένων απαιτήσεων.

Με την εφαρμογή του factoring, οι επιχειρήσεις εκχωρούν-πωλούν την ευθύνη είσπραξης των επιχειρηματικών τους απαιτήσεων στον πράκτορα (factor), δηλαδή σε μια εταιρεία factoring. Μετά την πώληση, ο factor αναλαμβάνει τις παρακάτω υποχρεώσεις:

- Την αξιολόγηση της φερεγγυότητας των οφειλετών, ελέγχοντας την πιστοληπτική τους ικανότητα.

- Την παρακολούθηση της ροιζιστικής διαχείρισης και της βραχυπρόθεσμης χρηματοδότησης μέσω της προεξόφλησης των εκχωρουμένων απαιτήσεων.

- Την κάλυψη και ανάληψη του πιστωτικού κινδύνου.

- Την παροχή εγγυήσεων.

Οι βασικές κατηγορίες επιχειρήσεων, στις οποίες δραστηριοποιούνται οι εταιρείες factoring είναι οι εξής: εταιρείες τροφίμων, επίπλων, παιχνιδιών, υποδημάτων, αθλητικών ειδών, οικιακού εξοπλισμού, ενδυμάτων και άλλων έτοιμων προϊόντων, ειδών ταξιδιού, ηλεκτρικών συσκευών, ηλεκτρονικού και τηλεπικοινωνιακού εξοπλισμού, υπηρεσιών (μεταφορές, διαφήμιση κλπ.), χαρτικών και κεραμικών ειδών, χημικών παραγώγων, καθώς και διαφόρων δραστηριοτήτων χονδρικού και λιανικού εμπορίου (π.χ. super market).

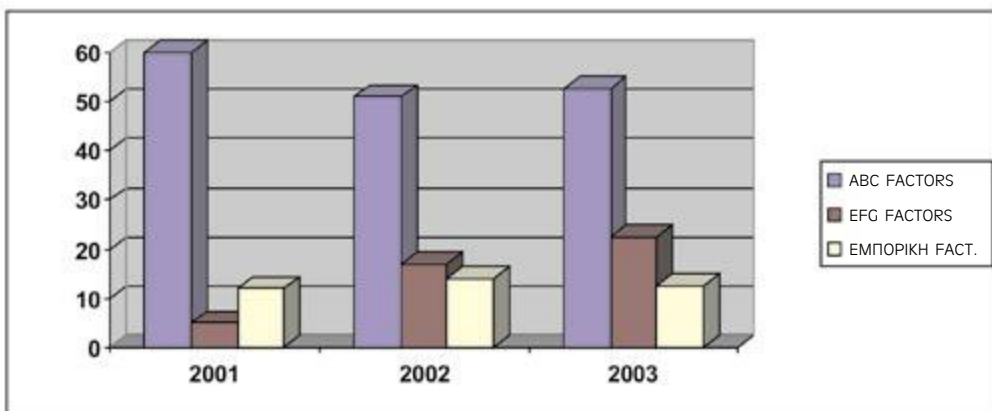
Το άρθρο 4, του Ν. 1905/90, καθόρισε το ποιες εταιρείες μπορούν να λειτουργήσουν ως εταιρείες factoring (factors). Έτσι, εταιρείες factoring μπορούν να είναι τράπεζες ή ανώνυμες εταιρείες (Α.Ε.), οι οποίες και θα ασχολούνται αποκλειστικά με την πρακτορεία επιχειρηματικών απαιτήσεων. Με τον ίδιο νόμο καθορίστηκε και το ελάχιστο μετοχικό κεφάλαιο των εταιρειών αυτών σε 5.870,26 ευρώ, το οποίο μετατράπηκε σε 2.935,13 ευρώ με το Ν.2232/94. Οι μετοχές των εταιρειών factoring είναι ονομαστικές και υπόκεινται στον έλεγχο της Τράπεζας της Ελλάδος.

Οι εταιρείες factoring που δραστηριοποιούνται αυτή τη στιγμή στον ελληνικό χώρο παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα:

ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ	ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΑ ΤΜΗΜΑΤΑ ΤΡΑΠΕΖΩΝ
ABC FACTORS	ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.
ΕΜΠΟΡΙΚΗ FACTORING Α.Ε.	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.
EFG FACTORS Α.Ε.	ΕΓΝΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ
ΛΑΙΚΗ FACTORING	ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΤΤΙΚΗΣ
MULTIFACTORING Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΚΥΠΡΟΥ FACTORING	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
	NOVA BANK
	HSBC

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών, τα μερίδια των τριών πρώτων, με βάση τον κύκλο εργασιών,

εταιρειών factoring της ελληνικής αγοράς για τα έτη 2001, 2002 και 2003, διαμορφώνονται στο παρακάτω διάγραμμα:

Πηγή: Ένωση Ελληνικών Τραπεζών

Οι προβλέψεις για τη διετία 2004-2005, σχετικά με τη συμμετοχή των ΜΜΕ στο θεσμό του factoring, καταγράφουν μία ανάπτυξη της τάξης του 30%, ενώ ο κύκλος εργασιών των εταιριών factoring στην Ελλάδα προβλέπεται να αγγίξει τα 5 δις ευρώ, κάτι που δείχνει το σημαντικό περιθώριο βελτίωσης του θεσμού στη χώρα μας.

Σε παγκόσμιο επίπεδο οι εταιρείες που ασχολούνται με το factoring, ενώ το 1992 ήταν 316, έφθασαν τις 965 το 2001, αριθμός που δείχνει την τεράστια ανάπτυξη του θεσμού μέσα σε σχεδόν μία δεκαετία.

Ποιές είναι οι κατηγορίες του Factoring

Ανάλογα με το σκοπό της διευκόλυνσης και την επίσπευση ή όχι των χρηματικών ροών της επιχείρησης, οι εταιρείες factoring διακρίνονται στις παρακάτω κατηγορίες:

⇒ Στην προεξόφληση τιμολογίων με καθορισμένη ημερομηνία λήξης (maturity factoring). Σ' αυτή την περίπτωση, ο πράκτορας (factor) αγοράζει τους εισπρακτέους λογαριασμούς από την επιχείρηση (προμηθευτή) και αφού

τους εισπράξει, προβαίνει στην πληρωμή του προμηθευτή κατά την ημερομηνία λήξης που έχει καθοριστεί στο τιμολόγιο και όχι νωρίτερα ή αργότερα από αυτή.

Η συγκεκριμένη μέθοδος πρακτορείας κοστίζει στον προμηθευτή περίπου ένα ποσοστό που κυμαίνεται από 0,5 έως 4,0% του ύψους των τιμολογίων.

⇒ Στην προκαταβολή της αξίας των τιμολογίων πριν την ημερομηνία λήξης (cashing sales). Στην περίπτωση αυτή ο πράκτορας αγοράζει τους εισπρακτέους λογαριασμούς του προμηθευτή, αλλά η πληρωμή πραγματοποιείται νωρίτερα από την καθορισμένη ημερομηνία λήξης των τιμολογίων.

Ο πράκτορας χορηγεί προκαταβολή στον προμηθευτή για το 80-90% της αξίας των τιμολογίων, παρακρατώντας το υπόλοιπο ποσοστό, προκειμένου να διασφαλισθεί σε περίπτωση ελλειψματικού προϊόντος ή οποιασδήποτε αντιδικίας θα μπορούσε να προκύψει μεταξύ πωλητή και αγοραστή.

Το κόστος για τον προμηθευτή στη περίπτωση αυτή είναι κατά 2% περίπου πιο υψηλό από αυτό του τραπεζικού δανεισμού.

⇒ Στο factoring με αναγωγή (with recourse) ή χωρίς αναγωγή (without recourse). Κατά τη διαδικασία της πρακτορείας με αναγωγή, ο πράκτορας δεν αναλαμβάνει τον πιστωτικό κίνδυνο από τη μη εξόφληση των λογαριασμών. Σε περίπτωση αδυναμίας πληρωμής των λογαριασμών από τους οφειλότες, η επιχείρηση είναι αυτή που αναλαμβάνει την κάλυψη αυτών των λογαριασμών μέσω της δημιουργίας ενός αποθεματικού.

Αντίθετα, αν η πρακτορεία γίνεται χωρίς το δικαίωμα αναγωγής, ο πράκτορας είναι αυτός που αναλαμβάνει τον πιστωτικό κίνδυνο που απορρέει από την ύπαρξη επισφαλών απαιτήσεων και εφόσον έχει παρέλθει χρονικό διάστημα 4 μηνών από την ημερομηνία λήξης πληρωμής της απαίτησης. Ο παραπάνω πιστωτικός κίνδυνος αφορά την αδυναμία του οφειλότε να καταβάλει την αξία των σχετικών τιμοολογίων και όχι την άρνησή του να τα εξοφλήσει λόγω «διαφορών» μεταξύ πωλητή και αγοραστή. Η περίπτωση αυτή της μεταβίβασης του πιστωτικού κινδύνου από τον προμηθευτή στον πράκτορα είναι και η πιο συνηθισμένη μορφή πρακτορείας.

⇒ Στο εξαγωγικό και εισαγωγικό factoring (export - import factoring). Το εξαγωγικό factoring παρέχει στην εξαγωγική επιχείρηση τις ίδιες υπηρεσίες που αναφέρθηκαν παραπάνω. Η εκχώρηση, όμως, στον πράκτορα των απαιτήσεων του προμηθευτή, έναντι των αγοραστών-εισαγωγέων, γίνεται συνήθως χωρίς το δικαίωμα αναγωγής. Στο εισαγωγικό factoring, ο πράκτορας εγγυάται την πληρωμή του εισαγωγέα στην Ελλάδα, αναλαμβάνοντας πλήρως τον κίνδυνο της μη πληρωμής.

Πλεονεκτήματα των επιχειρήσεων από τη χρήση του factoring

Τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα που αποκομίζουν οι επιχειρήσεις με τη χρήση

του factoring είναι τα παρακάτω:

➤ Το factoring αποτελεί μία πηγή άντλησης κεφαλαίων, ειδικότερα για τις επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν προβλήματα με τον τραπεζικό δανεισμό.

➤ Η συνεχής ρευστότητα των επιχειρήσεων, αφού αυτή χρηματοδοτείται αμέσως μετά την παράδοση των εμπορευμάτων της.

➤ Η βελτίωση της εικόνας του ισοθιγισμού της επιχείρησης, καθώς με τη μείωση των δανειακών υποχρεώσεών της, εμφανίζεται μεγαλύτερη ρευστότητα.

➤ Η ανάληψη του πιστωτικού κινδύνου από την εταιρεία factoring συνεπάγεται τη διασφάλιση για την επιχείρηση της εξόφλησης των τιμοολογίων και επιταγών, αλλά και την αποφυγή επισφαλειών στο μέλλον.

➤ Η εταιρεία factoring παρέχει στην επιχείρηση τη δυνατότητα άντλησης πληροφοριών, σχετικά με τα οικονομικά στοιχεία και τη φερεγγυότητα των πελατών της.

➤ Παρέχεται η δυνατότητα στην επιχείρηση της καλύτερης κατανομής και αξιοποίησης του στελεχειακού δυναμικού της, λόγω της μη εμπλοκής του στην είσπραξη των απαιτήσεων.

Μειονεκτήματα των επιχειρήσεων από τη χρήση του factoring

Ως μειονεκτήματα για τις επιχειρήσεις λόγω της χρήσης του factoring θα μπορούσαν να αναφερθούν τα παρακάτω:

➤ Το υψηλό κόστος για την επιχείρηση, ειδικότερα μάλιστα όταν τα τιμολόγια προς είσπραξη είναι μικρής αξίας.

➤ Διάφοροι οικονομικοί κίνδυνοι που απορρέουν από τυχόν επιχειρηματικές απώλειες.

➤ Η εξάρτηση της επιχείρησης από τους τρόπους και τις μεθόδους που χρησιμοποιεί η εταιρεία factoring για την είσπραξη των διαφόρων απαιτήσεων.

ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΝ (FORFAITING)

Γενικά

Η «Εμπορία Απαιτήσεων» ή «forfaiting» είναι μία σύγχρονη τεχνική χρηματοδότησης των επιχειρήσεων. Η χρήση του όρου «forfaiting» προέρχεται από τη γαλλική λέξη «a forfait», που σημαίνει «απώλεια δικαιωμάτων».

Το forfaiting έκανε την εμφάνισή του για πρώτη φορά στις αρχές της δεκαετίας του 1960. Σε αυτό συντέλεσε και η προσπάθεια ανάπτυξης των εμπορικών σχέσεων μεταξύ των χωρών της Δύσης και της Ανατολής. Το ίδιο χρονικό διάστημα οι τράπεζες δεν έδειχναν ικανές να αναλάβουν την κάλυψη των πελατών τους, και ιδιαίτερα των εξαγωγέων, για μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση του εμπορίου. Η αδυναμία αυτή οδήγησε τις τράπεζες στην εξεύρεση λύσεων για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων, που σαν αποτέλεσμα είχε τη δημιουργία και ανάπτυξη της τεχνικής του forfaiting. Οι πρώτες επιχειρήσεις forfaiting λειτούργησαν στην Ελβετία και γρήγορα επεκτάθηκαν και σε χώρες όπως η Γερμανία και η Αυστρία.

Τι είναι το Forfaiting

Το forfaiting είναι μία μορφή χρηματοδότησης του εμπορίου και ασχολείται με την προεξόφληση των εμπορικών απαιτήσεων του κατόχου τους, χωρίς το «δικαίωμα αναγωγής». Οι εμπορικές αυτές απαιτήσεις είναι τα γραμμάτια, οι συναλλαγματικές και οι ενέγγυες πιστώσεις.

Το forfaiting είναι μία «τεχνική» χρηματοδότησης που μοιάζει πολύ με αυτή του factoring. Στην τεχνική του forfaiting εμπλέκονται η επιχείρηση που ασχολείται με την εμπορία απαιτήσεων (forfaiter), ο προμηθευτής-εξαγωγέας και ο αγοραστής-εισαγωγέας των προϊόντων ή υπηρεσιών, καθώς και, σε πολλές περιπτώσεις, ένας τραπεζικός οργανισμός της χώρας του εισαγωγέα.

Το forfaiting λαμβάνει χώρα όταν ο

προμηθευτής (εξαγωγέας) εξάγει-πωλεί επί πιστώσει τα εμπορεύματα ή τις υπηρεσίες του σε κάποιον άλλο επιχειρηματία, η επιχείρηση του οποίου εδρεύει σε διαφορετικό κράτος (εισαγωγέας). Ο εξαγωγέας για να ελαχιστοποιήσει τον οποιονδήποτε κίνδυνο που απορρέει από την επί πιστώσει πώληση των παραπάνω, απευθύνεται σε μία εταιρεία forfaiting, δηλαδή στον forfaiter, «πουλητώντας» του τις εμπορικές απαιτήσεις (γραμμάτια, συναλλαγματικές) που προέκυψαν μετά την εμπορική συναλλαγή του με τον εισαγωγέα. Ο forfaiter αγοράζει τις παραπάνω εμπορικές απαιτήσεις του εξαγωγέα, με την προϋπόθεση (εφόσον δεν πρόκειται για επιχείρηση επώνυμη και εύρωστη οικονομικά), ότι οι απαιτήσεις αυτές θα συνοδεύονται από τραπεζικές εγγυήσεις της χώρας του εισαγωγέα (εγγυητικές επιστολές κ.ά.). Με τον τρόπο αυτό μεταβιβάζεται η εμπορική απαίτηση του εξαγωγέα στον forfaiter, ο οποίος απευθύνεται πάλι για την είσπραξή τους στον εισαγωγέα. Στην περίπτωση κατά την οποία ο εισαγωγέας δεν μπορέσει να εξοφλήσει τον forfaiter, η ευθύνη της πληρωμής των εμπορικών απαιτήσεων μεταβιβάζεται στον εγγυητή (τράπεζα).

Μεταξύ του εξαγωγέα και του forfaiter υπογράφεται μια σύμβαση, στην οποία καθορίζεται η υποχρέωση του forfaiter για την προεξόφληση των εμπορικών απαιτήσεων του εξαγωγέα. Ο forfaiter με την αποδοχή της σύμβασης αναλαμβάνει τους παρακάτω κινδύνους:

- Τους πιστωτικούς κινδύνους που απορρέουν από την εμπορική συναλλαγή.
- Τους πολιτικούς κινδύνους που πηγάζουν από τη χώρα προέλευσης του εισαγωγέα.
- Τους κινδύνους που προέρχονται από τις διακυμάνσεις των επιτοκίων.
- Τους κινδύνους που απορρέουν γενικότερα από τη μεταβίβαση του δικαιώματος.

Το forfaiting χρησιμοποιείται, κυρίως, σε συναλλαγές με μεσοπρόθεσμη πίστωση 3 ετών. Η αγορά των εμπορικών απαιτήσεων πραγματοποιείται με την εφάπαξ προεξόφλησή τους από τον forfaiter και την ταυτόχρονη επιβάρυνση, από την πλειυρά του εξαγωγέα, ενός χρηματικού ποσού που αφορά τους τόκους της προεξόφλησης αυτής για το χρονικό διάστημα της πίστωσης. Το χρηματικό αυτό ποσό, με το οποίο επιβαρύνεται ο εξαγωγέας, συμψηφίζεται με την προεξόφληση του συνολικού ποσού των απαιτήσεων από τον forfaiter. Τα επιτόκια προεξόφλησης έχουν ως βάση τους το διατραπεζικό επιτόκιο του Λονδίνου LIBOR (London Inter Bank Offered Rate). Υπάρχουν δύο διαφορετικές μέθοδοι προεξόφλησης των απαιτήσεων:

- Η μέθοδος προεξόφλησης κατά την απόδοση (Discount to Yield). Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιείται όταν το χρονικό διάστημα της εμπορικής συναλλαγής μεταξύ πωλητή και αγοραστή είναι αρκετά μεγάλο.
- Η μέθοδος της ομαλής προεξόφλησης (Straight Discount). Η μέθοδος αυτή λαμβάνει χώρα όταν το επιτόκιο LIBOR είναι γνωστό κατά τη χρονική στιγμή της εμπορικής συμφωνίας.

Διαφορές μεταξύ forfaiting και factoring

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το forfaiting ως τεχνική χρηματοδότησης έχει αρκετές ομοιότητες αλλή και διαφορές με το factoring. Οι διαφορές τους εντοπίζονται κυρίως στα εξής:

- ♦ Το forfaiting χρηματοδοτεί συνήθως μεσοπρόθεσμες, αλλή και τελευταία μακροπρόθεσμες απαιτήσεις πελατών, ενώ το factoring βραχυπρόθεσμες.
- ♦ Για την τεχνική του forfaiting απαιτείται η ύπαρξη συναλλαγματικής ή γραμματίου, ενώ για το factoring αρκεί και μόνο το τιμολόγιο.

♦ Ο factor καλύπτει συνήθως το 80% της αξίας των απαιτήσεων των πελατών του, ενώ αντίθετα ο forfaiter το 100% της συνολικής αξίας των εμπορικών απαιτήσεων.

♦ Στην τεχνική του factoring ο factor, σε αρκετές περιπτώσεις, δεν καλύπτει πολιτικούς και οικονομικούς κινδύνους που αντιμετωπίζει ο εξαγωγέας, σε αντίθεση με τον forfaiter, ο οποίος καλύπτει τους παραπάνω κινδύνους.

Πλεονεκτήματα των εξαγωγικών επιχειρήσεων από τη χρήση του forfaiting

Τα πλεονεκτήματα που αποκομίζουν οι εξαγωγικές επιχειρήσεις από τη συνεργασία τους με τις εταιρείες forfaiting, είναι τα εξής:

➤ Η προεξόφληση των εμπορικών απαιτήσεων των εξαγωγέων, αφού η πληρωμή τους γίνεται τοις μετρητοίς.

➤ Το επιτόκιο προεξόφλησης με το οποίο θα επιβαρυνθεί ο εξαγωγέας μπορεί να συμφωνηθεί με τον forfaiter, πριν την εμπορική συναλλαγή του με τον εισαγωγέα.

➤ Ο εξαγωγέας, μεταβιβάζοντας τις απαιτήσεις του στον forfaiter χωρίς δικαίωμα αναγωγής (without recourse), δεν εμπλέκεται με πιστωτικούς, πολιτικούς και συναλλαγματικούς κινδύνους που μπορούν να παρουσιαστούν κατά την εξαγωγή των προϊόντων ή υπηρεσιών του.

➤ Η εξαγωγική επιχείρηση, επίσης, δεν απασχολεί επιπλέον προσωπικό για την είσπραξη των απαιτήσεων, λόγω της προεξόφλησης αυτών από τον forfaiter.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ (VENTURE CAPITAL)

Γενικά

Ο θεσμός του επιχειρηματικού κεφαλαίου είναι άλλη μία μορφή χρηματοδότησης των επιχειρήσεων. Η εμφάνιση αυτού του θεσμού ανάγεται στο 15^ο αιώνα, αλλιά με τη σύγχρονή του μορφή εμφανίζεται μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στις Η.Π.Α. Στη χώρα μας, παρά το γεγονός ότι ο θεσμός αυτός εμφανίζεται με την ψήφιση του Ν. 1775/88 και με την τωρινή του μορφή με το Ν. 2166/93, δεν έχει αναπτυχθεί ακόμη στο βαθμό που αναπτύσσεται στα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη. Παράλληλα, όμως, το γεγονός αυτό, υποδηλώνει και τα μεγάλα περιθώρια βελτίωσης που υπάρχουν για την ανάπτυξη του venture capital στη χώρα μας.

Πολλές γνωστές και μεγάλες επιχειρήσεις έχουν δημιουργηθεί ή αναπτυχθεί με το θεσμό του venture capital. Ενδεικτικά αναφέρονται οι εταιρείες Microsoft, IBM, Apple και στην ελληνική αγορά οι εταιρείες Γερμανός, Goody's, Chipita, Δωδώνη κ.ά.

Τι είναι το επιχειρηματικό κεφάλαιο (Venture Capital)

Επιχειρηματικό κεφάλαιο ή venture capital είναι η μακροπρόθεσμη (συνήθως 10 ετών) επένδυση κεφαλαίων από μία επενδυτική εταιρεία, με τη συμμετοχή της στο μετοχικό κεφάλαιο νέων και δυναμικών (κυρίως μικρομεσαίων επιχειρήσεων), αναλαμβάνοντας η ίδια το υψηλό ρίσκο (risk capital) της επένδυσης αυτής. Η ανάληψη του επιχειρηματικού κινδύνου από τις επενδυτικές εταιρείες και οι επενδύσεις που αυτές πραγματοποιούν σε νέες τεχνολογίες και καινοτομίες (innovations) σε προϊόντα και υπηρεσίες, δικαιολογεί και τους όρους που συναντώνται στην ελληνική αλλιά και διεθνή βιβλιογραφία ως «επιχειρηματικά κεφάλαια υψηλού κινδύνου» και «επιχειρηματικά ή καινοτομικά

κεφάλαια» αντίστοιχα.

Οι εταιρείες που μπορούν να ασχοληθούν με το venture capital μπορεί να είναι εξειδικευμένες στο χώρο αυτό εταιρείες, που έχουν τη μορφή Εταιρειών Κεφαλαίου Επιχειρηματικών Συμμετοχών (Ε.Κ.Ε.Σ.) ή νομικά πρόσωπα που διαθέτουν τα απαιτούμενα κεφάλαια για επενδύσεις (Ασφαλιστικά Ταμεία και Οργανισμοί, Ερευνητικά Πανεπιστημιακά Ιδρύματα κλπ.) ή ακόμη και φυσικά πρόσωπα (ιδιώτες).

Οι εταιρείες κεφαλαίου επιχειρηματικών συμμετοχών (Ε.Κ.Ε.Σ.), οι οποίες συστάθηκαν με το Ν.2367/1995, είναι ανώνυμες εταιρείες (Α.Ε.), που σκοπό έχουν τη συμμετοχή τους στο κεφάλαιο επιχειρήσεων που εδρεύουν στην Ελλάδα, οι μετοχές των οποίων δεν είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο και ασκούν γεωργική, βιομηχανική, μεταλλευτική, βιοτεχνική, ξενοδοχειακή ή εμπορική δραστηριότητα (παρ. 1, άρθρο 5, του Ν. 2357/1995). Με την ψήφιση του Ν. 2789/2000 (άρθρο 20), επεκτείνεται η συμμετοχή των Ε.Κ.Ε.Σ. και στους κλάδους των οικοδομικών και κατασκευαστικών επιχειρήσεων, στις επιχειρήσεις χρηματοπιστωτικών εργασιών (τράπεζες, ασφάλειες κ.ά.) και μέσων μαζικής ενημέρωσης.

Σύμφωνα με τις παραγράφους 2 και 3, του άρθρου 5, του Ν. 2357/1995, οι Ε.Κ.Ε.Σ. έχουν τη δυνατότητα:

⇒ Να επενδύουν σε συμμετοχές (μετοχές Α.Ε. ή εταιρικά μερίδια Ε.Π.Ε.) στο κεφάλαιο επιχειρήσεων, των οποίων οι μετοχές δεν είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο.

⇒ Να επενδύουν σε ομοιόλογες μετατρέψιμες σε μετοχές που εκδίδονται από επιχειρήσεις, οι μετοχές των οποίων δεν είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο.

⇒ Να παρέχουν εγγυήσεις για τη χορήγηση δανείων σε επιχειρήσεις στις οποίες αυτές συμμετέχουν.

⇒ Να τοποθετούν τα διαθέσιμά τους σε καταθέσεις και βραχυχρόνιες κινητές αξίες, που αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης στη χρηματαγορά αλλιά και στην

κεφαλαιαγορά, καθώς και σε τοποθετήσεις σε οργανισμούς συλλογικών επενδύσεων στην Ελλάδα και το εξωτερικό (σύμφωνα με την τροποποίηση του Ν. 2357/1995, από το Ν. 2789/2000).

⇒ Να παρέχουν τις υπηρεσίες τους στις παραπάνω επιχειρήσεις για την έρευνα αγοράς, την ανάπτυξη επενδυτικών προγραμμάτων, την οργάνωση τους κτλ.

⇒ Να συμμετέχουν, κατ' εξαίρεση, στο μετοχικό κεφάλαιο επιχειρήσεων, των οποίων οι μετοχές είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο, εφόσον η επένδυση των Ε.Κ.Ε.Σ. είναι αποτέλεσμα της άσκησης δικαιώματος που απορρέει από προϋπάρχουσα επένδυση τους στην επιχείρηση και για χρονικό διάστημα όχι μεγαλύτερο των 5 ετών από την εισαγωγή της στο χρηματιστήριο.

Το ελάχιστο μετοχικό κεφάλαιο των Ε.Κ.Ε.Σ. ορίζεται στο ποσό των 2.934.703 ευρώ και καταβάλλεται μόνο σε μετρητά, ενώ οι μετοχές είναι ονομαστικές και μπορούν να εισαχθούν σε χρηματιστήριο αξιών. Ο Υπουργός Εμπορίου είναι αυτός που εποπτεύει τις Ε.Κ.Ε.Σ. και μπορεί να ζητήσει από αυτές οποιαδήποτε σχετικά στοιχεία και να επιβάλλει τη συμμόρφωσή τους. Ακόμη οι Ε.Κ.Ε.Σ., όταν συμμετέχουν σε αύξηση κεφαλαίου ή σε ίδρυση επιχειρήσεων που αναλαμβάνουν επενδύσεις υψηλής τεχνολογίας ή καινοτομίας στην Ελλάδα, επιχορηγούνται με ποσοστό μέχρι 20% του ποσού της συμμετοχής τους.

Οι Ε.Κ.Ε.Σ. προτιμούν κυρίως να επενδύουν σε επιχειρήσεις έντασης τεχνολογίας και γνώσης, όπως π.χ. μικροηλεκτρονική, βιοτεχνολογία, ρομποτική κ.ά., παρά σε επιχειρήσεις έντασης κεφαλαίου και εργασίας. Στη χώρα μας οι Ε.Κ.Ε.Σ. επενδύουν κυρίως σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον κλάδο της βιομηχανίας τροφίμων και σε επιχειρήσεις που βρίσκονται είτε σε στάδιο εξαγοράς, είτε σε στάδιο εισόδου στο χρηματιστήριο (λόγω της χαμηλής επικινδυνότητας).

Η συμμετοχή των ιδιωτών στο μετο-

χικό κεφάλαιο των επιχειρήσεων (business angels) αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι στα περισσότερα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν δημιουργηθεί δίκτυα ιδιωτών-επενδυτών (business angels network). Οι επενδυτές αυτοί είναι συνήθως μισθωτοί και συνταξιούχοι (άντρες και γυναίκες) ή μικροί επιχειρηματίες και επενδύουν κυρίως σε αρχικά στάδια ανάπτυξης μικρών καινοτόμων επιχειρήσεων και ειδικότερα σε αυτές που ασχολούνται με τις νέες τεχνολογίες. Στην Ελλάδα δεν έχει αναφερθεί ακόμη δημιουργία δικτύου business angels.

Οι εταιρείες επιχειρηματικών κεφαλαίων, λόγω του αυξημένου επιχειρηματικού κινδύνου που αναλαμβάνουν, είναι ιδιαίτερα προσεκτικές στην επιλογή των επιχειρήσεων που θα επενδύσουν, στο στάδιο εξέλιξης της επιχείρησης που δραστηριοποιηθούν, καθώς και στη μορφή της επένδυσης που θα πραγματοποιήσουν. Η επιλογή επενδύσεων των εταιρειών venture capital καθορίζεται από δύο σημαντικούς παράγοντες:

➤ Από το προφίλ του επιχειρηματία ή της ομάδας των επιχειρηματιών που ασχολούνται ή θα ασχοληθούν με επιχειρηματικές δραστηριότητες (εμπειρία-τεχνογνωσία στον κλάδο, διοικητικές-ηγετικές ικανότητες, επιτυχίες-αποτυχίες σε προγενέστερες επιχειρηματικές δραστηριότητες και άλλα).

➤ Από το επιχειρηματικό σχέδιο-πρόγραμμα της επιχείρησης, που περιλαμβάνει τους στόχους και τη στρατηγική ανάπτυξής της, το είδος του προϊόντος και τις αγορές που αυτό θα διατεθεί, το ανθρώπινο δυναμικό που θα την απαρτίζει και οι γνώσεις του, το χρονικό ορίζοντα της εξέλιξής της σε συνδυασμό και με τα κεφάλαια που θα απαιτηθούν, το συνολικό κόστος του έργου κτλ.

Σκοπός της εταιρείας επιχειρηματικού κεφαλαίου είναι η δραστηριοποίησή της ενεργά στη λήψη των επιχειρηματικών αποφάσεων της επιχείρησης, μέσω της συμμετοχής εξειδικευμένων στελεχών

της στο διοικητικό συμβούλιο (hands-on), με απώτερο σκοπό τη δημιουργία προστιθέμενης αξίας, η οποία και θα αποτελέσει την αμοιβή-κέρδος της εταιρείας επιχειρηματικού κεφαλαίου.

Για το λόγο αυτό, οι εταιρείες venture capital δε συμμετέχουν στην επιχείρηση μόνο με τον τρόπο που αναφέρθηκε παραπάνω και τη χρηματοδότησή της, αλλά δραστηριοποιούνται και σε άλλους τομείς, όπως η εξεύρεση κατάλληλων αγορών για την προώθηση και πώληση των παραγόμενων προϊόντων, η στελέχωση του προσωπικού της επιχείρησης με συμμετοχή από έμπειρα και ικανά στελέχη της εταιρείας venture capital και η παροχή κάθε είδους πληροφοριών προς την επιχείρηση.

Μορφές επένδυσης των επιχειρήσεων επιχειρηματικού κεφαλαίου

Οι εταιρείες επιχειρηματικού κεφαλαίου χρηματοδοτούν τις επιχειρηματικές δραστηριότητες των επιχειρήσεων που συμμετέχουν, με έναν από τους παρακάτω τρόπους:

➤ Με συμμετοχή τους στο μετοχικό κεφάλαιο της επιχείρησης, είτε με αύξηση του μετοχικού της κεφαλαίου, είτε με εξαγορά ολόκληρου ή τμήματος αυτού ή ακόμη και με την έκδοση νέας σειράς προνομιούχων μετοχών ή μετατρέψιμου ομολογιακού δανείου.

Αυτή είναι και η πιο συνηθισμένη μορφή επένδυσης των εταιρειών venture capital. Η διαδικασία αυτή ολοκληρώνεται με την είσοδο της επιχείρησης στο χρηματιστήριο αξιών και την πώληση των μετοχών της από την εταιρεία venture capital. Συνήθως ο κύριος μέτοχος εξακολουθεί να διατηρεί στην κατοχή του την ιδιοκτησία της εταιρείας.

➤ Με δανειοδότηση της επιχείρησης, συνήθως με τη μορφή εγγυήσεων (υποθήκη, ενέχυρα κλπ), διότι το συγκεκριμέ-

νο είδος επένδυσης παρουσιάζει υψηλό βαθμό κινδύνου για την εταιρεία venture capital, αφού δεν θα μπορούσε να αποκλειστεί η περίπτωση της πτώχευσης της επιχείρησης.

Η μορφή αυτή της επένδυσης δεν αποτελεί την καλύτερη λύση για την επιχείρηση, δεδομένου ότι τα επιτόκια των δανείων αυτών είναι υψηλότερα από αυτά που διαμορφώνονται στην τραπεζική αγορά.

Εκτός των όσων αναφέρθηκαν παραπάνω υπάρχει και η περίπτωση του συνδυασμού των δύο κατηγοριών επένδυσης (συμμετοχή στο μετοχικό κεφάλαιο και δανειοδότηση) και η οποία κυρίως εξαρτάται από τα συμφέροντα των εταιρειών venture capital και των επιχειρήσεων.

Κατηγορίες επενδύσεων εταιρειών Venture Capital

Οι εταιρείες venture capital πραγματοποιούν τις επενδύσεις τους σε διάφορα στάδια ανάπτυξης και εξέλιξης των επιχειρήσεων. Ανάλογα με το στάδιο ανάπτυξης της επιχείρησης, οι επενδύσεις των εταιρειών venture capital διακρίνονται στις παρακάτω κατηγορίες:

➤ Αρχικό κεφάλαιο ή κεφάλαιο σποράς (seed capital). Πρόκειται για επένδυση σε υπό σύσταση επιχείρηση, η οποία βρίσκεται ακόμη στη σύλληψη της ιδέας.

➤ Κεφάλαιο εκκίνησης (start-up finance). Πρόκειται για επένδυση σε επιχείρηση, η οποία έχει ήδη συσταθεί αλλά βρίσκεται ακόμη σε στάδιο οργάνωσης και δεν έχει εισέλθει στην παραγωγική διαδικασία.

➤ Χρηματοδότηση αρχικού σταδίου της επιχείρησης (early-stage finance). Είναι χρηματοδότηση η οποία παρέχεται στην επιχείρηση μετά την ολοκλήρωση των δύο πρώτων σταδίων και απαιτούνται κεφάλαια για την έναρξη της λειτουργίας της.

➤ Χρηματοδότηση επέκτασης της επι-

χείρσης (expansion capital). Η χρηματοδότηση αυτή πραγματοποιείται σε επιχείρηση, η οποία λειτουργεί στο «νεκρό της σημείο» και προσπαθεί να επεκτείνει τις δραστηριότητές της.

➤ Κεφάλαιο εξαγοράς management, εντός της επιχείρησης (management Buy-outs, MBOs).

Πρόκειται για κεφάλαια που χορηγούνται σε διευθυντικά και μη στελέχη μιας επιχείρησης, με σκοπό την εξαγορά της, μέσω της εξαγοράς του μετοχικού της κεφαλαίου (π.χ. της κακής πορείας και οικονομικής κατάστασης της επιχείρησης), με σκοπό την εξυγίανση και την περαιτέρω ανάπτυξή της.

➤ Κεφάλαιο εξαγοράς management

εκτός της επιχείρησης (management Buy-ins, MBIs).

Η επένδυση αυτή αφορά σε κεφάλαια που διατίθενται σε διευθυντικά στελέχη εκτός της επιχείρησης, με σκοπό την εξαγορά και την αλληαγή της ιδιοκτησίας της.

➤ Χρηματοδότηση γέφυρας ή ενδιάμεση χρηματοδότηση (mezzanine finance ή bridging finance).

Η χρηματοδότηση αυτή πραγματοποιείται στο τελικό στάδιο ανάπτυξης της επιχείρησης, στο οποίο προετοιμάζεται για την είσοδό της στη χρηματιστηριακή αγορά.

➤ Κεφάλαιο ανόρθωσης (Turn-around).

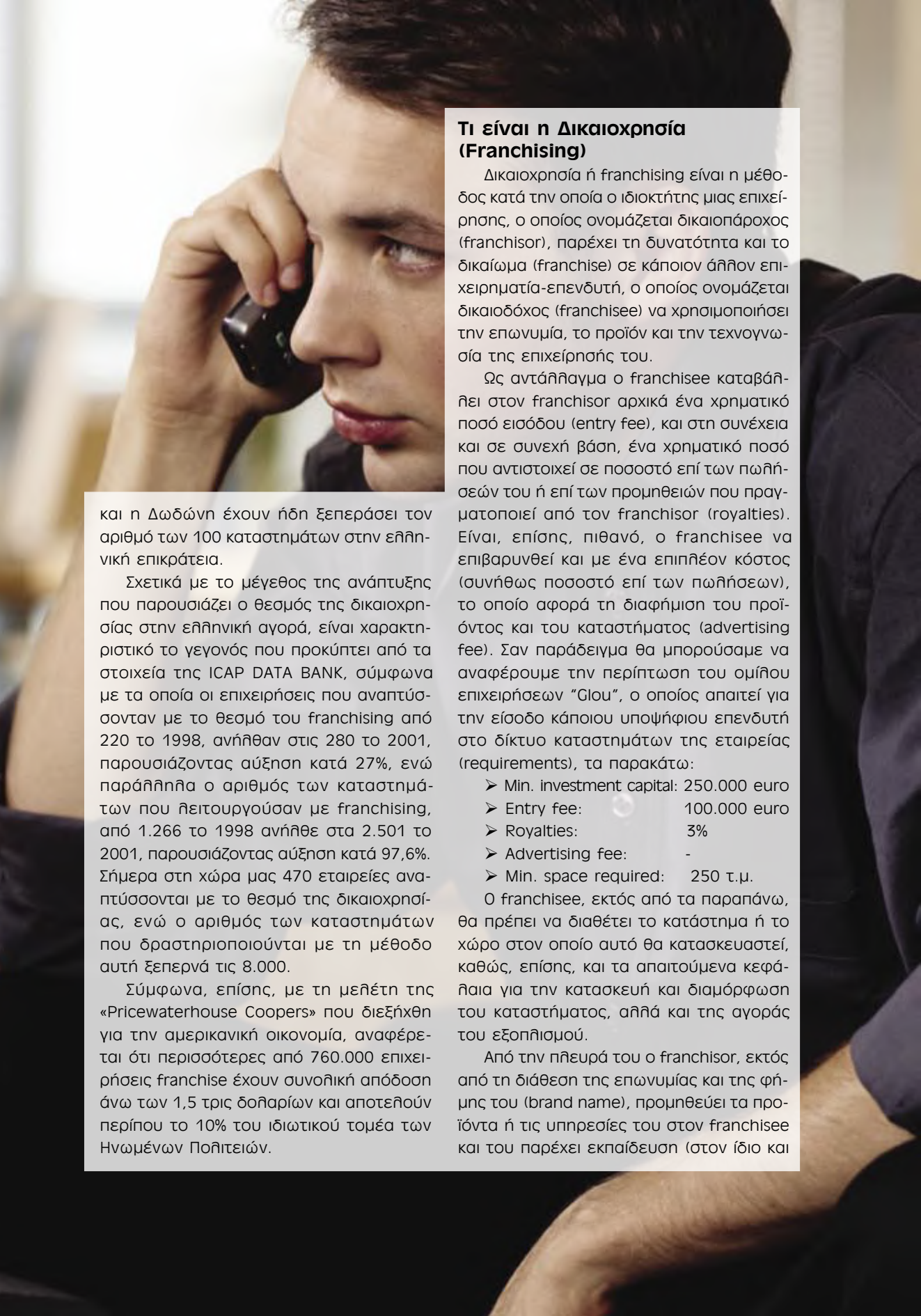
Είναι κεφάλαια που παρέχονται από την εταιρεία venture capital σε μία ζημιολόνη επιχείρηση με σκοπό την ανόρθωση και ανάπτυξή της. Η συγκεκριμένη κατηγορία επένδυσης χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό επικινδυνότητας για την εταιρεία venture capital.

ΔΙΚΑΙΟΧΡΗΣΙΑ (FRANCHISING)

Γενικά

Η δικαιοχρησία (franchising) είναι ένας θεσμός που παρουσιάζει τη μεγαλύτερη, ίσως, ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια σε παγκόσμιο, αλλήλ και εγχώριο επίπεδο. Με τη μορφή που τη γνωρίζουμε σήμερα, αναπτύχθηκε για πρώτη φορά στις Η.Π.Α. στη δεκαετία του 1950, με τη δεύτερη γενιά franchise γνωστή και ως «επιχειρηματική μορφή franchise» (business format franchise). Το 1976, κάνει για πρώτη φορά την εμφάνισή του στην Ελλάδα με τη δημιουργία του ομίλου «Goody's» και στη συνέχεια με τη δημιουργία της αλυσίδας «Studio Kosta Boda» και «Glass Cleaning».

Στη δεκαετία του 1980 αλλήλ ιδιαίτερα σε αυτήν του 1990, αρκετές εταιρείες άρχισαν να αναπτύσσονται με τη μέθοδο franchising, όπως η «Παρουσίαση», ο «Θείος Βάνιας», ο «Γερμανός», η «Neoset» κ.ά. Εταιρείες όπως η Goody's, η Roma Pizza

Τι είναι η Δικαιοχρησία (Franchising)

Δικαιοχρησία ή franchising είναι η μέθοδος κατά την οποία ο ιδιοκτήτης μιας επιχείρησης, ο οποίος ονομάζεται δικαιοπάροχος (franchisor), παρέχει τη δυνατότητα και το δικαίωμα (franchise) σε κάποιον άληθον επιχειρηματία-επενδυτή, ο οποίος ονομάζεται δικαιοδόχος (franchisee) να χρησιμοποιήσει την επωνυμία, το προϊόν και την τεχνογνωσία της επιχείρησής του.

Ως αντάλλαγμα ο franchisee καταβάλλει στον franchisor αρχικά ένα χρηματικό ποσό εισόδου (entry fee), και στη συνέχεια και σε συνεχή βάση, ένα χρηματικό ποσό που αντιστοιχεί σε ποσοστό επί των πωλήσεών του ή επί των προμηθειών που πραγματοποιεί από τον franchisor (royalties). Είναι, επίσης, πιθανό, ο franchisee να επιβαρυνθεί και με ένα επιπλέον κόστος (συνήθως ποσοστό επί των πωλήσεων), το οποίο αφορά τη διαφήμιση του προϊόντος και του καταστήματος (advertising fee). Σαν παράδειγμα θα μπορούσαμε να αναφέρουμε την περίπτωση του ομίλου επιχειρήσεων "Glou", ο οποίος απαιτεί για την είσοδο κάποιου υποψήφιου επενδυτή στο δίκτυο καταστημάτων της εταιρείας (requirements), τα παρακάτω:

- Min. investment capital: 250.000 euro
- Entry fee: 100.000 euro
- Royalties: 3%
- Advertising fee: -
- Min. space required: 250 τ.μ.

Ο franchisee, εκτός από τα παραπάνω, θα πρέπει να διαθέτει το κατάστημα ή το χώρο στον οποίο αυτό θα κατασκευαστεί, καθώς, επίσης, και τα απαιτούμενα κεφάλαια για την κατασκευή και διαμόρφωση του καταστήματος, αλλιά και της αγοράς του εξοπλισμού.

Από την πλευρά του ο franchisor, εκτός από τη διάθεση της επωνυμίας και της φήμης του (brand name), προμηθεύει τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες του στον franchisee και του παρέχει εκπαίδευση (στον ίδιο και

και η Δωδώνη έχουν ήδη ξεπεράσει τον αριθμό των 100 καταστημάτων στην ελληνική επικράτεια.

Σχετικά με το μέγεθος της ανάπτυξης που παρουσιάζει ο θεσμός της δικαιοχρησίας στην ελληνική αγορά, είναι χαρακτηριστικό το γεγονός που προκύπτει από τα στοιχεία της ICAP DATA BANK, σύμφωνα με τα οποία οι επιχειρήσεις που αναπτύσσονταν με το θεσμό του franchising από 220 το 1998, ανήλθαν στις 280 το 2001, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 27%, ενώ παράλληλα ο αριθμός των καταστημάτων που λειτουργούσαν με franchising, από 1.266 το 1998 ανήλθε στα 2.501 το 2001, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 97,6%. Σήμερα στη χώρα μας 470 εταιρείες αναπτύσσονται με το θεσμό της δικαιοχρησίας, ενώ ο αριθμός των καταστημάτων που δραστηριοποιούνται με τη μέθοδο αυτή ξεπερνά τις 8.000.

Σύμφωνα, επίσης, με τη μελέτη της «Pricewaterhouse Coopers» που διεξήχθη για την αμερικανική οικονομία, αναφέρεται ότι περισσότερες από 760.000 επιχειρήσεις franchise έχουν συνοδική απόδοση άνω των 1,5 τρις δολλαρίων και αποτελούν περίπου το 10% του ιδιωτικού τομέα των Ηνωμένων Πολιτειών.

στο προσωπικό του), τεχνογνωσία και κάθε μορφής συμβουλευτική και οργανωτική υποστήριξη.

Η επιλογή των κατάλληλων δικαιοδόχων είναι, ίσως, η πιο σημαντική ευθύνη του δικαιοπάροχου. Ο franchisor θα πρέπει να καθορίσει κάποια χαρακτηριστικά γνωρίσματα που θα έχει το προφίλ του υποψήφιου franchisee, με τον οποίο θα ήθελε να συνεργαστεί. Τα κριτήρια που λαμβάνονται υπόψη από τον δικαιοπάροχο για την επιλογή των υποψήφιων δικαιοδόχων είναι τα παρακάτω:

- Η ηλικία του υποψήφιου δικαιοδόχου.
- Η οικονομική αξιοπιστία του.
- Η τεχνογνωσία και η εμπειρία του.
- Ο βαθμός υιοθέτησης της επιχειρηματικής ιδέας (concept).
- Η εκπαίδευσή του.

Σημαντικό ρόλο, επίσης, στην επιτυχία μιας επιχείρησης που αναπτύσσεται με franchising παίζει και η σωστή επιλογή στην εξεύρεση της τοποθεσίας που θα λειτουργήσει το κατάστημα. Ο δικαιοπάροχος είναι αυτός που θα δώσει την τελική έγκριση για την επιλογή της τοποθεσίας που έχει επιλέξει ο δικαιοδόχος και η οποία επηρεάζεται από τους εξής παράγοντες:

- Από την ύπαρξη ή όχι ανταγωνιστικών επιχειρήσεων στην περιοχή.
- Από την ευκολία πρόσβασης στην περιοχή (χώροι στάθμευσης κ.ά.).
- Από το περιεχόμενο της σύμβασης μίσθωσης του ακινήτου.

Οι παράγοντες, οι οποίοι επηρεάζουν τον υποψήφιο δικαιοδόχο στην απόφασή του για την εξέταση και εφαρμογή μιας επιχειρηματικής ιδέας (concept), είναι οι εξής:

- Η φήμη (brand name) της επιχείρησης.
- Η υποδομή του franchisor.
- Η ανταγωνιστικότητα του προϊόντος της επιχείρησης.
- Οι όροι της σύμβασης franchising.
- Οι οικονομικές επιδόσεις των υπόλοι-

πων καταστημάτων της αλυσίδας.

Στην περίπτωση κατά την οποία ο δικαιοπάροχος και ο δικαιοδόχος αποφασίσουν να συνεργαστούν, υπογράφεται μεταξύ τους σύμβαση δικαιοχρησίας (franchise contract), στην οποία αναγράφονται οι υποχρεώσεις και οι δεσμεύσεις που αναλαμβάνουν οι συνεργαζόμενοι. Η συνεργασία αυτή βασίζεται στην αμοιβαία αποδοτική σχέση (win-win) των δύο μερών, δεδομένου ότι και τα δύο μέρη έχουν να ωφεληθούν από την επιτυχία της κοινής αυτής επιχειρηματικής προσπάθειας. Συνήθως οι συνεργασίες αυτές είναι με μακρόχρονη προοπτική και έμπνευση προκειμένου να είναι αποδοτικές.

Στο κείμενο της σύμβασης περιγράφονται με λεπτομέρεια όλα τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των εμπλεκόμενων μερών, η αναλυτική περιγραφή του πλαισίου συνεργασίας τους, το μέγεθος των entry fees και το ποσοστό των royalties, η χρονική διάρκεια της σύμβασης κτλ.

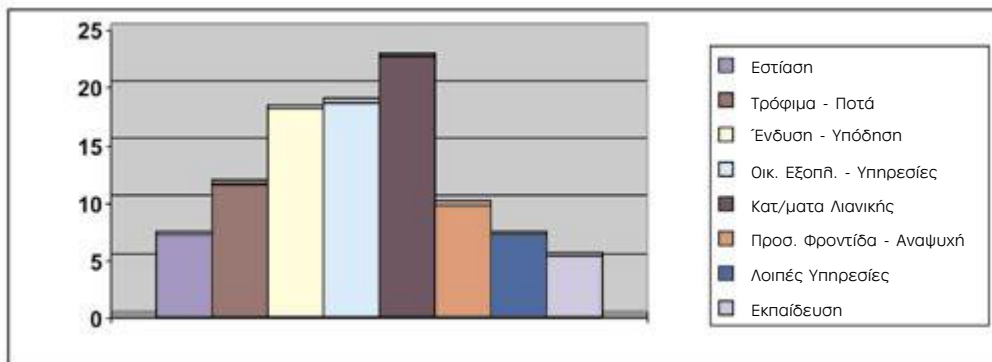
Θα πρέπει, επίσης, να αναφερθεί, ότι οι εταιρείες που δραστηριοποιούνται σε αρχικό στάδιο με το θεσμό του franchising περνάνε, συνήθως, από ένα πιλοτικό στάδιο λειτουργίας τους, με σκοπό την καλύτερη αφομοίωση των διαδικασιών λειτουργίας και της επιχειρηματικής ιδέας της αλυσίδας, καθώς και τη δοκιμή και εφαρμογή της τεχνογνωσίας και φιλοσοφίας του franchisor. Το στάδιο αυτό μπορεί να κυμαίνεται από 1 έως 5 έτη και εξαρτάται, κυρίως, από το βαθμό αφομοίωσης των διαδικασιών από τον franchisee και από το βαθμό ετοιμότητας του franchisor (ολοκλήρωση, δοκιμή και μεταφορά της τεχνογνωσίας του στον franchisee).

Σήμερα στη χώρα μας 470 εταιρείες έχουν δηλώσει ότι αναπτύσσονται με το θεσμό του franchising. Από αυτές οι 50 είναι σήμερα ανενεργές ή δεν αναπτύσσονται πλέον με franchising. Σχετικά με τη γεωγραφική κατανομή, το 78% από αυτές δραστηριοποιείται στην περιοχή της Αττικής και το υπόλοιπο 22% στην περιφέρεια. Τέλος, 20

από τις παραπάνω εταιρείες είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών.

Στο παρακάτω διάγραμμα, παρουσιάζονται ο αριθμός των επιχειρήσεων (επί τοις

εκατό) που δραστηριοποιούνται στην ελληνική αγορά με τη μορφή franchising, κατά κατηγορία δραστηριότητας, σύμφωνα με τα στοιχεία του ICAP για το 2001.

Πηγή: ICAP DATA BANK

Κατηγορίες δικαιοχρησίας (franchising)

Η δικαιοχρησία, ανάλογα με το αντικείμενο και το βαθμό εξάρτησης των δικαιοδόχων, διακρίνεται στις παρακάτω κατηγορίες:

- ♦ Δικαιοχρησία διανομής. Σύμφωνα με την κατηγορία αυτή, ο franchisee συμμετέχει σε δίκτυο καταστημάτων με την επωνυμία του franchisor, διαθέτοντας, όμως, προς τελική κατανάλωση και προϊόντα που δε φέρουν την επωνυμία του (π.χ. καταστήματα ηλεκτρικών ειδών).

- ♦ Δικαιοχρησία παραγωγής. Είναι η δυνατότητα που παρέχει ο franchisor στον franchisee να χρησιμοποιεί την επωνυμία του για την παραγωγή και τυποποίηση προϊόντων από τον franchisee.

- ♦ Δικαιοχρησία υπηρεσιών. Ο franchisor δίνει τη δυνατότητα στον franchisee να παρέχει υπηρεσίες στους πελάτες του, χρησιμοποιώντας την επωνυμία του, με την προϋπόθεση ο franchisee να ακολουθεί τις οδηγίες και κατευθύνσεις του (π.χ. εταιρείες ενοικίασης αυτοκινήτων).

- ♦ Δικαιοχρησία υπαγωγής. Σύμφωνα με την κατηγορία αυτή, ο franchisee βρίσκεται υπό την παρακολούθηση και εποπτεία του

franchisor, ο οποίος και λαμβάνει μέρος σε αποφάσεις για οργανωτικά και λειτουργικά θέματα της επιχείρησης.

Πλεονεκτήματα της δικαιοχρησίας (franchising) για τους δικαιοδόχους (franchisees)

Τα βασικότερα πλεονεκτήματα που αποκομίζουν οι δικαιοδόχοι που αναπτύσσουν τις επιχειρήσεις τους με τη μέθοδο franchising είναι τα ακόλουθα:

- Την ανεξαρτησία τους λειτουργώντας τη «δική» τους επιχείρηση.

- Τη χρήση της επωνυμίας (brand name) του δικαιοπαρόχου, η οποία είναι αναγνωρίσιμη από τους καταναλωτές.

- Τη χρήση συμβουλευτικών υπηρεσιών που παρέχει ο δικαιοπάροχος, όπως δικηγόροι, σύμβουλοι επιχειρήσεων κ.ά.

- Τη μείωση και σε πολλούς περιπτώσεις ακόμη και την ελαχιστοποίηση του διαφημιστικού κόστους, το οποίο επιμερίζεται σε όλα τα καταστήματα του δικτύου.

- Τη συνεχή εκπαίδευση που παρέχει ο δικαιοπάροχος στον ίδιο και στο προσωπικό του, σε νέες τεχνικές και λειτουργίες (marketing, know-how κτλ.).

➤ Τη μείωση του επιχειρηματικού κινδύνου λόγω της συμμετοχής του στο δίκτυο franchising και της προστασίας που αυτό παρέχει.

➤ Την ευκολότερη πρόσβαση σε τραπεζικά και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα λόγω της εγγύησης που παρέχει το όνομα και η αξιοπιστία του δικαιοπαρόχου.

➤ Τη δημιουργία οικονομιών κλίμακας.

➤ Την ελαχιστοποίηση των προβλημάτων κατά το στάδιο της έναρξης λειτουργίας του καταστήματος, λόγω της συνεχούς επίβλεψης και παρακολούθησης του δικαιοπαρόχου.

Μειονεκτήματα του franchising για τους δικαιοδόχους

Τα σημαντικότερα μειονεκτήματα που αντιμετωπίζουν οι δικαιοδόχοι-επενδυτές από τη συμμετοχή τους στο δίκτυο franchising είναι τα ακόλουθα:

➤ Τα συγκεκριμένα πλαίσια μέσα στα οποία πρέπει να κινείται ο franchisee, ακολουθώντας συνήθως τις εντολές και οδηγίες που «επιβάλλει» ο franchisor.

➤ Η σύμβαση δικαιοχρησίας που υπογράφεται μεταξύ του franchisor και του franchisee δημιουργεί, σε κάποιες περιπτώσεις, περισσότερες υποχρεώσεις και δεσμεύσεις στους franchisees με την υποβολή σχετικών ρητρών.

➤ Το γεγονός ότι ο franchisee δεν έχει τη δυνατότητα της επέκτασης των επιχειρήσεών του και γενικότερα της ανάληψης από μέρους του επιχειρηματικής πρωτοβουλίας, δεδομένου ότι αυτή θα πρέπει να υπαγορεύεται από τον franchisor.

Τρόποι χρηματοδότησης των δικαιοδόχων (franchisees)

Στην περίπτωση κατά την οποία ο δικαιοδόχος-επενδυτής χρειαστεί κεφάλαια για τη χρηματοδότηση της επιχειρηματικής του δραστηριότητας, μπορεί να επιλέξει τη χρηματοδότηση που επιθυμεί με έναν από

τους παρακάτω τρόπους:

➤ Μέσω τραπεζικού δανεισμού. Η περίπτωση αυτή δανεισμού αποτελεί για τους δικαιοδόχους τη συνηθέστερη μορφή χρηματοδότησης, κυρίως με τη μορφή δανείων κεφαλαίων κίνησης. Ο δικαιοδόχος λαμβάνει το δάνειο με την εγγύηση περιουσιακών του στοιχείων.

➤ Μέσω χρηματοδοτικής μίσθωσης (leasing). Με τον τρόπο αυτό ο δικαιοδόχος μπορεί να αποκτήσει, μέσω της εταιρείας leasing, ένα πακέτο χρηματοδοτικής μίσθωσης που περιλαμβάνει τον εξοπλισμό, τα μηχανήματα, καθώς

και πάγια περιουσιακά στοιχεία που θα απαιτηθούν από το δικαιοδόχο. Ο δικαιοπάροχος στις περιπτώσεις αυτές λειτουργεί ως εγγυητής προς την εταιρεία leasing.

➤ Μέσω κοινοτικών και εθνικών προγραμμάτων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει εκπονήσει μία σειρά προγραμμάτων χρηματοδότησης των ΜΜΕ, όπως το Eurotech Capital, το Joint European Venture, το Ειδικό Πρόγραμμα Δράσης του Άμστερνταμ κ.ά., με σκοπό την ανάπτυξη πολύ μικρών και μικρομεσαίων επιχειρήσεων που αναπτύσσονται στην Ε.Ε. Παράλληλα, σε εθνικό επίπεδο διαμέσου του ΓΚΠΣ και στα πλαίσια του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα» (Ε.Π.ΑΝ.), έχουν θεσμοθετηθεί με φορέα υλοποίησης τη Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας (ΓΓΒ), τη Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας (ΓΓΕΤ) και τον Ελληνικό Οργανισμό Μικρών-Μεσαίων

Επιχειρήσεων & Χειροτεχνίας Α.Ε. (ΕΟΜΜΕΧ Α.Ε.), ειδικά προγράμματα για την ανάπτυξη και υποστήριξη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, όπως η Προώθηση της Δικτύωσης των ΜΜΕ (Μέτρο 2.7 - Δράση 2.7.2), η Ενίσχυση της Νεανικής Επιχειρηματικότητας (Μέτρο 2.8 - Δράση 2.8.1), η Ενίσχυση της Γυναικείας Επιχειρηματικότητας (Μέτρο 2.8 - Δράση 2.8.2), η Ενίσχυση Επιχειρηματικότητας Ατόμων με Αναπηρίες (Μέτρο 2.8 - Δράση 2.8.3), καθώς, επίσης, και στα πλαίσια του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Κοινωνία της Πληροφορίας», το πρόγραμμα Επιχειρείται Ηλεκτρονικά κ.ά.

ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΙΔΡΥΣΗ ΝΕΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟ- ΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ, ΘΕΣΜΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ Γενικά

Στα πλαίσια του συνεχώς αυξανόμενου ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων, η Ευρωπαϊκή Ένωση, με σκοπό τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής μέσα στο περιβάλλον της, θέσπισε ειδικά χρηματοδοτικά όργανα (Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων, Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης), για την καλύτερη κατανομή της χρηματοδότησης στα κράτη μέλη της και για την υποβοήθηση των εθνικών κυβερνήσεων στην προσπάθειά τους για την ανάπτυξη των επιχειρήσεων και ειδικότερα των ΜΜΕ.

Έτσι σε εθνικό επίπεδο δημιουργήθηκαν μοχλοί ανάπτυξης, με σκοπό την καλύτερη πρόσβαση στη χρηματοδότηση και ανάπτυξη των ΜΜΕ, αλλά και των νέων καινοτόμων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στο χώρο της «νέας τεχνολογίας». Η χώρα μας, στα πλαίσια του Γ ΚΠΣ, προέβει στη σύσταση και δημιουργία νέων δομών και μηχανισμών

στήριξης νέων καινοτόμων επιχειρήσεων και μικρομεσαίων επιχειρήσεων, όπως το Ταμείο Εγγυοδοσίας Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων (ΤΕΜΠΜΕ Α.Ε.), το Ταμείο Ανάπτυξης Νέας Οικονομίας (Τ.Α.ΝΕ.Ο. Α.Ε.), το Κεφάλαιο Επιχειρηματικών Συμμετοχών Υψηλής Τεχνολογίας (Κ.Ε.Σ.Υ.Τ. Α.Ε.), τις Θερμοκοπίδες και τα Τεχνολογικά & Επιστημονικά Πάρκα των Επιχειρήσεων.

Ταμείο Εγγυοδοσίας μικρών και πολύ μικρών Επιχειρήσεων (ΤΕΜΠΜΕ Α.Ε.)

Η ΤΕΜΠΜΕ Α.Ε. είναι μία ανώνυμη εταιρεία του Ελληνικού Δημοσίου και ιδρύθηκε μετά την ψήφιση του Ν. 3066/2002. Το μετοχικό κεφάλαιο της ΤΕΜΠΜΕ Α.Ε. ορίστηκε στο ποσό των 100.000.000 ευρώ και συγχρηματοδοτείται από το Ελληνικό Δημόσιο (33%) και από την Ευρωπαϊκή Ένωση (67%), μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα» του Υπουργείου Ανάπτυξης (ΥΠ.ΑΝ.).

Η ύπαρξη της εταιρείας αυτής έχει ως σκοπό τη διευκόλυνση της πρόσβασης των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) και των πολύ μικρών επιχειρήσεων (ΠΜΕ) στην αγορά κεφαλαίων, με τη μορφή της κάλυψης και διευκόλυνσης των επιχειρήσεων, στη χρηματοδότησή τους από το τραπεζικό σύστημα. Η ΤΕΜΠΜΕ Α.Ε. παρέχει στην επιχείρηση την εγγύηση που χρειάζεται η επιχείρηση, προκειμένου να αντλήσει κεφάλαια από την τραπεζική αγορά ή άλλο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Το Ταμείο Εγγυοδοσίας, δηλαδή, δε χρηματοδοτεί την επιχείρηση αλλά εγγυάται στην τράπεζα (και μέχρι ενός ποσού) την αποπληρωμή του δανείου που έχει λάβει η επιχείρηση.

Οι εγγυήσεις αυτές παρέχονται σε επιχειρήσεις οποιασδήποτε μορφής (Ατομικές, ΕΕ, ΟΕ, ΕΠΕ, ΑΕ) που απασχολούν μέχρι 30 άτομα και έχουν ετήσιο κύκλο εργασιών έως 7,5 εκ. ευρώ, που εδρεύουν στην Ελλάδα, αλλά και που μπορεί να δραστηριοποιούνται και στο εξωτερικό. Το ύψος του δανείου που μπορεί να εγγυηθεί η ΤΕΜΠΜΕ Α.Ε. κυμαίνε-

ται από 10.000 έως 320.000 ευρώ και το ποσοστό κάλυψης του δανείου από 45% - 65%. Η διαδικασία που ακολουθείται, προκειμένου η ΤΕΜΠΜΕ Α.Ε. να εγγυηθεί προς την τράπεζα την εξόφληση του δανείου από την πλευρά της επιχείρησης, είναι η εξής:

Η επιχείρηση απευθύνεται στην τράπεζα της επιλογής της και υποβάλλει το χρηματοδοτικό της αίτημα. Η τράπεζα εξετάζει το αίτημα, λαμβάνοντας υπόψη τη δυναμική της επιχείρησης και τον πιστωτικό κίνδυνο που συνεπάγεται η δανειοδότησή της και εάν θεωρήσει ότι το επιχειρηματικό εγχείρημα είναι βιώσιμο, τότε αποστέλλει το αίτημα με τα απαραίτητα στοιχεία της επιχείρησης στην ΤΕΜΠΜΕ Α.Ε. Η ΤΕΜΠΜΕ Α.Ε., αφού μελετήσει τον αποσταλμένο από την τράπεζα φάκελο, θα πρέπει να απαντήσει (θετικά ή αρνητικά) σε χρονικό διάστημα 20 ημερών. Σε περίπτωση που η απάντηση είναι θετική, υπογράφεται σύμβαση μεταξύ της τράπεζας και της επιχείρησης, ενώ η τράπεζα οφείλει στη συνέχεια να αποστείλει στην ΤΕΜΠΜΕ Α.Ε. αντίγραφο της εγκριτικής απόφασης του δανείου.

Σύμφωνα με τον κανονισμό λειτουργίας της ΤΕΜΠΜΕ Α.Ε., το ταμείο θα εισπράξει προμήθεια επί του ποσού της εγγύησης, που θα ανέρχεται στο 1,5% και εξαρτάται από το ύψος του δανείου και του χρόνου αποπληρωμής του.

Τα προϊόντα που προσφέρει η ΤΕΜΠΜΕ Α.Ε. είναι: εγγυήσεις σε τράπεζες για βραχυπρόθεσμα ή μέσο-μακροπρόθεσμα δάνεια, εγγυήσεις για επιχειρηματικά δάνεια στους ιδιοκτήτες ή δυνητικούς ιδιοκτήτες για την απόκτηση, διατήρηση ή επέκταση συμμετοχών, εγγυήσεις σε εταιρείες leasing για χρηματοδοτική μίσθωση και εταιρείες factoring για προεξόφληση επιχειρηματικών απαιτήσεων, καθώς και για μεταβιβάσεις, συγχωνεύσεις και εκχωρήσεις επιχειρήσεων.

Ταμείο Ανάπτυξης Νέας Οικονομίας (Τ.Α.ΝΕ.Ο. Α.Ε.)

Το Ταμείο Ανάπτυξης Νέας Οικονομίας

(ΤΑΝΕΟ) ιδρύθηκε με το Ν. 2843/2000, με κύριο σκοπό να αναλαμβάνει τη συγχρηματοδότηση με ιδιώτες στην κατεύθυνση δημιουργίας εταιρειών κεφαλαίων επιχειρηματικών συμμετοχών (ΕΚΕΣ), οι οποίες θα επενδύουν με τη σειρά τους σε καινοτόμες επιχειρηματικές δραστηριότητες που βρίσκονται στα πρώτα στάδια ανάπτυξης (start-ups υψηλής τεχνολογίας). Κριτήριο για τη συμμετοχή του Τ.Α.ΝΕ.Ο στις ΕΚΕΣ είναι η αξιοπιστία και η φερεγγυότητά τους.

Η πρωτοβουλία αυτή της ίδρυσης του

Τ.Α.ΝΕ.Ο εντάσσεται στην προσπάθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέσω των εθνικών κυβερνήσεων των κρατών-μελών, να αντιμετωπιστεί η πρόκληση της «νέας επιχειρηματικότητας».

Το Τ.Α.ΝΕ.Ο, σύμφωνα με τις διατάξεις του ιδρυτικού του νόμου, δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να αποκτήσει την πλειοψηφία των μετοχών των ΕΚΕΣ στις οποίες συμμετέχουν και να αναμειγνύεται στις αποφάσεις της διοίκησης, η οποία θα γίνεται από τα στελέχη των ΕΚΕΣ. Μπορεί, όμως, να λαμβάνει πληροφόρηση σχετικά με την πορεία εξέλιξής τους, καθώς και με την πορεία των επενδύσεων που αυτές πραγματοποιούν σε καινοτόμες επιχειρήσεις. Επίσης, το Τ.Α.ΝΕ.Ο διατηρεί το δικαίωμα διενέργειας

εκτάκτων οικονομικών και διαχειριστικών επιθεωρήσεων.

Το Τ.Α.ΝΕ.Ο θα αναλαμβάνει ποσοστό μικρότερο του 50% του κεφαλαίου επενδυτικών σχημάτων που θα επενδύουν σε καινοτόμες μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Τα επενδυτικά σχήματα αυτά θα πρέπει να διαχειρίζονται φορείς του ιδιωτικού τομέα με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια, το δε Τ.Α.ΝΕ.Ο θα συμμετέχει με όρους όχι δυσμενέστερους των λοιπών επενδυτών.

Τρεις χρηματοοικονομικές εταιρείες, η Deutsche Bank, η NBSI EFG και η Telesis Finance προσελήφθησαν από το Τ.Α.ΝΕ.Ο προκειμένου να αναλάβουν την προσέληψη θεσμικών επενδυτών στο μετοχικό της κεφάλαιο. Μέχρι την ολοκλήρωση της εξεύρεσης των παραπάνω επενδυτών και την παροχή της σχετικής έγκρισης από τη Διεύθυνση Ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι πόροι του Τ.Α.ΝΕ.Ο θα προέλθουν από την ίδια συμμετοχή του Ελληνικού Δημοσίου.

Κεφάλαια Επιχειρηματικών Συμμετοχών Υψηλής Τεχνολογίας (Κ.Ε.Σ.Υ.Τ.)

Το ΚΕΣΥΤ, το οποίο λειτουργεί με τη μορφή ανώνυμης εταιρείας, αποτελεί το μέτρο 2.6 στον άξονα προτεραιότητας 2 για τη στήριξη και ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας, του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα» του Υπουργείου Ανάπτυξης, στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ. Η ίδρυση και η λειτουργία του ΚΕΣΥΤ πραγματοποιείται με το άρθρο 10, του Ν. 2919/2001.

Σκοπός του είναι η παροχή ιδίων κεφαλαίων επιχειρηματικού κινδύνου σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες:

- Έχουν έδρα την Ελλάδα.
- Είναι μικρού ή μεσαίου μεγέθους, δεν έχουν υπερβεί τα 5 έτη από τη σύστασή τους και βρίσκονται σε αρχικό στάδιο ανάπτυξης.
- Δραστηριοποιούνται σε καινοτόμες με-

θόδους και σε τομείς υψηλής τεχνολογίας.

Το ΚΕΣΥΤ δε χρηματοδοτεί επιχειρηματικές δραστηριότητες, οι οποίες λαμβάνουν χώρα σε:

- Αγροτικές επιχειρήσεις, στη βιομηχανία άνθρακα και χάλυβα, στην αυτοκινητοβιομηχανία κ.ά.
- Επιχειρήσεις που για διαφόρους λόγους (οικονομικά προβλήματα, πτώχευση κ.λπ.) είναι εκτός λειτουργίας και παραγωγικής διαδικασίας.

Το ανώτατο όριο επένδυσης που μπορεί να πραγματοποιήσει το ΚΕΣΥΤ, σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, ανέρχεται στο ποσό των 2.000.000 ευρώ. Τα κριτήρια, σύμφωνα με τα οποία θα πραγματοποιείται η επένδυση από το ΚΕΣΥΤ, είναι τα παρακάτω:

- ◆ Η αξιοπιστία της επιχείρησης και των μετόχων της.
- ◆ Το επιχειρησιακό σχέδιο της επιχείρησης.
- ◆ Η τεχνογνωσία και η εμπειρία των ανθρώπων της επιχείρησης.
- ◆ Το χρηματικό ύψος της επένδυσης.

Το κεφάλαιο του ΚΕΣΥΤ αποτελείται από ιδιωτικά κεφάλαια, που αντιπροσωπεύουν το 45% των συνολικών κεφαλαίων και από δημόσια συμμετοχή, η οποία προέρχεται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και από εθνικούς πόρους και αντιπροσωπεύει το 55% των συνολικών κεφαλαίων.

Η διοίκηση του ΚΕΣΥΤ ανατίθεται στο Διοικητικό Συμβούλιο, στην Επενδυτική Επιτροπή και στο Διαχειριστή. Η Επενδυτική Επιτροπή αποτελείται από 3-5 μέλη, ενώ ο Διαχειριστής επιλέγεται από το Διοικητικό Συμβούλιο, κατόπιν πανευρωπαϊκού διαγωνισμού.

Τεχνολογικά & Επιστημονικά Πάρκα και Θερμοκοιτίδες Επιχειρήσεων

Η δημιουργία των Τεχνολογικών & Επιστημονικών Πάρκων και Θερμοκοιτίδων των επιχειρήσεων εντάσσεται στα πλαίσια του Προγράμματος «ΕΛΕΥΘΕΡΩ», του Άξονα

Προτεραιότητας 4 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα» (Ε.Π.ΑΝ.), «Τεχνολογική Καινοτομία και Έρευνα», του Μέρους 4.2.1.

Σκοπός του Προγράμματος είναι η ίδρυση και ανάπτυξη επιστημονικών & τεχνολογικών πάρκων, καθώς και θερμοκοιτίδων για επιχειρήσεις με ερευνητικές δραστηριότητες, που αποκαθίστανται φορείς εκμετάλλευσης, και θα υποστηρίζουν την ίδρυση και ανάπτυξη (από ιδιωτικούς φορείς) καινοτόμων επιχειρήσεων έντασης γνώσης, που αποκαθίστανται εγκατεστημένοι φορείς. Με τη δημιουργία του Προγράμματος αυτού το Υπουργείο Ανάπτυξης επιχειρεί να διευκολύνει τη μεταφορά τεχνολογίας και γνώσης σε επιχειρήσεις που ασχολούνται με την προηγμένη τεχνολογία και την έρευνα, προκειμένου να μειωθεί το χάσμα που υπάρχει, σε σύγκριση με άλλες αναπτυγμένες χώρες, όσον αφορά τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων έντασης γνώσης.

Πρόκειται στην ουσία για τη στήριξη και υποβοήθηση του έργου των μικρών καινοτόμων ελληνικών επιχειρήσεων, οι οποίες βρίσκονται σε αρχικά στάδια ανάπτυξης, με τη δημιουργία ενός κατάλληλου επιχειρηματικού περιβάλλοντος για την περαιτέρω ανάπτυξή τους. Το επιχειρηματικό αυτό περιβάλλον περιλαμβάνει:

- χώρους με ανάλογη υποδομή,
- παροχή συμβουλών σε τεχνικά, οργανωτικά, νομικά και χρηματοοικονομικά θέματα, καθώς και την παροχή συμβουλών σχετικά με την οικεία αγορά κτλ,
- επενδύσεις ιδίων κεφαλαίων των φορέων εκμετάλλευσης στις εγκατεστημένες επιχειρήσεις.

Το Τεχνολογικό Πάρκο είναι μία περιοχή, μέσα στην οποία φιλοξενούνται και αναπτύσσονται επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε εφαρμογές υψηλής τεχνολογίας, στην προώθηση και τεχνική υποστήριξη προϊόντων και υπηρεσιών, καθώς και σε ερευνητικές και παραγωγικές δραστηριότητες.

Το Επιστημονικό Πάρκο είναι μία περιοχή, μέσα στην οποία φιλοξενούνται και αναπτύσ-

σονται επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε τομείς έρευνας, ανάπτυξης και σχεδιασμού νέων προϊόντων και υπηρεσιών και οι οποίες γειτνιάζουν με Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Α.Ε.Ι.) και Ερευνητικά Κέντρα.

Οι θερμοκοιτίδες είναι, επίσης, περιοχές, μέσα στις οποίες φιλοξενούνται και αναπτύσσονται μικρές καινοτόμες - έντασης γνώσης-επιχειρήσεις, οι οποίες βρίσκονται κυρίως σε αρχικά στάδια λειτουργίας και προσβλέπουν σε μία ταχύτατη ανάπτυξη μέσω των πλεονεκτημάτων της θερμοκοιτίδας, προκειμένου να μεταβληθούν σε υγιείς κερδοφόρες επιχειρήσεις.

Η Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας (Γ.Γ.Ε.Τ.) του Υπουργείου Ανάπτυξης, μέσω του Προγράμματος «ΕΛΕΥΘΕΡΩ», παρέχει επιχορηγήσεις στους παρακάτω δικαιούχους:

➤ Στους **Φορείς Εκμετάλλευσης**, δηλαδή σε επιχειρήσεις ανεξαρτήτως μεγέθους και προέλευσης, που ως άμεσοι αποδέκτες της κρατικής ενίσχυσης ιδρύουν και διαχειρίζονται ένα Επιστημονικό και Τεχνολογικό Πάρκο ή και μια θερμοκοιτίδα Επιχειρήσεων στην ευρύτερη περιοχή της Ελλάδας.

➤ Στις **Εγκατεστημένες Επιχειρήσεις**, δηλαδή στις εταιρείες, οι οποίες είναι είτε νεοσύστατες, είτε βρίσκονται σε πρώιμο στάδιο λειτουργίας και οι οποίες αναπτύσσουν καινοτόμες τεχνολογίες ή και εφαρμόζουν τεχνολογίες. Οι εγκατεστημένες επιχειρήσεις κατά κανόνα θα εδρεύουν στη θερμοκοιτίδα ή στο επιστημονικό και τεχνολογικό πάρκο.

Οι επιχορηγήσεις θα καταβάλλονται στους φορείς εκμετάλλευσης για τις παρακάτω δραστηριότητες:

➤ Επενδύσεις σε γήπεδα, κτήρια και εξοπλισμό.

➤ Συμβουλευτικές υπηρεσίες προς εγκατεστημένες επιχειρήσεις.

➤ Επενδύσεις ιδίων κεφαλαίων από φορείς εκμετάλλευσης σε εγκατεστημένες επιχειρήσεις (κεφάλαια για την ίδρυση ή τα πρώτα στάδια λειτουργίας μιας επιχείρησης).

➤ Έξοδα τα οποία συνδέονται με τις

γενικές δαπάνες για την έναρξη λειτουργίας της θερμοκοιτίδας ή του τεχνολογικού και επιστημονικού πάρκου.

Το συνολικό ποσό της επιχορήγησης που διατίθεται σε φορείς εκμετάλλευσης δε θα υπερβαίνει τα 7,5 εκ. ευρώ για κάθε επί μέρους σχέδιο (δηλαδή για μία μόνο θερμοκοιτίδα ή και για ένα μόνο επιστημονικό & τεχνολογικό πάρκο - Ε & Τ πάρκο). Επιπλέον, οι ενισχύσεις που θα χορηγούνται σε φορείς εκμετάλλευσης θα υπόκεινται στον περιορισμό ότι το ανώτατο συνολικό ποσοστό χρηματοδότησης του επενδυτικού τμήματος του έργου δεν θα ξεπερνά το 50%.

Προτάσεις για την υπαγωγή στο Πρόγραμμα «ΕΛΕΥΘΕΡΩ», μέχρι την 31 Δεκεμβρίου 2006, έχουν δικαίωμα να υποβάλουν:

- Επιχειρήσεις όρων των κλάδων της οικονομίας, που έχουν τη μορφή της Ανώνυμης Εταιρείας (Α.Ε.) για τα Ε&Τ Πάρκα και τη μορφή της Ανώνυμης Εταιρείας (Α.Ε.) ή Εταιρείας Περιορισμένης Ευθύνης (Ε.Π.Ε.) για τις θερμοκοιτίδες.

- Επιχειρήσεις όρων των κλάδων της οικονομίας, που διαθέτουν προσύμφωνο συνεργασίας (συμβολαιογραφική πράξη) για δημιουργία Α.Ε. ή Ε.Π.Ε., με σκοπό την ανάπτυξη θερμοκοιτίδας ή Ε&Τ Πάρκου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ιωάννη Ν. Αποστολόπουλου, «Ειδικά Θέματα Χρηματοδοτικής Διοικήσεως», Εκδόσεις Α. Σταμούλη, Αθήνα 2004.
- Γιάννη Τ. Λαζαρίδη, «Σύγχρονες Μορφές Χρηματοδότησης», Τεύχος Α', Έκδοση Β', Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 2001.
- Γιάννη Τ. Λαζαρίδη, «Σύγχρονες Μορφές Χρηματοδότησης-Franchising», Τεύχος Α', Έκδοση Β', Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 2001.
- Περιοδικό, «Οικονομικά Χρονικά», Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδας, Τεύχος 117, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2002.
- Περιοδικό, «Βιοτεχνικός Κόσμος», Βιοτεχνικό Επιμελητήριο Θεσσαλονίκης, Τεύχος 138, Ιούνιος-Ιούλιος 2004.
- Περιοδικό «Franchise», Τεύχος 7, Ιούλιος-Αύγουστος 2004.
- Εφημερίδα «Καθημερινή», Σάββατο 1 Μαρτίου 2003 & Σάββατο 3 Ιανουαρίου 2004.
- Ενημερωτικό Δελτίο Υπουργείου Ανάπτυξης, «Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα», Τεύχος 16, Αύγουστος – Σεπτέμβριος 2004.
- Ενημερωτικά Έντυπα, «Επιχειρηματικότητα», «Η Περιφερειακή Διάσταση του Ε.Π.ΑΝ.», «Επιχειρείτε Ηλεκτρονικά», «Ενίσχυση των ΜΜΕ», «Ερευνα-Τεχνολογία-Ανάπτυξη», Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας & Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας, Υπουργείο Ανάπτυξης, Σεπτέμβριος 2004.
- Ενημερωτικό Έντυπο, «Ενίσχυση της Επιχειρηματικότητας», ΕΟΜΜΕΧ, Σεπτέμβριος 2004.
- John F. Moran, «Forfeiting, a user's guide: what it is, who uses it and why?», U.S.A., 2002.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

- Ηλεκτρονική σελίδα του Υπουργείου Οικονομικών: <http://www.gsis.gr>
- Ηλεκτρονική σελίδα του Υπουργείου Ανάπτυξης: <http://www.ypan.gr>
- Ηλεκτρονική σελίδα της Τράπεζας της Ελλάδος: <http://www.bankofgreece.gr>
- Ηλεκτρονική σελίδα της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών: <http://www.hba.gr>
- Ηλεκτρονική σελίδα της Τράπεζας Πειραιώς: <http://www.piraeusbank.gr>
- Ηλεκτρονική σελίδα του Επαγγελματικού Επιμελητηρίου Αθηνών: <http://www.eea.gr>
- Ηλεκτρονική σελίδα του Βιοτεχνικού Επιμελητηρίου Αθηνών: <http://www.acsmi.gr>
- Ηλεκτρονική σελίδα του ICAP: <http://www.icap.gr>
- Ηλεκτρονική σελίδα : <http://www.istoselides.gr>
- Ηλεκτρονική σελίδα : <http://www.plant-management.org>

ΜΗΤΡΙΚΗ ΥΠΕΡΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΗΣΗ ΤΟΥ ΑΝΗΛΙΚΟΥ

ΚΕΙΜΕΝΟ: Αναστάσιος Γ. Ρούσσης
Κοινωνιολόγος - Εγκληματολόγος,
Δρ. Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου
Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: Στρατιωτική Επιθεώρηση

Αν και δεν υπάρχουν στατιστικά στοιχεία αναφορικά με την εξάπλωση του συνδρόμου της μητρικής υπερπροστασίας στις διάφορες χώρες ανά τον κόσμο, δε χωράει καμία αμφιβολία ότι με την αύξηση της εκβιομηχάνισης και της αστικοποίησης, δηλαδή με το πέρασμα στη μοντέρνα βιομηχανική κοινωνία, ο αριθμός των υπερπροστατευτικών μητέρων αυξήθηκε σημαντικά. Άλλωστε, όπως αποδεικνύουν συγκεκριμένα περιστατικά, τα αίτια πολλών νευρώσεων ανάγονται σε νευρωτικές μητέρες². Αλλά και οι νευρώσεις των μητέρων, με τη σειρά τους, οφείλονται στις μεγάλες μεταβολές και αλλαγές της σύγχρονης κοινωνίας μας, που υπογραμμίζονται πιο έντονα με τους αγώνες για τη χειραφέτηση των γυναικών. Αυτό το γεγονός είχε σαν αποτέλεσμα να συνεχίζεται ο φαύλος κύκλος: η άνοδος των περιπτώσεων των νευρωτικών μητέρων έχει σαν συνέπεια να αυξάνεται αθροιστικά ο αριθμός των νευρωτικών παιδιών.

Το φαινόμενο της ουσιοεξάρτησης αποδίδεται από αρκετούς θεωρητικούς και ερευνητές κυρίως στις σχέσεις που επικρατούν μεταξύ ανήλικου χρήστη και της μητέρας του¹.

¹ Φαρσεδάκης Ι., Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ. 58 και 62-64, Παυλόπουλος Χαράλαμπος (1997), Εισήγηση στη Διημερίδα με θέμα: «Εφηβεία και Οικογένεια: η πρόκληση της Επικοινωνίας - Εκπαίδευση των Γονέων στην Αντιμετώπιση του Προβλήματος της Τοξικοεξάρτησης» (14-15 Μαΐου 1997), Αθήνα, σ. 2-3.

² Ζέρμπαντ Χ., Κράουτ Κ. (1990), «Μα θέλω μόνο το καλό σου!» (το «σύνδρομο της μαμάς»), εκδ. Δωρικός, Αθήνα, σ. 30.

Το παραπάνω φαινόμενο παρατηρείται εδώ και δύο γενιές, περίπου.

Για τους παραπάνω λόγους, το φαινόμενο της μητρικής υπερπροστασίας δεν εμφανίζεται ισομερώς κατανομημένο σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, αλλά κυρίως σε μία συγκεκριμένη τάξη, αποτελώντας έτσι ένα ιδιαίτερο κοινωνιολογικό πρόβλημα. Πρόκειται για τη μεσαία αστική τάξη, στην οποία, με την εκβιομηχάνιση και την αστικοποίηση, επιτελούνται μεταβολές που προηαιούν το έδαφος για το σύνδρομο της μητρικής υπερπροστασίας. Στην ουσία πρόκειται για μία σειρά από κοινωνικούς και ψυχολογικούς παράγοντες, καθώς και τους αλληλοσχετισμούς τους, που παρουσιάζονται κατά σωρεία στη μεσαία αστική τάξη, κάνοντας το σύνδρομο της μητρικής υπερπροστασίας να ανθοφορήσει. Πιο συγκεκριμένα, στους παράγοντες αυτούς συγκαταλέγονται:

- **Τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα των ημικειραφετημένων μητέρων,**

- **η έλλειψη συμμετοχής του πατέρα στη διαπαιδαγώγηση του παιδιού,**

- **η μικρή οικογένεια με ένα παιδί ή με δύο παιδιά με μεγάλη διαφορά ηλικίας ανάμεσά τους,**

- **η στενότητα σχέση μητέρας και παιδιού που δε συμπεριλαμβάνει τα αίσθημα του παιδιού,**

- **η επιδεκτικότητα των γονιών στις «κοινώς αποδεκτές» αντιλήψεις,**

- **ο ανταγωνισμός μεταξύ των γονιών για το ποιος θα έχει μεγαλύτερη επιτυχία στην ανατροφή του παιδιού,**

- **οι περιπτώσεις των μητέρων που ζουν μόνες και χρησιμοποιούν σαν υποκατάστατο το παιδί τους,**

- **όταν στην εφηβεία δεν κόβεται (επιτυχώς) ο «ομφάλιος λώρος»³.**

Πάντως, αν δεχτούμε ως δεδομένα ότι κοινωνικο - ψυχολογικοί παράγοντες που προαναφέραμε αποτελούν το βασικότερο καταλύτη του συνδρόμου της μητρικής υπερπροστασίας, τότε απορρέει σαν συμπέρασμα ότι το φαινόμενο της μητρικής υπερπροστασίας είναι ευρύτερα διαδεδομένο σε εκείνο το κοινωνικό στρώμα, όπου οι παράγοντες αυτοί εμφανίζονται συχνότερα. Στις σύγχρονες βιομηχανικές χώρες η τάξη αυτή είναι η μεσαία αστική τάξη, που αναπτύχθηκε με πολύ γρήγορους ρυθμούς και είναι αριθμητικά η μεγαλύτερη. Άλλωστε, σε όλες τις χώρες του κόσμου, ο τρόπος με τον οποίο ζει η μεσαία αστική τάξη είναι περίπου ο ίδιος.

Ο Άρνολντ Β. Γρίν (1946)⁴ στο έργο του «Τα αγόρια στη μεσαία αστική τάξη και οι νευρώσεις τους»⁵, το οποίο στηρίζεται κυρίως σε εμπειρίες και απόψεις του ίδιου από τα παιδικά και νεανικά του χρόνια σε μια μικρή βιομηχανική πόλη της Μασσαχουσέτης, στην οποία ζούσαν αρκετοί Πολωνοί μετανάστες, τα παιδιά των οποίων, όμως, είχαν γεννηθεί στην Αμερική, αναφέρει ότι η καθημερινή ζωή αυτών των εργατικών οικογενειών διέφερε εντελώς από εκείνη της «μέσης» αμερικανικής οικογένειας της μεσαίας αστικής τάξης. Ο ίδιος, συγκρίνοντας αυτούς τους δύο διαφορετικούς τρόπους ζωής και τα διαφορετικά βιώματα των νέων, βρήκε την επαλήθευση της αρκετά ικανοποιητικής θεωρίας του για την εμφάνιση νευρώσεων στα αγόρια της μεσαίας αστικής τάξης.

Πιο συγκεκριμένα, οι συγκρίσεις του Γρίν αποτελούν μία σημαντική συνεισφορά στην ερμηνεία του φαινομένου της μητρικής υπερπροστασίας, αφού στην ουσία αποκαλύπτουν τους κινδύνους και τις συγκαλυμμένες, εκβιαστικές παιδαγω-

³ Στο ίδιο, σ. 31.

⁴ Στο ίδιο, σ. 84.

⁵ Γρίν Β. Άρνολντ (1946), «Το αγόρι της μεσαίας αστικής τάξης και οι νευρώσεις», Αμερικανική Κοινωνιολογική Επιθεώρηση, τεύχ. 11/1946, σ. 31 - 41.

γικές μεθόδους των υπερπροστατευτικών μητέρων. Οι εργατικές οικογένειες παρουσιάζουν μία σειρά από ενδιαφέροντα κοινά χαρακτηριστικά:

❶ Οι γονείς που είχαν γεννηθεί στην Ευρώπη παρέμειναν πιστοί στις παλιές αξίες, τις οποίες και μετέδιδαν στα παιδιά τους, που γεννήθηκαν στην καινούργια τους πατρίδα.

❷ Συνήθως εργάζονταν στο εργοστάσιο και οι δύο γονείς και έληθιπαν καθ' όλη τη διάρκεια από το σπίτι τους.

❸ Τα παιδιά, που τις περισσότερες φορές έμεναν μόνα στο σπίτι, τριγυρούσαν στη γειτονιά, το δάσος και τα λιβάδια και έκαναν παρέα με άλλα παιδιά της γειτονιάς, και

❹ οι γονείς ήταν αυταρχικοί και ανάντεφαν τα παιδιά τους με έναν πολύ αυστηρό τρόπο. Τα τιμωρούσαν συχνά, ακόμη και με σωματικές τιμωρίες. Οι καβγάδες ανάμεσα σε γονείς και παιδιά ήταν ένα πολύ συνηθισμένο φαινόμενο.

Όπως διαπίστωσε ο Γρίν, τα παιδιά αυτά δεν έπασχαν από αδικαιολόγητες φοβίες και άγχη, ούτε από απωθημένα συναισθήματα απογοήτευσης και διάψευσης, ούτε και εμφάνιζαν οποιαδήποτε άλλα παθολογικά συμπτώματα, που θα μπορούσαν να οφείλονται στο φαινόμενο της μητρικής υπερπροστασίας. Θα μπορούσε, τελικά, να ειπωθεί ότι, αυτή η ψυχική κατάσταση ήταν η συνισταμένη των ακόλουθων καθοριστικών παραγόντων:

❶ η επαφή με τους ενήλικες και τους συνομηλίκους της γειτονιάς ήταν απεριόριστη. Έτσι, τα παιδιά διέθεταν μία μεγάλη ποικιλία προτύπων εκτός από τους ίδιους τους γονείς τους. Κατ' αυτό τον τρόπο, η διαδικασία της ταύτισης - και σε τελευταία ανάλυση της τελικής διαμόρφωσης του «εγώ» τους - δεν εξαρτιόταν αποκλειστικά από τους ίδιους τους γονείς τους,

❷ τα παιδιά δεν βρίσκονταν κάτω από

τη συνεχή επιτήρηση των γονιών τους. Κατ' επέκταση, είχαν την απεριόριστη δυνατότητα να πάρουν πολλαπλές πρωτοβουλίες, χωρίς να δέχονται συνεχώς επιπλήξεις,

❸ τα παιδιά είχαν τη δυνατότητα να «εξερευνήσουν» μόνα τους τη γειτονιά τους, συλλέγοντας έτσι μερικές σημαντικές εμπειρίες, βιώνοντας μικρές περιπέτειες που ενίσχυαν τελικά την αυτοπεποίθησή τους και, κατ' επέκταση, τα δίδασκαν να εκτιμούν σωστά τις δυνάμεις και τις ικανότητές τους,

❹ δε γινόταν καμία συστηματική προσπάθεια να μάθουν τα παιδιά να καταπνίγουν την οποιαδήποτε δυσαρέσκειά τους απέναντι στους γονείς ή οποιαδήποτε άλλα άτομα με τα οποία έρχονταν σε καθημερινή επαφή, μέσα στην και έξω από την οικογένεια. Κατ' αυτό τον τρόπο, τα παιδιά δε συνήθιζαν να «στραγγαλίζουν» τον αυθορμητισμό τους, αντιδρώντας ψεύτικα και επιτηδευμένα. Έτσι, διαφυλλάγονταν από τον κίνδυνο να αναπτύξουν αρνητικά συναισθήματα απέναντι στον ίδιο τους τον εαυτό: τα συναισθήματα κατωτερότητας και οι ενοχές τους ήταν άγνωστες, το ίδιο και η υποτίμηση του εαυτού τους,

❺ κανείς δεν υποχρέωνε τα παιδιά να δείξουν, με οποιοδήποτε τρόπο, αγάπη προς τους γονείς τους: αυτός ο καταναγκασμός ήταν άγνωστος στα παιδιά, και

❻ τα παιδιά μηχανεύονταν ένα σωρό τρόπους για να αποφεύγουν τις δυσάρεστες συγκρούσεις με τους γονείς τους: είχαν τη δυνατότητα να επιλέξουν την κατάλληλη στιγμή για να προβάλλουν τις αντιρρήσεις τους και να αποφύγουν ή, τουλάχιστον, να αναβάλλουν τη στιγμή της κριτικής και της τιμωρίας⁶.

Παρατηρώντας, αντίστοιχα, τη μέση μεσοαστική αμερικάνικη οικογένεια ο Γρίν διαπίστωσε τα παρακάτω κοινά γνωρίσματα, που θα μπορούσαμε να πούμε ότι αποτελούν το «κλειδί» της ερμηνείας του φαινομένου της μητρικής υπερπροστασίας:

⁶ Ζέμπαϊντ Χ., Κράουτ Κ. (1990), ό.π., σ. 86.

❶ στη μεσαία αστική τάξη, τόσο ο πατέρας όσο και η μητέρα διέθεταν ένα αρκετά ικανοποιητικό επίπεδο μόρφωσης,

❷ οι πατέρες εργάζονται σε επαγγέλματα που τους καταπιέζουν, εξαναγκάζοντάς τους σε επιτυχία. Τόσο οι κοινωνικές όσο και οι επαγγελματικές υποχρεώσεις τους, τους ανάγκαζαν να απουσιάζουν πολλή ώρα από το σπίτι. Ουσιαστικά, αν ήθελαν να προοδέψουν επαγγελματικά, ήταν υποχρεωμένοι να αφιερώνουν τον περισσότερο χρόνο τους στην εταιρία τους. Επιπρόσθετα, αισθάνονταν υποχρεωμένοι, στον ελεύθερο χρόνο τους, να συμμετάσχουν σε δραστηριότητες, όπως «συνηθίζεται στους κύκλους τους»: τένις και άλλα

σπορ, γεύματα εργασίας, συνέδρια το σαββατοκύριακο, πάρτι επαγγελματικών γνωριμιών κτλ, που ελαχιστοποιούσαν το χρόνο που διέθεταν για το ρόλο του συζύγου και πατέρα. Κατ' αυτό τον τρόπο, ο πατέρας μετατρέποταν για το παιδί του σε ένα πρόσωπο που υπήρχε μόνο σε θεωρητική βάση,

❸ πολλήδες μητέρες βρίσκονταν σε σύγκρουση με τον εαυτό τους, γιατί είχαν ονειρευτεί μία καλύτερη σταδιοδρομία από αυτή της νοικοκυράς. Βασανίζονταν συχνά από αμφιβολίες, ήταν ανικανοποίητες σε τέτοιο βαθμό που ο χαρακτηρισμός «νευρωτικά άτομα» να είναι απόλυτα δικαιολογημένος. Ωστόσο, πολλήδες από αυτές τις μητέρες δεν παραδέχονταν, ούτε απέναντι στον ίδιο τους τον εαυτό, πόσο δυσαρεστούνταν που παραγνωριζόταν η αξία τους. Έτσι, το αίσθημα της απογοήτευσης και του παραγκωνισμού τους μεγάλωνε ακόμα περισσότερο,

❹ αναζητώντας περισσότερη πραγμάτωση οι μητέρες αυτές, άρχιζαν να υπερτιμούν το ρόλο τους: δεν τους αρκούσε πια να είναι απλώς μητέρες, έπρεπε να γίνουν ιδανικές μητέρες, αυτές που θα πετύχαιναν να «σταδιοδρομήσουν» σαν μητέρες,

❺ πίστευαν ότι μία καλή μητέρα αντικατοπτρίζεται στην αντίστοιχη συμπεριφορά του παιδιού της, δηλαδή ότι το αποδεικτικό στοιχείο της επιτυχίας της είναι το ίδιο το παιδί. Τελικά, αυτή η απογοητευμένη από τον ίδιο της τον εαυτό μητέρα έπαυε να έχει τη δική της ζωή και υπήρχε μόνο μέσω του παιδιού της,

❻ οι μητέρες της μεσαίας αστικής τάξης πίστευαν ότι το μέτρο της επιτυχίας στην ανατροφή των παιδιών τους δίνεται συγκρίνοντάς τα με τα άλλα παιδιά. Για το λόγο αυτό, έβλεπαν τα παιδιά τους παραβάλλοντάς τα συνεχώς με τους συνηλικούς τους,

❼ τις περισσότερες φορές οι μητέρες ήταν οι μοναδικοί και σταθεροί συνοδοί των παιδιών. Η μητέρα επέβλεπε τα πά-

ντα, από την παραμικρή λιεπομέρεια της καθημερινής ζωής μέχρι και τις σκέψεις και τα αισθήματα του παιδιού,

8 όλες οι μητέρες επιθυμούσαν να αναθρέψουν τα παιδιά τους σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα, σύγχρονα παιδαγωγικά βιβλία. Οι περισσότερες γνώριζαν όλα τα σημαντικά βιβλία στον τομέα της ανατροφής και κατέβαλλαν προσπάθεια να εφαρμόσουν τις θεωρητικές συμβουλές στην πράξη,

9 οι μητέρες αυτές απέρριπταν τη σωματική τιμωρία, γιατί πίστευαν ότι οι «λογικές» εξηγήσεις είναι πιο αποτελεσματικές. Βέβαια, πίσω από αυτή την εξωραϊσμένη έκφραση δεν κρυβόταν τίποτα άλλο, παρά η χειραγώγηση του παιδιού με μέσο το φόβο του, μήπως δε γίνει πια αποδεκτό από

τη μητέρα του, μήπως εκείνη πάψει πια να το αγαπάει. Στην ουσία, πρόκειται για τη μέθοδο της αγάπης «υπό όρους», και

10 η ανάγκη του παιδιού για την υπέρμετρη και σταθερή αγάπη της μητέρας επιτείνονταν σκόπιμα από την ίδια. Το παιδί είχε πεισθεί απόλυτα ότι δεν μπορούσε να είναι ευτυχισμένο χωρίς την αγάπη της μητέρας του, αδυνατούσε να ζήσει χωρίς αυτήν. Κατ' αυτό τον τρόπο, οι μητέρες είχαν στα χέρια τους ένα πανίσχυρο μέσο για να το εξαναγκάσουν σε «καλή συμπεριφορά». Έτσι, αν η συμπεριφορά του παιδιού δεν ταυτιζόταν με τις αντιλήψεις της μητέρας για τον τρόπο που φέρονται «τα καλά παιδιά», του έδειχνε καθαρά την περιφρόνησή της. Και αντίστροφα, η «καλή συμπεριφορά» αμειβόταν με τη διαβεβαίωση ότι «τώρα η

μαμά αγαπάει πάλη το παιδάκι της». Όπως χαρακτηριστικά τονίζει και ο Γρίν, δεν είναι η έλλειψη της γονικής αγάπης που δημιουργεί νοσηρές καταστάσεις, αλλιώς η επαναλαμβανόμενη απειλή της αποστέρνησής της. Άλλωστε, η πηγή πολλών μοντέρνων νευρώσεων είναι ακριβώς αυτή η μόνιμη ανασφάλεια⁷. Τελικά, η απειλή αυτή κατορθώνει να οδηγήσει το παιδί στο δρόμο που επιδιώκει η μητέρα. Όπως απέδειξαν σχετικές έρευνες, οι ψυχικές τιμωρίες - όπως ο εκβιασμός για την αποστέρνηση της αγάπης - είναι πολύ αποτελεσματικότερες από τις απειλές του πατέρα⁸.

Ωστόσο, αν θέλει κανείς να εξηγήσει τη σχέση μεταξύ τοξικοεξάρτησης των ανηλίκων και μητρικής υπερπροστασίας, θα πρέπει αρχικά να σταθεί στο φαινόμενο της υπερπροστασίας της μητέρας πριν την ουσιοεξάρτηση του ανηλίκου, καθώς και στο πώς ως φαινόμενο συμβάλλει στη δημιουργία της.

Η υπερπροστατευτική μητέρα αποτελεί τον τύπο υπέρ-μητέρας, που προσπαθεί να κρατήσει το παιδί κάτω από τον πλήρη έλεγχό της, καταπνίγοντας την ανάπτυξη του «εγώ» του, δηλαδή την ικανότητά του να αντιλαμβάνεται την υπαρκτή του πραγματικότητα και να αντιμετωπίζει τα συγκεκριμένα δεδομένα.

Στην ουσία, η υπερπροστατευτική μητέρα δεν παρέχει στο παιδί τη δυνατότητα να μεγαλώσει, να ερευνήσει τον περιβάλλοντα κόσμο, να διδαχθεί από τις ίδιες του τις εμπειρίες. Κατ' επέκταση, η διαδικασία της μάθησης δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί, γιατί παρεμποδίζεται από τη μητέρα που παρεμβαίνει ανάμεσα στη θέληση του παιδιού για μάθηση και στην πραγματικότητα.

Βέβαια, και η μετάδοση γνώσεων περι-

λαμβάνεται στα καθήκοντα της μητέρας. Όμως, η υπέρ-μητέρα επιδιώκει να παίξει το ρόλο του αποκλειστικού μεσοδιαβητή, να αναλάβει δηλαδή το ρόλο του «εγώ» του παιδιού. Το παιδί, τελικά, δεν είναι ελεύθερο να πάρει μόνο του οποιεσδήποτε αποφάσεις, δε διαθέτει κανένα περιθώριο αυτόνομων ενεργειών. Όλη αυτή η στάση της μητέρας πραγματοποιείται υπό το ντύμα της υπερβολικής αγάπης, της φροντίδας, της προστασίας «μόνο για το καλό του». Στην πραγματικότητα, όμως, η μητέρα αυτή χρησιμοποιεί την «αγάπη» ως μέσο, για να διακηρύξει πόσο εξαρτημένο είναι το παιδί από την ίδια.

Σύμφωνα με την έρευνα του ψυχιάτρου Ντέιβιντ Μ. Λέβυ (1943) για τις υπερπροστατευτικές μητέρες, υπάρχουν τέσσερα βασικά χαρακτηριστικά της υπερπροστασίας, τα οποία παρατήρησε σε αγόρια που είχαν εξάρτηση από τη μητέρα τους, στερούνταν του αισθήματος ευθύνης και δεν ενεργούσαν αυτόνομα⁹. Τα γνωρίσματα αυτά είναι:

• **«η υπερβολική σωματική επαφή με τη μητέρα»:** η μητέρα βοηθάει το παιδί να πλυθεί, να ντυθεί, να κάνει μπάνιο, να φάει και, σε πολλές περιπτώσεις, κοιμάται μαζί του. Αυτή η στενή επαφή συνεχίζεται ακόμα και στην εφηβεία. Με τη συνεχή και αισθητή της παρουσία και βοήθεια η μητέρα γίνεται απαραίτητη. Το παιδί δεν έχει εμπειρίες, ώστε να έχει τη δυνατότητα και την ικανότητα να διεκπεραιώσει οτιδήποτε χωρίς τη δική της βοήθεια,

• **«ο παιδικισμός»:** η μητέρα προσπαθεί να κρατήσει το παιδί της για πάντα στην παιδική ηλικία. Αν το παιδί εξακολουθήσει να παιδιαρίζεται, η μητέρα έχει το πρόσχημα να σκέφτεται και να ενεργεί εκείνη

⁷ Γρίν Β. Άρνολντ (1946), ό.π., σ. 39.

⁸ Πολλά περιστατικά συναισθηματικής φόρτισης των παιδιών που προέρχονται από διαλυμένους γάμους περιέχονται στο βιβλίο: Τζ. Α. Ντέσπερτ (1962), *Τα παιδιά των διαζυγίων*, Νέα Υόρκη. Επίσης, μία ενδιαφέρουσα ερμηνεία, που εξηγεί γιατί στις δυτικές κοινωνίες τα παιδιά έχουν την τάση να συσχετίζουν το άτομό τους με τις εκρήξεις των γονέων τους σε περιπτώσεις συζυγικών καβγάδων, δημοσίευσε ο Α. Κάρντινερ (1939), *Το άτομο και η κοινωνία του*, Νέα Υόρκη. Τέλος, βλ. επίσης και στο ακόλουθο: Ζέρμπαλντ Χ., Κράουτ Κ. (1990), ό.π., σ. 86-88.

⁹ Λέβυ Μ. Ντέιβιντ (1943), *Η μητρική υπερπροστασία*, Νέα Υόρκη.

για λογαριασμό του, θεωρώντας ότι δεν είναι ώριμο το ίδιο. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι μητέρες που δεν επιτρέπουν στους γιους τους να πάνε για μπάνιο με τους συμμαθητές τους ή επιβάλλουν στα παιδιά την καθημερινή ανάπαυση μετά το μεσημεριανό φαγητό ή ετοιμάζουν τα ρούχα που θα φορέσει το παιδί, ρούχα που, σημειωτέον, τα έχει αγοράσει με το δικό της γούστο η ίδια. Ο τύπος αυτός μητέρας επισκέπτεται καθημερινά, σχεδόν, το σχολικό περιβάλλον με σκοπό να ελέγξει το χώρο και να ρωτήσει «πώς τα πάει το παιδί». Ωστόσο, η ίδια, όταν ρωτηθεί για το λόγο αυτής της υπερβολικής φροντίδας, συνήθως απαντάει: «το παιδί μου είναι το παν για μένα για να ζήσει αργότερα, καλύτερα από μένα»,

• **«η υπερβολική ανησυχία»:** το χαρακτηριστικό αυτό αποτελεί το βασικό υπόβαθρο της υπερπροστασίας που χαρακτηρίζει τη μητέρα. Η μητέρα δεν επιτρέπει στο παιδί καμία αυτόνομη ενέργεια, γιατί αυτή μπορεί να συνεπάγεται ορισμένους κινδύνους. Έτσι, μόλις παρουσιαστεί η παραμικρή δυσκολία, αμέσως επιστρατεύεται το μητρικό της πάθος να προσφέρει με κάθε τρόπο και τίμημα βοήθεια, παραμερίζοντας και το παραμικρό εμπόδιο από το δρόμο του παιδιού της. Επικαλείται συνεχώς την κατανόηση των δασκάλων για τις όποιες αδυναμίες του παιδιού της, αναμειγνύεται σε κάθε πρόβλημα που παρουσιάζεται ανάμεσα στο παιδί και στους συμμαθητές ή τους δασκάλους του και επιλύει όλα τα μικρά προβλήματα που κανονικά θα έπρεπε

να αντιμετωπίσει μόνο του το παιδί. Οι μεγαλύτεροι φόβοι της αφορούν, κατά κύριο λόγο, τη σωματική υγεία του παιδιού. Στην ιδέα και μόνο μήπως έχει κάποια αρρώστια, τρέμει. Παρατηρεί διεξοδικά και την παραμικρή του αδιαθεσία και, τις περισσότερες φορές, του επιβάλλει τη λήψη μη ενδεδειγμένων για την περίπτωση φαρμάκων, ενώ σε παρόμοιες περιπτώσεις είναι σχεδόν σίγουρο ότι όταν μεγαλώσει το παιδί θα άγχεται συνεχώς για τη σωματική του υγεία και θα γίνει υποχόνδριο,

• **«η παρεμπόδιση της κοινωνικής ωρίμανσης»:** ο ρόλος της «αιώνιας προστάτιδας» από τη μητέρα αποβαίνει μοιραίος για την ομαλή ένταξη του ανηλίκου στην κοινωνία. Το παιδί συνήθισε να παραμερίζει πάντα η μητέρα κάθε δυσκολία από τη ζωή του κι εκείνο να παραμένει αμέτοχος θεατής. Μετέπειτα, δε θα έχει καν τη διάθεση να ενεργοποιηθεί, δε θα είναι σε θέση να μοιραστεί τα προβλήματα των άλλων. Αγνοεί τι σημαίνει αγώνας και τι απογοήτευση, δεν ξέρει τις έννοιες επιμονή, υπευθυνότητα, αξιοπιστία. Η φυσιολογική επιθετικότητα, η επιθυμία για κατακχήση της ανθρώπινης ορμητικότητας, για την εκπόρθηση του κόσμου σταδιακά εξαφανίζονται, ενώ ο εγωκεντρισμός και η εξάρτηση αυξάνονται. Το παιδί στερείται της τριβής στα καθημερινά προβλήματα της ζωής, γι' αυτό αργότερα θα στερείται ρεαλισμού και επίγνωσης της πραγματικότητας¹⁰.

Η μητέρα μεταβάλλεται σε ένα προστατευτικό τείχος που προφυλάσσει το παιδί και από όλα εκείνα τα ερωτήματα και τους

¹⁰ Επειδή το ένστικτο της «επιθετικότητας», ιδιαίτερα σε νεαρή ηλικία, αποτελεί τον κινητήριο μοχλό για την κατάκτηση του περιγύρου και την αυτοπραγμάτωση. Μερικοί κοινωνιολόγοι θεωρούν την καταπίεση και την απώθηση της «επιθετικότητας» ως την κύρια αιτία των ψυχικών ασθενειών. Στην πρωτογενή μορφή της, η «επιθετικότητα» δεν έχει καμία σχέση με την καταστροφικότητα. Μόνο αν η αρχική «επιθετικότητα» διαταραχθεί και προκαλέσει οργή, φορτίζεται με μίσος και κακία. Μπορούμε, λοιπόν, να πούμε ότι η «επιθετικότητα» αποτελεί ένα στοιχείο απαραίτητο για την ανάπτυξη της προσωπικότητας. Με τον υπερπροστατευτικό τους τρόπο οι γονείς δεν αφήνουν περιθώρια διεξόδου στην «επιθετικότητα» του παιδιού. Οι ικανότητες του ανθρώπου δοκιμάζονται μόνο στις δυσκολίες, τα εμπόδια είναι αυτά που κινητοποιούν τις δυνάμεις τους. Κατά συνέπεια, τα μαθητικά παιδιά δεν γνωρίζουν καν ποιες δυνάμεις κρύβονται μέσα τους· δυνάμεις που, ίσως, μπορούν να τα βοηθήσουν να αντεπεξέλθουν μόνο τους στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν ή που πολύ πιθανόν θα αντιμετωπίσουν στο κοντινό ή μακρινό μέλλον, τόσο κατά τη διάρκεια της εφηβείας, αλλά και μετέπειτα. Ο ανθρωπολόγος Άντονι Στορ έγραψε (1970) μία ενδιαφέρουσα πραγματεία για την ανθρώπινη επιθετικότητα, με τίτλο: «Το εγκώμιο της επιθετικότητας» (Ντίσελντορφ).

προβληματισμούς, που θα μπορούσαν να το ταραξουν· για παράδειγμα ερωτήματα που σχετίζονται με τη γέννηση, το θάνατο, τη σεξουαλικότητα. Τις περισσότερες φορές, οι μητέρες αυτές αναπαράγουν το επιχείρημα: «Έχει καιρό να μάθει τις άσχημες πλευρές της ζωής!». Έτσι, το παιδί, αγνοώντας την πραγματικότητα, ζει μόνιμα μέσα σε αυταπάτες. Όσο βέβαια μεγαλώνει, τόσο αυξάνονται οι δυσκολίες, τόσο ογκώνονται οι απαιτήσεις. Τελικά, το παιδί δε μαθαίνει να αντιμετωπίζει τα μικρά προβλήματα και όταν αυτά μεγαλώσουν, αποθαρρύνεται αμέσως. Δεν είναι σε θέση να πάρει πρωτοβουλίες· χρειάζεται κάποιον να του δίνει σιγουριά κι αυτοπεποίθηση και να παραμερίζει για λογαριασμό του τα εμπόδια. Είναι καταδικασμένο να παραμείνει σ' όλη τη ζωή του προσκολλημένο - σωματικά και ψυχικά - στη μητέρα του ή σε κάποιο υποκατάστατό της.

Πάντως, το φαινόμενο της μητρικής υπερπροστασίας μπορεί να ερμηνευθεί σαν μία παρανόηση από την πλευρά της μητέρας, που βλέπει το παιδί της σαν τη μοναδική σανίδα σωτηρίας από την υπαρξιακή της δυστυχία. Συνοπτικά τα αίτια που προκαλούν τη νευρωτική - υπερπροστατευτική συμπεριφορά της μητέρας¹¹ είναι τα ακόλουθα:

❶ η νεύρωση της μητέρας μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι ανατράφηκε και η ίδια από μία υπέρ-μητέρα και με τη μίμηση, μεταβλήθηκε και αυτή σε υπέρ-μητέρα,

❷ η μίμηση αυτή μπορεί να συνοδεύεται και από εχθρότητα απέναντι στο ανδρικό φύλο, την οποία της έχει μεταδώσει η μητέρα της: η καταπίεση που ασκεί σήμερα η υπέρ-μητέρα στο γιο της αποτελεί ένα αντίβαρο για τα περισσότερα από τα δεινά - πραγματικά ή φανταστικά - που έχει υποστεί εξαιτίας κάποιου άνδρα, ενώ, συνήθως, ο άνδρας αυτός είναι ο ίδιος ο πατέρας της,

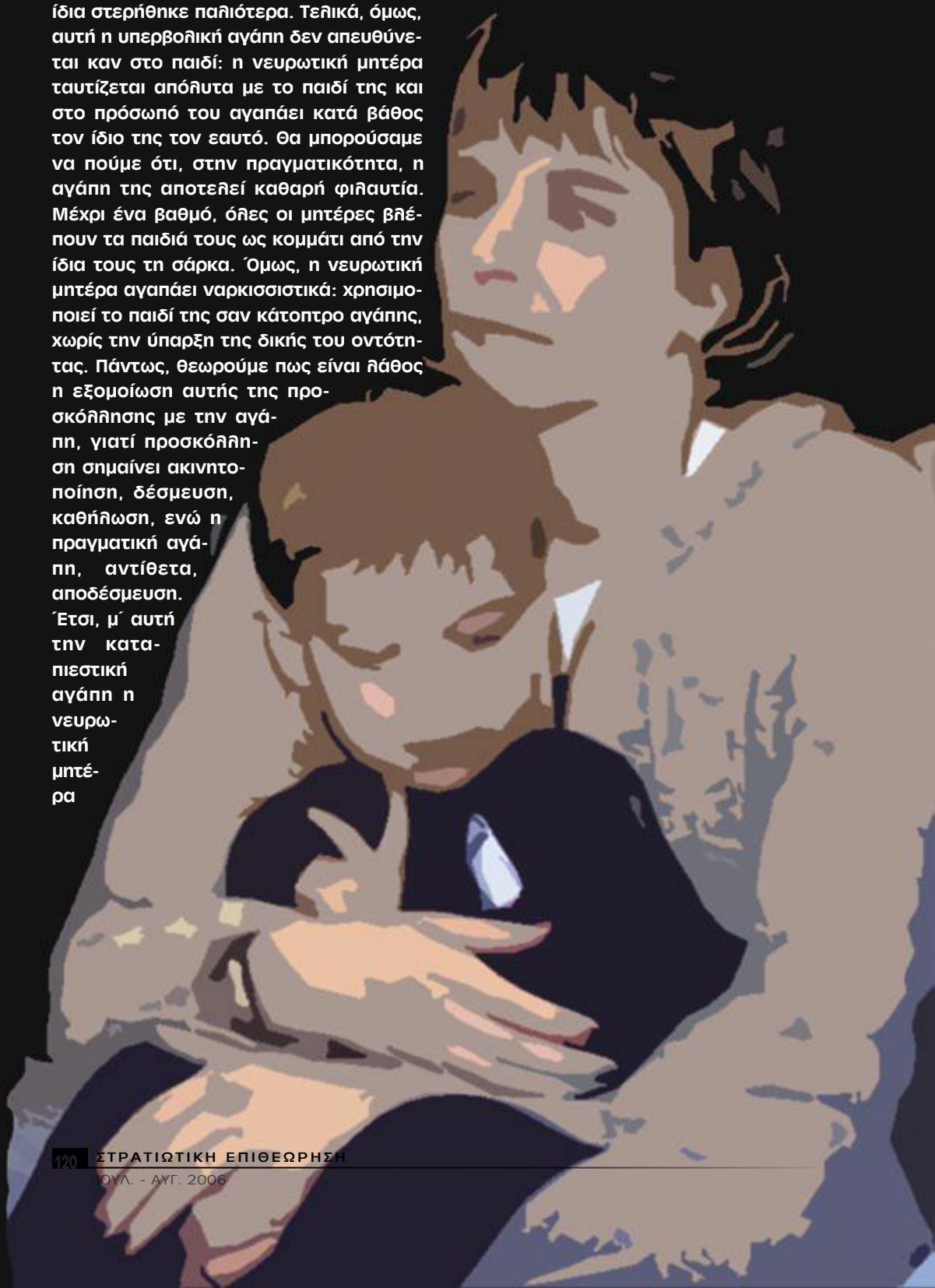
❸ η νευρωτική συμπεριφορά της μητέρας δεν οφείλεται, οπωσδήποτε, αποκλειστικά και μόνο, στον αυταρχικό τύπο πατέρα· εξίσου πιθανό είναι να προέρχεται από την επιδραση ενός άβουλου, δουλοπρεπή πατέρα, που είχε παραδώσει τα ηνία του σπιτιού στη γυναίκα του και ζούσε κάτω από τη δική της κηδεμονία. Άλλωστε, αυτός είναι, ίσως, και ο βασικότερος λόγος που η σημερινή υπέρ-μητέρα δημιουργήσε γενικότερα την εντύπωση ότι οι άνδρες αποτελούν άβουλα όντα, χωρίς πρωτοβουλία και αυτόνομη προσωπικότητα. Η ίδια, αργότερα, συμπεριφέρεται μ' αυτό το πνεύμα απέναντι στους άνδρες, τρέποντας έτσι τους περισσότερους σε φυγή. Πολλές φορές, ένας άνδρας ο οποίος ψάχνει να βρει ένα αποκούμπι, έλκεται από τη συμπεριφορά ενός τέτοιου τύπου γυναίκας. Επειδή, λοιπόν, ο άνθρωπος αυτός ανταποκρίνεται απόλυτα στην εικόνα που αυτή έχει σχηματίσει για τους άνδρες, τον παντρεύεται, παρόλο που, κατά βάθος, αποδοκιμάζει τη συμπεριφορά του. Εν τέλει, η οικογένειά της ζει κάτω από την αποκλειστική κυριαρχία της και το παιδί της δε διαθέτει καμία δυνατότητα να αναπτύξει μία αυτόνομη προσωπικότητα,

❹ η τάση προς τη δημιουργία του φαινομένου της μητρικής υπερπροστασίας μπορεί, επίσης, να προέρχεται και από την έντονη αίσθηση της αδυναμίας στην παιδική ηλικία της γυναίκας· όταν πια η γυναίκα μεγαλώσει, βλέπει το ρόλο της μητέρας σαν ένα αντιστάθμισμα της καταπίεσης και της εκμηδένισης που έχει υποστεί η ίδια. Έτσι, ο πόθος της για κατάκτηση δύναμης και εξουσίας γίνεται το βασικότερο κίνητρο της υπερβολικής προσκόλλησής της στο παιδί,

❺ το φαινόμενο της μητρικής υπερπροστασίας μπορεί να απορρέει από την παραμέληση της μητέρας στην παιδική της ηλικία. Για το λόγο αυτό, η μητέρα χαρίζει

¹¹ Ζέρμπαλητ Χ., Κράουτ Κ. (1990), ό.π., σ. 137-139.

απλόχερα, χωρίς μέτρο, στο παιδί της όλη την αγάπη και τη φροντίδα που η ίδια στερήθηκε παλιότερα. Τελικά, όμως, αυτή η υπερβολική αγάπη δεν απευθύνεται καν στο παιδί: η νευρωτική μητέρα ταυτίζεται απόλυτα με το παιδί της και στο πρόσωπό του αγαπάει κατά βάθος τον ίδιο της τον εαυτό. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι, στην πραγματικότητα, η αγάπη της αποτελεί καθαρή φιλαυτία. Μέχρι ένα βαθμό, όλες οι μητέρες βλέπουν τα παιδιά τους ως κομμάτι από την ίδια τους τη σάρκα. Όμως, η νευρωτική μητέρα αγαπάει ναρκισσιστικά: χρησιμοποιεί το παιδί της σαν κάτοπτρο αγάπης, χωρίς την ύπαρξη της δικής του οντότητας. Πάντως, θεωρούμε πως είναι λάθος η εξομοίωση αυτής της προσκόλλησης με την αγάπη, γιατί προσκόλληση σημαίνει ακινητοποίηση, δέσμευση, καθήλωση, ενώ η πραγματική αγάπη, αντίθετα, αποδέσμευση. Έτσι, μ' αυτή την καταπιεστική αγάπη η νευρωτική μητέρα

προσπαθεί να μετατρέψει το ίδιο της το παιδί σε αστείρευτη πηγή αγάπης για τον εαυτό της,

❻ μία γυναίκα μπορεί να μετατραπεί σε υπερπροστατευτική μητέρα όταν δεχθεί την έντονη και παρατεταμένη απόρριψη και, κατ' επέκταση, νιώσει απογοήτευση από το σύζυγό της, επειδή δεν κατασιγά-ζει τη λαχτάρα της για αγάπη - ψυχική και σωματική. Άλλωστε, μία γυναίκα που είναι σίγουρη ότι την αγαπούν, δε χρειάζεται τη συνεχή παρουσία του παιδιού της, δεν έχει ανάγκη συνεχών αποδείξεων της αγάπης του. Όταν, όμως, της λείπει η αγάπη, η γυναίκα γίνεται απαιτητική και προσπαθεί να την πάρει, σχεδόν εκβιαστικά. Έτσι, με πρόσχημα τη δική της αφοσίωση και φροντίδα χρησιμοποιεί το παιδί της σαν υποκατάστατο της αγάπης που στερήθηκε από τον άνδρα της,

❼ μία ακόμη βασική αιτία του συνδρόμου της υπερπροστατευτικής μητέρας είναι η απωθημένη εχθρότητα. Στην πραγματικότητα, όταν ντρέπεται να αποδεχθείς την επιθετικότητά σου, την απωθείς στο υποσυνείδητο, προκαλώντας νευρωτική συμπεριφορά. Όπως υπογραμμίζουν οι ψυχολογικές, αυτή ακριβώς η κατάπιψη της οργής και του μίσους προκαλεί μεγάλα άγχη¹². Στην εποχή μας υπάρχουν πολλοί λόγοι που μπορούν να προξενήσουν στη γυναίκα αισθήματα εχθρότητας: ο φθόνος για την επαγγελματική σταδιοδρομία του συζύγου της, το μίσος για την προκλητική «ανδρική» συμπεριφορά του, η οργή για τις στέρσεις που της επιβάλλει η παρουσία του παιδιού - τις οποίες υφίσταται τις περισσότερες φορές μόνον εκείνη - ο θυμός για το παιδί που άφησε, εντελώς ξαφνικά, τη ζωή της. Αν τελικά παραδεχθεί αυτά τα συναισθήματα θα θίξει το εξιδανικευμένο «εγώ» της. Η ντροπή την εμποδίζει να

τα αντιμετωπίσει με ειλικρίνεια. Έτσι, ο συντομότερος και ταχύτερος τρόπος για να τα καθησυχάσει είναι να τα καταπνίξει, παριστάνοντας πως όλα είναι προγραμματισμένα. Στην πραγματικότητα δεν έχει το κουράγιο να αντιταχθεί στα καθιερωμένα και νιώθει ανίσχυρη, νηπιμένη, αδικημένη - ψυχικές καταστάσεις που χαρακτηρίζουν τη νεύρωση. Προσπαθώντας, κατ' επέκταση, να καταπολεμήσει τα άγχη της, επιστρατεύει διάφορα μέτρα. Ένα τέτοιο μέτρο είναι και ο υπερθεματισμός του ρόλου της μητέρας, και

❸ μία άλλη πιθανή αιτία για να διαμορφωθεί ο τύπος της υπερπροστατευτικής μητέρας είναι πως ψάχνοντας για μία ιδιαίτερη αποστολή αφοσιώνεται τελικά στο παιδί της. Πρόκειται για μητέρες που θεωρούν τη μητρότητα ως υψηλή, καθγιασμένη αποστολή και τη χρησιμοποιούν σαν σανίδα σωτηρίας στην άδεια, χωρίς νόημα ζωή τους. Πάντως, και σε αυτή την περίπτωση, το παιδί αποτελεί μόνο το μέσο: επιφορτίζεται με την αποστολή να δώσει νόημα και στόχους στη ζωή της μητέρας του.

Αυτό που θα πρέπει να σημειώσουμε στο σημείο αυτό είναι ότι όλες οι μητέρες που υιοθετούν μια υπερπροστατευτική στάση απέναντι στο παιδί τους χαρακτηρίζονται από την ίδια ανάγκη: να ζήσουν μέσω του παιδιού τους. Αυτό που κάνουν στην πραγματικότητα, ανεξάρτητα από τους λόγους που τις έκαναν υπερπροστατευτικές, δεν είναι τίποτα το διαφορετικό από το να χρησιμοποιούν τα παιδιά τους για να ξεφύγουν από τα δικά τους προβλήματα και άγχη. Έτσι, παρόλο που η εξωτερική εικόνα της υπερπροστατευτικής μητέρας μπορεί να ποικίλει, μερικές φορές, πίσω από τα διάφορα προσώπια της η ουσία παραμένει η ίδια, αφού τα χαρακτηριστικά γνωρίσμα-

¹² Η «καταπίεση των συναισθημάτων» αποτελεί ένα αντανakηστικό φαινόμενο που παρουσιάζεται όταν υπάρχει η αδυναμία της παραδοχής των εχθρικών συναισθημάτων από το ίδιο το άτομο (για παράδειγμα, όταν χρειάζεται η αγάπη κάποιον κι όμως ταυτόχρονα τον μισεί). Βλέπε ο.π, σ. 139.

τα της μητέρας που πάσχει ψυχικά είναι κοινά: συναισθηματική ανωριμότητα, μία αναιμική προσωπικότητα που αδυνατεί να οριοθετήσει τα σύνορά της απέναντι στο παιδί, καθώς και ανικανότητα να δώσει στο παιδί την ανεξαρτησία που αναλογεί στο εκάστοτε στάδιο ανάπτυξής του. Κατ' αυτό τον τρόπο, παρεμποδίζει την αυτοπραγμάτωση του παιδιού, επειδή στόχος της είναι η δική της πραγμάτωση.

Βέβαια, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι, ο τύπος της υπερπροστατευτικής μητέρας, που ενσαρκώνει κάποια χρονική στιγμή μία μητέρα, εξαρτάται από τα διάφορα δεδομένα του συγκεκριμένου προσώπου: την ανατροφή την οποία έλαβε κι αυτή ως παιδί από τους δικούς της γονείς, την ιδιοσυγκρασία της, το επίπεδο της νοημοσύνης της, τη μόρφωσή της, το σύζυγό της και το βαθμό του άγχους της.

Πάντως, αξίζει να ειπωθεί ότι πολλές φορές μερικά μεμονωμένα στοιχεία της ανατροφής της υπερπροστατευτικής μητέρας δε θεωρούνται επιζήμια και η σημασία τους υποτιμάται. Ο βασικός λόγος είναι η υπερβολικά ρομαντική θεώρηση της σχέσης μητέρας και παιδιού. Στην πραγματικότητα, η συνύπαρξη της μητέρας - προστάτιδας με το παιδί θεωρείται σαν μία απολύτως φυσιολογική συμβίωση. Οι ρομαντικοί ασπάζονται την άποψη αυτή, πιστεύοντας ότι, κατ' αυτό τον τρόπο, θα εξακολουθήσει να διαωνίζεται ψυχικά η μυστικιστική ενότητα μητέρας και παιδιού και μετά το κόψιμο του ομφάλιου λώρου.

Ωστόσο, οι κλινικές συνέπειες της «ψυχικής συμβίωσης» αποκαλύπτουν τη σαθρότητα του μύθου. Πιο συγκεκριμένα, οι παθολογικές επιπτώσεις του μητρικού παρασιτισμού φαίνονται καθαρά στο ιστορικό ασθενών με ψυχικές διαταραχές: υποφέρουν από την καταπίεση της μητέρας, που αντί να χαλαρώνει βαθμιαία το δεσμό της με το παιδί, σφίγγει τη θηλιά όλο και

πιο ασφυκτικά. Δεν υπάρχει θεραπεία, ούτε φάρμακα που να αναπτύσσουν εκ των υστέρων την προσωπικότητα του παιδιού. Τελικά, αυτά τα ανώριμα άτομα αγνοούν τι σημαίνει αυτόνομη προσωπικότητα.

Οι διαταραχές που παρουσιάζουν οι ανήλικοι ως θύματα της μητρικής υπερπροστασίας¹³ οφείλονται στις επιρροές που δέχτηκαν στην παιδική τους ηλικία και η ανωριμότητα και η αδυναμία τους δεν τους επιτρέπει να ευτυχίσουν. Μπορούμε να ξεχωρίσουμε τα άτομα αυτά στις εξής παρακάτω κατηγορίες:

• **τα άτομα που πάσχουν από σεξουαλικές διαταραχές:** οι επιπτώσεις της λαθραίας συμπεριφοράς της μητέρας δημιουργούν σεξουαλικές αναστολές και ανωμαλίες που βαραίνουν αρνητικά ολόκληρη τη ζωή του παιδιού,

• **τα άτομα που πάσχουν από ψυχικές διαταραχές:** πρόκειται για άτομα που ζητούν καταφύγιο στις νευρώσεις, πάσχουν από κατάθλιψη και φθάνουν ακόμα και στο σημείο να δραπετεύσουν από την πραγματικότητα, καταφεύγοντας σε ένα φανταστικό κόσμο - τον κόσμο της σχιζοφρένειας. Άλλοτε πάλη, το συναίσθημα ότι «ήρθαν στον κόσμο μόνο για να υποφέρουν», τους ωθεί στο ύστατο διάβημα, την αυτοκτονία.

• **τα άβουλα άτομα:** πρόκειται για άτομα χωρίς προσωπικότητα, που διαδραματίζουν καθημερινά με πολύ εμφανή τρόπο το ρόλο του «πιστού παιδιού», που βρίσκει διέξοδο στο άγχος του, υπηρετώντας τρίτους, ένα φαινόμενο που πολλοί πησιάζεται συνεχώς στην εποχή μας. Πιο συγκεκριμένα, τα άτομα αυτά, μαθημένα στην υποταγή απέναντι στο πρόσωπο της μητέρας με αντάλλαγμα την «αγάπη» της, υπηρετούν (κυρίως όταν μεγαλώσουν) τα μητρικά υποκατάστατα (για παράδειγμα κάποια θρησκευτική ομάδα, ένα κόμμα, κάποια οργάνωση κ.ά.). Στην πραγματικότητα, τέτοια άτομα δε διαθέτουν κριτικές

¹³ ο.π., σ. 179-180.

ή ηγετικές ικανότητες, αλλά αποτελούν μόνο όργανα διεκπεραίωσης

• **οι χρήστες νόμιμων και, ιδιαίτερα, παράνομων ψυχοδραστικών ουσιών:** πρόκειται για άτομα χωρίς αίσθημα ευθύνης, που έχουν χάσει την αίσθηση της πραγματικότητας. Η αδυναμία τους να αντιμετωπίσουν την πραγματικότητα τους στρέφει σε μέσα που την ωραιοποιούν: το αλκοόλ και τα ναρκωτικά.

Βέβαια, η επιστήμη δεν παύει να αναζητάει τρόπους για να μετατρέψει ανθρώπους - μαριονέτες στη βούληση της υπέρ-μητέρας σε όντα αυθύπαρκτα κι αυτόνομα. Πρόκειται, όμως, για μία διαδικασία επίπονη και χρονοβόρα, σχεδόν αδύνατη. Τα άτομα που υπέστησαν τις συνέπειες της υπερπροστασίας πρέπει να μάθουν να βαδίζουν μόνα τους, με μικρά βήματα, μέχρι να καταφέρουν να μην έχουν ανάγκη τη βοήθεια του ψυχοθεραπευτή.

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι, αυτό το είδος του «συνδρόμου της μαμάς» δημιουργείται από το νευρωτικό άγχος της μητέρας και έχει ως συνέπεια την εμφάνιση νευρώσεων στο παιδί. Άλλωστε, επειδή το παιδί δεν έχει τη δυνατότητα να γνωρίσει την πραγματικότητα, παραμένει σε όλη του τη ζωή χωρίς τη δική του ταυτότητα, χωρίς μία σαφή οριοθέτηση του «εγώ» του, στο οποίο έχει επιβληθεί ένα άλλο «εγώ». Επιπρόσθετα, η αυτοπεποίθησή του είναι συνάρτηση της «έντασης του πεδίου» της μητέρας ή κάποιου υποκατάστατού της. Το παιδί, όσο έχει στο πλευρό του τη μητέρα νιώθει δυνατό, ενώ, όταν εκείνη λείπει, η αυτοπεποίθησή του κομματιάζεται κι απομένει μόνο το άγχος και ο φόβος. Τελικά, η ζωή του είναι μία ζωή «από δεύτερο χέρι»: έμαθε να απωθεί συνεχώς και αδιακρίτως το «εγώ» του και να υποκύπτει με ευχαρίστηση στην

κυριαρχία ενός ξένου «εγώ»¹⁴.

Σύμφωνα με την υγειονομική υπηρεσία της πολιτείας της Αριζόνα, η οποία συνέλεξε στοιχεία για τις νευρωτικές μητέρες - προστάτιδες, οι οποίες παρακώλυαν τη διαδικασία ωρίμανσης των παιδιών με τη στάση τους, διαπιστώθηκε ότι πολύ συχνό ήταν το φαινόμενο πολλές μητέρες κοριτσιών ηλικίας από δεκατεσσάρων έως δεκαοχτώ χρονών να ζητούν να γίνει στείρωση στις πνευματικά καθυστερημένες κόρες τους, επειδή υπήρχε ο κίνδυνος μιας ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης.

Πιο συγκεκριμένα, οι ψυχολόγοι που ανέλαβαν αυτές τις περιπτώσεις διαπίστωσαν ότι κύρια αιτία της πνευματικής καθυστέρησης δεν ήταν κάποια γενετική ανωμαλία, αλλά η ανασταθμική επίδραση της υπερπροστατευτικής μητέρας. Η άγρυπνη επιτήρηση της μητέρας απέκλειε παντελώς το ενδεχόμενο της σεξουαλικής επαφής του κοριτσιού. Άλλωστε, στις περισσότερες περιπτώσεις, ο βαθμός της πνευματικής καθυστέρησης δεν επέτρεπε καν τη στείρωση. Επίσης, στις περισσότερες αυτών των περιπτώσεων, οι πατέρες ασπάζονταν διαφορετική γνώμη από τις συζύγους τους: η συμπεριφορά τους, όμως, παρέμεινε παθητική, παρόλο που δε θεωρούσαν τις κόρες τους καθυστερημένες. Τέλος, διαπιστώθηκε ότι οι υπερπροστατευτικές μητέρες επιθυμούσαν τα παιδιά τους να παραμείνουν παιδιά και φοβόντουσαν την εποχή που αυτά δεν θα είχαν πια την ανάγκη της μητρικής προστασίας.

Πάντως, αξίζει να ειπωθεί ότι ελάχιστο είναι το ποσοστό των σοβαρών περιπτώσεων αυτού του είδους που θεραπεύονται παντελώς. Τις πιο πολλές φορές, ο τραγικός κύκλος δεν κλείνει αλλά συνεχίζεται: το παιδί πληρώνει ισόβια τη νευρωτική συμπεριφορά της μητέρας του.

¹⁴ Ο Άντρας Άγκαλθ δημοσίευσε μία βαρυσήμαντη συζήτηση σχετικά με τη «Ζωή από δεύτερο χέρι», τα αίτια και τα συμπτώματά της, στην Αμερικανική Επιθεώρηση της Ψυχιατρικής (τεύχ. 118/1953, σ. 358-361). Για το ίδιο θέμα έγραψαν επίσης: Χόφερ Έρικ (1951), *Ο πραγματικός πιστός*, Νέα Υόρκη και Φρομ Έρικ (1968), *Ο φόβος της ελευθερίας*, Φρανκφούρτη.

Ωστόσο, στην πραγματικότητα, η νευρωτική μητέρα μπορεί να επιδράσει αρνητικά μόνο όταν το ενδιαφέρον της επικεντρώνεται σε ένα και μόνο παιδί. Ο απόηχος έλλειψης, η πλήρης χειραγώγηση μπορεί να επιτευχθεί και από ψυχική και από σωματική άποψη μόνο όταν πρόκειται για ένα, το πολύ δύο παιδιά. Γι' αυτό και το σύνδρομο της υπερπροστατευτικής μητέρας παρουσιάζεται συνήθως σε ολιγομελείς οικογένειες. Όσο μεγάλος κι αν είναι ο πειρασμός να γίνει μία μητέρα υπέρ-μητέρα στις οικογένειες με τρία ή και περισσότερα παιδιά, δεν υπάρχει κανένα περιθώριο, γιατί η επίδρασή της εξουδετερώνεται από την ύπαρξη αδελφών. Αυτό συμβαίνει γιατί τα αδέλφια μεταξύ τους αλληλοεπηρεάζονται, δημιουργούν συνεχώς νέες καταστάσεις και κατ' αυτό τον τρόπο μπορούν και ξεφεύγουν από τη στενή επιρροή της μητέρας, που προσπαθεί, πολλές φορές μάταια, να μετατραπεί σε υπερπροστατευτική σε ένα ή στο σύνολο των παιδιών της.

Στη Δυτική Γερμανία, ο αριθμός των γεννήσεων παρουσιάζει συνεχή πτώση. Ποιος είναι, όμως, ο πραγματικός λόγος; Οποιοδήποτε οι λόγοι δεν είναι οικονομικοί. Άλλωστε, από το 1955 έως το 1966 το κατά κεφαλή εισόδημα στη χώρα σημείωσε άνοδο, όπως και ο αριθμός των γεννήσεων. Μετά το 1966, όμως, ενώ το εισόδημα συνέχισε να αυξάνεται, ο αριθμός των γεννήσεων παρουσίασε μείωση. Επίσης, στην επαρχία Κεμπέκ του Καναδά, συγκριτικά με άλλες περιοχές της χώρας, δόθηκαν τα υψηλότερα οικογενειακά επιδόματα για να υποβοηθηθεί η γεννητικότητα, αλλά το ποσοστό των γεννήσεων εξακολουθεί να παραμένει το χαμηλότερο. Τέλος, στην Ευρώπη, το υψηλότερο ποσοστό γεννήσεων το έχει η Ιρλανδία η οποία, παράλληλα, έχει και τα χαμηλότερα επιδόματα για τα

παιδιά, καθώς και ένα οξύ πρόβλημα οικογενειακής στέγης¹⁵.

Η πιο πιθανή ερμηνεία για το φαινόμενο της οικογένειας με ένα παιδί είναι ότι επικράτησε η άποψη πως με ένα παιδί διασφαλίζεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, μέχρι ένα σημείο βέβαια, η προσωπική ελευθερία, η αυτοπραγμάτωση, καθώς και ένα υψηλό βιοτικό επίπεδο. Τα παιδιά αποτελούν μία πολυτέλεια που στην ουσία προϋποθέτει παραίτηση από κάποια άλλη πολυτέλεια.

Αναφορικά με το παραπάνω κοινωνικό φαινόμενο, ο ειδικός σε ζητήματα πληθυσμού Χ. Β. Γιούργκενς¹⁶ εισήγαγε πρώτος την έννοια «σοκ του βρέφους», χαρακτηρίζοντας έτσι ένα πολύ συνηθισμένο φαινόμενο: πριν ακόμη παντρευτούν τα νεαρά ζευγάρια θέλουν να αποκτήσουν από δύο μέχρι τρία παιδιά· όταν, όμως, αποκτήσουν το πρώτο τους παιδί, αυτή η διάθεση, θα μπορούσε να πει κανείς, σβήνει απότομα. Δίνουν, όμως, τα πάντα στο μοναχοπαιδί τους, μετατρέποντάς το σε σημαία, σε ένα είδος πολυτέλειας.

Αξίζει να ειπωθεί ότι, όπως δείχνουν οι στατιστικές, στα κατώτερα και στα ανώτερα στρώματα ο αριθμός των παιδιών είναι μεγαλύτερος. Πιο συγκεκριμένα, οι εύποροι γονείς, οι μητέρες που έχουν την οικονομική δυνατότητα να προσλάβουν οικιακή βοηθό, δείχνουν ξανά τη διάθεση να δημιουργήσουν πολυμελείς οικογένειες. Άλλωστε, επειδή αυτές οι γυναίκες έχουν τη δυνατότητα να διοχετεύσουν το δυναμισμό τους σε άλλες ασχολίες, δεν επιδιώκουν ποτέ να καταξιωθούν, παίζοντας το ρόλο της υπέρ-μητέρας, που μπορεί να πάρει τη μορφή της μητρικής υπερπροστασίας. Αλλά και η μητέρα της κατώτερης κοινωνικοοικονομικής τάξης, που συνήθως έχει πολυμελή

¹⁵ Ζέρμπαϊντ Χ., Κράουτ Κ. (1990), «Μα θέλω μόνο το καλό σου!» (το σύνδρομο της μαμάς), εκδ. Δωρικός, Αθήνα, σ. 81.

¹⁶ Στο ίδιο, ό.π.

οικογένεια, δε διατρέχει κανένα σχεδόν κίνδυνο να μεταβληθεί σε υπέρ-μητέρα. Στην πραγματικότητα, αναλώνει όλες, σχεδόν, τις δυνάμεις της στον καθημερινό αγώνα για επιβίωση. Στην περίπτωση που ο αριθμός των παιδιών είναι μικρότερος, αλλιώς η μητέρα εργάζεται, χρειάζεται πάλη όλη την ενεργητικότητά της για να μπορέσει να αντεπεξέλθει στη διττή της ιδιότητα. Πάντως, το επάγγελμα επιδρά ανασταλτικά στο σύνδρομο της υπερπροστατευτικής μητέρας. Όπως απέδειξαν οι έρευνες, όταν η μητέρα είναι εργαζόμενη, τα παιδιά και οι έφηβοι έρχονται συχνότερα σε σύγκρουση με τους γονείς τους. Έτσι, παρά το γεγονός ότι κάτι τέτοιο, εκ πρώτης όψεως, μπορεί να μας ξενίσει ή να μας φανεί αρνητικό, εντούτοις, τα παιδιά σε αυτές τις περιπτώσεις έχουν

το θάρρος της αντίθετης άποψης, στοιχείο που αποτελεί τρανή απόδειξη της αυτονομίας τους. Αυτό είναι κάτι πολύ σημαντικό, αφού τα παιδιά που έχουν το θάρρος να «επαναστατήσουν», θα έχουν, πολύ πιθανόν, στο μέλλον την ευκαιρία να αναπτύξουν υγιή αυτοπεποίθηση, αυτοεκτίμηση και ανεξάρτητο πνεύμα. Κατ' αυτόν τρόπο, όταν θα έρθει πια «το πλήρωμα του χρόνου», δε θα δυσκολιτευτούν να κόψουν τον ομφάλιο λώρο που τα δένει με την οικογένεια και, κατ' επέκταση να πετάξουν με τις δικές τους δυνάμεις, με τα δικά τους φτερά¹⁷.

Όσον αφορά τη μητέρα του χρήστη, αυτή για διάφορους λόγους έχει την τάση αλλοτε μεν να κάνει έντονη την απουσία της από την οικογένεια, εμφανιζόμενη ως αδιάφορη και χωρίς την απαραίτητη μητρι-

¹⁷ Αλίσσα Μ. Πρόπερ (1972), «Η σχέση ανάμεσα στην εργασία της μητέρας και τους ρόλους των εφήβων, τις πράξεις και τους γονικούς δεσμούς», *Επιθεώρηση Θεμάτων Γάμου και Οικογένειας*, τεύχ. 34/1972, σ. 417-421, Άλεις Σ. Ρότσι (1964), «Ισότητα ανάμεσα στα φύλα», π. Δαίδαλος, τεύχ. 93/1964, σ. 607-652 και Ζέρμπαλη Χ., Κράουτ Κ. (1990), ό.π., σ. 82.

και του συζύγου της, καθώς και οι διαφορές των συνθηκών της ζωής τους.

Ωστόσο, δεν απουσιάζουν και μερικές δραματικές περιπτώσεις όπου η μητέρα, αφού εγκαταλείψει πρώτα το μωρό της, επιστρέφει έπειτα και «κοιλάει» πάνω του όταν εκείνο φθάνει στην εφηβεία, καθώς και στην πρώτη περίοδο ενηλικίωσής του¹⁹.

Επίσης, σύμφωνα με έρευνα (1972)²⁰, η οποία πραγματοποιήθηκε μεταξύ 85 χρηστών στο «Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων από Ναρκωτικά» στη Φιλαδέλφεια, με χρήση ανώνυμων ερω-

κή μέριμνα και άλλοτε, εντελώς αντίθετα, να εμπηθέκεται σε πολύ στενές και εξαρτημένες σχέσεις με το παιδί της κυρίως όταν αυτό είναι το «στερνοπαιδί».

Η μητέρα έχει συνήθως μια επιεικώς υπερπροστατευτική σχέση με το χρήστη, ο οποίος έχει τη θέση του ευνοούμενου (αγαπητού) παιδιού. Αυτός αναφέρεται από τη μητέρα ότι ήταν «ο ευκολότερος στο μεγάλωμα» από τα παιδιά και πως γενικά ήταν «καλός σαν παιδί»¹⁸.

Οι παραπάνω δυσκολίες της μητέρας πολλές φορές οφείνονται στη διαφορετική κουζίτούρα εντός της οποίας μεγαλώνει το παιδί της, σε σχέση με τη δική της, αλλιώς

τηματολογίων έδειξε ότι, από εκείνους που ζούσαν οι γονείς τους, το 60% είτε συγκατοικούσε με τους γονείς, είτε έβηχαν τις μητέρες καθημερινά, ενώ το 82% έβηχε τουλάχιστον τον ένα γονιό κάθε εβδομάδα.

Τα παραπάνω αποτελέσματα έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα αν λάβουμε υπόψη μας ότι, ο μέσος όρος ηλικίας αυτών των ανδρών ήταν 28 έτη, όλοι τους είχαν προηγουμένως αποχωρήσει από το σπίτι, καθώς και ότι η μικρότερη αναλογία συχνής επαφής υπήρχε ανάμεσα σ' εκείνους που ήταν πάνω από 35 ετών. Επίσης, σύμφωνα με άλλη έρευνα²¹, το 72,5% των χρηστών ζούσαν με τις οικογέν-

¹⁸ Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕ.Θ.Ε.Α.) (1994), Η εξάρτηση από την ηρώνη σαν φαινόμενο της οικογένειας: ένα νέο θεμελιακό μοντέλο, Βιβλιοθήκη ΚΕ.Θ.Ε.Α., ΚΕ.Θ.Ε.Α., (Τμήμα Πρόληψης), σ. 2.

¹⁹ Για περισσότερα στοιχεία βλ. στα ακόλουθα: Δημητρόπουλος, Ευστράτιος (2002), ό.π., σ. 72-74 και Σακελλαρόπουλος, Παναγιώτης (2002), Σχέσεις μητέρας-παιδιού τον πρώτο χρόνο της ζωής, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, σ. 54.

²⁰ Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕ.Θ.Ε.Α.) (1995), ό.π., σ. 4.

²¹ Μπενούσης Β., Κρητικού Ρ. (1990), ό.π., σ. 136.

νειές τους μέχρι το έτος πραγματοποίησης της έρευνας.

Το γεγονός ότι η πλειοψηφία των εφήβων χρηστών διατηρεί στενούς οικογενειακούς δεσμούς θίχτηκε από τον Chein (1964)²², και διατυπώθηκε - αποδείχθηκε επισήμως σε μια μελέτη του Vaillant (1975)²³. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής αποδείχθηκε ότι, παρά τις «επαναστατικές» αντιδράσεις τους, καθώς και την υψηλή συχνότητα «διαλυμένων» σπιτιών, ποσοστό 72% των χρηστών του δείγματος ζούσαν ακόμα με τη μητέρα τους σε ηλικία 22 ετών. Επίσης, όταν αφαιρέθηκαν από το παραπάνω δείγμα εκείνοι των οποίων η μητέρα είχε πεθάνει πριν από τα 16 τους χρόνια, το ποσοστό έφτασε το 90%. Τέλος, στην ηλικία των 30, ποσοστό 47% ζούσε με κάποιο συγγενή εξ αίματος²⁴.

Ωστόσο, κάποια άλλη αναφορά τοποθετεί μόνο το 11% των χρηστών να ζουν μόνοι τους περισσότερο από το μισό της ενήλικης ζωής τους²⁴. Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τον Goldstein (1976 - 1979)²⁵, οι χρήστες χρησιμοποιούν το γονεϊκό σπίτι σαν σταθερό σημείο αναφοράς στη ζωή τους.

Σύμφωνα με τον Vaillant (1966)²⁶, το ποσοστό συντηρούμενου εξαρτητικού ρόλου μέσα στο πλαίσιο της οικογένειας, που αποδίδεται στη μητρική υπερπροστασία, έφθανε τουλάχιστον στο 34% των μητέρων των χρηστών ηρώινης.

Αντίθετη άποψη υποστήριξαν οι Hockman & Brill (1973)²⁷ για τους καπνιστές μαριχουά-

νας. Σύμφωνα με αυτούς τους ερευνητές, η τάση των καπνιστών μαριχουάνας να φύγουν μακριά από το σπίτι τους ήταν τριπλάσια από εκείνη των μη καπνιστών.

Προσπάθεια διευκρινήσεως της μητρικής συμπεριφοράς και ειδικότερα της πιθανής σχέσης μεταξύ μητρικής υπερπροστασίας και τοξικοεξάρτησης των παιδιών τους πραγματοποίησε και ο Attardo (1965)²⁸. Αυτός σύγκρινε μητέρες χρηστών, μητέρες σχιζοφρενών και μητέρες ομάδας ελέγχου. Επίσης, χρησιμοποίησε επιτελείο ειδικών και οι μετρήσεις έγιναν με μια νέα κλίμακα, την «S» (που μετρούσε παραμέτρους της συμβιβαστικής σχέσης μητέρας και χρήστη, π.χ. αμφιθυμία, προσκόλληση, ναρκισσισμό, μαζοχισμό, φόβους μητέρας για σχέσεις του παιδιού με άλλους κτλ.).

Σύμφωνα με τα ερευνητικά αποτελέσματα, η μητέρα του χρήστη εμφανίστηκε πολύ πιο συμβιωτική από τη μητέρα του σχιζοφρενή, αλλά και τη μητέρα του φυσιολογικού. Έτσι, από αυτά ερμηνεύτηκε ότι η συμβιωτική σχέση μητέρας - παιδιού μπορεί να θεωρηθεί ως μεγάλος προδιαθετικός παράγοντας για μελλοντική χρήση ναρκωτικών ουσιών από το δεύτερο. Επιπροσθέτως, ένα σημαντικό στοιχείο που προέκυψε ήταν ότι, κατά την ηλικία 11 - 16 ετών του σχιζοφρενούς, η μητέρα του γινόταν πιο συμβιωτική από τη μητέρα του φυσιολογικού. Άρα, οι μητέρες των σχιζοφρενών εμφανίζονται πιο αποστασιοποιημένες από το παιδί σε

²² Chein L., Gerard D.L., Lee R.S., Rosenfeld E. (1964), *The Road to Narcotics, Delinquency and Social Policy* New York: Basic Books.

²³ Μενούτης Β., Κρητικού Π. (1990), ό.π.

²⁴ Στο ίδιο, ό.π.

²⁵ Goldstein A. (1976), «Heroin Addiction: Segmental Treatment Employing Pharmacologic Supports», *Arch. Gen. Psychiatry* 33: 353-358 και Goldstein A. (1979) «Heroin Maintenance. A Medical View. A conversation between a Physician and a Politician», *Jour. Drug Issues* 9: 341-347.

²⁶ Vaillant G.E. (1966), «A 12 - year Follow - Up of a New York. Narcotic Addicts III. Some Social and Psychiatric Characteristics», *Arch. Gen. Psychiatry* 32, σελ. 178-183.

²⁷ Hochman J.S., Brill N.Q. (1973), ό.π.

²⁸ Attardo N. (1965), «Psychodynamic factors in the Mother Child Relationship in Adolescent. Drug Addiction: A comparison of Mothers of Schizophrenics and Mothers of Normal Adolescent Sons», *Psychother Psychosom* 13: 249-255 και Μενούσης Β., Κρητικού Π., (1990), ό.π., σ. 136-137.

σύγκριση με τις πιο υπερπροστατευτικές μητέρες των χρηστών.

Ενδιαφέρουσα είναι και η έρευνα των Κοκκέβη και Στεφανή (1990)²⁹, ως προς τους παράγοντες που σχετίζονται με τη διαπαιδαγώγηση χρηστών ουσιών από τους γονείς τους, όπως την αντιλαμβάνονται οι ίδιοι.

Πιο συγκεκριμένα, η παραπάνω ερευνητική ομάδα, ενώ είχε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι οι φυλακισμένοι ουσιοεξαρτημένοι άνδρες αντιλαμβάνονται τους γονείς τους ως πιο «ζεστή», πιο υπερπροστατευτική και ανεκτική από μια ομάδα ελέγχου του γενικού πληθυσμού, δεν παρατήρησε σημαντικές διαφορές όταν οι φυλακισμένοι ουσιοεξαρτημένοι συγκρίθηκαν με φυλακισμένους μη εξαρτημένους.

Οι ομοιότητες μεταξύ εξαρτημένων και μη ατόμων, τους οδήγησε στην ανάγκη να διερευνήσουν μια πιθανή συμβολή κοινωνικοπάθειας χαρακτηριστικής και στις δύο ομάδες, δηλαδή στις πρακτικές διαπαιδαγώγησης του γονιού τους. Για τον παραπάνω λόγο, μελετήθηκε η αλληλεπίδραση μεταξύ αυτής της αντίληψης και της κοινωνικοπάθειας σε εξαρτημένους άνδρες φυλακισμένους (Α.Φ.) και σε παρακολουθούμενους θεραπευτικά προγράμματα (Θ.Π.), με την εφαρμογή της πολυπαραγοντικής στατιστικής μεθόδου της «ανάληψης παλινδρόμησης». Ως ανεξάρτητες μεταβλητές χρησιμοποιήθηκαν, εκτός της ψυχοπαθητικής προσωπικότητας, στοιχεία δημογραφικά και οικογενειακά, η συναισθηματική διάθεση του χρήστη και το νομικό του καθεστώς κατά τη στιγμή της συνέντευξης.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της

έρευνας, προέκυψε ότι:

- **Η απόρριψη και από τους δύο γονείς και η ψυχοπαθητική προσωπικότητα, ήταν εμφανέστερη στους Α.Φ. από ό,τι στους Θ.Π.,**

- **οι Θ.Π. εμφανίζονταν περισσότερο υπερπροστατευμένοι και από τους δύο γονείς, ενώ η μητέρα των Α.Φ. θεωρούνταν πιο «ζεστή» προς αυτούς, από ότι η μητέρα των Θ.Π. και**

- **η απόρριψη από την πλευρά της μητέρας σχετιζόταν σημαντικά με την καταθλιπτική διάθεση.**

Πάντως, όσο και αν φαίνεται ότι ο παράγοντας της μητρικής υπερπροστασίας μπορεί να θεωρείται ως προδιαθετικός για μελλοντική χρήση από την πλευρά του ανηλίκου³⁰, το ίδιο δεν συμβαίνει στην περίπτωση της θεραπείας. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με μελέτη που πραγματοποιήθηκε σε 30 εξαρτημένους που πέτυχαν αποχή από την ηρωίνη, κανένας από αυτούς δεν αισθάνθηκε τους γονείς του να τον βοηθούν πραγματικά να πετύχει την αποχή («absence»), γεγονός που πραγματοποιήθηκε όταν αυτοί έζησαν ανεξάρτητα από αυτούς³¹.

²⁹ Kokkevi A., Stefanis S. (1990), «Factors associated with perceived parental rearing patterns in drug abuse», in Stefanis C., Rabavilas A., Soldatos C (eds.) Psychiatry a world perspective. Proceedings of the VII World Congress of Psychiatry, Athens 12-19 October 1989 (Amsterdam, New York, Oxford, Excerpta Medica), v. 4, σ. 333-339.

³⁰ Kokkevi A., Stefanis C. (1988), «Parental rearing patterns and drug abuse: primary report», Acta Psychiatrica Scandinavica, v. 78, σ. 151-158 και Παυλίδου, Χαράλαμπος (1997), ό.π.

³¹ Μενούτης Β., Κρητικού Ρ. (1990), ό.π., σ. 136.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Το άρθρο αποτελεί μέρος διδακτορικής διατριβής με τίτλο: Αναστάσιος Γ. Ρούσσης, «Ναρκωτικά και Ανήλικος. Χρήση και κατάχρηση ψυχοτρόπων ουσιών από μαθητές Μέσης Εκπαίδευσης. Η περίπτωση της νήσου Λέσβου».

Ελληνόγλωσση

- ✎ Αλίσσα Μ. Πρόπερ (1972), «Η σχέση ανάμεσα στην εργασία της μητέρας και τους ρόλους των εφήβων, τις πράξεις και τους γονικούς δεσμούς», Επιθεώρηση Θεμάτων Γάμου και Οικογένειας, τεύχ. 34/1972, σ. 417-421.
- ✎ Άλιν Σ. Ρότσι (1964), «Ισότητα ανάμεσα στα φύλα», π. Δαίδαλος, τεύχ. 93/1964, σ. 607-652.
- Άντονι Στορ (1970), «Το εγκώμιο της επιθετικότητας» (Ντίσελντορφ).
- ✎ Γκρίν, Β., Άρνολτ (1946), «Το αγόρι της μεσαίας αστικής τάξης και οι νευρώσεις», Αμερικανική Κοινωνιολογική Επιθεώρηση, τεύχ. 11 / 1946, σ. 31-41.
- ✎ Ζέρμπαλντ Χ., Κράουτ Κ. (1990), «Μα θέλω μόνο το καλό σου!» (το «σύνδρομο της μαμάς»), εκδ. Δωρικός, Αθήνα.
- ✎ Κάρντινερ Α. (1939), Το άτομο και η κοινωνία του, Νέα Υόρκη.
- ✎ Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕ.Θ.Ε.Α.) (1994), Η εξάρτηση από ηρωίνη σαν φαινόμενο της οικογένειας: ένα νέο θεμελιακό μοντέλο, Βιβλιοθήκη ΚΕ.Θ.Ε.Α., ΚΕ.Θ.Ε.Α. (Τμήμα Πρόληψης), Αθήνα.
- ✎ Λέβυ Μ. Ντέιβιντ (1943), Η μητρική υπερπροστασία, Νέα Υόρκη.
- ✎ Παυλόπουλος, Χαράλαμπος (1997), «Εισήγηση στη Διημερίδα με θέμα: «Εφηβεία και Οικογένεια: η πρόκληση της Επικοινωνίας - Εκπαίδευση των Γονέων στην Αντιμετώπιση του Προβλήματος της Τοξικοεξάρτησης» (14-15 Μαΐου 1997), Αθήνα.
- ✎ Σακελλαρόπουλος Παναγιώτης (2002), Σχέσεις μητέρας - παιδιού τον πρώτο χρόνο της ζωής, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
- ✎ Τζ. Λ. Ντέσπερτ (1962) Τα παιδιά των διαζυγίων, Νέα Υόρκη.
- ✎ Χόφερ Έρικ (1951), Ο πραγματικός πιστός, Νέα Υόρκη και Φρομ, Έριχ (1968) Ο φόβος της ελευθερίας, Φρανκφούρτη.
- ✎ Φαρσεδάκης Ι., Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Ξενόγλωσση

- ✎ Attardo N. (1965), «Psychodynamic factors in the Mother Child Relative ship in Adolescent. Drug Addition: A comparison of Mothers of Schizophrenics and Mothers of Normal Adolescent Sons», Psychother Psychosom 13: 249-255.
- ✎ Chein L., Gerard D.L., Lee R.S., Rosenfeld E. (1964), The Road to Narcotics, Delinquency and Social Policy New York: Basic Books.
- ✎ Goldstein A. (1976), «Heroin Addiction: Segmental Treatment Employing Pharmacologic Supports», Arch. Gen. Psychiatry 33: 353-358.
- ✎ Goldstein A. (1979), «Heroin Maintenance. A Medical View. A conversation between a Physician and a Politician», Jour. Drug Issues 9: 341-347.
- ✎ Vaillant G.E. (1966), «A 12 - year Follow - Up of a New York. Narcotic Addicts III. Some Social and Psychiatric Characteristics», Arch. Gen. Psychiatry 32: 178-183.
- ✎ Kokkevi A., Stefanis C. (1988), «Parental rearing patterns and drug abuse: primary report», Acta Psychiatrica Scandinavica, v. 78, σ. 151-158.
- ✎ Kokkevi A., Stefanis S. (1990), «Factors associated with perceived parental rearing patterns in drug abuse», in Stefanis C., Rabavilas A. Soldatos C. (eds.) Psychiatry a world perspective. Proceedings of the VII World Congress of Psychiatry, Athens 12-19 October 1989 (Amsterdam, New York, Oxford, Excerpta Medica), v. 4, σ. 333-339.

ΚΕΙΜΕΝΟ: Αστέριος Μπρούνης, Πτυχιούχος Δημόσιας Διοίκησης

Η Ιστορική Εξέλιξη της Περιφερειακής Πολιτικής στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η ιδρυτική συνθήκη της Ρώμης του 1958 δεν έκανε καμία αναφορά για την εφαρμογή μιας κοινοτικής πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης. Ενώ, όμως, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '60 οι ανισότητες μεταξύ των κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας μειώθηκαν, με αποτέλεσμα την σύγκληση των οικονομιών, την επόμενη δεκαετία οι περιφερειακές ανισότητες εντάθηκαν σημαντικά.

Αυτό οφείλεται στις διαδοχικές διευρύνσεις της κοινότητας, αρχής γενομένης το 1973 με την Αγγλία, τη Δανία, την Ιρλανδία, στη συνέχεια το 1981 με την Ελλάδα και τέλος, το 1986 με την Ισπανία και την Πορτογαλία. Παράλληλα, η δυσμενής οικονομική συγκυρία, εξαιτίας κυρίως των δύο πετρελαιοκρίσεων και η εμμονή στις αρχές της αγοράς σαν μέσο καταπολέμησης των περιφερειακών ανισοτήτων, οδήγησαν σε μια νέα έξαρση του φαινομένου.

Το 1975 δημιουργήθηκε το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και άρχισε η εφαρμογή μιας υποτυπώδους ευ-

ρωπαϊκής περιφερειακής πολιτικής. Από το 1975 ως το 1984, το ΕΤΠΑ χρηματοδοτούσε μόνο έργα ή ενέργειες που προτείνονταν από τα κράτη - μέλη, χωρίς ουσιαστική δυνατότητα αυτόνομης λειτουργίας.

Από το 1984, ο τρόπος λειτουργίας του ΕΤΠΑ διαφοροποιείται σημαντικά. Η αλλαγή συνίσταται:

- στη χρηματοδότηση προγραμμάτων και όχι μεμονωμένων έργων και στη δυνατότητα ενίσχυσης και δραστηριοτήτων, όχι απαραίτητα ενταγμένων στην εθνική περιφερειακή πολιτική.

- εμφανίζεται η έννοια της ενδογενούς ανάπτυξης των τοπικών οικονομιών των περιφερειών.

Οι εξελίξεις αυτές οδήγησαν στη θεσμοθέτηση της περιφερειακής πολιτικής της Κοινότητας το 1986, με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, όπου αναφέρεται ρητά ότι: «για να προαχθεί η αρμονική ανάπτυξη του συνόλου της Κοινότητας, η Κοινότητα αναπτύσσει και συνεχίζει τη δράση με σκοπό την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής. Η Κοινότητα αποσκοπεί ιδιαίτερα στη μείωση του χάσματος μεταξύ των διαφόρων περιοχών και στη μείωση της καθυστέρησης των πλέων

μειονεκτικών περιοχών». Αλλά και η συνθήκη του Maastricht περιλαμβάνει αναφορά στα άρθρα 2 και 3 της Συνθήκης της ΕΚ με στόχο την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής ως βασική επιδίωξη της ενοποιητικής διαδικασίας «που θα πρέπει να διέπει το σύνολο της κοινοτικής δράσης». Από το 1985 και μετά άρχισαν να χρηματοδοτούνται κοινοτικά και εγκεκριμένα εθνικά προγράμματα, όπως τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ) αρχικά και τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (ΚΠΣ) στη συνέχεια.

Βασικοί σκοποί της περιφερειακής πολιτικής θεωρούνται η μείωση της ανεργίας, η μείωση των πληθυσμιακών πιέσεων στις κορεσμένες περιφέρειες, η διατήρηση της πολιτισμικής παράδοσης των περιφερειών, η μείωση των ανισοτήτων στην κατανομή του πραγματικού κατά κεφαλή εισοδήματος, η διατήρηση και η βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος, η πλήρης απασχόληση των πλητοπαραγωγικών πόρων, η βελτίωση της κατανομής τους, η προώθηση της τεχνολογικής προόδου στις καθυστερημένες περιφέρειες, η σταθεροποίηση και ισορροπία ανάπτυξη της οικονομίας των περιφερειών.

Με την εγκαινίαση των ΜΟΠ και ΚΠΣ συστηματικοποιήθηκε η έννοια της ολοκληρωμένης προσέγγισης. Η προσέγγιση αυτή αφορά μια αναπτυξιακή στρατηγική και ένα συνοδικό πρόγραμμα δράσης στο οποίο λαμβάνουν μέρος πολλή διαρθρωτικά ταμεία και φορείς. Ένα σημαντικό πρόβλημα που προέκυψε κατά την εφαρμογή της περιφερειακής πολιτικής ήταν η απροθυμία για αποκέντρωση σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Αυτό αντιμετωπίστηκε με την υιοθέτηση της αρχής της επικουρικότητας, η οποία πρεσβεύει ότι «τα προβλήματα πρέπει να επιλύονται απ' τους φορείς στον κατάλληλο και ταυτόχρονα το κατώτερο δυνατό επίπεδο».

Για την εφαρμογή της περιφερειακής πολιτικής η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) χώρισε τις περιοχές που χρήζουν ενίσχυσης από τα Διαρθρωτικά ταμεία σε έξι περιοχές - στόχους. Σε κάθε στόχο αναφέρεται ο τύπος

της περιοχής που υπάγεται σ' αυτόν και το αρμόδιο για τη χρηματοδότηση ταμείο.

Στόχος 1

Προώθηση της ανάπτυξης και διαρθρωτική προσαρμογή των περιφερειών που βρίσκονται σε αναπτυξιακή καθυστέρηση.

Στόχος 2

Αναδιάρθρωση των περιφερειών, των παραμεθόριων περιοχών ή τμημάτων περιφερειών που έχουν πληγεί από βιομηχανική παρακμή.

Στόχος 3

Καταπολέμηση της μακροχρόνιας ανεργίας, διευκόλυνση της επαγγελματικής αποκατάστασης των νέων και των προσώπων που απειλούνται με αποκλεισμό από την αγορά εργασίας.

Στόχος 4

Διευκόλυνση της προσαρμογής των εργαζομένων στις μεταβολές της βιομηχανίας και στην εξέλιξη των συστημάτων παραγωγής.

Στόχος 5

Επιτάχυνση της προσαρμογής των αγροτικών διαρθρωτικών αλλαγών στην προοπτική μεταρρύθμισης της ΚΑΠ.

Στόχος 6

Προώθηση της ανάπτυξης των πολύ αραιοκατοικημένων περιοχών των βορείων χωρών, με χαρακτηριστικό τους τις πολύ κακές καιρικές συνθήκες.

Τα διαρθρωτικά ταμεία βοηθούν στην υλοποίηση της περιφερειακής πολιτικής είτε μέσω επιχορηγήσεων είτε μέσω δανείων.

Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ)

Είναι προγράμματα περιορισμένης διάρκειας, που σχεδιάστηκαν για να βοηθήσουν τις μειονεκτικές αγροτικές και ημιβιομηχανικές περιφέρειες της Ελλάδας, νότιας Γαλλίας και της Ιταλίας να προσαρμοστούν στις νέες ανταγωνιστικές συνθήκες που προέκυψαν στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα σαν αποτέλεσμα της πρόσφατης διεύρυνσης της Κοινό-

τητας με τη συμμετοχή της Ισπανίας και της Πορτογαλίας. Τα ΜΟΠ τέθηκαν σε εφαρμογή το 1985 για μια περίοδο έξι ετών.

Τα μέτρα για την επίτευξη των στόχων των ΜΟΠ εντάσσονται σε πέντε κατηγορίες:

- ◆ Μέτρα για τη γεωργία.
- ◆ Μέτρα για την αλιεία.
- ◆ Μέτρα για τη βιομηχανία και τη βιο-

τεχνία.

- ◆ Μέτρα για τις υπηρεσίες.

◆ Μέτρα για την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού.

Η συνολική κοινοτική συμμετοχή ανέρχεται στο ποσό των 6,6 δις ECU, από τα οποία τα 2,5 δις αναλογούν στη χώρα μας. Το ποσό αυτό καλύπτει το 70 % κάθε έργου που εντάσσεται στα ΜΟΠ. Το υπόλοιπο καλύπτεται από τον ελληνικό προϋπολογισμό.

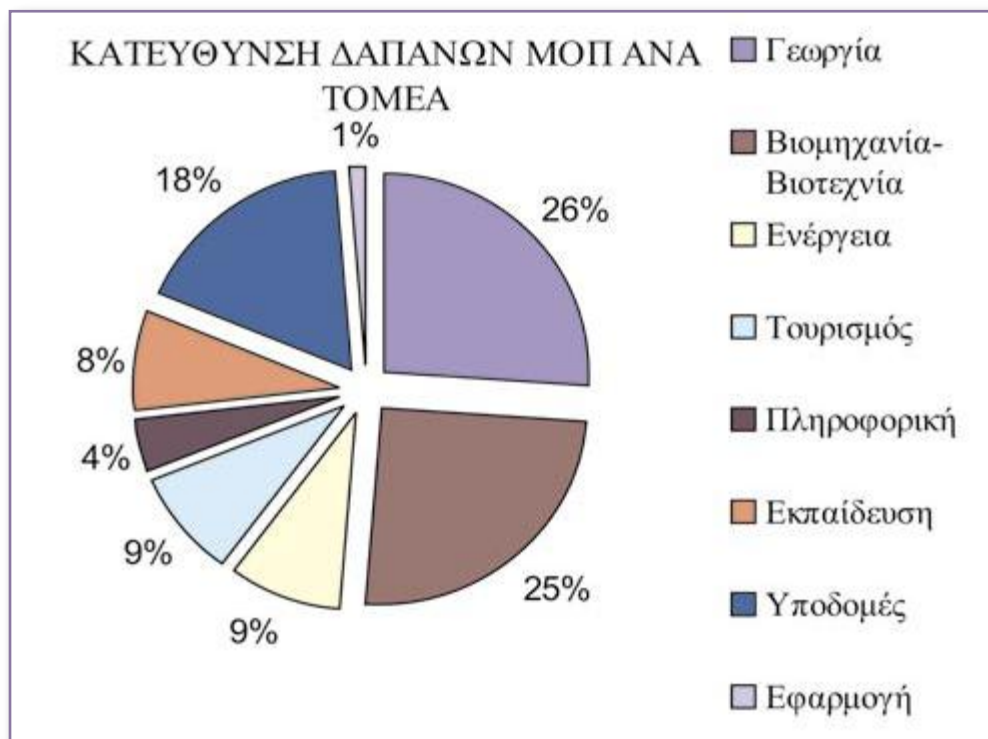
τελικά τα 3,2 δις ECU περίπου, με κοινοτική συμμετοχή 57%. Τα ποσά κατευθύνθηκαν στους ακόλουθους τομείς:

- ◆ Γεωργία 26%.
- ◆ Βιομηχανία - Βιοτεχνία 25%.
- ◆ Ενέργεια 9%.
- ◆ Τουρισμός 9%.
- ◆ Πληροφορική 4%.
- ◆ Εκπαίδευση 8%.
- ◆ Υποδομές 18%.
- ◆ Εφαρμογή 1%.

Τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετώπισε η υλοποίηση των προγραμμάτων αυτών ήταν:

• Δυσκολίες εφαρμογής των προγραμμάτων από την ελληνική Δημόσια Διοίκηση.

• Σοβαρές καθυστερήσεις στην απορρόφηση των πόρων.

Για την απορρόφησή τους υποβλήθηκαν και εγκρίθηκαν 6 περιφερειακά προγράμματα και ένα κλαδικό ΜΟΠ (πληροφορικής). Το συνολικό κόστος για όλα τα ΜΟΠ έφτασε

• Μειωμένη αποτελεσματικότητα λόγω του κρατικού συγκεντρωτισμού στην προετοιμασία και την εφαρμογή των προγραμμάτων.

❖ Οι πόροι των ΜΟΠ δε χρησιμοποιήθηκαν συμπληρωματικά με τα άλλα εθνικά περιφερειακά προγράμματα, αλλά πολλές φορές υποκατέστησαν τους εθνικούς πόρους.

Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (ΚΠΣ)

Πρώτο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1989 - 1993

Η Ελλάδα ετοίμασε και υπέβαλε στην Επιτροπή το Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΠΑ) για το χρονικό διάστημα 1989 - 1993. Επακολούθησε η διαπραγμάτευση, η οποία κατέληξε στην έγκριση του Α' ΚΠΣ, για την επίτευξη του οποίου καταρτίστηκαν 12 τομεακά προγράμματα και 13 περιφερειακά (ΠΕΠ), για τους βασικούς τομείς της ελληνικής οικονομίας και για τις 13 περιφέρειες αντίστοιχα.

Το συνολικό ποσό που διατέθηκε για την εφαρμογή του Α' ΚΠΣ είναι 15,5 δις ECU.

Οι βασικοί άξονες προτεραιότητας που επιλέχθηκαν στα πλαίσιά του αφορούσαν τους εξής τομείς:

❖ τη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό των βασικών υποδομών και αναφε-

ρόταν στην υλοποίηση των «Μεγάλων Έργων». Το μεγαλύτερο μέρος της χρηματοδότησης κατευθυνόταν στα έργα υποδομής, στον τομέα των μεταφορών (μετρό Αθηνών, αυτοκινητόδρομος ΠΑ-ΘΕ) και ακολούθησαν οι ενισχύσεις στις επενδύσεις, η αξιοποίηση των ανθρωπινων πόρων και οι υποδομές ύδρευσης (Αχεϊώς), καθώς και η κατασκευή του δικτύου διανομής φυσικού αερίου.

❖ την ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα και ιδιαίτερα την αγροτική ανάπτυξη.

❖ τις μεθόδους βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων.

❖ την ανάγκη μιας ισορροπίας και ορθολογικής ανάπτυξης του τουρισμού.

❖ την αξιοποίηση και την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού.

❖ Τέλος, είχε σαν αντικείμενο την ανάπτυξη του εγχώριου δυναμικού των 13 περιφερειών, με στόχο τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων.

Η ποσοστιαία κατανομή του ποσού στους έξι άξονες έχει ως εξής:

-Βελτίωση βασικών υποδομών 28,8%.

- Ανάπτυξη πρωτογενούς τομέα 6,1%.
- Ανταγωνιστικότητα επιχειρήσεων 3,8%.
- Ισορροπη ανάπτυξη τουρισμού 0,8%.
- Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού 10,2%.
- Περιφερειακή ανάπτυξη 50,3%.

Σε γενικές γραμμές, το Α' ΚΠΣ χαρακτηρίστηκε από μια σειρά προβλημάτων και ανεπαρκειών σχεδιασμού, εκτέλεσης και παρακολούθησης, που είχαν σαν κατάληξη τη μειωμένη αποτελεσματικότητα του προγράμματος, την έλλειψη αναπτυξιακής δυναμικής και τη συνακόλουθη αδυναμία του να συμβάλει στο στόχο σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας με το μέσο όρο των χωρών της ΕΕ.

Δεύτερο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1994 - 1999

Το Β' ΚΠΣ εισήχθηκε με τη συνθήκη του Maastricht το 1993 και είχε τους ακόλουθους βασικούς στόχους:

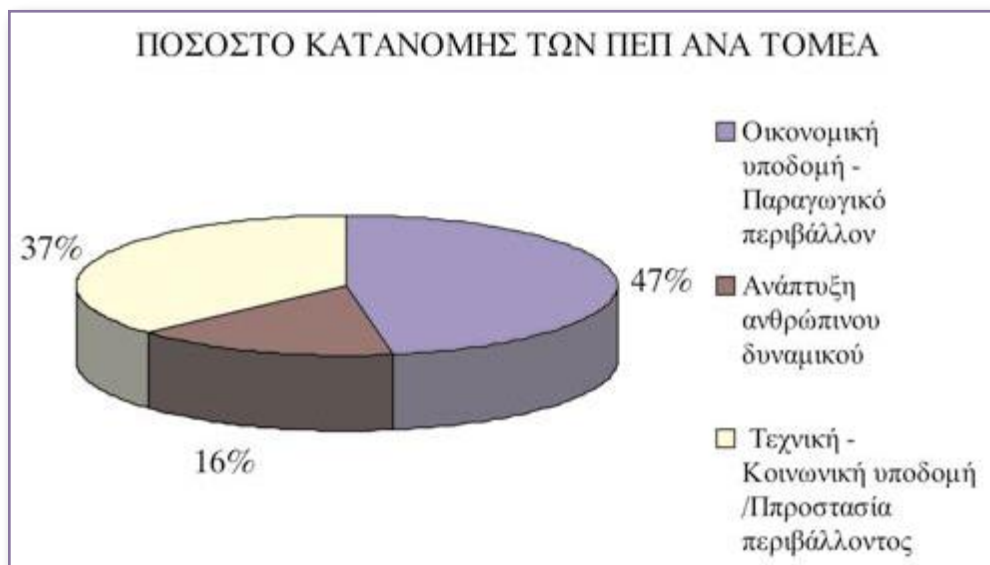
- Την πραγματοποίηση επενδύσεων σε μεγάλα έργα υποδομής.
- Την αναθεώρηση της βιομηχανικής στρατηγικής της χώρας.
- Την αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος.
- Την αποτελεσματικότερη λειτουργία της Δημόσιας Διοίκησης.

• Την ενίσχυση της περιφερειακής ανάπτυξης.

Η στρατηγική αυτή υποστηρίχτηκε από το ελληνικό ΣΠΑ 1994 - 1999, όπου καθορίστηκαν οι βασικές κατευθύνσεις της εθνικής αναπτυξιακής πολιτικής, της τομεακής και κλαδικής πολιτικής και της περιφερειακής πολιτικής. Κύριο γνώρισμα του ΣΠΑ είναι η υιοθέτηση του σεναρίου της σύγκλισης και της προώθησης της συνοχής.

Ο συνοδικός προϋπολογισμός του Β' ΚΠΣ άγγιζε τα 30 δις ECU. Τα τομεακά και κλαδικά προγράμματά του εντάσσονταν σε τέσσερις αναπτυξιακούς άξονες και τα περιφερειακά σε ένα.

Ο πρώτος άξονας αφορούσε τα μεγάλα αναπτυξιακά έργα, τα οποία βελτίωσαν και επέκτειναν τις υπάρχουσες υποδομές. Περιλάμβανε τα προγράμματα των μεταφορών, των επικοινωνιών, της ενέργειας και του φυσικού αερίου. Πρώτα στην αναπτυξιακή λίστα βρίσκονται τα μεγάλα έργα οδοποιίας (Εγνατία οδός - ΠΑΘΕ) και έργα τα οποία συμβάλλουν στην άρση της απομόνωσης πολλών ακριτικών νομών και παράληλη δημιουργούν νέες εμπορικές εξόδους. Εξίσου σημαντικό έργο είναι το νέο αεροδρόμιο στα Σπάτα, καθώς και τα έργα υποδομής

στο σιδηροδρομικό δίκτυο, με σκοπό τη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου δικτύου μεταφορών, στις τηλεπικοινωνίες, με σκοπό τη βελτίωση της υποδομής των δικτύων, στα ΕΛΤΑ και στον τομέα της ενέργειας, στη διαχείριση του φυσικού αερίου, αλλιά και την αύξηση της ικανότητας παραγωγής ενέργειας.

Ο δεύτερος άξονας αφορούσε τις παρεμβάσεις που απέβλεπαν στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και κυρίως στους τομείς του περιβάλλοντος, της υγείας και της αστικής ανάπτυξης.

Ο τρίτος άξονας αφορούσε την ανάπτυξη του οικονομικού ιστού, η οποία θα βασιζόταν σε μια φιλόδοξη βιομηχανική πολιτική που είχε ως άξονα τη διεθνή ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, καθώς και τον εκσυγχρονισμό της γεωργίας, του τουρισμού και της αλιείας.

Ο τέταρτος άξονας αφορούσε τις επενδύσεις για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και την ενίσχυση της αγοράς εργασίας, που βελτίωσαν το επίπεδο ειδίκευσής του και τις προοπτικές της επαγγελματικής τους απασχόλησης.

Ο πέμπτος άξονας αφορούσε τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και περιλάμβανε τα Πολυτομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα των 13 περιφερειών της χώρας. Οι αναπτυξιακές παρεμβάσεις των ΠΕΠ κατευθύνθηκαν σε τρεις τομείς:

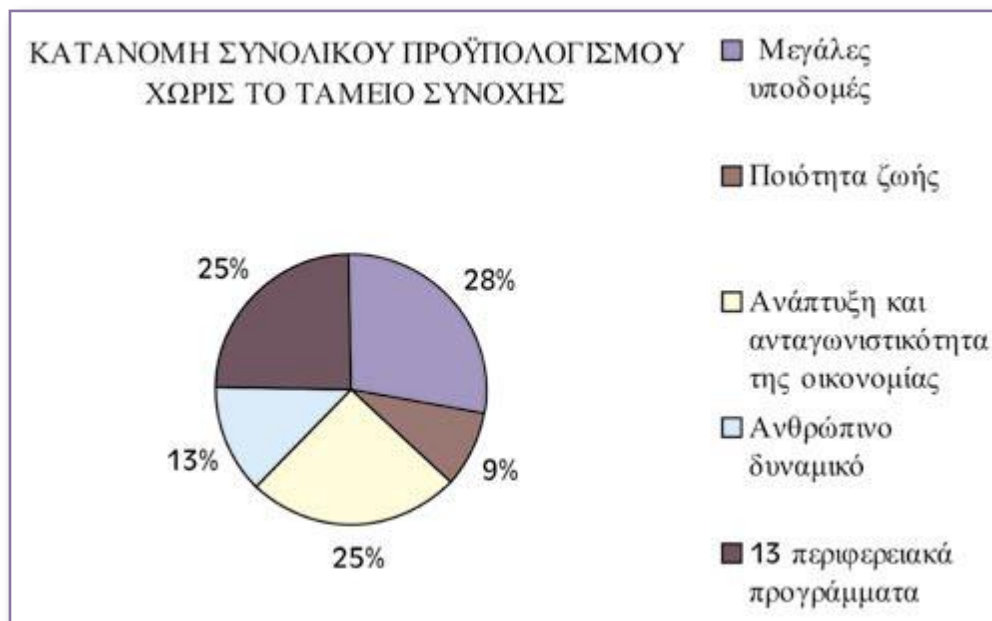
➤ Στη βασική αναπτυξιακή κατεύθυνση και εξειδίκευση της περιφέρειας με στήριξη του παραγωγικού περιβάλλοντος και με τη δημιουργία της αναγκαίας οικονομικής υποδομής (47%).

➤ Στην ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού της περιφέρειας (16%).

➤ Στη δημιουργία της αναγκαίας τεχνικής και κοινωνικής υποδομής και της υποδομής προστασίας του περιβάλλοντος (37%).

Η κατανομή του συνολικού προϋπολογισμού χωρίς το Ταμείο Συνοχής έχει ως εξής:

- Μεγάλες υποδομές 28%.
- Ποιότητα ζωής 9%.
- Ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα της οικονομίας 25%.
- Ανθρώπινο δυναμικό 13%.
- 13 περιφερειακά προγράμματα 25%.

Τρίτο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006

Στην αρχή της νέας χιλιετίας, η ΕΕ εγκρίνει για την Ελλάδα ένα νέο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης που βασίζεται στο ελληνικό ΣΠΑ με χρονικό ορίζοντα 2000-2006. Το ΣΠΑ περιλαμβάνει 13 εθνικά και 13 περιφερειακά προγράμματα, ενώ για πρώτη φορά περιλαμβάνονται 3 διαπεριφερειακά προγράμματα.

Η επικείμενη διεύρυνση της ΕΕ σηματοδοτεί μια νέα εποχή και ανάγει το Γ' ΠΚΣ στην τελευταία ευκαιρία της Ελλάδας για πληροσιοπάροχη ευρωπαϊκή χρηματοδότηση με σκοπό τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και την επίτευξη της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής. Γι' αυτό και η στρατηγική πρέπει να κινείται προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης των αναπτυξιακών δυνατοτήτων, ιδιαίτερα των περιφερειών που υστερούν, όπως οι παραμεθόριες, οι ορεινές και οι νησιωτικές.

Οι Περιφερειακές Ανισότητες στην Ελλάδα

Οι περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα είναι εμφανώς μεγάλες. Ωστόσο, η εικόνα που αποκτούμε διαφέρει ανάλογα με το μέτρο που χρησιμοποιούμε για τον υπολογισμό της. Αν και στατικά η χώρα εμφανίζεται πολωμένη ανάμεσα σε Αθήνα - Θεσσαλονίκη και υπόλοιπη Ελλάδα, από πιο δυναμική άποψη παρουσιάζονται σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις περιφέρειες της «υπόλοιπης Ελλάδας».

Οι παρατηρήσεις αυτές υποδεικνύουν ότι στην Ελλάδα διαμορφώνονται δύο μεγάλες περιοχές: μία «κεντρική περιοχή» δυναμικής ανάπτυξης και μία «περιμετρική ζώνη» λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών. Προφανώς, στην κεντρική περιοχή συγκεντρώνονται οι πιο σύγχρονες παραγωγικές μονάδες που σκοπεύουν τόσο στην εξωτερική όσο και στην εσωτερική αγορά, ενώ στην περιμετρική περιοχή η τοπική οικονομική ανάπτυξη βασίζεται στην αγροτική

και βιοτεχνική παραγωγή, που συμπιέζεται λόγω ακριβώς της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας της κεντρικής περιοχής.

Στην Ελλάδα υπάρχουν τρεις κατηγορίες περιφερειών:

- οι καθυστερημένες και σχετικά στάσιμες,
- οι αναπτυσσόμενες περιοχές, όπου οι οικονομικές δραστηριότητες επεκτείνονται πέρα από τα παραδοσιακά όρια και συνεπώς αλληλάζει η κοινωνική δομή.
- τα μεγάλα αστικά - βιομηχανικά κέντρα.

Το περιφερειακό πρόβλημα και η περιφερειακή πολιτική στην Ελλάδα

Το περιφερειακό πρόβλημα της χώρας οφείλεται:

♦ Στις γεωγραφικές συνθήκες του ελληνικού χώρου και στη διασπορά των φυσικών πόρων.

♦ Σε ιστορικούς λόγους σχετικά με την εξέλιξη της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας.

♦ Στο συγκεντρωτικό διοικητικό σύστημα.

♦ Στην ανεπάρκεια της αναπτυξιακής και ειδικότερα της περιφερειακής πολιτικής.

Κύρια χαρακτηριστικά του περιφερειακού προβλήματος είναι:

➤ Η μεγάλη συκέντρωση του πληθυσμού στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας έχει οδηγήσει στην υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος και στην άνιση κατανομή των αποτελεσμάτων της αναπτυξιακής διαδικασίας.

➤ Η συκέντρωση μέσου μεγέθους αστικοβιομηχανικών συμπλεγμάτων.

➤ Η τάση όξυνσης των πληθυσμιακών ανισοτήτων διαχρονικά.

➤ Το δημογραφικό πρόβλημα λόγω της εσωτερικής μετανάστευσης και της αδυναμίας μιας αυτοδύναμης ανάπτυξης.

➤ Η μείωση της αποτελεσματικότητας.

➤ Η διατάραξη της ισορροπίας.

➤ Η φθορά και η δύσμορφη ανάπτυξη του περιβάλλοντος.

Η αντιμετώπιση των οικονομικών ανισο-

τήτων μεταξύ των ελληνικών περιφερειών επέβαλε την άσκηση περιφερειακής πολιτικής. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε:

- στην ανάπτυξη των υποδομών.
- στην πραγματοποίηση επενδύσεων στη βιομηχανία και τον τουρισμό μέσω των ΚΠΣ.
- στη διαίρεση της ελληνικής επικράτειας σε 13 περιφέρειες με σκοπό την πληρέστερη αντιμετώπιση του περιφερειακού προβλήματος.
- στη θέσπιση κινήτρων για την προσέλκυση επενδύσεων, κυρίως σε συνοριακές περιοχές.
- στην ανάπτυξη «ειδικών» υποδομών, όπως βιομηχανικές περιοχές, για τη συγκέντρωση βιομηχανικών κλάδων σε επαρχιακές πόλεις.
- στην καταπολέμηση της ανεργίας μακράς διάρκειας και στη διευκόλυνση της επαγγελματικής ένταξης των νέων και αυτών που απειλούνται με αποκλεισμό από την αγορά εργασίας.
- στη δημιουργία «αντιπάλων πόθων».

Συμπέρασμα

Η περιφερειακή πολιτική στην Ελλάδα σήμερα φαίνεται να οδηγείται στη διαμόρφωση ενός σύνθετου μοντέλου αποκεντρωμένης συγκέντρωσης και ενδογενούς τοπικής ανάπτυξης.

Αποτελεί αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι αυτό που προέχει τελικά δεν είναι το ποσοστό της απορρόφησης των κονδυλίων των ΚΠΣ, αλλά η ποιοτική χρησιμοποίησή τους σε έργα πολλαπλασιαστικής σημασίας, σε έργα ικανά να πυροδοτήσουν ενδογενή ανάπτυξη στις διάφορες περιοχές. Πρέπει να τονιστεί το γεγονός ότι, οι περιφερειακές διαφορές στο επίπεδο ζωής και στις κοινωνικές και οικονομικές επιδόσεις δε δημιουργούν προβλήματα μόνο για τις περιφέρειες εκείνες που βρίσκονται χαμηλότερα από το μέσο όρο της κοινοτικής κλίμακας. Μακροπρόθεσμα οι διαφορές αυτές βλάπτουν, επίσης, τα συμφέροντα των περισσότερο αναπτυγμένων περιοχών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Π. Καζάκος, «Θεσμικές Μεταρρυθμίσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση», Σιδέρης, 1996.
- Ν. Μαραβέγιας, Μ. Τσινισιζέλης, «Η Ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Θεμέλιο, 1995.
- Μ. Τσινισιζέλης, «Σκέψεις για την Ευρωπαϊκή Ένωση», Σιδέρης, 1996.
- Π.Κ. Ιωακειμίδης, «Η Συνθήκη του Άμστερνταμ», (Νέο πρότυπο ολοκλήρωσης ή σύμπτωμα από-ολοκλήρωσης), Θεμέλιο, 1998.
- Θ. Χυτήρης, «Τα Οικονομικά της Ευρωπαϊκής Κοινότητας», Παρατηρητής, 1993.
- Ν.Ι. Κόνσολας, «Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική», Παπαζήσης, 1997.
- Δ. Κλωνής, «Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Ανάπτυξη Νησιώτικων Περιφερειών», Κέντρο Έρευνας Περιφερειακής Αναπτύξεως «Ιερώνυμος Πίντος», 1998.
- Κ.Α. Στεφάνου, «Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση (Πολιτικές και Δυναμική της Ολοκλήρωσης)», Αντ. Ν. Σάκουλα, 1999.
- Ειρήνη Ντρουτσα, «Τα Διευρωπαϊκά Δίκτυα Υποδομών και η Σύνδεσή τους με την Ελλάδα», Κέντρο Έρευνας Περιφερειακής Αναπτύξεως «Ιερώνυμος Πίντος», 1999.
- Ν. Μούσης, «Ευρωπαϊκή Ένωση : Δίκαιο - Οικονομία - Πολιτική», Παπαζήσης, 1996.
- Λ.Α. Αθανασίου, Κ.Ν. Κανελλόπουλου, Η.Μ. Πούπου, «Σύγκλιση, Απόκλιση και Περιφερειακή Πολιτική», 1995.
- Π.Κ. Ιωακειμίδης, «Ευρωπαϊκή Πολιτική Ένωση», Θεμέλιο, 1993.
- Μ. Δεκλερής, «Ο Δωδεκάδελτος του Περιβάλλοντος. Εγκόλπιο Βιωσίμου Αναπτύξεως», Αντ. Ν. Σάκουλα, 1996.

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΥΧΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ 1914-1923

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:

Αντγος Παναγιώτης Κωνσταντόπουλος, Δντής ΔΙΣ/ΓΕΣ

Με αφορμή τις εκδηλώσεις για την αναγνώριση της γενοκτονίας των Αρμενίων δημοσιεύθηκαν πρόσφατα πολλή άρθρα που αναφέρονταν στη σφαγή 1,5 εκατομμυρίου Αρμενίων από τους Τούρκους την περίοδο 1914 έως και 1917, συνοδευόμενα από πολλή φωτογραφικά ντοκουμέντα.

Στην αδιάψευστη αυτή παρουσίαση ιστορικών ντοκουμέντων για τις σφαγές των Αρμενίων, έχω την άποψη ότι πρέπει να επισημαίνεται, με τη μορφή έστω και της απλής υπόμνησης, η ίδια συμπεριφορά και τύχη, που επεφύλαξαν οι Τούρκοι και στους Έλληνες.

Το άρθρό μου αυτό αποτελεί μια απλή υπόμνηση των όσων συνέβησαν τότε, αναφέρεται σε πραγματικά γεγονότα και παρουσιάζει, με τεκμηριωμένα στοιχεία, τη συγκεκριμένη συμπεριφορά που επέδειξαν οι Τούρκοι στον Ελληνισμό της Μ. Ασίας και του Πόντου την περίοδο 1914 - 1917 και 1919 - 1923, όπου 600.000 και

πλέον Έλληνες σφαγιάστηκαν, πέθαναν και εξαφανίσθηκαν στις περιφέρειες εκείνες πορείες «των ταγμάτων εργασίας» χιλιάδων ανθρώπων (ανδρών, γυναικών, νέων, γερόντων, μικρών παιδιών κάθε ηλικίας και των δύο φύλων) προς το πουθενά, σατανικής επιπόνησης των τουρκικών αρχών.

Οι διωγμοί των Ελλήνων έγιναν παράλληλα με τους διωγμούς των Αρμενίων, εκδηλώθηκαν αρχικά με τη μορφή σποραδικών κρουσμάτων βίας, καταστροφών, απελάσεων και εκτοπισμών. Φαινόταν σαν να προέρχονταν από ανεύθυνα κυρίως στοιχεία. Από την άνοιξη, όμως, του 1914 και έπειτα, έγιναν πιο συστηματικοί, πιο οργανωμένοι και εκτεταμένοι και στρέφονταν τόσο κατά των Ελλήνων όσο και κατά των Αρμενίων. Εμπνευστής και εγκέφαλος αυτής της επιχείρησης ήταν ο Μεχμέτ Ταλαάτ, υπουργός εσωτερικών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Οι εντολές δίνονταν με τη μορφή «απορρήτων» τηλεγραφημάτων προς

όλους τους πολιτικούς και στρατιωτικούς διοικητές των διαφόρων νομών, για την υλοποίηση αποφάσεων κατά των «ανεπιθύμητων εθνотήτων», που λήφθηκαν την 8^η Μαΐου 1914 σε σύσκεψη με τους συνεργάτες του Εμβέρ, Τζεμάλ, Νορεντίν και άλλους ηγέτες των Νεοτούρκων.

Ένα από τα τηλεγραφήματα αυτά, που βρήκε και δημοσίευσε η γαλλική εφημερίδα «Le Temps» στο φύλλο της 29^{ης} Ιουλίου 1916, έλεγε τα εξής:

«Γιάντιζ 14-5-1914

Προς το Διοικητή Σμύρνης Ραχμή Μπέη.

Οι Έλληνες Οθωμανοί υπήκοοι της περιφέρειάς σας αποτελούν πλειονότητα, η οποία δυνατό να αποβεί επικίνδυνη. Γενικότερα, όλοι όσοι ζουν στα παράλια της Μικράς Ασίας, συμπεριλαμβανομένων και αυτών της Νομαρχίας σας πρέπει να εξαναγκαστούν να μεταφερθούν στους νομούς Ερζερούμ, Ερζγκιέν και αηλού. Τούτο επιβάλλουν πολιτικοί και στρατιωτικοί λόγοι. Αν αρνηθούν να εκκενώσουν τις περιοχές τους δώστε οδηγίες στους Μουσουλμάνους αδελφούς μας να τους εξαναγκάσουν μεταχειριζόμενοι προς τούτο κάθε μέσον και κάθε είδους έκτροπα. Οι Έλληνες πρέπει ακόμα να υποχρεωθούν να υπογράψουν βεβαίωση στην οποία να φαίνεται ότι δηλώνουν ότι φεύγουν και εγκαταλείπουν τις εστίες τους με δική τους

θέληση και πρωτοβουλία. Η βεβαίωση αυτή είναι αναγκαία για να μη δημιουργηθούν αργότερα πολιτικά ζητήματα.

Υπογραφές

Υπουργός Εσωτερικών Ταϊαάτ

Διευθυντής Υπουργείου Εσωτερικών Χιλήμ»

Στις 20 Ιουλίου 1914 κηρύχθηκε γενική επιστράτευση όλων των εθνών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και κλήθηκαν οι ηλικίες από 20 έως 50 ετών. Όσοι δεν παρουσιάστηκαν μέσα σε 11 ημέρες θεωρήθηκαν ανυπότακτοι και καταδικάστηκαν σε θάνατο.

Όσοι Χριστιανοί παρουσιάστηκαν, τους έστειλαν στα περιβόητα τάγματα εργασίας (αμελή ταμπουρού), τα οποία στην πραγματικότητα ήταν τάγματα εξόντωσης.

Πολλοί Έλληνες δεν άντεξαν τη ζωή στα τάγματα εργασίας και για να αποφύγουν την εξόντωση λιποτάκτησαν. Με αφορμή τις ανυποταξίες στην υποχρεωτική στράτευση και τις λιποταξίες από τα τάγματα εργασίας, οι Τούρκοι με αποσπάσματα χωροφυλάκων οργάνωναν εκτεταμένες έρευνες σ' όλη τα ελληνικά χωριά· έμπαιναν στα σπίτια, άρπαζαν τα πράγματα, στίμαζαν τις γυναίκες, έκαιγαν τα χωριά και όσους συνελάμβαναν, τους εκτελούσαν μαζί με τους οικείους τους, που τους έκρυβαν ή τους υπέθαλπαν.

Σε έκθεση της Ελληνικής Πρεσβείας για την Κερασούντα, με ημερομηνία 21 Απρι-

λίου 1917, έχουν καταχωρηθεί τα ακόλουθα: «Με αφορμή την ανυποταξία 300 φυγάδων πυρπολήθηκαν 88 ελληνικά χωριά από το Δεκέμβριο 1916 έως το Φεβρουάριο 1917. Οι κάτοικοι των χωριών αυτών, ανερχόμενοι σε 30.000 περίπου κατά το μεγαλύτερο μέρος ηλικιωμένοι, γυναίκες και παιδιά (οι άντρες είχαν βιαί-

Μεταφορά Ελλήνων στα «τάγματα εργασίας».

ως στρατευθεί στα τάγματα εργασίας) εκτοπίστηκαν βίαια στο νομό Αγκύρας, μέσα σε δριμύτατο χειμώνα, χωρίς να τους επιτραπεί να παραλάβουν ούτε τα ενδύματά τους. Το ένα τέταρτο από αυτούς πέθανε κατά τη διαδρομή από τις κακουχίες, την πείνα και τη δίψα».

Στις 16 Ιουλίου 1916, ο Γερμανός Πρόξενος στην Αμισό, Kuckhoff, με τηλεγράφημά του ενημέρωνε το Βερολίνο: «Από αξιόπιστες πηγές οδόκληρος ο ελληνικός πληθυσμός της Σινώπης και της παραλιακής περιοχής της επαρχίας Καπαμονής έχει εξοριστεί και κατά το μεγαλύτερο μέρος εξολοθρευτεί».

Στις 30 Νοεμβρίου 1916 ο Αυστριακός υποπρόξενος Αμισού, Kwiatkowski, ενημέρωνε τον υπουργό Εξωτερικών της χώρας του, S. Baron Burian για τις πρόσφατες αποφάσεις του μοντεσερίφη Αμισού, Ραφέτ Μπέη: «...

Στις 26 Νοεμβρίου μου είπε ο Ραφέτ Μπέης: τελικά με τους Έλληνες πρέπει να ξεκαθαρίσουμε, όπως και με τους Αρμένιους... Στις 28 Νοεμβρίου μου είπε ο Ραφέτ Μπέη: πρέπει τώρα να τελειώνουμε με τους Έλληνες. Έσπειρα σήμερα στα περικόρα τα Τάγματα για να σκοτώσουν στο δρόμο κάθε Έλληνα που συναντούν».

Στις 7 Φεβρουαρίου 1917, ο Μητροπολίτης Χαλδίας Λαυρέντιος έστειλε καταγγελία στον Έλληνα επιτετραμμένο στην Κωνσταντινούπολη και του έκανε γνωστό ότι εκκενώθηκαν 38 χωριά της Μητροπόλεως και 23.000 κάτοικοι εκτοπίστηκαν.

Στις 22 Οκτωβρίου 1918, ο Γερουσιαστής Δαμάν-Φεριντ Πασάς (πρώην Μέγας Βεζίρης), αγορεύοντας στην οθωμανική Γερουσία είπε: «Η εκμηδένιση των χριστιανικών πληθυσμών ήταν ασυγχώρητο έγκλημα και πρέπει να αποδοθεί στο κοιτάτο «Ένωση και Πρόοδος» και ήταν έγκλημα που διαπράχθηκε χωρίς κανένα λόγο. Οι

πληθυσμοί αυτοί δε μετανάστευαν με τη θέλησή τους, αλλά εξαναγκάστηκαν να φύγουν με την απειλή και τη βία και εξολοθρεύτηκαν χωρίς οίκτο».

Στο έκτακτο Στρατοδικείο, που δίκασε στις 8 Μαρτίου 1919 τους ηγέτες της Κυβέρνησης των Νεοτούρκων για τα εγκλήματα κατά του χριστιανικού πληθυσμού, ο Μουσταφά Κεμάλ κατέθεσε μεταξύ άλλων:

«Οι πασάδες που διέπραξαν απερίγραπτα εγκλήματα, τέτοια που δεν μπορεί να συλληβεί η φαντασία του ανθρώπου, εγκαθίδρυσαν τυραννικό καθεστώς, οργάνωσαν εκτοπίσεις και σφαγές, έκαψαν με πετρέλαιο βρέφη που ακόμα θήλαζαν, βίασαν γυναίκες και μικρά κορίτσια μπροστά στα μάτια των γονιών τους, κατάσχεσαν παράνομα κινητή και ακίνητη περιουσία, εξόρισαν γυναικόπαιδα, προέβησαν σε κάθε είδους ωμότητες, επιβίβασαν σε πλοία χιλιάδες αθώους και τους πέταξαν στη

Νίκαια. Το σπήλαιο όπου ήσαν στοιβαγμένα μέσα κάπου 400 κορμιά (Αναμνήσεις του μετώπου 1920-1921 Μικρά Ασία-Θράκη του Χαράλαμμου Πληζιώτη, Εκδ. Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών).

θάλασσα... Γεγονότα που δεν έχουν προηγούμενο στην Ιστορία οποιουδήποτε λαού».

Όμως, από το 1919 αρχίζει νέος άγριος διωγμός κατά των Ελλήνων οργανωμένος πηδόν από το κεμαλικό καθεστώς. Με τη βοήθεια του νεοτουρκικού κομιτάτου συγκροτείται η κεμαλική μυστική οργάνωση Mustafai Milliye, η οποία κηρύσσει το μίσος και οργανώνει την εξόντωση των Ελλήνων. Μέλος της οργάνωσης ήταν ο περιβόητος Τοπάλ Οσμάν. Για την εγκληματική του δράση ο Γ. Βαθαβάνης στο βιβλίο του «Σύγχρονος Γενική Ιστορία του Πόντου» γράφει:

«Τα θύματα του Τοπάλ Οσμάν και των Τσέτηδών του εις τον Πόντον και το εσωτερικό μέχρι του Βαλή-Κεσέρ υπολογίζονται σε 70.000 περίπου.»

Από τεκμηριωμένα ιστορικά στοιχεία και προσωπικές μαρτυρίες, που παραθέτω στη συνέχεια, προκύπτει ότι οι Τούρκοι, υποχωρούντες στα βάθη της Μ. Ασίας προ του προελαύνοντος Ελληνικού Στρατού την περίοδο 1919-1923, έσφαζαν όλους τους Έλληνες άνδρες και πολλούς φορές με πρωτόγνωρη αγριότητα και μανία: γενίκευαν δε τις σφαγές σ' όλους τους Έλληνες, αδιακρίτως φύλου και ηλικίας, ερημώνοντας τα χωριά που εγκατέλειπαν και πριν αυτά πέσουν στα χέρια του Ελληνικού Στρατού.

Για τις αγριότητες των Τούρκων στη Νίκαια τον Αύγουστο - Σεπτέμβριο 1920, παραθέτω στη συνέχεια δύο αφηγήσεις ανθρώπων που έζησαν τα γεγονότα και φωτογραφικό ντοκουμέντο από τις σφαγές των αθώων Ελλήνων, λίγο πριν την είσοδο του Ελληνικού Στρατού στην πόλη.

Αρχείο προφορικής παράδοσης. Βιθυνία, φάκ. 97, μαρτυρία του Θωμά Αναστασιάδη στον Ερμόλαο Ανδρεάδη (1971):

«Επί 75 μέρες οι τσέτες είχαν μπηλοκάρει τον ελληνικό μαχαλά της Νίκαιας. Δεν μπορούσε να φύγει κανείς. Είχαν βάθει σκοπούς στις 4 πύλεις που οδηγούν έξω από την πόλη. Όλη η Νίκαια ήταν περιτειχισμένη. Στις 14 Αυγούστου 1920, παραμονή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, της γιορτής που πανηγύριζε

Ο εθνομάρτυρας Ευθύμιος Αγριτέλης, επίσκοπος Ζήλων. Πέθανε φυλακισμένος στην Αμάσεια (Μάιος 1921), μετά από φρικτά βασανιστήρια.

η εκκλησία μας, οι τσέτες μάζεψαν όλο τον ελληνικό πληθυσμό της Νικαίας, 87 οικογένειες, και τον οδήγησαν έξω από το Λέφκε Καπουσού, ανατολικά, στ' αμπέλια. Εκεί έσφαξαν όλους τους Έλληνες με γερμανικές ξιφολόγχες. Τα πτώματα τα πέταξαν στη σπηλιά και τα έκαψαν. Δεν σεβάστηκαν και τον Οίκο του Θεού, έκαναν ρημαδιό την εκκλησία. Βίασαν γυναίκες στην Αγία Τράπεζα. Είκοσι μέρες μετά τη σφαγή μπήκε ο ελληνικός στρατός, έμεινε 3 μέρες κι έφυγε. Δεν εφάρμοσε αντίποινα στους ντόπιους Τούρκους που δεν έφταιγαν σε τίποτε».

Από το προσωπικό χειρόγραφο ημερολόγιο του Στρητ Χαράλαμπου Πληζιώνη του 2ου Λ/30 ΣΠ/II ΜΠ: (Αμέσως μετά την είσοδο του 30ού ΣΠ στη Νίκαια):

«Κυριακή 20-9-1920. Πήγαμε μερικοί βόλτα έξω από την Νίκαια για να ιδούμε τους σφαγμένους χριστιανούς, στον δρόμο εβρείσκοντο κεφάλια σκορπισμένα, χέρια και πόδια, και άλλα διάφορα, να τα βλέπν κανείς και να τον πίναν ντελήριο, παρακάτω τρία πηγάδια γεμάτα έως επάνω, και τέλος το σπήλειον, όπου ήσαν στιβαγμένα μέσα κάπου 400 κορμιά, σφαγμένα διαφορετικά

και πάσης ηλικίας, δεν εσταθήκαμε ούτε λιεπτό, μας κατέβηκε ζαλήδα, κόντεψε να σκάσουμε. Αμέσως φύγαμε και πήγαμε στην ελληνική συνοικία, μια ερημιά τρομακική, κατόπιν επήγαμε στην εκκλησία της αγίας Σοφίας, αρχαία βυζαντινή, αλλιά δεν εγνω- ρείζετο, εάν ήτο εκκλησία ή αχωνάς».

**Εκτοπισμένοι Ελληνοπόντιοι
σε μια στάση της μαρτυρικής πορείας τους.**

Από τη μανία των Τούρκων δεν εξαιρέθηκαν και οι Έλληνες αξιωματικοί και οπλίτες - αιχμαλώτοι πολέμου της Μικρασιατικής Καταστροφής, των οποίων τον αριθμό η ελληνική πλευρά υπολόγιζε σε 50.000, ενώ οι Τούρκοι παραδέχθηκαν την κράτηση 32.000 Ελλήνων αιχμαλώτων. Από αυτούς επέζησαν και παραδόθηκαν στην Ελλάδα μόνο περί τους 15.000 άνδρες.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα του τρόπου εξόντωσης των Ελλήνων αιχμαλώτων αποτελεί το στρατόπεδο του ΟΥΣΑΚ, στο οποίο στοιβάχτηκαν 10.000 Έλληνες αξιωματικοί και οπλίτες - αιχμαλώτοι το Σεπτέμβριο του 1923, ενώ το Σεπτέμβριο του 1925 παραδόθηκαν 2.500 ως μόνοι επιζήσαντες. Για τους υπόλοιπους αφήνω το Μελέτιο Β. Μαργαρίτη από τις Ερυθρές Μεγαρίδος, που έζησε το μαρτύριο της αιχμαλωσίας στο στρατόπεδο, να αφηγηθεί τα γεγονότα, όπως τα έζησε:

«Είς το στρατόπεδον του Ουσάκ απέβη-

σκον καθημερινώς 50-60 από εξανθηματικών τύφον, δυσεντερίαν και τον χειμώνα από κρουπαγήματα. Μας υποχρέωναν να τους βάζουμε ανά δύο εις τα φορεία και να τους μεταφέρωμεν εις μικράν απόστασιν προς Δυσμάς του Ουσάκ. Εκεί τους αδειάζαμεν εις μίαν χαράδραν βάθους 3-4 μέτρων, όπου επή-

γαιναν εις το βάθος κατρακυλώντας. Αλλιά κατά τον Μάρτιον που ετελείωσεν ο χειμώνας εμύριζαν τα αποσυντεθειμένα πτώματα των δυστυχισμένων αδελφών μας. Η

δυσσομία έφθανε μέχρι του Ουσάκ και οι Τούρκοι αντιληφθέντες ότι υπήρχε κίνδυνος χολέρας μας επήγαιναν καθημερινώς και μαζεύαμεν ό,τι τα όρνεα είχαν αφήσει. Αλλιά πώς να τα θάψωμεν; Ούτε σκαπάναι ούτε πτύα υπήρχαν. Μόνον ξύλινα και δεν ημπορούσαμεν να βγάλωμεν το χώμα. Μας εκτυπούσαν με βούρδουλα, ένας ιδίως, ονόματι Σουλεϋμάν τσαούς, που ήτο η τίγρις του στρατοπέδου, διότι δεν εσκεπάζομεν καθά τα λείψανα των αδελφών μας. Τα όρνεα εκάθηντο εις τα χείλη της χαράδρας και επερίμεναν και άληθα πτώματα».

Αντίθετα, όπως προκύπτει από τα επίσημα αρχεία αλλιά και τις προσωπικές μαρτυρίες Τούρκων αιχμαλώτων, οι ελληνικές αρχές συμπεριφέρθηκαν στους Τούρκους αιχμαλώτους της περιόδου 1920-1923, με τρόπο άψογο και σύμφωνα με τους διεθνείς κανόνες, με αποτέλεσμα όλοι οι αιχμαλώτοι να επιστρέψουν στην Τουρκία.

Συγκεκριμένα από 9.753 αξιωματικούς και οπλίτες Τούρκους αιχμαλώτους, που περιλαμβάνονταν στους καταλόγους που κατατέθηκαν στη Λοζάννη παραδόθηκαν από τις ελληνικές στις τουρκικές αρχές 9.748 Τούρκοι αιχμαλῆες σε άριστη κατάσταση.

Ο όρος «Αιχμαλῆες Πολέμου», όπως έχει καθιερωθεί διεθνώς, αφορά το στρατιωτικό προσωπικό που συλλημβάνεται στο πεδίο της Μάχης. Η κεμαλική Τουρκία, πέρα από τους στρατιωτικούς, καθιέρωσε εκείνη την περίοδο και μια άλλη κατηγορία «αιχμαλῶτων πολέμου», δηλαδή τον άμαχο πληθυσμό, αρσενικού γένους από 18 έως 45 ετών, που βάσει σχεδίου συνέλαβε μετά την 12-9-1922, και τους οποίους, αφού τους ενέταξε στα επανομαζόμενα «Τάγματα εργασίας», τους οδήγησε στο εσωτερικό της Τουρκίας και με σατανικής έμπνευσης τρόπο, τους εξαφάνισε. Το μέτρο αυτό αργότερα το επέκτεινε σ' ολόκληρο τον πληθυσμό, τον οποίο συγκέντρωνε κατά χιλιάδες, τον περιέφερε στις ατέλειωτες εκείνες, βάσει σχεδίου, απάνθρωπες πορείες στο εσωτερικό της Τουρκίας, μέχρι πλήρους εξαντήσεως και εξοντώσεως. Περιγραφές του τρόπου που έδρασαν οι τουρκικές αρχές και οι Τούρκοι συνοδοί των ταγμάτων εργασίας εκφεύγουν των ορίων και της πιο νοσηρής φαντασίας των ανθρώπων. Εκτελέσεις, βιασμοί γυναι-

κών και ανδρών, εξαφανίσεις, αρρώστιες, υποβολή στο μαρτύριο της πείνας, της δίψας, της εξασθένισης, της γύμνιας, της αϋπνίας και της δυστυχίας, σε συνδυασμό με τις συνεχείς πορείες και τις μεθοδευμένες περιπλανήσεις στο εσωτερικό της Τουρκίας, ήταν η συνήθης μέθοδος που εφαρμόζαν οι τουρκικές αρχές, μέχρις ότου να εξολοθρευθούν το σύνολο των δυστυχισμένων αυτών Ελλήνων. Ο αριθμός των συλληφθέντων ουδέποτε εξακριβώθηκε. Ήταν, όμως, εξαιρετικά μεγάλος, όπως προκύπτει από τις εκατοντάδες χιλιάδες των αιτήσεων προς το Υπουργείο Εξωτερικών από στενούς τους συγγενείς, οι οποίοι γλίτωσαν το θάνατο, έφθασαν στην Ελλάδα πρόσφυγες και ζητούσαν πληροφορίες για την τύχη τους. Αυτή η κατηγορία συλληφθέντων εξακολουθούν μέχρι σήμερα να θεωρούνται αγνοούμενοι.

Οι αγριότητες των Τούρκων, πέρα από τα επίσημα Ιστορικά Αρχεία, έχουν καταχωρηθεί σε προσωπικά ημερολόγια στρατιωτικών της Μικρασιατικής Εκστρατείας, σε προσωπικές μαρτυρίες προσφύγων που έζησαν το δράμα των σφαγών και σε βιβλία με συγγραφείς, είτε αυτόπτες μάρτυρες, είτε έγκριτους ιστορικούς, που τεκμηρίωσαν την ιστορική τους συγγραφή με επίσημα ιστορικά αρχεία και μαρτυρίες.

Παραδείγματα για τη συμπεριφορά των Τούρκων παραθέτουμε στη συνέχεια:

Σκηνή από τη σφαγή του Παπαζλί (από Χρονικό Μικρασιατικού Πολέμου 1919-1922 Ιάκωβου Ακτσόγλου).

Από το βιβλίο του Ηλία Βενέζη «Το Νούμερο 31328», (εκδόσεις «ΕΣΤΙΑ»), πού αναφέρεται στα τάγματα εργασίας (Σεπτέμβριος 1922):

«Ο εχτρός είχε κατεβή στην πόλη μας το Αϊβαλί. Και στο λιμάνι είχαν αράξει βα-

πόρια με αμερικάνικες παντιέρες. Διαταγή. Τα παιδάκια και οι γυναίκες θα μπάρκερναν για την Ελλάδα. Μα οι άνδρες, από δεκαοχτώ ίσαμε σαρανταπέντε χρονώ θα φεύγουν για το εσωτερικό σκλήβοι στα εργατικά τάγματα... Σα μαζεύουνταν διακόσοι-τρακόσιοι άνθρωποι, τους στέλνουν με συνοδεία για το εσωτερικό... πίσω τους τρέχουν έξαλλες οι γυναίκες... Οι στρατιώτες τις σπρώχνουν ... Έφυγαν τρεις αποστολές. Κατά το βράδυ, μόλις νύχτωσε, ένας κουρελιασμένος μισό-γυμνος άνθρωπος έπεσε εξαντλημένος, χτυπώντας την πρώτη πόρτα στην άκρη του Αϊβαλίου. Είχε μια λαβωματιά με λόγχη στον ώμο, ήταν χωμένος στο αίμα, τα μάτια του δεν το ήλπιούσαν να κοιτάξουν από τρόμο. Σφάξαν την πρώτη αποστολή στον κάμπο του Αϊ Γιωργιού... Ήταν φανερό πως όλες οι αποστολές είχαν την ίδια τύχη.»

Από το βιβλίο «Έξοδος», Τόμος Α, σελ. 190, του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών:

Μαρτυρία της Μαριάνθης Καραμουσά (Οκτ. 1922): «Φύγαμε από την Κόνια. Μας πέρασαν μέσα από μια λίμνη. Ως το στήθος μας έφθανε το νερό. Τα μικρά παιδιά τα σηκώνα-

με στα χέρια ψηλά για να μην πνιγούν. Μούσκεμα με. Τρέ-

βγάμαμε από το κρύο. Το νερό ήταν παγωμένο. Περπατήσαμε κι ανεβήκαμε ένα βουνό. Εκεί αφήσαμε πεθαμένους πολλούς. Μείναμε πενήντα άνθρωποι ακόμη, εξαντλημένοι από την πορεία και την πείνα... Οι τζανταρμάδες σηκώσανε τη μητέρα μου και τη στήσανε όρθια. Δε μπορούσε να πατήσει τα πόδια της. Τη γυμνώσανε, την αφήσανε τσίτσιδη και άρχισαν να τη χτυπούν. Έπεσε κάτω μες τα αίματα, πεθαμένη την αφήσαμε εκεί κάτω από ένα δένδρο.

Φτάσαμε στο Φερτέκι. Είχαμε εξαντληθεί. Πέθαναν εδώ κι άηλοι. Η Δώρα Αϊντινιά,

η Μαρίκα του Πέτρου, η Νεοπολή...».

Από το βιβλίο «Ο Πόντος», Τόμ. Α' (Ιστορία, Λαογραφία και Πολιτισμός), σελ. 333 - 336, παραθέτουμε στοιχεία ομαδικών δολοφονιών Ελλήνων και θανάτων από πείνα:

«Πάφρα.

1^η Αποστολή, 535 άντρες (μεταξύ τους 7 ιερείς) δολοφονήθηκαν στην καμένη εκκλησία του χωριού Ελιζλή.

2^η Αποστολή, 350 άντρες. Τους έκαψαν ζωντανούς στην εκκλησία του χωριού Σελαμαλήκ.

3^η Αποστολή, 780 άντρες. Δολοφονήθηκαν στην εκκλησία του χωριού Κιοβτσέ Σου.

Από τον Ιούλιο 1921 και μετά, εξοντώθηκαν στο Καβάν και Τζουμπούλι Χαν προερχόμενοι από τις περιοχές Αμισού - Πάφρας οι παρακάτω:

1^η αποστολή ➡ 2.000 άντρες

2^η αποστολή ➡ 1.900 άτομα

3^η αποστολή ➡ 2.000 άτομα

4^η αποστολή ➡ 560 άτομα

Εξοντώθηκαν πλήρως οι κάτοικοι των χωριών Κόρατσα, Στρεφή και Καρακεβιζίτ της επαρχίας Νικοπόλεως και Κοθωνείας.

Πέθαναν από πείνα αποκλεισμένοι οι κάτοικοι (12.000 περίπου) των χωριών Πασλάκ, Κιουρτίν, Κόγιαθα, Γιατμίς, Σούλη, Κουλάκ Καγιά, Βαϊράμ, Τανσμά, Αρτός, Κιαβούρπικι, Κιοπλής Ιναγέτ, Αχιρλί, Σεμέν, Αρμούταθα, Σινανλή, Καβάκλιστα, Ίνταθα, Πένιαθαν, Αλητσόν, Μεταλήγιόν Τσοράκ Γιοσβάν, Μιχάλ Τσορμουί, Κοπενέν, Χασάν Ταμίν, Χαφγούλι, Άμελη,

Δειρ-μέν Τας, Σαχνά Ταιμέν.»

Η αναφορά στα θύματα της τουρκικής αγριότητας πρέπει να είναι διαχρονική και η υπόμνηση συνεχής. Η εικόνα αλληλοφροσύνης και φρίκης που χαρακτήριζε στα πρόσωπα όσων επέζησαν της τουρκικής θηριωδίας δεν πρέπει να ηθομονηθεί με το πέρασμα του χρόνου.

Το κατηγορητήριο για την αποχαλίνωση του κακού των κρατών που δε σέβονται τα ατομικά δικαιώματα των ανθρώπων και των αιχμαλώτων πολέμου πρέπει να αποτελεί μέλημα κάθε πολιτισμένου ανθρώπου.

Η μελέτη της ιστορίας της Μικρασιατικής Καταστροφής πρέπει να μας διδάσκει και να μας κατευθύνει, γιατί είναι η ίδια η ζωή των άτυχων Ελλήνων που ζούσαν ως μόνιμοι κάτοικοι ή βρέθηκαν ως στρατιώτες εκεί, αυτή η άθλια ζωή των δυστυχισμένων πηλασμάτων που καταδικάστηκαν στην πιο αποτρόπαιη δουλεία, υπέστησαν τα μεθοδευμένα βασανιστήρια του τουρκικού κράτους, που κατεύθυνε τις ορδές του να ενεργούν με φρικιαστικό τρόπο, υπό τα απαθή και αδιάφορα βλήματα της διεθνούς κοινότητας. Είναι η ζωή αυτών των Ελλήνων, που όσοι επιβίωσαν βρέθηκαν μόνοι στην Ελλήδα, πρόσφυγες με χαραγμένη βαθιά στην ψυχή τους τη θλίψη και την οδύνη για το χαμό των οικογενειών τους και της πατρώας τους γης.

Η μελέτη της Ιστορίας μάς αφήνει με ένα κόμπο στο λαιμό, με την ψυχή μας επαναστατημένη, με την απέραντη θλίψη που αισθανόμαστε από τις περιγραφές των επιζησάντων. Βλέπουμε ότι και οι πιο στοιχειώδεις υπαγορεύσεις που επιβάλλει η φύση στον άνθρωπο είναι ανίσχυρες να επηρεάσουν την ψυχή των Τούρκων, ώστε να δώσουν αγάπη και φιλευσπιλαχνία προς το συνάνθρωπό τους.

Τα φωτογραφικά ντοκουμέντα που παραθέτουμε, πλείον των αφηγήσεων, αποτελούν αδιάψευστα στοιχεία γι' αυτό.

Διδασκόμαστε, τέλος, από τα γεγονότα της περιόδου του 1955 και της Κυπριακής Τραγωδίας του 1974, ότι οι Τούρκοι παραμένουν ίδιοι και αναλλοίωτοι στο πέρασμα του Χρόνου.

Εγκυκλοπαίδεια του Ποντιακού Ελληνισμού «Ο Πόντος», Τόμος Α΄.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 📖 Ιστορικό Αρχείο ΓΕΣ/ΔΙΣ - Εκδόσεις ΔΙΣ (13 Τόμοι που αφορούν τις επιχειρήσεις από το 1919 έως 1923 στη Μικρά Ασία).
- 📖 Αρχείο Υπηρεσίας Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου ΥΠΕΞ (Foreign Policy 1897-1922).
- 📖 Εκδόσεις Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, «Αναμνήσεις του Μετώπου (1920-1921)».
- 📖 Χαράλαμπος Πληζώνης, Λ. Μαζαράκης - Αινιανός, Απομνημονεύματα, Αθήνα 1948, (σελ. 281-282).
- 📖 «Το Νούμερο 31.328» του Ηλία Βενέζη, Εκδόσεις «ΕΣΤΙΑ».
- 📖 «Η Μάστιγα της Ασίας» του Μ. Horton, Προξένου των ΗΠΑ στη Σμύρνη το 1922.
- 📖 «Όσα Θυμάμαι 1900-1969» του Πέτρου Αποστολίδη υπιάτρου που έζησε ως ιατρός στο Στρατόπεδο Συγκεντρώσεως Ελλήνων Αιχμαλώτων στο ΟΥΣΑΚ (Αυγ. 1922 - Σεπ. 1923), Εκδόσεις «ΚΕΔΡΟΣ».
- 📖 «Χρονικόν Μεγάλης Τραγωδίας» του Ευαγ. Αγγελολάτη, Εκδόσεις «ΕΣΤΙΑ».
- 📖 «Η Έξοδος», Τόμοι Α΄, Β΄. Εκδόσεις Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών (Αθήνα 1980).
- 📖 ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΙΑΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ «Ο ΠΟΝΤΟΣ», Ιστορία Λαογραφία και Πολιτισμός, Τόμος Πρώτος, Επιμέλεια Γεωργιάδης Θανάσης, Εκδ. ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ-ΠΑΙΔΕΙΑ.

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

&

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΚΕΙΜΕΝΟ: Αντγος ε.α Ιωάννης Μ. Αστανίδης,
Επίτιμος Διοικητής ΣΣΕ
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: Στρατιωτική Επιθεώρηση

ΟΤΑΝ ΜΙΛΑΜΕ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟ, ΑΣΦΑΛΩΣ ΕΝΝΟΟΥΜΕ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ. Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΕΡΓΟ. ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΑΞΙΑ. Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ, ΟΜΩΣ, ΕΙΝΑΙ ΘΕΙΑ ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΩΣ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Είναι δύσκολο για μένα να μπορέσω, έστω και στοιχειωδώς, να παρουσιάσω το πνεύμα των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων και την αξιοποίησή του από τους χριστιανούς φιλοσόφους, το πνεύμα των πατέρων της εκκλησίας και μετά τη σύζευξη αυτών, την παράλληλη πορεία τους ανά τους αιώνες μέχρι και σήμερα. Γι' αυτό το λόγο ζητώ εκ προοιμίου την επιείκεια και κατανόηση των αγαπητών συναδέλφων και αναγνωστών της Σ. Ε.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΩΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ & ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ

Αν προσέξει κανείς την ελληνική παρουσία, από τη μυθολογική έως τη φιλοσοφική σκέψη, θα διαπιστώσει τεράστιο πνευματικό πλούτο και σοφία ως προς το Θείο, την ευσέβεια και την πίστη των αρχαίων Ελλήνων στον Ένα Θεό.

Πολύ περιληπτικά, για να επισημάνω την πίστη των Αρχαίων Ελλήνων εις ΕΝΑ Θεό, αναφέρω ενδεικτικά τα παρακάτω:

❖ Ο Όμηρος στα έπη του θα μας διδάξει ότι «η αρχή των πάντων είναι ο Θεός».

❖ Ο σοφός της αρχαιότητας Θαλής θα πει: «Ο Θεός δεν εγεννήθη, δεν έχει ούτε αρχή ούτε τέλος, είναι άναρχος και αιώνιος».

❖ Ο Πυθαγόρας: «Το Σύμπαν είναι ο Κόσμος που έχει αρμονία και τάξη. Το κινούν αίτιο στον κόσμο είναι ο Θεός που είναι άναρχο ον».

❖ Ο Πλάτων θα πει: «Ο Θεός είναι αιώνιος, ουσία και αιτία αγαθής φύσεως. Και ο σοφώτατος όβων Σωκράτης θα πει: «Πιστεύω σε ένα Θεό τον άγνωστο Θεό», «ο Θεός είναι Πάνσοφος, η ανθρωπινη σοφία λίγo αξίζει ή τίποτε» και «θα υπακούσω στο Θεό, παρά σε εσάς».

Επίσης, δοκιμάζει κάποιος δέος όταν ανακαλύπτει, στο αρχαίο δράμα, (τραγω-

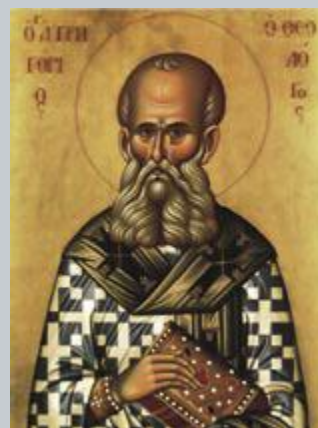
δία και κωμωδία), χριστιανικές αξίες, ιδέες, θέσεις και αντιλήψεις. Όπως π.χ. στον Οιδίποδα Τύραννο του Σοφοκλή, όπου, δια τα εν αγνοία της Ιοκάστης και του υιού της Οιδίποδος διαπραχθέντα ανοσιουργήματα, αυτή αυτοκτονεί και εκείνος αυτοτυφλώνεται, διότι θεωρούν τις πράξεις τους ανοσιουργήματα.

Αυτή λοιπόν η αντιμετώπιση του Θείου από το αρχαίο ελληνικό πνεύμα και οι υψηλές ηθικές αξίες που βίωναν οι αρχαίοι Έλληνες, που δηλώνουν την προ Χριστού χριστιανικότητα αυτών, άνοιξαν το δρόμο για την έλευση του Χριστιανισμού και τη συνάντησή του με το αρχαίο ελληνικό πνεύμα δηλ. τον Ελληνικό Πολιτισμό.

Όταν εδώ μιλάμε για τον Ελληνισμό, ασφαλώς εννοούμε τον Ελληνικό Πολιτισμό. Ο πολιτισμός είναι ένα ανθρώπινο έργο· είναι τα δημιουργήματα του ανθρώπινου πνεύματος που έχουν διαχρονική αξία. Ο Χριστιανισμός, όμως, είναι Θεία αποκάλυψη και συνεπώς δεν είναι στοιχείο του πολιτισμού. Σ' άλλους λαούς παρατηρούμε θρησκείες που αποτελούν στοιχείο του πολιτισμού, όπως και των αρχαίων Ελλήνων είναι φιλοσοφική η θρησκεία, και δείχνουν βέβαια την άνοδο και την τάση που έχει ο άνθρωπος εκ φύσεως να αναζητεί το Θεό. Αλλά ο χριστιανισμός είναι το αντίθετο, είναι η κάθοδος του Θείου προς τον άνθρωπο.

Συνάντηση χειροπιαστή μεταξύ Ελληνισμού και Χριστιανισμού έχουμε στο Κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο (κεφ 12 - στ. 2), όπου αναγράφει: «Ήσαν, δε τινές Έλληνες εκ των αναβαινόντων ίνα προσκυνήσωσι τη εορτή... και ηρώτων αυτόν (Φίλιππον) λέγοντες: «Κύριε θέλομεν τον Ιησουν ιδείν...». Όταν πληροφορήθηκε ο Χριστός την επιθυμία των Ελλήνων, συνεχίζει ο Ευαγγελιστής Ιωάννης στο κείμενό του: «ο δε Ιησούς απεκρίνατο αυτοίς λέγων: «ελήλυθεν η ώρα ίνα δοξασθεί ο υιός του ανθρώπου». Εδώ εννοεί τον εαυτόν Του, υπό την ανθρωπινή Του φύση.

Μια άλλη ιστορική συνάντηση του Ελληνισμού και του Χριστιανισμού είναι η ομιλία του

Παύλου στην Αθήνα, στον Άρειο Πάγο.

Στην Αθήνα οι μορφωμένοι δε δέχονταν την ύπαρξη των δώδεκα θεών, αλλά την ύπαρξη ενός θεού. Οι φιλόσοφοι μίλησαν για ένα θεό και όχι για θεούς. Όταν μιλούσαν για θεούς το έκαναν για να μπορούν να συνεννοούνται με τους απλούς ανθρώπους. Ο Απόστολος Παύλος αφού επαίνεσε τους Αθηναίους ως «δαισιδαιμονεστέρους», δηλαδή ως ευσεβέστερους από τους άλλους λαούς, έδωσε έμφαση στην ομιλία του για το σημείο της επιγραφής «Τω αγνώστω θεώ» που βρισκόταν επάνω σε ένα βωμό στο κέντρο της Αθήνας και σε πολλή άλλα μέρη, όπως στο Φάληρο κ.λ.π. Αυτές ήταν οι πρώτες συναντήσεις του Παύλου και εν συνεχεία υπήρξαν και πολλές άλλες, βεβαίως.

Οι πρώτοι Χριστιανοί στοχαστές (τους λέμε Πατέρες) γνώριζαν την αρχαία ελληνική λογοτεχνία και φιλοσοφία. Μοιλονότι ήταν Χριστιανοί σπουδασαν στην Αθήνα όλες τις επιστήμες που διδάσκονταν την εποχή εκείνη. Ήταν άνθρωποι υψηλότερης παιδείας ο Μ. Βασίλειος και ο Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός· είχαν σπουδάσει πέρα των πέντε ετών στην Αθήνα.

Ο απολογητής Ιουστίνος (από εθνικούς γονείς), φιλόσοφος (νεοπλατωνικός) και μάρτυρας, εκφραζόμενος για τους αρχαίους Έλληνες φιλοσόφους λέγει ότι όσοι έζησαν σύμφωνα με το λόγο, δηλαδή τη

λογική σκέψη μαζί με την ηθική συνείδηση, είναι Χριστιανοί, αν και στην εποχή τους είχαν θεωρηθεί άθεοι. Δηλαδή ο Ιουστίνος θεωρεί το Σωκράτη και τον Ηράκλειτο και όσους όμοιούς τους έζησαν μετά λόγου, ως προ Χριστού χριστιανούς.

Ο διαπρεπής νομομαθής και λαμπρός μελωδός, επίσκοπος Ευχαΐτων, Ιωάννης ο Μαυρόπουλος (11^{ος} αιώνας), που καθιέρωσε την εορτή των τριών Ιεραρχών ως Εορτή των Γραμμάτων, σ' ένα επίγραμμα του παρακαλεί το Χριστό να ληπθεί τον Πλάτωνα και τον Πλούταρχο και να τους εξαιρέσει (!) από την κρίση του, διότι με τη σκέψη, την ψυχή και τα συγγράμματά τους, ήταν πολύ κοντά στο νόμο που ο Ίδιος ήθελε να διδάξει.

Ο Ψελλίδης (φιλόσοφος του 11^{ου} αιώνα) θα μας πει ότι έβλεπε τους Έλληνες φιλοσόφους σαν προδρόμους του Χριστιανισμού οι δε Βυζαντινοί υπερηφάνως γνώριζαν ότι ανήκουν στο «τίμιο γένος των Ελλήνων». Οι λέξεις Έλληνα, ελληνικός, δεν ήταν πλέον συνώνυμα του ειδωλολάτρη ή εθνικού.

Θα προσπαθήσω εδώ με δέος, το τονίζω, ν' αναφερθώ στο έργο των πατέρων της εκκλησίας στη σημαντική συνάντηση της δογματικής θεολογίας με τη γλώσσα της λατρείας.

Όταν χρειάστηκε οι πατέρες της εκκλησίας να διατυπώσουν, με την ανθρώπινη γλώσσα, τη Θεία Αποκάλυψη χρησιμοποιή-

σαν την ελληνική φιλοσοφία.

Λέμε σήμερα ότι ο Θεός είναι Ένας ως προς την ουσία ή τη φύση και Τριαδικός ως προς τις υποστάσεις ή πρόσωπα. Οι λέξεις Ουσία και Φύση δεν υπάρχουν εις την Π. Διαθήκη. Η λέξη *υπόστασις* είναι ελληνική. Επίσης, η φιλολογία χρησιμοποιεί ακόμη τον όρο *περιχώρησις*. Είναι βασική λέξη, που σημαίνει ότι:

❖ Τα τρία πρόσωπα της Θεότητας περιχωρούνται το ένα στο άλλο. Δηλαδή, στο πρόσωπο του πατρός περιχωρείται ο Υιός και το Άγιο Πνεύμα. Εις το του Υιού, ο Πατήρ και το Άγιο Πνεύμα. Και εις το του Αγίου Πνεύματος, ο Πατήρ και ο Υιός. Αυτή την έννοια, αυτό το πράγμα, αυτή την αλήθεια δε μπορούσαν αλλιώς να την εκφράσουν, παρά μόνο παίρνοντας αυτή την ελληνική λέξη (*περιχώρησις*).

❖ Στη γλώσσα της Θείας Λατρείας και κατά την ιερωτέρα στιγμή της Αναφοράς λέει ο ιερέας: «Άξιον και δίκαιον Σε υμνεῖν Σε ευλογεῖν, Σε ευχαριστεῖν» και στην ευχή, επίσης, λέει: «Ἀναρχε, Αόρατε, Ακατάληπτε, Απερίγραπτε, Αναληθιώτα». Όλες αυτές τις λέξεις τις πήραν οι συγγραφείς της Θείας λειτουργίας από την ελληνική φιλοσοφία, οι οποίες μέχρι τότε εξέφραζαν μόνο τη φιλοσοφική μορφή ζωής, και τις χρησιμοποίησαν για να εκφράσουν και τη χριστιανική θρησκευτική μορφή ζωής. Εδώ, λοιπόν, παρατηρούμε μια διπλή εννοιολογική μορφή ζωής της γλώσσας. Όταν λέμε: Ἀναρχε, Αόρατε κ.λ.π., τη στιγμή αυτή συνοδεύμαστε και συνομιλούμε με το Θεό. Οι λέξεις αυτές γίνονται λέξεις λατρείας και η γλώσσα από φιλοσοφική γίνεται λατρευτική. Ενώ, όταν λέμε, φιλοσοφούντες, ότι ο Θεός είναι Ἀναρχος, Αόρατος κ.λ.π., τότε η γλώσσα δεν έχει μορφή λατρευτική. Αυτή λοιπόν, κατά την ταπεινή μου γνώμη είναι μια εις βάθος συνάντηση της Θείας αποκάλυψης με το ελληνικό πνεύμα. Εδώ φαίνεται καθαρά η συνάντηση του χριστιανικού ορίζοντα της Θείας Αποκαλύψεως με τον ορίζοντα της ελληνικής διανοήσεως των

μεγάλων Ελλήνων φιλοσόφων.

Αξίζει εδώ να σημειώσουμε ότι, σε παραστάσεις εντός των ναών έβαζαν προσωπικότητες του πνεύματος να βλέπουν προς τα επάνω, διότι ολόκληρος ο γνωστός τότε κόσμος είχε την προαίσθηση ότι θα έλθει κάποιος στον κόσμο. Αυτή λοιπόν την προαίσθηση είχε ιδιαίτερα ο Σωκράτης. Την είχε βιώσει και την είχε εξαγγείλει στους Αθηναίους, τη στιγμή που απολογείτο ενώπιον του ανωτάτου δικαστηρίου της Ηλιαίας. Είπε: «θα με θανατώσετε πειθόμενοι στον Άνυτο (κατήγορος); Ναι, αλλ'α ν' υποθήοινη ζωή σας ένας διαρκής ύπνος θα είναι για εσάς. Εκτός εάν σας λυπηθεί ο Θεός και κανένα άλλο σας στείλει». (*καθεύδοντες διατελείτε αν, ει μη τινά άλλον ο Θεός επιπέμψειεν υμῖν κηδόμενος υμών*). Εδώ παρατηρούμε ότι ο Σωκράτης ομιλεί για ένα θεό και ότι είχε συνείδηση ότι είναι από το θεό σταλημένος. Αυτό δηλαδή που είπε ο Ιουστίνος, ότι αυτοί οι άνθρωποι είναι οι προ Χριστού Χριστιανοί.

Η συνάντηση, λοιπόν, του Ελληνισμού και του Χριστιανισμού δεν οδήγησε σε καμία αληθίωση της Θείας Αποκαλύψεως. Όλοι αυτοί που ασχολήθηκαν με το κοσμοϊστορικό αυτό φαινόμενο επιβεβαίωσαν ότι οι βασικές αλήθειες της Χριστιανικής Αποκαλύψεως (Ύπαρξη Θεού, τριαδικότητα του Θεού, Δημιουργία του Κόσμου, Διδασκαλία του Χριστού κ.λ.π.) που περιέχονται στο Ευαγγέλιο διατηρήθηκαν στο ακέραιο.

Από τη συνάντηση αυτή, ο χριστιανισμός πήρε:

Πρώτον: την ελληνική γλώσσα για να εκφράσει τη Θεία Αποκάλυψη, διότι ήταν η τελειότερη γλώσσα του κόσμου.

Δεύτερον: πήρε τους φιλοσοφικούς όρους της ελληνικής γλώσσας, για να διατυπωθούν πλήρως τα δόγματα του Χριστιανισμού. Το πόσο λεπτή, πλούσια και κατάληπτη είναι η ελληνική γλώσσα στη διατύπωση των δογμάτων φαίνεται από το εξής: άλλο πράγμα, π.χ., είναι το ομοούσιο και άλλο το ομοιούσιος. Άλλο

δηλ. το ομοούσιος, που σημαίνει εκ της «αυτής ουσίας» και ἄλλο το ομοιούσιος, που σημαίνει από παρόμοια ουσία.

Τρίτον: Ο μεν Χριστιανισμός προσέφερε στον Ελληνισμό την αλήθεια της θείας αποκάλυψης, ο δε Ελληνισμός προσέφερε τη γλώσσα, αλήα και την πνευματικότητά του. Προσέφερε, επίσης, τη φιλοσοφία του και έτσι δημιουργήθηκε αυτό που ονομάζουμε σήμερα «ελληνοχριστιανικό πνεύμα», αυτό που ονομάζουμε σήμερα «Ορθόδοξο Χριστιανισμό».

Εδώ πρέπει να επισημάνουμε ότι, ο Ορθόδοξος Χριστιανισμός έχει δεχθεί τη βοήθεια και όχι την επιδραση της πηλατωνικής σκέψης. Οι Πατέρες της Εκκλησίας, ο Γρηγόριος Νύσης, ο Βασίλειος ο Μέγας, ο Γρηγόριος Ναυζιαζηνός, ο Αμφιλόχιος ο Ικονίου και ὅλοι μέχρι το Γρηγόριο Παλαμά, αποδέχθηκαν ὅλα ὅσα εἶπε ο Πλάτωνας, τα οποία συμβιβάζονται ἄριστα με τη χριστιανική σκέψη.

Ο Πλάτων μιλά για το ὕψιστον ον: «τίθεται γὰρ ὅρον ορίζετο τα ὄντα οὐκ ἐστί- νως ἐστί, οὐκ ἀλλὰ τι, εἰ Δύναμις». Ἄρα σαν δύναμη εἶχε κινητικότητα. Καὶ σήμερα ἀκούμε, κατὰ τὴν ὥρα που ψάλλεται ο τρι- σάγιος ὕμνος, τὸν ἱερέα να ῥέει: «Δύναμις». Αυτό σημαίνει ἐνέργεια, εἶναι κάτι το οποίο διαρκῶς ἐξέρχεται ἀπὸ τὸν εαυτὸ του, πρὸς Συνάντηση τοῦ Ἀνθρώπου. Ἡ πηλατωνική αὐ- τή σκέψη δὲν ἀλλοῖζει τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστια- νικοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ, ἀπλοῦστα, μας βοηθά να γνωρίσουμε καλύτερα το Θεό.

Ο Πλάτων θα μιλήσει ἀκόμη περὶ φυ- γῆς: «Οὔτε ἐν θεοῖς τα κακά ἰδρῦσθαι» κ.λ.π. Δηλ. δὲν μπορούμε να πούμε ὅτι το κακό ἐρχεται ἀπὸ το Θεό, ἀλλὰ τα κακά κατ' ἀνάγκη περιτριγυρίζουν τὴ θνητὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου καὶ αὐτὸν ἐδῶ τὸν τόπο (Γη). Γι' αὐτὸ πρέπει κανεὶς να προσπαθεῖ να φύγει ἀπ' ἐδῶ, ὅσο το δυνατό πιο γρήγορα· πρὸς τα ἐκεῖ καὶ ἡ φυγή αὐτὴ σημαίνει ὁμοίωση πρὸς το Θεό, ὅσο τούτο γίνεται. Ὁμοίωση, πᾶσι, σημαίνει να γίνεις δίκαιος καὶ ὁσιος, με φρόνηση καὶ γνώση. Εἰς εἶναι φανερό ὅτι ο Πλάτων δε ῥέει να φύγουμε ἀπὸ ἓνα

μέρος καὶ να πάμε σε ἄλλο, οὔτε ῥέει, ἐπί- σης, να πεθάνουμε καὶ να πάμε στὸν ἄλλο κόσμο για να ὁμοιάσουμε τοῦ Θεοῦ. Ἐννοεῖ να πραγματοποιήσουμε τὴν υπέρβαση ἀπὸ τὴ μία κατάσταση στὴν ἄλλη.

Αὐτὴ ἡ διδασκαλία εἶναι μία προ Χρι- στοῦ χριστιανική διδασκαλία. Καὶ ἐδῶ βῆεπουμε ὅτι ἔχουμε μία διδασκαλία, τὴν ὁποία ο Χριστιανισμός ἔχει ἀποδεχθεῖ. Πε- ρὶ φυγῆς ομιλεῖ, ἐπίσης, ο ὀρθόδοξος (καὶ καθολικός) μοναχισμός. Δε ῥέει να φύγεις ἀπὸ τὸν κόσμο αὐτό, ἀλλὰ να ἀλλοῖξεις τὸν τρόπο ζωῆς, να κάνεις τὴν υπέρβαση.

Εἰς βῆεπουμε παραλληλισμό καὶ σύ- γκλιση τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πνεύματος με το Χριστιανισμό καὶ τὴν πραγματοποίη- ση τῆς Συναντήσεως στὸ πρόσωπο τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας. Συνάντηση τοῦ ἀνθρώπου με το Θεό.

Ὅταν μιλάμε για μία τέτοια συνάντηση, δὲν ἐννοούμε ὅτι ο ἓνας προσθέτει στὸν ἄλλο. Για να γίνει κατανοητό αὐτό π.χ. ὅταν δυο ἄνθρωποι συναντιοῦνται, ἀγαπιοῦνται καὶ κάνουν τὴν οἰκογένειά τους, δὲν προ- σθέτει ο ἓνας στὸν ἄλλο, ἀλλὰ ἀπὸ τα δυο σώματα καὶ τὴν ἔνωση αὐτῶν βγαίνει μία νέα ψυχή. Δε γίνεται πρόσθεση χαρισμά- των, ἀλλὰ μία συγχώνευση ὀριζόντων.

Ἐχουμε, ῥοιπὸν, μία πνευματικὴ συνά- ντηση ἐδῶ, μία σύζευξη, ἓνα πάντρεμα τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πνεύματος με το χριστιανισμό, χωρὶς οὔτε τό ἓνα οὔτε ο ἄλλος να χάσουν τίποτε, ἀλλὰ να προκύ- ψει ἀπὸ τὴν ἔνωση αὐτὴ κάτι ΝΕΟ.

Αὐτός ο ἀρμονικός συνδυασμός δη- μιούργησε τις κλασικὲς ἐποχές. Γι' αὐτὸ οἱ Πατέρες τῆς Εκκλησίας θεωροῦνται κλασι- κοί, διότι ἐπέτυχαν αὐτὸ το συνδυασμό τοῦ Μυστικισμοῦ καὶ τῆς Λογικῆς. Οἱ πατέρες χρησιμοποίησαν στὸ ῥῶγο τις φιλοσοφικὲς ἐννοιες τοῦ Μέρου, τῆς Συμετρίας, τῆς Ἀρμονίας καὶ τῆς Μεσότητος (μεταξὺ ἐλ- λείψεως καὶ υπερβολῆς).

Ο Γρηγόριος ο Θεολόγος ῥέει ὅτι, «ο Ἀνθρωπος πρέπει να θεολογεῖ μετρίως, σωφρόνως καὶ κοσμίως», ὁπως, ἐπίσης,

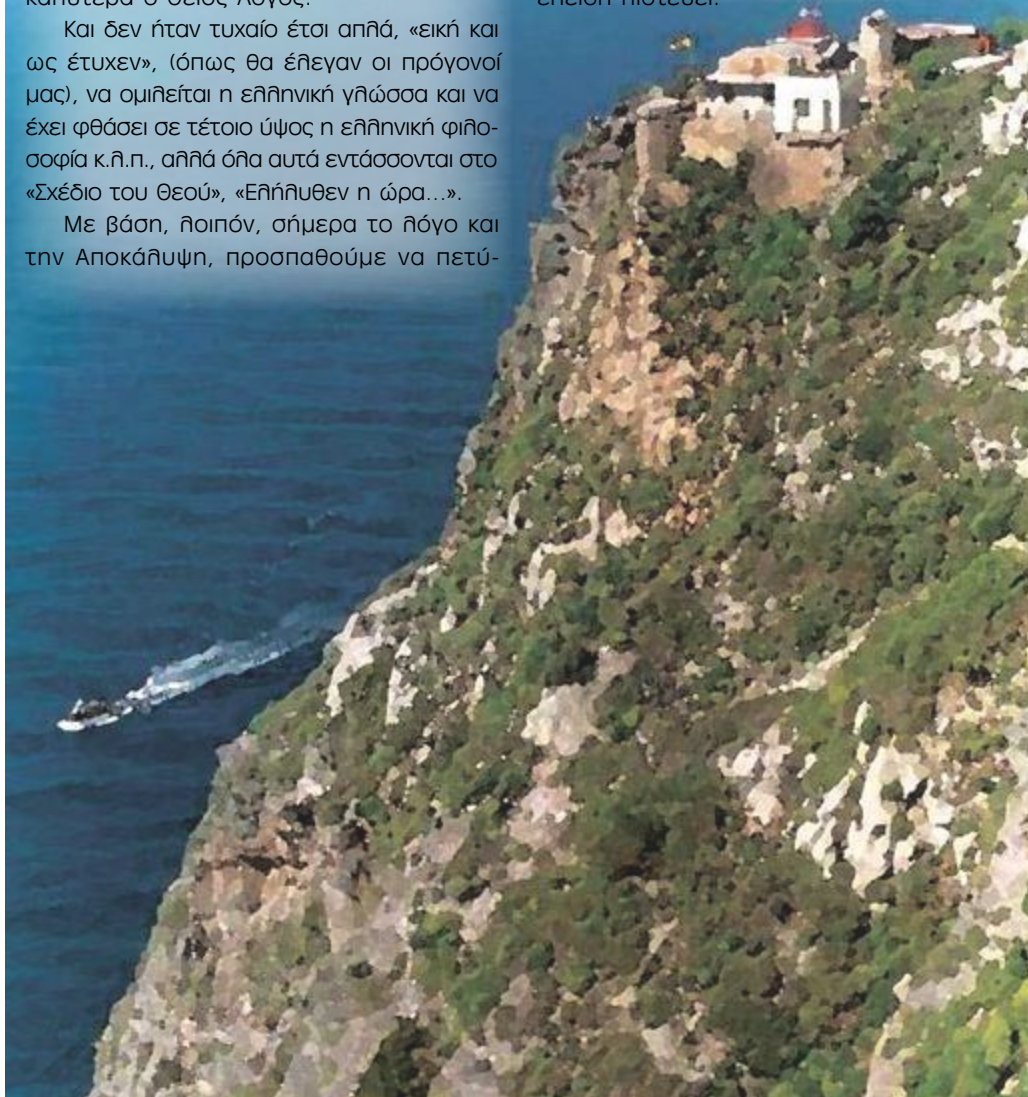
ο Γρηγόριος Ναυζιαζηνός λέγει ότι «και η αλήθεια είναι μεσότης».

Η ελληνική, λοιπόν, γλώσσα, προσέφερε στο Χριστιανισμό νέους όρους, τους οποίους καμία άλλη γλώσσα δεν είχε. Προσέφερε καινούργιες λέξεις - κεραίες για να μπορεί να εκφρασθεί τελειότερα η ουσία του Χριστιανισμού. Γι' αυτό ο Χριστός, όταν τον επισκέφθηκαν «Έλληνες τινές» είπε ότι: «ελήλυθεν η ώρα ίνα δοξασθή ο Υιός του ανθρώπου». Δηλαδή έφθασε η ώρα για να δοξαστεί τι; Για να κατανοηθεί καλύτερα ο Θεός Λόγος.

Και δεν ήταν τυχαίο έτσι απλά, «εική και ως έτυχεν», (όπως θα έλεγαν οι πρόγονοί μας), να ομιλείται η ελληνική γλώσσα και να έχει φθάσει σε τέτοιο ύψος η ελληνική φιλοσοφία κ.λ.π., αλλά όλα αυτά εντάσσονται στο «Σχέδιο του Θεού», «Ελήλυθεν η ώρα...».

Με βάση, λοιπόν, σήμερα το λόγο και την Αποκάλυψη, προσπαθούμε να πετύ-

χουμε την κατανόηση του περιεχομένου της, βηματίζοντας πηδόν επί των αμοιβαίων σχέσεων της ελληνικής φιλοσοφικής σκέψης και της χριστιανικής πίστης. Ανέναντι στο σωκρατικό «γνώθι σαυτόν», που οδηγεί στην ανεξαρτησία του λόγου και του ηθικού «Εγώ», έχουμε τώρα ένα άλλο «γνώθι σαυτόν», το χριστιανικό. Αυτό αποτελεί την ουσιώδη διαφορά του χριστιανικού πνεύματος στον τομέα της φιλοσοφίας. Ο άνθρωπος δεν είναι πηδόν μόνο το λογικευμένο ον, αλλά το ον που λογικεύεται, επειδή πιστεύει.

Επειδή δεν θα ήθελα να μακρηγορήσω, αναφέρθηκα στο θέμα στοιχειωδώς και όσο το δυνατόν εκλαϊκευμένα, για να μπορέσω να καταδείξω τη συνάντηση αυτή του Ελληνισμού και της Ορθοδοξίας. Το δίδυμο αυτό που προέκυψε από τη συνάντηση θα συνεχίσει να προσφέρει υπηρεσίες πλείον και στον Ελληνισμό μέσα στην πολυτάραχη ιστορία του.

Προτού κλείσω το κεφάλαιο αυτό θα ήθελα να πω ότι, η συνάντηση αυτή Ελληνισμού και Χριστιανισμού δεν ήταν τυχαία και κράτησε αιώνες για ν' αποδώσει καρπούς.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΣΥΜΠΟΡΕΥΣΗΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ & ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ

Την κοινωνική και πολιτιστική συνοχή του ελληνικού έθνους καθ' όλη τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, ιδίως δε κατά τους πρώτους μετά την Άλωση χρόνους, διατήρησε η παραδοσιακή προσήλωση του λαού στη θρησκεία, την οικογένεια και προ-

παντός στην εκκλησιαστική ήατρεία.

Μετά την οθωμανική κυριαρχία μόνη παρηγοριά στους απελπισμένους Έλληνες απέμεινε η Εκκλησία.

Η αδήριτος ανάγκη της συσπείρωσης των απορραπισμένων Ελλήνων, έκαμε την εκκλησία πολύτιμη και απαραίτητη, όχι μόνο ως θρησκευτικό θεσμό αλλά και ως κοινωνικό χώρο.

Ο εκκλησιασμός των υπόδουλων χριστιανών στους πτωχούς και πενιχρούς ναούς τους γινόταν, αφενός μεν για την εκτέλεση των θρησκευτικών καθηκόντων τους και για την προσευχή, και αφετέρου για την ανάγκη ψυχικής επαφής και εθνικής επικοινωνίας και συναντήσεως μεταξύ τους.

Με τα βυζαντινά σύμβολα του τελετουργικού, με την ελληνική γλώσσα του Ευαγγελίου και με τα προφητικά αναγνώσματα, ο υπόδουλος λαός σύντομα ανέκτησε το ηθικό του και ξαναβρήκε στους ναούς τη μυστική «Εκκλησία του Δήμου».

Είναι τεράστια η προσφορά της Εκκλησίας, όχι μόνο για τη διατήρηση της πίστεως και της χριστιανικότητας του υπόδουλου έθνους, αλλά και για την ανανέωση της εθνικής και κοινωνικής του συνοχής, της ελληνικής του ταυτότητας, και ακόμη για τη σύνδεση με το ένδοξο ιστορικό παρελθόν.

Οι Έλληνες, γράφει ο Φωτάκος στ' απομνημονεύματά του, κατά τη συνθήεια: «Μετά τη λειτουργία εστέκοντο έξω εις την αυλή της εκκλησίας και εκεί εβλήποντο και ομιλούν μεταξύ των και αν κανένας εγνώριζε καμμία είδηση εξωτερική περί πολέμου των Φράγκων ή των Ρώσων κατά των Τούρκων, αυτοί αναστέναζαν για την ελευθερία των και παρεκάθουν τον Θεόν να ενδυναμώση την Ρωσία δια να καταβάλη τον Τούρκο». Επίσης, ήνε τα δημοτικά μας τραγούδια: «... και έβγαιναν και κουβέντιαζαν στις εκκλησιές την πόρτα...» Αυτή η εθνωφελής συνθήεια εξακολουθεί να ισχύει ακόμη και σήμερα, παρά την άγρια εισβολή της τεχνολογίας.

Η Εκκλησία, λοιπόν, καθ' όλη τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, λειτούργησε ως φάρος μέσα στο σκοτάδι και απάνεμο λιμάνι, όπου συγκεντρώνονταν οι απειπισμένοι και οι δυστυχισμένοι υπόδουλοι και οπλίζονταν με θάρρος και καρτερία για την αντιμετώπιση των αντίξωων περιστάσεων. Οι αγώνες συνεπώς του έθνους μας συνδέονται στενά με τη θρησκεία και την ηθική και υλική συμπαράσταση και συμμετοχή της Εκκλησίας.

Με τα δεδομένα αυτά είναι εύκολο και ευεξήγητο γιατί όλα σχεδόν τα ελληνικά συντάγματα, αφενός μεν επικαλούνται εις το προσώμιο αυτών την Αγία Τριάδα, αφετέρου δε περιλαμβάνουν διατάξεις που διασφαλίζουν τη θρησκευτική ελευθερία αλλά συγχρόνως και τη νομική θέση της Ανατολικής Ορθοδόξου Εκκλησίας, ως και των λοιπών Εκκλησιών έναντι της πολιτείας. Βραχύλογα αλλά σαφές και περιεκτικό το άρθρο 1 του Συντάγματος της Επιδαύρου όριζε ότι: «Η Επικρατούσα θρησκεία εις

την ελληνική επικράτεια είναι η της Ανατολικής Ορθοδόξου του Χριστού Εκκλησίας, ανέχεται, όμως, η Διοίκηση της Ελλιάδος πάσαν άλλην θρησκείαν και αι τελεταί και ιερουργαί εκάστης αυτών εκτελούνται ακωλύτως».

Όμοια διάταξη είχε το άρθρο 1 του Συντάγματος της Τροιζήνας καθ' ό: «Καθείς εις την Ελλιάδα επαγγέλλεται την θρησκείαν του ελευθέρως και δια την λατρείαν αυτής έχει ίσην υπέρσπηση. Η Ανατολική Ορθόδοξος Εκκλησία του Χριστού είναι θρησκεία της Επικρατείας».

Αλλά και άλλες διατάξεις των Συνταγμάτων του επαναστατημένου γένους παρέχουν ακαταμάχητα στοιχεία και αποδείξεις περί του ενιαίου χαρακτήρα του Ελληνισμού και της Ορθοδοξίας.

Συγκεκριμένα το πρώτο Σύνταγμα της Επιδαύρου (1-1-1822) ορίζει στην παράγραφο β': «Όσοι αυτόχθονες κάτοικοι της Επικρατείας της Ελλιάδος πιστεύουν εις Χριστόν εισίν Έλληνες».

Ξεκάθαρα στα Συντάγματα αυτά διαφαίνεται η ψυχική ενότητα και η ψυχική στροφή του μαχόμενου έθνους προς το Βυζάντιο. Το Σύνταγμα της Επιδαύρου αναφέρει ότι: «Άχρι της κοινοποιήσεως των ειρημμένων κωδίκων, αι πολιτικά εγκληματακά διαδικασίαι βάσιν έχουν τους νόμους των αειμνήστων ημών αυτοκρατόρων». Σε άρθρο του Οργανικού Νόμου της Επιδαύρου του 1823 επαναλαμβάνεται το ίδιο: «...οι Νόμοι των αειμνήστων Αυτοκρατόρων».

Επίσης, μόλις η Ελλιάδα απελευθερώθηκε από τον τουρκικό ζυγό και συγκροτήθηκε σε κράτος, το νεοσύστατο Ελληνικό Κράτος αναζήτησε τους κανόνες, βάσει των οποίων θα ρυθμιζόνταν οι σχέσεις των ιδιωτών, στους πολιτικούς νόμους των βυζαντινών αυτοκρατόρων.

Από τα παραπάνω συνάγεται το συμπέρασμα ότι στην επανάσταση του 1821 εμφανίσθηκε η ακατάλυτος σύνθεσις Χριστιανισμού και Ελληνισμού. Το αγωνιζόμενο γένος ήταν *Γένος των Χριστιανών*

και Γένος των Ελλήνων. Και βιλέπουμε εδώ ότι η πίστη στο Χριστό και οι πατριωτικοί οραματισμοί συμπορεύονται. Σταυρός και Ανάσταση του γένους, Ελευθερία και θυσία αδελφώνονται, Πατρίς και Πίστις, Εκκλησία και Έθνος ταυτίζονται.

Ο Κολλοκοτρώνης διακήρυξε: «Σηκώσαμε τα άρματα πρώτα για την θρησκεία μας και μετά για την πατρίδα μας». Ο ήρωας της Αθαμάνας, Αθανάσιος Διάκος στην ερώτηση του Τούρκου διοικητού που τον ανέκρινε εάν θέλει ν' αληθάξει πίστη, απαντά: «Εγώ Ρωμιός γεννήθηκα Ρωμιός θε να πεθάνω». Ο Τούρκος δεν του ζητά ν' αληθάξει πατρίδα, αληθά πίστη, διότι αυτή η πίστη ήταν το εμπόδιο που δεν άφηνε τους Ραγιάδες να τουρκέψουν. Ο Αθανάσιος Διάκος, απαντώντας υπερήφανα, δεν ξεχώριζε, όπως και ο κάθε αγωνιστής, την πίστη από την πατρίδα.

Αληθά και η δημοτική μας ποίηση, τα δημοτικά μας τραγούδια, τα οποία αποτελούν τον καθρέπτη της ψυχής του Έλληνα, καταλήγουν στο ίδιο συμπέρασμα: «... χαρά, που τό' χουν, τα βουνά τα κάστρα περηφάνεια γιατί γιορτάζει η Παναγιά, γιορτάζει και την πατρίδα». Πατρίδα, θοιπόν, και Παναγιά είναι το ίδιο πράγμα.

Αληθά μήπως δεν αποτελεί ταύτιση θρησκείας και πατρίδας ο Ακάθιστος Ύμνος, ο ψαλλιζόμενος με συγκίνηση και κατάνυξη: «Τη Υπερμάχῳ Στρατηγῶ...».

Η κατ' εξοχήν επαναστατική θρησκευτική ημέρα των Ελλήνων, στους χαλιπούς χρόνους της σκληριάς, ήταν η Λαμπρή. Το «Χριστός Ανέστη», συνοδευόμενο μάλιστα από πυροβολισμούς, ήταν η ελπιδοφόρα και νικητήρια ιαχή του έθνους, που ακολούθουσε, επί αιώνες, κάθε χρόνο την ανανεούμενη αλληγορική ευχή «Καλή Ανάσταση». Με το πνεύμα αυτό, το ελληνικό έθνος ανθίστατο κατά του κατακτητή, μέχρις ότου έφθασε το 1821. Και επί των ημερών μας, το 1940, ο Ελληνικός Στρατός θεώρησε σύμμαχο και προστάτη του την Παναγιά.

Αυτά τα ολίγα παραδείγματα αποδεικνύουν την ενότητα και τον άρρηκτο δεσμό Ορθοδοξίας και Ελληνισμού.

Ακόμη και ο Ε. Παπανούτσος, ο παρεξηγημένος αυτός παιδαγωγός και φιλόσοφος, ομιλών στη Βουλή των Ελλήνων, λίγο πριν το θάνατό του, διακήρυξε ότι η Ορθοδοξία και ο Ελληνισμός «είναι μαζί ζυμωμένα».

Το ότι, όμως, το θρησκευμα είναι στοιχείο της εθνικής υπόστασης των Ελλήνων Ορθόδοξων, δε σημαίνει ότι, όσοι Έλληνες δεν είναι χριστιανοί ορθόδοξοι δεν είναι Έλληνες ή ότι δεν είναι γνήσιοι Έλληνες. Τίποτε δεν αποκλείει την περίπτωση ένας ετερόδοξος Έλληνα να είναι καλύτερος από ένα ορθόδοξο. Καμία διάκριση δεν έχει γίνει μέχρι σήμερα μεταξύ ορθόδοξων, ετεροδόξων, αλλοθρήσκων ή και αθρήσκων Ελλήνων.

ΝΕΕΣ ΤΑΣΕΙΣ - ΑΠΟΨΕΙΣ

Πρώτον: Κατά καιρούς είδαν το φως της δημοσιότητας κινήσεις έμμεσες και άμεσες διάσπασης της σχέσης πίστης και πατρίδος του ελληνικού λαού και τούτο γίνεται φανερό ότι αποσκοπεί στην αποδυνάμωση του εθνικού και θρησκευτικού φρονήματος υπεράσπισης των ιδανικών της Πατρίδας, της Ελευθερίας και της Δημοκρατίας.

Δεύτερον: Η ταύτιση του Ελληνισμού και της Ορθοδοξίας αποτελεί θετικό στοιχείο και πηγή προόδου του έθνους, διότι με τη σύζευξη των δύο τούτων παραγόντων και με τον άρρηκτο δεσμό των δύο τούτων εννοιών, το έθνος μεγαλούργησε κατά τη μακραίωνα ιστορική του πορεία.

Τρίτον: Ο τέως υπουργός εξωτερικών των Η.Π.Α. Χένρυ Κίσσινγκερ, ο σύγχρονος Μέττερνιχ της Ευρώπης, ομιλών το 1994 στην Ουάσιγκτον, κατά τη βράβεισή του από προσωπικότητες του επιχειρηματικού κόσμου, μεταξύ άλλων, έκαμε την εξής καταπληκτική δήλωση (Σεπτέμβριος 1994): «Ο ελληνικός λαός είναι δυσκολοκυβέρνητος και γι' αυτό πρέπει να τον πλήξουμε βαθεία στις πολιτιστικές του ρίζες. Εννοώ, δηλαδή

να πηλήξουμε τη γλώσσα, τη θρησκεία, τα πνευματικά και ιστορικά του αποθέματα, να αποκόψουμε κάθε επαφή με το παρελθόν του, ώστε να εξουδετερώσουμε κάθε δυνατότητά του να αναπτυχθεί, να διακριθεί, να επικρατήσει, για να μη μας παρενοχλεί στα Βαλκάνια».

Τέταρτον: Στην Ελλιάδα, η ισχυρή έννοια της εθνικής ταυτότητας, που συνδέεται με την ορθοδοξία και την ελληνική καταγωγή, μπορεί να οδηγήσει σε υπερβολικό ενθικοκεντρισμό. Αλλά δεν είναι μόνο οι ξένοι, οι οποίοι επιδιώκουν την αποκοπή των Ελλήνων από τη θρησκεία τους, είναι και μερικοί Έλληνες, άληθοι ενσυνειδήτως και άληθοι ασυνειδήτως και αφεληώς, οι οποίοι θέλουν να μεταβάλουν την υπάρχουσα ταύτιση μεταξύ Ελληνισμού και Ορθοδοξίας.

Η σύγχυση επιδεινώνεται και από την αβεληνρία εκείνων που διαθέτουν μερικές ή πολλή γνώσεις, αλλά σπανίως προσέρχονται στον εσπερινό και αρκετοί προσερχόμενοι σπανιότερα προσεύχονται στο θεό να τους δώσει «καρδίαν καθαράν και σώφρονα λογισμόν», διότι η φαρέτρα τους είναι γεμάτη από τα «πεπυρωμένα βέλη του πονηρού».

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η προσφώνηση που ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών απηύθυνε στον Πάπα ήταν, κατά κοινή ομολογία, ένα λαμπρό πολιτικό-θρησκευτικό κείμενο. Θα μπορούσε άνετα να συγκριθεί με την προσφώνηση που είχε απευθύνει ο Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας στον Πρόεδρο

των Η.Π.Α. Κλίντον. Η εύστοχη και ευγενική τόλη και των δυο αυτών προσφωνήσεων έδωσαν στην ελληνική κοινωνία την αίσθηση ότι εκφράζεται η συλλογική της αξιοπρέπεια.

❖ Έχει μεγάλη σημασία για την ψυχολογία και το φρόνημα κάθε λαού, να τον εκφράζουν οι ηγέτες του, με απειρίριστη καταγγελία των ταπεινώσεων που έχει υποστεί και να απαιτούν απ' τους αυτουργούς αίτηση συγνώμης.

❖ Το Ελληνικό Σύνταγμα είναι από τα πιο προχωρημένα Σύντάγματα και βρίσκεται σε απόλυτη αρμονία με την οικονομική διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου της Σύμβασης της Ρώμης. Επομένως, το Σύνταγμα μας κατοχυρώνει από κάθε άποψη τη θρησκευτική ελευθερία, μάλιστα κατά τρόπο που πολλήκις δημιουργεί το αίσθημα της πικρίας στην Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία.

Η πίστη του ελληνικού λαού στη θρησκεία του είναι βαθιά ριζωμένη μέσα του και στηρίζεται στα θεμελιώδη κείμενα της χριστιανικής εκκλησίας, τα οποία καταγράφουν μόνο ιστορικές αλήθειες, όχι θεωρητικές αρχές ή ιδεολογικές διακηρύξεις - «Εωράκαμεν τοις οφθαλμοίς ημών...» και «εθεασάμε-

ήταν φάντασμα ή ομαδική αυθυποβολή. Ήταν ο ίδιος που θανατώθηκε δημόσια και τώρα βρίσκεται ζωντανός, με σάρκα και οστά ανάμεσα στους δύσπιστους και πανικόβητους μαθητές του. Η Ανάσταση βεβαιώνει ότι ο Ιησούς ήταν υιός του Θεού, ήταν ο ενανθρωπισθείς Θεός. (Δηλ. ο ίδιος ο Θεός! Το Μ. Σάββατο το πρωί ο ιερέας αναφωνεί «ΑΝΑΣΤΑ Ο ΘΕΟΣ»).

Σε μια τελευσταία συνέντευξή του, που δημοσιεύτηκε στην ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ της 5^{ης} Νοεμβρί-

θα και οι χείρες ημών εψηλάφησαν». Ιδρυτική, επομένως, αφετηρία της χριστιανικής εκκλησίας είναι η εμπειρική αμεσότητα.

Η άρρηκτη πίστη του Έλληνα στη θρησκεία του απορρέει από την ιστορική αλήθεια, καταγεγραμμένη στα Ευαγγέλια, η οποία έρχεται να βεβαιώσει ότι ο Ιησούς Χριστός πραγμάτωσε ιστορικά την αγάπη ως τρόπο ελευθερίας από το θάνατο: «Ανέστη εκ νεκρών». Δίχως ιδεολογικές επεξεργασίες κατατίθεται η μαρτυρία των αυτοπτών μαρτύρων: τον είδαν να πεθαίνει μαρτυρικά επί του σταυρού και οι ίδιοι, ύστερα από τρεις ημέρες, τον συνάντησαν σε άμεση εγγύτητα, ψηλάφησαν τα σημάδια του μαρτυρίου του, μίλησαν, περπάτησαν και έφαγαν μαζί του. Δεν

ου 2000, ο σύγχρονος σοφός βυζαντινολόγος Σέρ Στίβεν Ράνσιμαν, μεταξύ άλλων, είπε: «...χαίρομαι με τη σκέψη ότι στα επόμενα 100 χρόνια η Ορθοδοξία θα είναι η μόνη ιστορική Εκκλησία που θα υφίσταται. Η Αγγλικανική Εκκλησία είναι σε πολύ κακά χάλια. Η Ρωμαιοκαθολική χάνει συνεχώς έδαφος...».

Σε άλλο μέρος της συνέντευξής του λέει: «... Πολύ αμφιβάλλω ότι θα έχουμε ποτέ πραγματικά ενωμένη την Ευρώπη ή όλο τον κόσμο. Πιστεύω, όμως, ότι στο πρόβλημα της ενότητας των λαών, η Ορθοδοξία προσφέρει μια άριστη λύση, επειδή κατ' αρχάς δεν προβάλλει τον εθνικισμό και έχει βάση την Αλήθεια και την Αγάπη».

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η Παναγία είναι η εικόνα της απεριόριστης θείας αγάπης. Έτσι μάθαμε και μ' αυτό τον τρόπο μεγαλώσαμε τόσο εμείς, όσο και οι παλαιότεροι από εμάς. Παράδοση που ξεκινά εδώ και περίπου δύο χιλιάδες χρόνια, λίγο μετά δηλαδή τη γέννηση του Χριστού, όταν ο απόστολος Παύλος ήλθε στην Ελλιάδα και δίδαξε στο ανήσυχο πνεύμα των Ελλήνων αυτό που από μόνοι τους επιθυμούσαν να οριστικοποιήσουν, το θάνατο, δηλαδή, των παιδιών θεών και να εγκοιπωθούν την ύπαρξη του ενός μοναδικού και αληθινού Θεού.

Το χριστιανικό στοιχείο αναμείχθηκε με το ελληνικό, που βρισκόταν τους τελευταίους προ Χριστού αιώνες σε παρακμή και έψαχνε για μια νέα ταυτότητα ή όπως μας εξηγεί ο Γρηγόριος Νύσσης τελούσε σε διαρκή κατάσταση εγκυμοσύνης, χωρίς να κατορθώνει να τεκνοποιήσει.

Ο καρπός της ζωογόνου αυτής ένωσης έμελλε να μεγαλουργήσει με τη δημιουργία ενός πολιτισμού που διαρκεί μέχρι σήμερα και καλείται ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ.

Η αρχαιοελληνική σοφία του άριστου και τέλειου ενώθηκε με τη χριστιανική του ενάρτου και της αγάπης.

Σήμερα ο άνθρωπος σε πολλή έχει ξεφύγει από το πλαίσιο της ελληνοχριστιανικής ζωής. Μέσα στις δύσκολες ώρες που περνάμε καθημερινά, το άτομο αναπτύσσεται λανθασμένα και γίνεται ένα ξεπερασμένο γρανάζι του απρόσωπου συστήματος που κανείς δεν ελέγχει. Η κυριαρχία του

ανώνυμου, ταυτισμένη με το κακό, είναι σε κάθε βήμα μπροστά μας.

Ένας ολοκληρωμένος ανθρωπισμός, που αποσυνθέτει και αντικειμενικοποιεί τον άνθρωπο, βρίσκεται σε εξέλιξη.

Οι υπάρχοντες υγιείς τύποι, που υπηρετούν το καλό των πολλών, θεωρούνται πολλές φορές ξεπερασμένοι ή συνθίβονται από τους παθολογικούς που υπηρετούν τα συμφέροντα των ολίγων.

Πρέπει, λοιπόν, ο άνθρωπος να επανέλθει στις ρίζες του, εάν θέλει να έχει μέλλον, στη γεμάτη αγάπη και πίστη θρησκεία του, που επεκτάθηκε όχι γιατί καταπιέζει, αλλά το αντίθετο, γιατί στην ανθρωπινή σχετική ελευθερία αντέτεινε τη θεία, την απόλυτη ελευθερία.

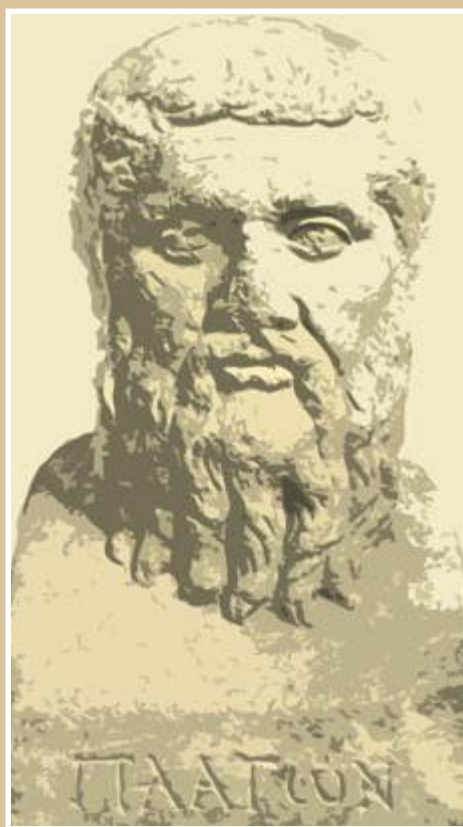
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Σκαλτσάς Ευθύμιος, «Ελληνισμός και Ορθοδοξία», Στρατηγικά Μελέται (συνέχειες 98).
- Γιανναράς Χρήστος: α. Δημοσίευση «Καθημερινής» Μ. Σάββατο 26-4-97, β. Δημοσίευση «Καθημερινής» Κυριακή 13-5-01.
- Κανατσέλης Γιάννης, «Σιωπηλές προσεγγίσεις», Δημοσίευση Καθημερινής (18-7-98).
- Μέρτζος Νικ.: Δημοσίευση εφημερίδος «Αδέσμευτος Τύπος», Δευτέρα 2-9-97.
- ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 5 Νοε 2000, Συνέντευξη με τον Σερ Στίβεν Ράνσιμαν: «Ευτυχώς υπάρχει η Ορθόδοξη Εκκλησία».
- Συνέντευξη του Μητροπολίτη Φιλίππων Προκοπίου, Τύπος της Κυριακής, 27 Αυγούστου 2000.
- Νικ. Ηλιόπουλος, Συνάντηση Χριστιανικού και Αρχαίου Ελληνικού Πνεύματος.

Η Απόφαση Με Πλατωνικές Σκέψεις

ΚΕΙΜΕΝΟ: Υπηγός ε.α. Άρης Διαμαντόπουλος

Η απόφαση είναι η κορυφαία πράξη που χαρακτηρίζει τη φυσιολογική οιοδήποτε ηγέτη. Το ήθος, η παιδεία και η αγωγή, οι αρετές και οι αρχές του ηγέτη μορφοποιούνται και παίρνουν υπαρκτή πλέον οντότητα με την απόφασή του.

Η απόφαση του ηγέτη είναι το καταστάλαγμα όλων των διανοητικών επεξεργασιών των παραγόντων που την επηρεάζουν και των οποίων τις διαστάσεις ο ηγέτης ερευνά και μελετά πριν καταλήξει στην απόφασή του, η οποία πρέπει να είναι υπεύθυνη και συνεπής.

Ιδιαίτερης σημασίας είναι η απόφαση του ηγέτη σε κρίσιμες καταστάσεις, όπως αυτές των μεταρρυθμίσεων, διότι σ'αυτές τις περιπτώσεις ο κυβερνήτης χαράζει νέα πορεία και η νέα κατεύθυνση πρέπει να είναι σκόπιμη, εύστοχη και στον καιρό της δυνατή.

Οι Πλατωνικές Σκέψεις

Αλλήλας δούμε τι ήθελε ο Πλάτωνας για την τέχνη της απόφασης, όπως συμπεραίνεται από σκέψεις του ιδίου σε διάφορα κείμενά του:

• Εκτίμηση Παραγόντων

Στο «Φαίδωνα» ομιλεί για την αρμονία, η οποία είναι σύνθεση των στοιχείων της (93a)· έτσι και η απόφαση είναι μία αρμονική σύνθεση των παραγόντων της προς ένα σκοπό.

Οι παράγοντες, όμως, αυτοί που θα συνθέσουν την τελική απόφαση προκύπτουν από εμπεριστατωμένη έρευνα, η οποία ιδιαίτερα τονίζεται στο «Σοφιστή», προκειμένου να προσδιοριστεί η ουσία του όντος (243d), δηλαδή έρευνα επί της ουσίας των πραγμάτων.

Έρευνα, όμως, επί της ουσίας επιδέχονται μόνο τα πράγματα που υπάρχουν και επομένως η απόφαση του ηγέτη πρέπει να βασίζεται επί των υπαρκτών και όχι επί ανυπαρκτών -μη όντων- πραγμάτων, από τα οποία, όπως τονίζεται επίσης στο «Σοφιστή», πρέπει να είναι μακράν ο νους (237a) του ηγέτη, διότι τότε η απόφαση είναι καταδικασμένη σε αποτυχία, αλλιώς και καταστροφές δύναται να επιφέρει.

Επίσης στο «Σοφιστή», ο Πλάτωνας τονίζει την αξία της αρχής της έρευνας (218b, 242b)· κι εδώ στη διαδικασία της

απόφασης πρωταρχική σημασία έχει ο σχεδιασμός της έρευνας για τη συγκέντρωση πληροφοριών επί των παραγόντων που επηρεάζουν την απόφαση.

Συνεχίζοντας δε ο Πλάτωνας να εκθέτει τις σκέψεις του στο «Σοφιστή», θα πει ότι για πολλή πράγματα πρέπει να σκεφθούμε, αλλιώς τώρα πρέπει να μελετήσουμε το πιο μεγάλο και πρωταρχικό (243d) παράγοντα για να ληφθεί η ορθή απόφαση, διότι στη μελέτη και στην ανάλυση των παραγόντων υπάρχει ιεράρχηση προτεραιότητας και σημαντικότητας και ο ηγέτης πρέπει να έχει την ικανότητα να διακρίνει αυτή, ώστε να μη παρασυρθεί στην απόφασή του από το πλήθος των άληθων δευτερευόντων και τριτευόντων παραγόντων.

Η επιλογή του «αρχηγικού» παράγοντα, στον οποίο ο ηγέτης θα στηρίξει την απόφασή του, απαιτεί οξυδέρκεια και ευρύτητα διάνοιας, απαιτεί ένα νου στρατηγικό και τακτικό ταυτοχρόνως, ώστε να μπορεί να ξεχωρίζει τα μεγάλα από τα μικρά.

Τις παραπάνω σκέψεις του ο Πλάτωνας θα συμπληρώσει με αυτές στον «Τίμαιο», τονίζοντας την αξία του θεμελιώδους και του βασικού παράγοντα στην απόφαση, ο οποίος υπάρχει αξιωματικά χωρίς «γέννηση», δηλαδή χωρίς προηγούμενη άληθη αξία (286).

Συνεχίζοντας με το διαχωρισμό των στοιχείων σε μόνιμα και μεταβλητά ως και με τον προσδιορισμό των αιτίων που μεταβάλλουν τα μεταβλητά στοιχεία, προκειμένου εκ των προτέρων να γνωρίζει εάν το συμπέρασμά του θα είναι μόνιμο ή μεταβλητό.

Αλλιώς και από τα άπειρα πληροφοριακά στοιχεία που παρουσιάζονται στην έρευνα, πρέπει να επιλέγονται τα άριστα για την ορθή απόφαση (54a).

Όλη, όμως, αυτή η διαδικασία της έρευνας και της συλλογής πληροφοριών και της ανάλυσής τους προς σύγκριση και ερμηνεία μεταξύ τους, προς εξαγωγή συμπεράσματος και λήψη της απόφασης, απαι-

τεί τάξη και σειρά προτεραιότητας, ώστε όλοι οι παράγοντες να εξετασθούν και να έχουν το λόγο τους, όπως λέει ο Πλάτων στον «Ευθύδημο» (301e).

Η τάξη και η σειρά αυτή θα είναι επαινετή και η απόφαση θα επιτύχει το σκοπό της όταν, όπως λέγεται στον «Πολιτικό», είναι συγχρόνως και αντιστρεπτή, δηλαδή εάν αρχίζοντας από το τέλος φθάνουμε στην αρχή, όπως ακριβώς συμβαίνει στην υφαντική τέχνη, που ξηλώνοντας το ύφασμα φθάνουμε στην αρχή της ύφανσης (280b).

Ενώ στους «Νόμους» διατυπώνεται η θέση ότι οι αποφάσεις του ηγέτη πρέπει να είναι εντός του συνολικού έργου της πολιτείας, αφού λαμβάνονται υπ' όψη οι προτάσεις απ' όλες τις αρχές και τις διοικήσεις της πόλης (768d).

Αλλά οι αποφάσεις του ηγέτη δεν αφορούν μόνο το «τώρα», έχουν και μελλοντική προοπτική, η οποία βεβαίως προκύπτει από τη μελέτη και την ανάληψη των δεδομένων του «τώρα».

Αυτή την επιστήμη της μελλοντολογίας ο Πλάτων στο «Λάχη» αποδίδει ότι ταιριάζει κάλλιστα στη στρατηγική, διότι τα έργα του πολέμου απαιτούν να προβλέπουν τα αληθινά και εκείνα που πρόκειται να συμβούν.

Θέτει μάλιστα τη στρατηγική ανώτερα της μαντικής, γιατί γνωρίζει καλύτερα τα πράγματα του πολέμου και όσα γίνονται και όσα θα γίνουν (198d-199a).

• Η Διοικητική Οργάνωση

Κατά την εξέταση, όμως, των παραγόντων για ορθή απόφαση, σημαντικό ρόλο παίζει αυτή η ίδια η προσωπικότητα των ηγετών, αλλά και των συμβούλων τους και αυτοί οι παράγοντες φαίνονται καθαρά στις οδηγίες που δίνει ο Σωκράτης στο νεαρό Αθηναίο, που ήθελε να γίνει αρχηγός στην πόλη.

Ο αρχηγός δεν αποβλέπει μόνο πως θα γίνει καλύτερος στη διοίκηση από τους ναύτες και τους στρατιώτες που θα συναγωνισθεί μαζί τους, αλλά πως θα γίνει καλύτερος με παιδεία και δοκιμασίες από τους αντιπά-

λους του αρχηγούς· για να γίνει καλύτερος από τους αντιπάλους αρχηγούς πρέπει να συγκεντρώνει πληροφορίες και τουλάχιστον να εξασκείται σύμφωνα με το παράδειγμα εκείνων («Αθηναίος» 119d-e).

Από την παραπάνω περικοπή, πέραν των άληθων συμπερασμάτων, βγαίνει και αυτό σχετικά με την αξία των επιτελών-συμβούλων του ηγέτη, οι οποίοι για να είναι επωφελείς οι εισηγήσεις τους πρέπει να έχουν τα ίδια με τον ηγέτη προσόντα, δηλαδή να είναι ελεύθεροι στο φρόνημα, σώφρονες στην εισήγηση, χρηστοί στο ήθος και ανδρείοι στις πράξεις τους.

Άλλος παράγοντας πέραν της προσωπικότητας που εξετάζεται στον «Αθηναίο I» για την ορθή απόφαση για πόλεμο είναι ο χρυσός και ο άργυρος και γενικά ο πλούτος των αντιπάλων (123a-b), δηλαδή αυτός ο παράγοντας που σήμερα λέγεται «οικονομική δύναμη της αντίπαλης χώρας».

Είναι γεγονός ότι η οικονομική αυτοτέλεια ή εξάρτηση επηρεάζει σημαντικά την ισχύ και τη λειτουργία μιας πολιτείας, τόσο κατά την ειρήνη, όσο και την απόφαση για πόλεμο, τη διάρκεια και το αποτέλεσμα αυτού.

Όταν μια χώρα έχει δικές της πηγές παραγωγής πλούτου και αγαθών είναι οικονομικά αυτοδύναμη και αυτάρκης, αποκτά και πολεμική ισχύ, με αποτέλεσμα η ίδια να ρυθμίζει την τύχη της, αλλά και την τύχη των άλλων εξαρτημένων από αυτή.

Πάντα με τις σκέψεις του Πλάτωνα για την ορθή απόφαση συνεχίζεται η κατάθεση των παραγόντων που επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα αυτής, και οι οποίοι παράγοντες έχουν σχέση με την οργάνωση και τη διοίκηση της πόλης.

Λέγεται, λοιπόν, στους «Νόμους», ότι για τη διοίκηση της πόλης πρέπει να προσλαμβάνονται αυτοί που χρειάζονται, αφού πρώτα μελετήσουν και σπουδάσουν αυτά που αφορούν τη διοίκηση αυτής (809c).

Πριν, όμως, από το διορισμό των κατάλληλων προσώπων στη δημόσια διοίκηση, ο νομοθέτης πρέπει να προβλέπει και να

ορίζει τις αναγκαίες αρχές και με ποιο τρόπο πρέπει να διοικούνται (957a).

Για να είναι αποτελεσματική η απόφαση του ηγέτη χρειάζεται την κατάλληλη οργάνωση, η οποία δεν πρέπει να είναι ούτε ελλιπής, ούτε πλεονάζουσα, αλλά η αναγκαία, προκειμένου η απόφαση να φθάνει έγκαιρα και καθαρή στους πολίτες για πράξη.

Γενικά όσο απλούστερη είναι μία διοικητική οργάνωση τόσο πληρέστερη και αποτελεσματικότερη είναι.

Απεναντίας, όσο πιο πολυπλοκή, τόσο περισσότερο αλλοιώνεται η απόφαση του ηγέτη μέσα στα «γρανάζια» του διοικητικού συστήματος, με τελικό κίνδυνο να μη διοικεί η προσωπικότητα του ηγέτη, αλλά το σύστη-μα το οποίο απορροφά το πρόσωπο.

Επίσης, η απόφαση του ηγέτη θα είναι στον «αέρα», εάν δεν έχει ανταπόκριση σε χώρα και πολίτες και δε λαμβάνεται στον κατάλληλο χρόνο, όπως πάλι λέγεται από τον Πλάτωνα.

Προσδιορίζοντας αυτά τα στοιχεία στον «Κριτία» για την πολιτεία της Αθηνάς, ότι ο ιδρυτής της έδωσε σε κάθε άρχοντα να διοικεί πολίτες ανθρώπους και επιπλέον να έχει μεγάλη έκταση από τη χώρα (114a), η οποία ήταν χωρισμένη σε κλήρους με καθορισμένο αριθμό πωλεμιστών σε κάθε περιοχή, η οποία καθόριζε και τον αρχηγό της (118e).

Η οργάνωση της πολιτείας της Αθηνάς δεν περιοριζόταν στην κυβέρνηση και στους περιφερειάρχες, αλλά εκτεινόταν σε επαρχίες και πόλεις, στους αρχηγούς των οποίων και κλήρος είχε διανεμηθεί (119a), ώστε να έχουν διοικητική και οικονομική αυτόρκεια.

Το μεγαλείο της πολιτείας της Αθηνάς δηλώνεται καθαρά στον «Τίμαιο»:

Στη νήσο της Αθηνάδας, οι άρχοντες είχαν σχηματίσει μεγάλη και θαυμαστή πολιτεία, η οποία εξουσίαζε τη νήσο και πολλή άγλη νησιά και μέρη της ηπείρου (25a).

Επιπλέον αυτών, οι αρχές εξουσίαζαν ακόμα από τη Λιβύη μέχρι την Αίγυπτο

και από την Ευρώπη μέχρι την Τυρρηνία (25b).

Αξιόλογες είναι οι πληροφορίες που δίνει ο Πλάτωνας για το χώρο, αλλά και για την απλή οργάνωση της πολιτείας, η οποία χαρακτηρίζεται για την αυτονομία της τοπικής αυτοδιοίκησης, με αποτέλεσμα η πολιτεία της Αθηνάδας να γίνει μεγάλη και θαυμαστή.

Σημαντικός παράγοντας, επίσης, για την αποτελεσματικότητα της απόφασης είναι ο χρόνος, γι' αυτό και πρέπει να λαμβάνεται σε τέτοια στιγμή, ώστε να είναι έγκαιρη.

Αλλά επειδή δεν υπάρχει γεγονός, που να μη συνοδεύεται από το χρόνο, ο οποίος προσδιορίζει και τη μεταβολή – όπως λέει ο Αριστοτέλης - γι' αυτό ο χρόνος μετράται και ως διάρκεια της μεταρρύθμισης ή οποιασδήποτε άλλης δραστηριότητας.

Γι' αυτό και ο Πλάτων στους «Νόμους», αφού αναφέρεται ότι οι μέτοικοι αναζωογονούν την πόλη, στη συνέχεια λέει ότι για την προσαρμογή και την αφομοίωση αυτών πρωτεύοντα ρόλο έχει ο χρόνος, ώστε οι μέτοικοι να αισθανθούν φίλοι με τους άλλους πολίτες της πόλης (850c).

• Ελεγκτικοί Μηχανισμοί

Τέλος, ο Πλάτων για την απόφαση που λαμβάνεται από τον ηγέτη, για την ορθότητα και την αποτελεσματικότητα αυτής, χρησιμοποιεί ως ασφαλιστικές δικλίδες το νου του ηγέτη, αλλά και την κριτική των άλλων.

Στους «Νόμους» και προκειμένου ν' αποφευχθεί η καταστροφή από μία απόφαση του άρχοντα, που πάρθηκε από τη «δόξα» ή το «νόμισμα» της σκέψης του, λέει ότι υπεράνω όλων ηγεμόνας είναι ο νους, διότι ο νους ηγεμονεύει της κυβερνητικής, της ιατρικής και της στρατηγικής επιστήμης (963a).

Διότι η έλλειψη φρόνησης από τον ηγέτη οδηγεί αυτόν σε μимητικές, ολέθριες πράξεις για τον ίδιο και για τους άλλους, για τις οποίες δεν θα υπήρχε τρόπος να διακρίνουμε από που αρχίζει τη μίμηση ο μιμούμενος («Κρατύλος» 424b).

Και διότι, ακόμα, ο φρόνιμος άνθρωπος,

καθώς λήγουν οι σοφότεροί μας - λήξει ο Πλάτων στο «Φαίδρο» - δεν πρέπει να καταγίνεται για ν' αρέσει στους ομόδουλιούς του, αλλ' α' αγαθούς άρχοντες, που προέρχονται από αγαθούς ανθρώπους (274a).

Συνοητικά μπορεί να ληχθεί ότι ο ηγέτης αποφασίζει με βάση την αλήθεια για το καλό και το δίκαιο της πόλης, χωρίς να κοιταλεύει το πλήθος, ενδιαφερόμενος για τη γνώση των ειδημόνων και αγαθών συμπολιτών του.

Με αυτές τις σκέψεις, περί της γνώμης των επαϊόντων αγαθών ανθρώπων, ο Πλάτων θέτει την απόφαση του ηγέτη υπό τον έλεγχο της κριτικής και αυτό διότι κατ' αυτό τον τρόπο μειώνεται ή εξαχιστοποιείται ακόμα περισσότερο η απόσταση μεταξύ θεωρίας και πράξης και επομένως η απόφαση γίνεται πιο πραγματική.

Μ' αυτό το πνεύμα ο Πλάτων στον «Πολιτικό» θέτει το ερώτημα εάν η διοικητική τέχνη ανήκει στην κριτική, όπως συμβαίνει στο θεατή ή περισσότερο στην επιτακτική τέχνη, που αρμόζει στον κυβερνήτη (260c).

Πρόκειται για δύο όψεις της αυτής τέχνης, που ανάγονται στην απόφαση του ηγέτη.

Η μία όψη είναι έκδοση της απόφασης κατόπιν έρευνας και μελέτης όλων των δυνατών παραγόντων, όπως είδαμε.

Η άλλη όψη είναι η κριτική της απόφασης στην πράξη, δηλαδή εάν εφαρμόζονται τα πράγματα, όπως αποφασίσθηκαν ή χρειάζονται διορθωτικές επεμβάσεις για την επιτυχία του τεθέντος σκοπού.

Η κριτική, ακόμα, έχει και τη μορφή της λογοδοσίας των αρχηγών κατά τη διάρκεια της θητείας τους, γι' αυτό και ο Πλάτων τους πολιτικούς άρχοντες, θέτει, στον «Πολιτικό», να λογοδοτούν ενώπιον δικαστηρίων, κατόπιν καταγγελίας των πολιτών (299a).

Ενώ στο «Σοφιστή» τονίζεται η σπουδαιότητα της αμφισβήτησης και του κριτικού ελέγχου, θεωρώντας αυτούς μεγάλους καθαρμούς και ότι τον έλεγχο δεν πρέπει ν' αποφεύγει ακόμα κι αν είναι

κάποιος μεγάλος βασιλιάς (230d).

Επιπλέον, όμως, του ελέγχου των ηγεσιών απ' ευθείας με παραστάσεις των πολιτών ή μέσω των δικαστικών αρχών ή θεσμικών οργάνων της βουλής, υπάρχει και ο έλεγχος των προϊσταμένων αρχών.

Κάθε πολιτεία είναι ιεραρχικά κάθετα δομημένη, έτσι ώστε κάθε προϊστάμενη αρχή να λειτούργει και επομένως να εποπτεύει σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο από κάθε άλλη περιορισμένης εμβέλειας δραστηριότητα.

Άρα ο μεγαλύτερης εμβέλειας ηγέτης έχει ευρύτερη γνώση του συνοητικού έργου και επομένως μπορεί να συντονίζει και να ελέγχει τις αποφάσεις για τον αυτό σκοπό των μικρότερης εμβέλειας ηγεσιών.

Η κριτική αυτή δεν εκφράζει εχθρότητα, αλλ' α' μεγάλη φιλία, διότι, όπως λήξει ο Πλάτων στην «Πολιτεία», ο σκύλος, ο πῆλον πιστός φίλος γαβγίζει τον κύριό του, όταν κάνει αδικία (607b).

Αυτές οι επεμβάσεις είναι αναγκαίες, καθόσον από τον χρόνο έκδοσης της απόφασης μέχρι την ολοκλήρωση του έργου είναι δυνατόν να συμβούν μεταβολές που δημιουργούν συνθήκες άλλης πρακτικής. Οπότε χρειάζεται επανεκτίμηση των νέων συνθηκών, διόρθωση της αρχικής απόφασης με τελική επιδίωξη την επιτυχία του τεθέντος σκοπού.

Αριστοτελικές Σκέψεις

Αλλ' α', εάν όλες αυτές, περί απόφασης του ηγέτη, είναι σκέψεις ερμηνευτικές του Πλάτωνα, αξίζει να δούμε και αυτές του Αριστοτέλη, ο οποίος υπήρξε μαθητής του, οπότε πῆλον η παράθεσή τους αποτελεί και μια μορφή ελέγχου της ερμηνείας γι' αυτό το θέμα των σε διάφορα πλατωνικά έργα σχετικών απόψεων του δασκάλου του.

Προαίρεση ονομάζει ο Αριστοτέλης στα «Ηθικά Νικομάχεια» την περισκεμμένη απόφαση, η οποία μάλιστα χαρακτηρίζει την αρετή και εν γένει την προσωπικότητα του ηγέτη περισσότερο απ' αυτή την ίδια την πράξη· (1111b) αλλ' α' α' και το όνομα προ-

αίρεση υποδηλώνει αυτό το οποίο κανείς προτιμά περισσότερο απ' όλη (1112a/15).

Εξάλλου και η σκέψη μας στρέφεται σ' ό,τι είναι δυνατόν ως επί το πλείστον να πραγματοποιηθεί, χωρίς, όμως, να είναι απολύτως ασφαλής η πραγματοποιήσή του, ως επίσης αποκλείεται το ακαθόριστο και το αδύνατο να πραγματοποιηθεί.

Στις δε μεγάλες υποθέσεις, που δεν έχουμε εμπιστοσύνη στη δική μας κρίση, χρησιμοποιούμε τους συμβούλους (1112b/10).

Αλλήα πιο πάνω απ' όλες τις σκέψεις, για την ορθή απόφαση προέχει ο καθορισμός του σκοπού· άπαξ και καθορίσθηκε ο σκοπός εξετάζεται πως και με ποια μέσα θα καταστεί δυνατή η επίτευξή του.

Κι αν τα μέσα είναι πολλήα, μελετούνται ποια θα είναι εκείνα, με τα οποία ο σκοπός θα επιτευχθεί.

Η δε έρευνα μελετά, επίσης, τους παράγοντες όληους, από τον πρωταρχικό μέχρι τον τελευταίο, για την ορθή απόφαση.

Έτσι ερευνά και αναλύει τα πράγματα ο διανοούμενος ηγέτης, δηλώνοντας τα αδύνατα και εφαρμόζοντας τα δυνατά να πραγματοποιηθούν.

Τελικά και πέρα από τις έρευνες και τις μελέτες των παραγόντων και των μεθόδων προκειμένου να ληφθεί η ορθή απόφαση, ο άνθρωπος είναι η αρχή των πράξεων και, επομένως, το ανώτερο μέσο για την επίτευξη του σκοπού.

Επειδή δε ο σκοπός και οι σκέψεις γι αυτόν είναι αντικείμενο της ελεύθερης βούλησης του ανθρώπου, επομένως και οι απορρέουσες πράξεις εκτελούνται εκουσίως και μ' ελεύθερη επιλογή.

Συνεπώς, από εμάς εξαρτάται να επιδιώκουμε να πράττουμε το ηθικό και το αγαθό (1113b/5-10).

Απ' όσα περί *προαίρεσης* του Αριστοτέλη εκτέθηκαν παρατηρείται ότι σε γενικές γραμμές ο μηχανισμός είναι παρόμοιος με αυτόν του Πλάτωνα, προκειμένου να ληφθεί η ορθή απόφαση.

Αλλήα δεν υπάρχει ομοιότητα μόνο ως προς τις πλάτωνικές σκέψεις, έχουμε ομοιότητα και ως προς τη σύγχρονη μεθοδολογία, η οποία πρωταρχικά προβλέπει την τοποθέτηση του σκοπού και στη συνέχεια ερευνώνται, μελετώνται και αναλύονται τα μέσα, οι τρόποι και οι μέθοδοι για την επιτυχία αυτού του σκοπού.

Μεθοδολογία με την οποία δουλεύει και επεξεργάζεται ολόκληρος μηχανισμός επιτελών και συμβούλων, προκειμένου μ' ελεύθερη επιλογή ο ηγέτης να πάρει την κατάλληλη απόφαση.

Μία ελάχιστη εικόνα επεξεργασίας της απόφασης δίδεται με τα παρατιθέμενα στο τέλος της εργασίας σχεδιαγράμματα.

Συμπέρασμα

Όσα περί απόφασης του ηγέτη παρατέθηκαν αποκαλύπτουν όχι μόνο την επιστημονικότητα της μεθοδολογίας γι' αυτήν, αλλήα και την αναγκαιότητα λήψης απόφασης πολύ περισσότερο για τον ηγέτη, αλλήα και για κάθε πρόσωπο, όταν καλείται να πάρει απόφαση επί κάποιου θέματος.

Συνοψίζοντας επιγραμματικά όσα περί απόφασης αναφέρθηκαν, μπορούμε να πούμε ότι αυτή πρέπει να πληρεί τις εξής προϋποθέσεις για την επιτυχία της:

Να είναι σκόπιμη, έγκαιρη και δυνατή.

Επίλογος

Το φιλοσοφικό αυτό σημείωμα αφιερώνεται στον αξιοσέβαστο συνάδελφο Αντιστράτηγο κύριο Λάμπρο Σύρμο, του οποίου ο εκπαιδευτικός του λόγος περί ηγεσίας στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων, το έτος 1958, αντηχεί από τότε δυνατά στη συνείδησή μου και ο οποίος επιγραμματικά ήταν:

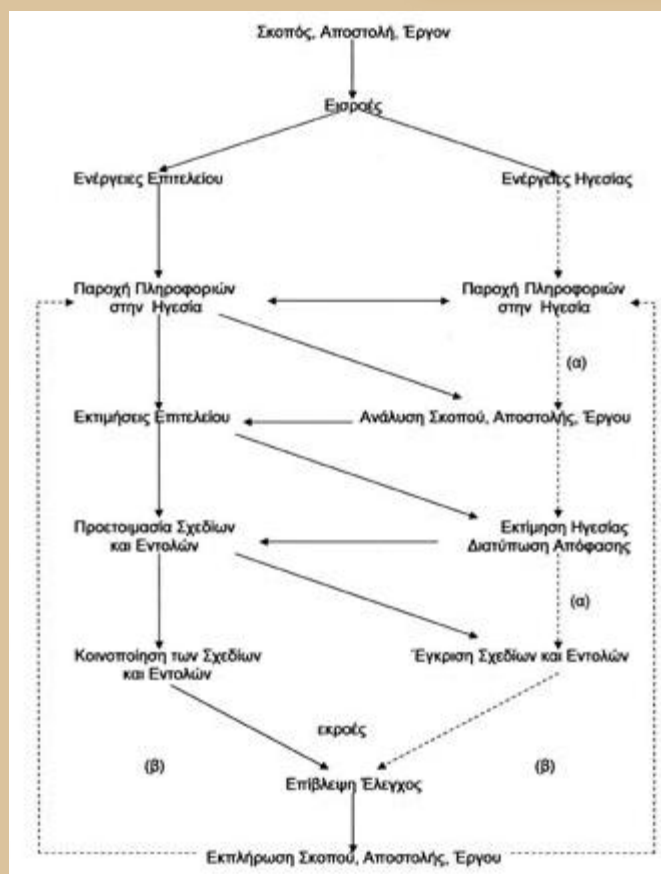
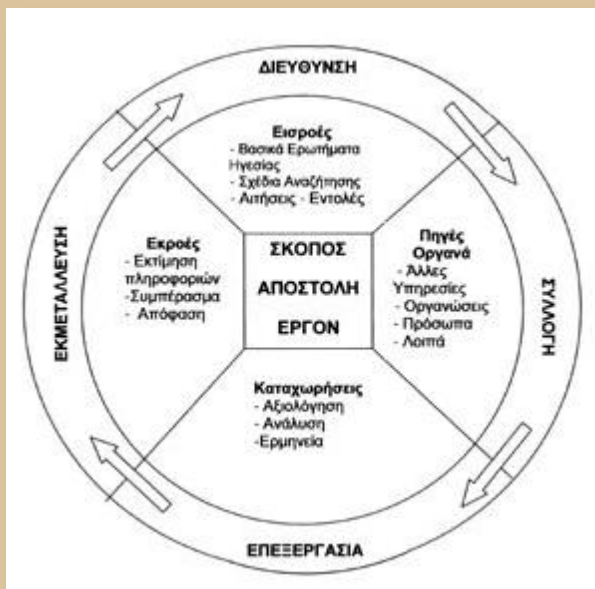
«...Παίρνετε απόφαση, έστω κι αν αποδειχθεί θαναασμένη. Αναποφάσιστοι μη παραμένετε...»

Όλα τ' ανωτέρω αποτελούν διασκευή από τη διδακτορική διατριβή του συγγραφέα με τίτλο: «Φιλοσοφία Ηγεσίας. Το Έθος του Ηγέτη στον Πλάτωνα».

Κύκλος Επεξεργασίας Εισροών
Σχήμα 1: Ανάλογα με την αποστολή, το σκοπό και το ανατεθέν έργο προκύπτουν ερωτήματα συλλογής πληροφοριών απαραίτητων για το σκοπό.

Στο παρόν σχήμα παρίσταται ο συνεχής κύκλος σχεδίασης - συλλογής - επεξεργασίας και εκμετάλλευσης της πληροφορίας, προκειμένου στη συνέχεια να τύχει άλλης επεξεργασίας για να βγει η απόφαση του πρακτέου, όπως ολοκληρώνεται η διαδικασία στα σχήματα 2, 3.

Στα τεταρτημόρια του κύκλου φαίνονται οι επιμέρους εργασίες για την αξιοποίηση της πληροφορίας, του αιτήματος ή της πρότασης. Το σχεδιάγραμμα έχει ληφθεί από το εγχειρίδιο πληροφοριών ΕΕ 151-1. Έκδοσης Γενικού επιτελείου Στρατού. Αθήνα 1958.

Διαδικασίες Λήψης Απόφασης Εντός του Επιτελείου

Σχήμα 2: Η διαδικασία εκμετάλλευσης των ληφθεισών πληροφοριών και η συνεργασία για τη λήψη ορθής απόφασης μεταξύ ηγέτη και των συμβούλων στο επιτελείο του, ώστε να εκπληρωθεί η αποστολή και ο τεθείς σκοπός.

Η διακεκομμένη γραμμή (α) δείχνει τις απ' ευθείας αποφάσεις του ηγέτη σ' έκτακτες καταστάσεις ανάγκης.

Η διακεκομμένη γραμμή (β) δείχνει τυχόν διορθώσεις κατά την κριτική και τον έλεγχο της εφαρμογής της απόφασης.

Διασκευή σχεδιαγράμματος από το περιοδικό Στρατιωτική Επιθεώρηση, Εκδόσεων Γενικού Επιτελείου Στρατού, *Τρόποι Επικοινωνίας και Διοίκησης Μονάδων*, (Αύγουστος 1984) και *Οι Διοικούντες τις Ένοπλες Δυνάμεις σε μια Νέα Εποχή*. (Δεκέμβριος 1973).

Γενική Αναπαράσταση Λήψης Απόφασης

Σχήμα 3: Διασκευή Συστήματος Talkott Parsons, που καταδεικνύει τις συνεχείς και ποικίλες επιδράσεις που δέχεται ο ηγέτης, προκειμένου να λάβει αποφάσεις σύμφωνα με το σκοπό και την αποστολή του.

Αναλυτικότερη επεξεργασία των εισρεουσών πληροφοριών, φάνηκε στα προηγούμενα σχεδιαγράμματα 1, 2. Το ανωτέρω σχεδιάγραμμα έχει ληφθεί από το σύγγραμμα: G.R. Schwatzenberg. Πολιτική Κοινωνιολογία. Τόμος Ι. Το Πολιτικό Σύστημα, επιμέλεια Αριστόβουλος Μάνεσης, εκδ. Παρατηρητής, Αθήνα, χ.χ. Σελίδες 168-169.

Συντελεστικό Διάγραμμα της Απόφασης

Σχήμα 4: Σχεδιάγραμμα Blake-Mouton καθορίζον το πλέγμα της απόφασης του ηγέτη μεταξύ ενός οριζόντιου άξονα που εκφράζει την εκπλήρωση του σκοπού (καθήκον, παραγωγικότητα, φιλελευθερισμός κλπ) και ενός κάθετου που εκφράζει τον ανθρώπινο παράγοντα (λαϊκές αντιδράσεις, κομματικό κόστος, σοσιαλισμός κλπ).

Το τεταρτημόριο 1-1: Φτωχή ηγεσία ως προς αμφοτέρους τους παράγοντες.

Το τεταρτημόριο 1-9: Φτωχή ηγεσία ως προς την αποτελεσματικότητα του σκοπού, πλούσια ως προς λαϊκισμό.

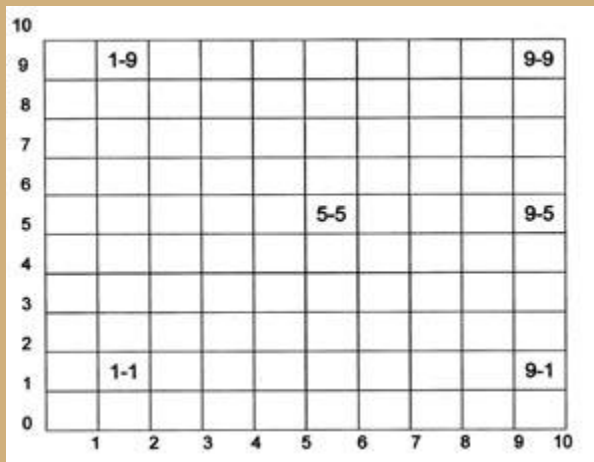
Το τεταρτημόριο 9-1: Πλούσια ηγεσία στην αποτελεσματικότητα του σκοπού, φτωχή στον ανθρώπινο παράγοντα.

Το τεταρτημόριο 9-5: Πλούσια ηγεσία στην επιτυχία του σκοπού, μέτρια στον ανθρώπινο παράγοντα.

Το τεταρτημόριο 5-5: Το «μέτρον» των αρχαίων Ελλήνων.

Το τεταρτημόριο 9-9: Η ιδανική ηγεσία. Το ανωτέρω σχεδιάγραμμα επιβεβαιώνει τις φιλοσοφικές απόψεις του Πλάτωνα στον «Πολιτικό», που παρομοιάζει την απόφαση του ηγέτη με την πλοκή του «στημονίου» και του «υφαδιού» κατά την ύφανση.

Το σχεδιάγραμμα έχει ληφθεί από το περιοδικό Στρατιωτική Επιθεώρηση, Σύγχρονες Απόψεις της Σκοπής Πολέμου των Η.Π.Α. Περί Ηγεσίας, Εκδόσεις Γενικού Επιτελείου Στρατού. Αθήνα. Απρίλιος 1975.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ☞ Αριστοτέλη, *Ηθικά Νικομάχεια*, μτφρ.-σχόλια Ανδρέας Δαλέζος, εκδ. Πάπυρος, Αθήνα 1975.
- ☞ Πλάτων, *Λάχης*, μτφρ.-σχόλια Β. Τατάκης - Ηλίας Λάγιος, εκδ. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα χ.χ.
- ☞ Πλάτων, *Κρατύλος*, μτφρ.-σχόλια Ηλίας Λάγιος, εκδ. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα, χ. χ.
- ☞ Πλάτων, *Ευθύδημος*, μτφρ.-σχόλια Ηλίας Λάγιος, εκδ. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα, χ. χ.
- ☞ Πλάτων, *Αλκιβιάδης Ι*, μτφρ.-σχόλια Ε. Κ. Λιακάκος, εκδ. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα, χ. χ.
- ☞ Πλάτων, *Πολιτεία*, μτφρ.-σχόλια Κ. Δ. Γεωργούλης, εκδ. Σιδέρης, Αθήνα 1963.
- ☞ Πλάτων, *Φαίδων*, μτφρ.-σχόλια Κ. Θ. Αραπόπουλος, εκδ. Πάπυρος, Αθήνα, χ. χ.
- ☞ Πλάτων, *Φαίδρος*, μτφρ.-σχόλια Στέφανος Χ. Παππάς, εκδ. Πάπυρος, Αθήνα, χ. χ.
- ☞ Πλάτων, *Σοφιστής*, μτφρ.-σχόλια Δημήτριος Γληνός, εκδ. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα, χ. χ.
- ☞ Πλάτων, *Πολιτικός*, επιμέλεια Ευάγγελος Παπανούτσος, μτφρ.-σχόλια Ηλίας Λάγιος, εκδ. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα, χ. χ.
- ☞ Πλάτων, *Τίμαιος*, μτφρ.-σχόλια Θ. Βλυζιώτης - Χ. Παπαναστασίου, εκδ. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα, χ. χ.
- ☞ Πλάτων, *Κριτίας*, μτφρ.-σχόλια Γ. Κορδάτος, εκδ. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα, χ. χ.
- ☞ Πλάτων, *Νόμοι*, πρόλογος Κ. Δ. Γεωργούλης, μτφρ.-σχόλια Κωνσταντίνος Φίλιππος, εκδ. Πάπυρος, Αθήνα 1975.